

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

**ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՏԱՊ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ**

**ԴԱՏԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆՈՒՄ ԵՎ
ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ԿԱԶՄՈՒՄ**

(Գիտագործնական վերլուծություն)

ԵՐԵՎԱՆ
Ասողիկ
2013

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՏԱՊ
ՀԻՄՆԱԽՆՆԴԻՐՆԵՐ.

ԴԱՏԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆՈՒՄ ԵՎ
ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ԿԱԶՄՈՒՄ

(Գիտազործնական վերլուծություն)

ԵՐԵՎԱՆ

Ասողիկ

2013

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԿՈՒՄ Է ԵԱՀԿ ԵՐԵՎԱՆՅԱՆ ԳՐԱՍԵՆՅԱԿԻ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ

Եվրոպայում անվտանգության և
համագործակցության կազմակերպություն
Երևանյան գրասենյակ

Աշխատանքում արտահայտված տեսակետները, մեկնաբանություններն ու
եզրակացությունները պատկանում են հեղինակային խմբին և կարող են չհա-
մընկնել ԵԱՀԿ-ի կամ ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի տեսակետներին:

Խնդրագրական խորհուրդ՝

ԱՐՄԱՆ ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆ

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի նախագահ,

ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,

իրավագիտության դոկտոր

ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի

նախագահ, ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,

իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ

ՎԱՀԵ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ

ՀՀ դատավորների միության գործադիր

տնօրեն, ԵՊՀ դոցենտ,

իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ

ԵՐԵՎԱՆ

Ասողիկ

2013

ՀՏԴ 340(479.25)
ԳՄԴ 67(2Հ)
Ա 858

**Տպագրվում է ՀՀ դատավորների միության
խորհրդի որոշմամբ**

Հեղինակային խումբ՝

ՀՐԱԶԻԿ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ՀՀ Արմավիրի մարզի առաջին աստիճանի դատարանի նախագահ, ՀՀ դատավորների միության նախագահ

ՎԱՀԵ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ

ՀՀ դատավորների միության գործադիր տնօրեն, ԵՊՀ դոցենտ, իրավագիտության թեկնածու,

ԳՈՌ ԹՈՐՈՍՅԱՆ

Փաստաբան, ՀՀ փաստաբանների պալատի անդամ

ԱՐՄԵՆ ՖԵՐՈՅԱՆ

Իրավունքի մագիստրոս

Ա858 Արդարադատության հրատապ հիմնախնդիրներ. Դատական պատճառաբանում և դատական ակտի կազմում /Գիտագործնական վերլուծություն/: *Հեղ. խումբ: ՀՀ դատավորների միություն. Խմբ.՝ Ա. Սկրտունյանի, Դ. Ավետիսյանի և Վ. Ենգիբարյանի, - Երևան: Ասողիկ, 2013.- 378 էջ:*

Սույն աշխատանքը նվիրված է դատական ակտերի մշակման և կիրառման իրավական, տեսական և գործնական հիմնախնդիրներին: Աշխատանքում վերլուծվել են թեմային վերաբերող տեսական տարբեր դրույթներ ու մոտեցումներ, ինչպես նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային պրակտիկան այնպիսի հիմնարար ինստիտուտների վերաբերյալ, որոնք իրենց ամբողջության մեջ կանխորոշում են արդարադատության իրականացման արդյունավետությունը:

Աշխատանքի նպատակն է աջակցել դատավորներին, դատական ծառայողներին, ինչպես նաև իրավակիրառ գործունեություն իրականացնող մյուս մարմիններին ու կազմակերպություններին ծանոթանալու դատական ակտերի պատրաստման և դատական փաստաթղթավարության իրականացման հրատապ հիմնախնդիրներին:

Աշխատանքը կարող է օգտակար լինել նաև քաղաքացիների, իրավաբանական բուհերի ուսանողների և իրավունքի բնագավառում գիտական հետազոտություններ կատարող անձանց համար:

ՀՏԴ 340(479.25)

ԳՄԴ 67(2Հ)

ISBN 978-92-9234-179-4

© ՀՀ դատավորների միություն, 2013

© Հեղինակային խումբ, 2013

Զեռնարկը վաճառքի ենթակա չէ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	7
ԳԼՈՒԽ 1. ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐԴԱՐ ԴԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿՈՒՆՔԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ.....	10
§ 1. ՀՀ դատական համակարգի ընդհանուր բնութագիրը.....	10
§ 2. Արդար դատական քննության իրավունքի էությունը.....	25
§ 3. Դատական ակտի կառուցվածքի և պատճառաբանվածության ընդհանուր պահանջները.....	31
ԳԼՈՒԽ 2. ԴԱՏԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆՄԱՆ ԷՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ.....	39
§1. Դատական պատճառաբանման հասկացությունը, դերն ու նշանակությունը.....	39
§ 2. Դատական պատճառաբանումը որպես իրավական պատճառաբանման տարատեսակ.....	43
ԳԼՈՒԽ 3. ԳՈՐԾԻ ՓԱՍՏԵՐԻ ՊԱՐԶՈՒՄԸ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ.....	47
§ 1. Գործի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերի որոշման կանոնները.....	47
§ 2. Ապացույցներ ներկայացնելու պարտականություն, գործի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերի պարզում. ապացուցման բեռի բաշխման կանոններ.....	58
§ 3. Օրենքով նախատեսված ապացույցներ (ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 51-րդ հոդված).....	65

§ 4. Նախադատելիությունը որպես ապացուցումից ազատման հիմք.....	68
§ 5. Հանրահայտ փաստեր.....	83

ԳԼՈՒԽ 4. ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԿԱԶՄՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՏԱՐԲԵՐ ԱՏՅԱՆՆԵՐՈՒՄ ԳՈՐԾԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ.....	86
--	----

§1. Դատական պատճառաբանման առանձնահատկություններն առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ.....	86
§ 2. Դատական պատճառաբանման առանձնահատկությունները վերաքննիչ ատյանի դատարանում.....	149
§ 3. Դատական պատճառաբանման առանձնահատկությունները վճռաբեկ դատարանում.....	243

ԳԼՈՒԽ 5. ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ՄՈՏԱՐԿՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆՄԱՆ ՆՈՐԱՐԱԿԱՆ ՄԵԹՈԴ.....	368
--	-----

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Արդարադատության արդյունավետության բարձրացման գրավականներից մեկը դատավորի դերի ու դատարանի հանդեպ հասարակական վստահության մակարդակի բարձրացումն է : Իսկ դրա ձևավորման և զարգացման համար կարևոր նախապայման է համարվում որակյալ և պատճառաբանված դատական ակտի ընդունումը: Այս իմաստով պետք է նշել, որ դատական ակտի որակի մասին պատկերացում կազմելու համար էական նշանակություն ունի ոչ միայն դրա ձևական պայմանների պահպանումը, այլ նաև դրա պատճառաբանվածության աստիճանը: Ուստի դատական ակտի կառուցվածքի և պատճառաբանման հետ կապված հիմնախնդիրների քննարկումը հրատապ է:

Ներկայումս ողջ քաղաքակիրթ աշխարհում «շարքային» քաղաքացու համար նկատվում է դատական ակտերի պատճառաբանվածության զարգացման միտում ոչ միայն իրավական տեսանկյունից, այլ նաև վերջիններիս մատչելի լինելու տեսանկյունից: Դա պայմանավորված է նախևառաջ այն իրողությամբ, որ հասարակությունը հաճախ հետաքրքրություն չի դրսևորում դատական ակտերի նկատմամբ, քանի որ դրանք ծանրաբեռնված են իրավական եզրութաբանությամբ, ինչն էլ հանգեցնում է դրանց դժվարամատչելիությանը, իսկ դատական ակտերի իմաստն այն է, որ վերջիններս հասանելի և հասկանալի լինեն «շարքային» քաղաքացիներին, որն էլ ուղղակիորեն կապված է դատարանի հանդեպ հասարակական վստահության մթնոլորտի ձևավորման հետ: Թերևս, առաջին անգամ իրավագիտության պատմության մեջ փորձ կատարվեց դատական պատճառաբանվածության մոդելը ներդնել Նյուրնբերգյան դատավարության ժամանակ, որպեսզի դատավարութ-

յան արդյունքում մեղավոր ճանաչված անձանց նկատմամբ իրականացվող արդարադատությունը մատչելի լինի բոլորի համար, ընդ որում, անհրաժեշտ էր, որպեսզի մատչելի լիներ ոչ միայն դատական ակտը, այլև հենց դատավարության գործընթացը:

Ճիշտ չի կարող համարվել այն մոտեցումը, թե դատական պատճառաբանման ներքո հասկացվում է միայն հենց դատական ակտերի պատճառաբանված լինելը, քանի որ դատական պատճառաբանումը բարդ իրավաբանական գործընթաց է, որը ներառում է ոչ միայն դատական ակտի, այլև ողջ դատաքննության պատճառաբանված լինելը:

«Ո դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ վերջին տարիներին մեր երկրում նույնպես դատական պատճառաբանման դերի բարձրացման միտում է զգացվում: Այն առավելապես պայմանավորված է ժամանակակից իրավական համակարգի զարգացմամբ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի, «Վ վճռաբեկ և սահմանադրական դատարանների գործունեությամբ: Այս իմաստով պետք է նշել, որ շատ դեպքերում դատական ակտերի բողոքարկումը պայմանավորված է լինում դատական պատճառաբանման գործընթացի թերի կազմակերպմամբ: Ղատական ակտերի կազմումը որոշակի իմաստով պահանջում է ստեղծագործական մոտեցում, որը դատական պատճառաբանման գործընթացի կարևորագույն տարրերից է:

Վերը նշվածով էլ պայմանավորված՝ «Ո դատարանների նախագահների խորհուրդը Հայաստանի Հանրապետության առաջին ատյանի դատարանի գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի կառուցվածքը հաստատելու մասին 2008 թվականի հունիսի 13-ի թիվ 122 որոշմամբ սահմանեց դատական ակտի կառուցվածքային հատկանիշները:

Սակայն հետագա տարիների իրավական զարգացումներով պայմանավորված՝ որոշ դրույթներ վերանայելու և լրացնելու անհրաժեշտություն է առաջացել: Մասնավորապես, կարծում ենք, որ վերոնշյալ որոշումից բացի, դատական պատճառաբանման և դատական ակտի կազմման ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև այն չափանիշները, որոնք սահմանվել են Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի, ՀՀ սահմանադրական և վճռաբեկ դատարանների կողմից, և որոնք պետք է բնութագրական լինեն պատճառաբանված դատական ակտերին:

Ներկայումս նույնպես գործերի քննության կազմակերպման և դատական ակտերի կազմման ժամանակ զգացվում է դատական պատճառաբանման գործընթացի կատարելագործման անհրաժեշտություն: Հետևաբար, դատավորների և դատական ծառայողների վերապատրաստման գործընթացում դատական պատճառաբանման հիմնախնդիրների շարունակական ներկայացումն ու քննարկումը պետք է զբաղեցնի կենտրոնական տեղ:

Սույն աշխատանքում առաջին անգամ փորձ է արվում ներկայացնել դատական պատճառաբանման և դատական ակտի կազմման գործընթացի առանձնահատկությունները՝ դրանք դիտարկելով իրավակիրառ պրակտիկայում ի հայտ եկած խնդիրների համատեքստում:

ԳԼՈՒԽ 1.

ՂԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐԴԱՐ ՂԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

§ 1. ՀՀ դատական համակարգի ընդհանուր բնութագիրը:

ՀՀ դատական համակարգի կազմավորման ելակետային դրույթներն ամրագրված են ՀՀ Սահմանադրության մեջ: Սահմանադրության 92-րդ և 93-րդ հոդվածներն ամրագրում են Հայաստանի Հանրապետության դատական համակարգի կառուցվածքին, կազմակերպմանը և գործառույթներին վերաբերող ընդհանուր հիմունքները: Սահմանադրության 92-րդ և 93-րդ հոդվածների համակարգային մեկնաբանությունը հնարավորություն է տալիս եզրակացնելու, որ Սահմանադրությունը դատական համակարգի իրավական կարգավորման ենթակա հարաբերությունների ոլորտից այս հոդվածներում առանձնացրել է հատկապես դատական համակարգի կառուցվածքը /զուտ դատարանակազմությունը/, դատական համակարգի ենթահամակարգերի գործառութային տարանջատումը, ինչպես նաև յուրաքանչյուր ենթահամակարգի ներսում գործառութային տարանջատումը: Այսպիսի մեթոդաբանական մոտեցման հիման վրա դատական համակարգի դատարանակազմական հիմունքներն ամրագրող սահմանադրական դրույթներ կարելի է համարել հետևյալները.

1) Հայաստանի Հանրապետության դատական համակարգն իր դատարանակազմական կառուցվածքով բաղկացած է երեք ենթահամակարգերից՝ ՀՀ սահմանադրական դատարան, ընդհանուր իրավասության դատարաններ, մասնագիտաց-

ված դատարաններ: Աշխարհի այլ երկրների դատական համակարգերի հետ Հայաստանի Հանրապետության այս դատական համակարգը համեմատելիս ակներև է, որ ռոմանագերմանական մոդելի համակարգ է:

2) Յուրաքանչյուր ենթահամակարգ ունի Սահմանադրությամբ սահմանված իր գործառույթը և, միևնույն ժամանակ՝ ներենթահամակարգային գործառույթային բաժանունը: Խոսքը հատկապես ըստ Սահմանադրության՝ եռաստիճան կառուցվածք ունեցող ընդհանուր իրավասության դատարանների մասին է, որում նաև սահմանված է գործառույթային հստակ տարանջատում՝ ըստ էության քննություն, վերաքննություն, վճարբեկություն¹:

Հարկ է նշել, որ ընդհանուր տեսական մոտեցման համաձայն՝ ՀՀ դատական համակարգն ըստ ՀՀ Սահմանադրության՝ բոլոր դատարանների համակցությունն է, որն օժտված է դատական իշխանություն իրականացնելու լիազորությամբ²: Այլ կերպ՝ «դատական համակարգը բնութագրվում է որպես տվյալ իրավական համակարգում գործող դատարանների ամբողջություն: Ընդորում, «դատական համակարգ» նշանակում է ոչ թե գործող դատարանների պարզ հանրագումար, այլ կազմակերպական և գործառնական առումով միմյանց հետ փոխկապակցված դատական ատյանների ամբողջություն:

ՀՀ դատական համակարգի կառուցվածքն ավելի մանրամասն ներկայացված է ՀՀ դատական օրենսգրքում: ՀՀ դատական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի համաձայն՝

---

¹ Տես՝ «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ»/ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ.Հարությունյանի և Ա.Վաղարշյանի.-Եր: «Իրավունք», 2010, էջեր 905-909:

² Տես՝ Տես՝ Գ.Ս.Ղազինյան և Ս.Ա.Դիլբանդյան, «ՀՀ դատարանակազմությունը և իրավապահ մարմինները/ դասագիրք, 4-րդ հրատարակություն», - ԵՊՀ հրատ, Երևան: 2008, էջ 181:

«1. Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն դատական ատյանը, բացի սահմանադրական արդարադատության հարցերից, Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանն է (այսուհետ՝ վճռաբեկ դատարան), որը կոչված է ապահովելու օրենքի միատեսակ կիրառությունը:

2. Հայաստանի Հանրապետությունում գործում են նաև առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանները:

3. Առաջին ատյանի դատարաններն են՝

1) ընդհանուր իրավասության դատարանները.

2) վարչական դատարանը:

4. Վերաքննիչ դատարաններն են՝

1) քրեական վերաքննիչ դատարանը.

2) քաղաքացիական վերաքննիչ դատարանը.

3) վարչական վերաքննիչ դատարանը:

5. Վարչական դատարանը և վարչական վերաքննիչ դատարանը մասնագիտացված դատարաններ են»:

Այսպիսով՝ Հայաստանի Հանրապետության բարձրագույն դատական ատյանը, բացի սահմանադրական արդարադատության հարցերից, **վճռաբեկ դատարանն է**, որը կոչված է ապահովելու օրենքի միատեսակ կիրառությունը: Վճռաբեկ դատարանի լիազորությունները սահմանվում են ՀՀ Սահմանադրությամբ և օրենքով: Վճռաբեկ դատարանի գործունեության նպատակն է ապահովել օրենքի միատեսակ կիրառությունը: Իր այդ առաքելությունն իրականացնելիս վճռաբեկ դատարանը պետք է ձգտի նպաստել իրավունքի գարգացմանը:

Վճռաբեկ դատարանը բողոքի հիման վրա օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով վերանայում է վերաքննիչ դատարանների դատական ակտերը:

Վճռաբեկ դատարանը բողոքն ընդունում է քննության, եթե վճռաբեկ դատարանի կարծիքով բողոքում հիմնավորված է, որ դրանում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատա-

րանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար, կամ վերանայվող դատական ակտն առերևույթ (prima facie) հակասում է վճռաբեկ դատարանի նախկինում ընդունած որոշումներին, կամ ստորադաս դատարանի կողմից թույլ է տրվել առերևույթ դատական սխալ, որը կարող է առաջացնել կամ առաջացրել է ծանր հետևանքներ, կամ եթե առկա են նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներ:

Վճռաբեկ դատարանն իր իրավասության սահմանում վերանայում է վերաքննիչ դատարանների՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը և վերաքննիչ դատարանների կողմից միջանկյալ դատական ակտերի վերանայման արդյունքում կայացված որոշումները:

Վճռաբեկ դատարանը միջանկյալ դատական ակտերը վերանայում է օրենքով նախատեսված բացառիկ դեպքերում:

Վճռաբեկության կարգով գործի քննության ժամանակ վճռաբեկ դատարանը գործով կայացված դատական ակտը վերանայում է միայն վճռաբեկ բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում:

Վճռաբեկ դատարանի դատական տարածքը Հայաստանի Հանրապետության տարածքն է:

Վճռաբեկ դատարանը կազմված է վճռաբեկ դատարանի նախագահից, պալատների նախագահներից և տասնչորս դատավորից:

Վճռաբեկ դատարանն ունի երկու պալատ՝

1) քրեական պալատ,

2) քաղաքացիական և վարչական պալատ:

Յուրաքանչյուր պալատ կազմված է պալատի նախագահից և պալատի դատավորներից: Քրեական պալատը կազմված է պալատի նախագահից և պալատի հինգ դատավորից, իսկ քաղաքացիական պալատը՝ պալատի նախագահից և պալատի ինը դատավորից:

Վճռաբեկ դատարանին ներկայացված վճռաբեկ բողոքները քննության ընդունելու հարցը լուծում է վճռաբեկ դատարանի համապատասխան պալատը:

Պալատի այդ որոշումները կայացվում են միաձայն և բողոքարկման ենթակա չեն:

Դատավորներից թեկուզև մեկի այլ կարծիք ունենալու դեպքում վճռաբեկ բողոքը քննության ընդունելու հարցը ենթակա է լուծման վճռաբեկ դատարանի ողջ կազմով (<< դատական օրենսգրքի 8-րդ գլուխ):

Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական արդարադատությունն իրականացնում է **սահմանադրական դատարանը**: Սահմանադրական դատարանը կազմված է ինն անդամից:

<< Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի համաձայն՝ սահմանադրական դատարանն օրենքով սահմանված կարգով՝

1) որոշում է օրենքների, Ազգային ժողովի որոշումների, Հանրապետության Նախագահի հրամանագրերի, կառավարության, վարչապետի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների որոշումների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը.

2) մինչև միջազգային պայմանագրի վավերացումը որոշում է դրանում ամրագրված պարտավորությունների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը.

3) լուծում է հանրաքվեների արդյունքների հետ կապված վեճերը.

3.1) լուծում է Հանրապետության Նախագահի և պատգամավորների ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերը.

4) անհաղթահարելի կամ վերացած է ճանաչում Հանրապետության Նախագահի թեկնածուի համար առաջացած խոչընդոտները.

5) եզրակացություն է տալիս Հանրապետության Նախագահին պաշտոնանկ անելու հիմքերի առկայության մասին.

6) եզրակացություն է տալիս Հանրապետության Նախագահի՝ իր լիազորությունների կատարման անհնարինության մասին.

7) եզրակացություն է տալիս սահմանադրական դատարանի անդամի լիազորությունները դադարեցնելու, նրան կալանավորելու, որպես մեղադրյալ ներգրավելու, ինչպես նաև նրան կատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարց հարուցելու վերաբերյալ.

8) եզրակացություն է տալիս համայնքի ղեկավարին պաշտոնանկ անելու հիմքերի մասին.

9) օրենքով նախատեսված դեպքերում որոշում է կայացնում կուսակցության գործունեությունը կասեցնելու կամ արգելելու մասին:

ՀՀ սահմանադրական դատարան կարող են դիմել՝

1) Հանրապետության Նախագահը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1, 2, 3, 7-րդ և 9-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում.

2) Ազգային ժողովը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3, 5, 7-րդ և 9-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում.

3) պատգամավորների առնվազն մեկ հինգերորդը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում.

4) կառավարությունը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1, 6, 8-րդ և 9-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում.

5) տեղական ինքնակառավարման մարմինները՝ իրենց սահմանադրական իրավունքները խախտող պետական մարմինների նորմատիվ ակտերի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցով.

6) յուրաքանչյուր ոք՝ կոնկրետ գործով, երբ առկա է դատարանի վերջնական ակտը, սպառվել են դատական պաշտպանության բոլոր միջոցները և վիճարկում է այդ ակտով իր նկատմամբ կիրառված օրենքի դրույթի սահմանադրականությունը.

7) դատարանները և գլխավոր դատախազը՝ իրենց վարույթում գտնվող կոնկրետ գործին առնչվող նորմատիվ ակտերի դրույթների սահմանադրականության հարցերով.

8) մարդու իրավունքների պաշտպանը՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետում թվարկված նորմատիվ ակտերի՝ Սահմանադրության 2-րդ գլխի դրույթներին համապատասխանության հարցերով.

9) Հանրապետության Նախագահի և պատգամավորության թեկնածուները՝ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3.1-րդ և 4-րդ կետերի շրջանակներում իրենց առնչվող հարցերով:

Սահմանադրական դատարանը գործը քննում է միայն համապատասխան դիմումի առկայության դեպքում (ՀՀ Սահմանադրության 99-102-րդ հոդվածներ, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենք):

Առաջին ատյանի դատարաններն **ընդհանուր իրավասության դատարաններն** են (ՀՀ դատական օրենսգրքի 3-րդ գլուխ):

Այս դատարաններն ընդհանուր իրավասության դատարանների առաջին կամ հիմնական օղակն են, քանի որ քննում են քաղաքացիական և քրեական բոլոր գործերը, բացառությամբ վարչական դատարանի ենթակայությանը վերապահված գործերի:

Ընդհանուր իրավասության դատարանը քրեական դատավարության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով վերահսկողություն է իրականացնում քրեական վարույթի մինչդատական փուլի նկատմամբ:

Ընդհանուր իրավասության դատարանները տեղակայված են Երևան քաղաքում և մարզերում:

ՀՀ դատական օրենսգրքի 24-րդ հոդվածը սահմանում է ընդհանուր իրավասության դատարանները, դատավորների թվակազմը և նստավայրերը, մասնավորապես՝ Երևան քաղաքում գործում են ընդհանուր իրավասության հետևյալ դատարանները.

1) Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 7 դատավորի կազմով.

2) Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 13 դատավորի կազմով.

3) Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 5 դատավորի կազմով.

4) Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 9 դատավորի կազմով.

5) Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 9 դատավորի կազմով.

6) Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 6 դատավորի կազմով.

7) Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 6 դատավորի կազմով:

Մարզերում գործում են ընդհանուր իրավասության հետևյալ դատարանները.

1) Կոտայքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 9 դատավորի կազմով.

2) Արարատի և Վայոց ձորի մարզերի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 10 դատավորի կազմով.

3) Արմավիրի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 7 դատավորի կազմով.

4) Արագածոտնի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 5 դատավորի կազմով.

5) Շիրակի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 12 դատավորի կազմով.

6) Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 12 դատավորի կազմով.

7) Տավուշի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 5 դատավորի կազմով.

8) Գեղարքունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 8 դատավորի կազմով.

9) Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 8 դատավորի կազմով:

Վարչական շրջանի (վարչական շրջանների) ընդհանուր իրավասության դատարանի նստավայրը գտնվում է համապատասխան վարչական շրջանի (վարչական շրջաններից մեկի) տարածքում:

Ընդհանուր իրավասության դատարանի դատական ակտերը կարող են բողոքարկվել միայն վերաքննության կարգով:

Հայաստանի Հանրապետությունում միակ մասնագիտացված դատարանը ՀՀ վարչական դատարանն է: Վարչական դատարանն ըստ էության քննում է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված վարչական գործերը (ՀՀ դատական օրենսգրքի 6-րդ գլուխ), որոնք ավելի մանրամասն նշված են ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 8-րդ

հողվածի 1-ին մասում, որի համաձայն՝ վարչական դատարանին ընդդատյա են հանրային իրավահարաբերություններից ծագող բոլոր գործերը, այդ թվում՝

1) հանրային կամ այլընտրանքային ծառայության անցնելու կամ իրականացման հետ կապված վեճերը.

2) վարչական մարմինների միջև այն վեճերը, որոնք ենթակա չեն լուծման վերադասության կարգով.

3) հանրային իրավունքի բնագավառում գործող կամ գործելու նպատակ ունեցող միավորումների, այդ թվում՝ արհեստակցական միությունների, գործունեությունը կասեցնելու կամ դադարեցնելու վերաբերյալ վեճերով գործերը.

4) վճարման կարգադրություն արձակելու վերաբերյալ այն գործերը, որոնք բխում են հանրային իրավահարաբերություններից:

Նույն հողվածի 2-րդ մասը, ի տարբերություն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի, սպառիչ սահմանում է այն գործերի շրջանակը, որոնք ընդդատյա են վարչական դատարանին, մասնավորապես՝ «Վարչական դատարանին ընդդատյա չեն ՀՀ սահմանադրական դատարանի ենթակայությանը վերապահված գործերը, քրեական վարույթի ընթացքում ծագող իրավահարաբերություններից բխող գործերը, ընդհանուր իրավասության կամ քրեական դատարանի ենթակայությանը վերապահված քրեական գործերը, սնանկության վարույթում ծագող իրավահարաբերություններից բխող գործերը»:

Օրենսդրական նման կարգավորումից հետևում է, որ վարչական դատարանը, որպես արդարադատություն իրականացնող մասնագիտացված մարմին, քննում է այն բոլոր գործերը, որոնք ծագում են հանրային իրավահարաբերություններից, սակայն գործնականում հանդիպում են դեպքեր, երբ դժվար է սահմանազատել հանրային և մասնավոր իրավահարաբերությունները, քանի որ շատ հաճախ դրանք ածանցվում են մեկը մյու-

սից: Նման դեպքերում դժվար է որոշել, թե որ դատարանին է գործն ընդդատյա: Այս խնդիրն իր լուծումն է ստացել ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2009 թվականի փետրվարի 3-ի ՍԴԴ-787 որոշմամբ, որտեղ Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 3-րդ գլուխը, այնքանով, որքանով բացառում է վարչաիրավական հարաբերություններից ածանցվող քաղաքացիաիրավական վեճի լուծումը մեկ գործի սահմաններում, հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 18 (1-ին մաս) և 19 (1-ին մաս) հոդվածների պահանջներին և անվավեր է³:

Նման պայմաններում դատարաններն առաջնորդվում են ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի որոշմամբ ձևավորված դատական պրակտիկայով, մասնավորապես, ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդը, ի փոփոխումն 2008 թվականի փետրվարի 11-ի թիվ 113 որոշման, 2008 թվականի դեկտեմբերի 22-ին ընդունել է թիվ 123 որոշումը, որում մասնավորապես նախատեսված է, որ այն դեպքերում, երբ դատարան է ներկայացվել հայցադիմում, որը վերաբերում է տարբեր դատարաններին ընդդատյա (քաղաքացիական, ընդհանուր իրավասության և վարչական դատարանների առարկայական ընդդատություն) միմյանց հետ կապված մի քանի պահանջներով վեճին, ապա գործը քննում է այն դատարանը, որին ընդդատյա է հիմնական պահանջը:

Հիմնական է համարվում այն պահանջը, որի լուծման արդյունքում կայացված դատական ակտը կանխորոշում է հետևանք ներկայացնող պահանջների լուծման ելքը:

Վարչական դատարանի դատական ակտերը կարող են բողոքարկվել միայն վերաքննության կարգով՝ Վարչական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում վարչա-

---

³ Տես՝ <http://www.concourt.am/armenian/decisions/common/2009/index.htm>:

կան դատարանը կայացնում է դատական ակտեր, որոնք վերջնական են և բողոքարկման ենթակա չեն:

Վարչական դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերն օրինական ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից մեկ ամիս հետո: Օրենքով կարող է նախատեսվել այդ ակտերի օրինական ուժի մեջ մտնելու այլ ժամկետ:

Վարչական դատարանի միջանկյալ ակտերի օրինական ուժի մեջ մտնելու ժամկետները սահմանվում են դատավարական օրենսդրությամբ:

Վարչական դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը բացառիկ դեպքերում կարող են հրապարակման պահից դատարանի կողմից հայտարարվել օրինական ուժի մեջ մտած, եթե դա չանելն անխուսափելիորեն կառաջացնի ծանր հետևանքներ կողմի համար: Նման ակտերը ենթակա են բողոքարկման վարչական վերաքննիչ դատարան՝ օրինական ուժի մեջ չմտած ակտերի համար սահմանված կարգով:

Վարչական դատարանի դատական տարածքը Հայաստանի Հանրապետության տարածքն է:

Վարչական դատարանը գործում է դատարանի նախագահի և 16 դատավորի կազմով, վերջինիս կենտրոնական նստավայրը գտնվում է Երևան քաղաքում, սակայն վարչական դատարանն ունի այլ նստավայրեր մարզերում:

Հայաստանի Հանրապետությունում գործում է **երեք վերաքննիչ դատարան՝**

- 1) վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը,
- 2) վերաքննիչ քրեական դատարանը,
- 3) վարչական վերաքննիչ դատարանը (<< դատական օրենսգրքի 7-րդ գլուխ):

Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը գործում է դատարանի նախագահի և 15 դատավորի կազմով, վերաքննիչ քրեական դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 15 դատա-

վորի կազմով, իսկ վարչական վերաքննիչ դատարանը՝ դատարանի նախագահի և 6 դատավորի կազմով:

Վերաքննիչ դատարանն իր իրավասության սահմանում վերանայում է ընդհանուր իրավասության դատարանների և վարչական դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը: Վերաքննիչ դատարանը միջանկյալ դատական ակտերը վերանայում է օրենքով նախատեսված բացառիկ դեպքերում: Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը վերանայում է վերաքննիչ բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում:

Վերաքննիչ բողոք բերելու համար հիմք է դատական սխալը՝ նյութական կամ դատավարական իրավունքի այնպիսի խախտումը, որը կարող էր ազդել գործի ելքի վրա, ինչպես նաև նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքները:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքն ու ՀՀ դատական օրենսգիրքը նախատեսում են վերաքննիչ բողոք բերելու ևս երկու սահմանափակումներ, այն է՝ եթե կողմերն առաջին ատյանի դատարանում կնքել են վերաքննության իրավունքից հրաժարվելու վերաբերյալ համաձայնություն, ապա նման համաձայնություն կնքած կողմի (կողմերի) ներկայացրած վերաքննիչ բողոքը վերաքննիչ դատարանի կողմից ենթակա է քննության միայն նման համաձայնություն կնքած մյուս կողմի համաձայնության դեպքում:

Բացի դրանից, գույքային պահանջով քաղաքացիական գործերով վերաքննությունը թույլատրելի է միայն, եթե տվյալ գործով վեճի առարկայի արժեքը գերազանցում է նվազագույն աշխատավարձի հիսնապատիկը: Սակայն ՀՀ սահմանադրական դատարանը, անդրադառնալով այս սահմանափակման՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանելու հարցին, 2012 թվականի հուլիսի 18-ի թիվ 1037 որոշմամբ արձանագրել է, որ «(...) օրենսդիրը, սահմանելով վերաքննության իրավունքի

սահմանափակում, շեղվել է օրենսգրքում առկա ընդհանուր տրամաբանությունից՝ չնախատեսելով բողոքարկման իրավունքի սահմանափակումից բացառություններ բոլոր այն դեպքերում, երբ առաջին ատյանի դատարանը թույլ է տվել արդար դատաքննության իրավունքի բուն էությունը խաթարող դատական սխալ»։ Նման պայմաններում Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ նման սահմանափակումն այնքանով, որքանով չի նախատեսում բողոքարկման իրավունքի սահմանափակումից բացառություններ բոլոր այն դեպքերում, երբ առաջին ատյանի դատարանը թույլ է տվել արդար դատաքննության իրավունքի բուն էությունը խաթարող դատական սխալ, մասնավորապես, երբ չեն պահպանվել ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի 1-ին մասով և Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին 1950 թվականի նոյեմբերի 4-ի կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված դատավարական երաշխիքները, հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներին ու անվավեր է⁴։

Բողոքը քննելիս վերաքննիչ դատարանն իրավունք չունի նոր ապացույց ընդունել, և բողոքը քննելիս հիմնվում է միայն այն ապացույցների վրա, որոնք ներկայացվել են առաջին ատյանի դատարանին։ Եթե առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ ապացույցը չի ներկայացվել կողմերի կամքից անկախ հանգամանքներով, ապա վերաքննիչ դատարանը բեկանում է գործը և այն ուղարկում համապատասխան առաջին ատյանի դատարան՝ նոր քննության, եթե գտնում է, որ ապացույցն էական նշանակություն ունի գործի լուծման համար։

Վերաքննիչ դատարանում բողոքի քննության ժամանակ առաջին ատյանի դատարանում հաստատված փաստերն ըն-

---

⁴ Stu՝ <http://www.concourt.am/armenian/decisions/common/2012/pdf/sdv-1037.pdf>։

դունվում են որպես հիմք, բացառությամբ այն դեպքի, երբ բողոքում վիճարկվում է այդ փաստը, և վերաքննիչ դատարանը հանգում է այն եզրակացությանը, որ տվյալ փաստի վերաբերյալ եզրակացության հանգելիս առաջին ատյանի դատարանն ակնհայտ սխալ է թույլ տվել: Նման դեպքերում վերաքննիչ դատարանն իրավունք ունի հաստատված համարելու նոր փաստ կամ հաստատված չհամարելու ստորադաս դատարանի կողմից հաստատված փաստը, եթե առաջին ատյանի դատարանի հետազոտած ապացույցների հիման վրա հնարավոր է հանգել նման եզրակացության:

Եթե առաջին ատյանի դատարանը հետազոտված ապացույցների հիման վրա դատական ակտում եզրակացության չի հանգել որևէ փաստի վերաբերյալ, ինչը պարտավոր էր անել, ապա վերաքննիչ դատարանն իրավունք ունի հաստատված համարելու նոր փաստ, եթե առաջին ատյանի դատարանի կողմից հետազոտված ապացույցների հիման վրա հնարավոր է հանգել նման եզրակացության:

Վերաքննիչ դատարանն իրավունք չունի քննության առարկա դարձնելու վերաքննիչ բողոքում որևէ հարցի վերաբերյալ արտահայտված այն դիրքորոշումը, որը չի հայտնվել առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ: Բացառություն է կազմում այն դեպքը, երբ բողոք բերող անձը զրկված է եղել այդ հարցի վերաբերյալ առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ իր դիրքորոշումը հայտնելու հնարավորությունից:

Վերաքննիչ դատարանի դատական տարածքը Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքն է⁵:

---

⁵ Մանրամասն տե՛ս «Դատավորի ձեռնարկ: Գիտագործնական վերլուծություն», հեղինակային խումբ՝ Ա.Մկրտումյան, Դ.Ավետիսյան և այլք., ընդհանուր խմբագիր՝ Վ.Ենգիբարյան, -Երևան, Ասողիկ, 2010, էջեր 10-19:

§ 2. Արդար դատական քննության իրավունքի էությունը:

Դատական համակարգի ընդհանուր բնութագրի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ Հայաստանի Հանրապետությունում դատական իշխանությունը պետության հատուկ մարմինների՝ դատարանների բացառիկ իրավագործությունն է, որի հիմնական բովանդակությունն իրավաբանորեն միջնորդավորված սոցիալական կոնֆլիկտների քննությունն ու լուծումն է՝ հատուկ դատավարական ձևերով: Այդ դատավարական ձևերը տարբեր դրսևեերումներ ունեն՝ քաղաքացիական, քրեական, վարչական, սահմանադրական և այլն: Թեև դատավարություններն ունեն տարբեր դրսևորումներ, դրանց առջև դրված են տարբեր խնդիրներ ու հետապնդում են տարբեր նպատակներ, սակայն դրանք ունեն նաև ընդհանրություններ: Այդ ընդհանրությունների շարքում կենտրոնական դերը պատկանում է արդար դատական քննության իրավունքին՝ որպես անձի հիմնարար իրավունք: Այս իրավունքը միջազգայնորեն ճանաչված իրավունք է. այն ներառված է թե՛ միջազգային ունիվերսալ փաստաթղթերում, թե՛ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 18-22-րդ հոդվածներում ու այլ նորմատիվ-իրավական փաստաթղթերում: Մարդու իրավունքը համարվում է միջազգայնորեն ճանաչված, եթե այն նախատեսված է Մարդու իրավունքների միջազգային օրինաչարում կամ որը վերջինիս հիման վրա զարգացել է Միավորված ազգերի կազմակերպության (այսուհետ՝ նաև ՄԱԿ) Գլխավոր ասամբլեայի կողմից ընդունած հետագա գործիքներում, որոնք՝ ընդունված մասնագիտացված հաստատությունների և տարածաշրջանային կազմակերպությունների կողմից, ՄԱԿ-ի ընդունած և միջազգայնորեն ճանաչված իրավունքների հետագա մշակումներն ու փոփոխված տարբերակներն են, իսկ դրանց հիմնական «կմախքը», ամեն դեպքում, կարելի է գտնել Մարդու իրավունքների միջազգային օրինաչարում: Միջազգային օրինաչարը ներառում է

Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը (այսուհետ՝ նաև ՄԻՀՀ) և այդ հռչակագրի հիման վրա ընդունված երկու դաշնագիր՝ Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը (այսուհետ՝ նաև ՔՔԻՄԴ) ու Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը (այսուհետ՝ նաև ՏՍՄԻՄԴ): Մարդու իրավունքների միջազգային օրինաշարն իր հետագա զարգացումն է ստացել մեծ թվով կոնվենցիաների և հռչակագրերի տեսքով, որոնք ընդունվել են թե՛ համընդհանուր, թե՛ տարածաշրջանային մակարդակներում⁶:

Տարածաշրջանային մակարդակում կարևոր նշանակություն ունեցող միջազգային փաստաթղթերի շարքում առաջնա հերթը նշանակություն ունի Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիան (այսուհետ՝ նաև Կոնվենցիա), որի 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ «1. Յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում են նրա քաղաքացիական իրավունքներն ու պարտականությունները, կամ նրան ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքը, ունի օրենքի հիման վրա ստեղծված անկախ ու անաչառ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում արդարացի և հրապարակային դատաքննության իրավունք: Դատարանի որոշումը հայտարարվում է հրապարակավ, սակայն մամուլի ներկայացուցիչների և հանրության ներկայությունը կարող է չթույլատրվել ամբողջ դատաքննության կամ նրա մի մասի ընթացքում՝ ժողովրդավարական հասարակության մեջ բարոյականության, հասարակական կարգի կամ պետական անվտանգության շահերից ելնելով, երբ դա են պահանջում անչափահասների շահերը կամ կողմերի մասնավոր կյանքի պաշտպանությունը, կամ այնքանով, որքանով դա, դատարանի կարծիքով, հատուկ հանգամանքների բե-

---

⁶ Տե՛ս՝ Ա.Էյդե, Կ.Կրաուզե, Ա.Ռոզաս, «Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքներ: Դասագիրք»,-Եր.: «Տիգրան Մեծ» հրատ., 2009, էջեր 11-12:

րումով խիստ անհրաժեշտ է, եթե հրապարակայնությունը կխախտեր արդարադատության շահերը:

2. Յուրաքանչյուր ոք, ով մեղադրվում է քրեական հանցագործություն կատարելու մեջ, համարվում է անմեղ, քանի դեռ նրա մեղավորությունն ապացուցված չէ օրենքին համապատասխան:

3. Քրեական հանցագործություն կատարելու մեջ մեղադրվող յուրաքանչյուր ոք ունի հետևյալ նվազագույն իրավունքները.

ա) իրեն հասկանալի լեզվով անհապաղ ու հանգամանորեն տեղեկացվելու իրեն ներկայացված մեղադրանքի բնույթի և հիմքի մասին.

բ) բավարար ժամանակ ու հնարավորություններ ունենալու իր պաշտպանությունը նախապատրաստելու համար.

գ) պաշտպանել իրեն անձամբ կամ իր կողմից ընտրված պաշտպանի միջոցով կամ, եթե նա բավարար միջոցներ չունի պաշտպանի ծառայությունների դիմաց վճարելու համար, ունենալ անվճար նշանակված պաշտպան, երբ դա են պահանջում արդարադատության շահերը.

դ) հարցաքննելու իր դեմ ցուցմունքներ տվող վկաներին կամ իրավունք ունենալու, որ այդ վկաները ենթարկվեն հարցաքննության, և իրավունք ունենալու իր վկաներին կանչելու ու հարցաքննելու միևնույն պայմաններով, ինչ իր դեմ ցուցմունք տված վկաները.

ե) օգտվելու թարգմանչի անվճար օգնությունից, եթե ինքը չի հասկանում դատարանում գործածվող լեզուն կամ չի խոսում այդ լեզվով»:

Արդար դատական քննության իրավունքը հիմնարար նշանակություն ունի ժողովրդավարական հասարակությունում: Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի նպատակն ու առարկան ամրագրում են օրենքի գերակայության սկզբունքը, որի հիման վրա էլ ձևավորվում է և կառուցվում հասարակությունը⁷: Արդար դատական քննության իրավունքն ամենից կիրառականն է: Այսպես, Կոնվենցիայի 6 (1)-րդ հոդվածով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (այսուհետ՝ նաև ՄԻԵԴ) կայացրած վճիռների թիվը, 2010 թվականի ապրիլի 1-ի դրությամբ, կազմում է ՄԻԵԴ-ի կայացրած վճիռների ընդհանուր թվի մոտ կեսը (12631-ից 6112-ը)⁸: ՀՀ սահմանադրական դատարանը ևս ամենամեծ թվով գործերով՝ 15 գործով, օրենքի նորմերն անվավեր է ճանաչել ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածին չհամապատասխանելու հիմքով⁹: Նման պայմաններում ամենևին զարմանալի չէ, որ 6-րդ հոդվածի հիման վրա ՄԻԵԴ-ի կողմից ձևավորվել է բավականին ընդգրկուն նախադեպային իրավունք, որը ժամանակի ընթացքում, հաշվի առնելով ՄԻԵԴ-ի այն դիրքորոշումը, որ ՄԻԵԿ-ը կենդանի փաստաթուղթ է, ենթարկվել է բազմաթիվ առաջադիմական փոփոխությունների¹⁰:

Չնայած սույն իրավունքի կարևորությանը՝ դրա անվանման, սահմանման, կառուցվածքի և տարրերի հարաբերակցության հարցում միասնական մոտեցում չի ձևավորվել: Գոլդերի գործով ՄԻԵԴ-ը մատնանշել է, որ «6-րդ հոդվածով ամրագր-

---

⁷ Տես՝ «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ»/ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ.Հարությունյանի և Ա.Վաղարշյանի.-Եր: «Իրավունք», 2010, էջ 221:

⁸ Տվյալները՝ ըստ ՄԻԵԴ-ի ակտերի HUDOC ինտերնետային որոնողական համակարգի:

⁹ Տես՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-664, ՍԴՈ-665, ՍԴՈ-690, ՍԴՈ-691, ՍԴՈ-773, ՍԴՈ-751, ՍԴՈ-758, ՍԴՈ-765, ՍԴՈ-767, ՍԴՈ-780, ՍԴՈ-787, ՍԴՈ-818, ՍԴՈ-833, ՍԴՈ-851, ՍԴՈ-873 որոշումները:

¹⁰ Տես՝ Y.Grozev, D.Vitkauskas, S.L.Anthony, D. Straisteanu, D.Vedernikova, "Right to a fair trial under European Convention on Human Rights (Article 6): Interights manual for - lawyers" Interights, 2007, էջ 2,

ված են առանձին իրավունքներ, որոնք, սակայն, բխում են նույն հիմնարար գաղափարից և համակցության մեջ վերցրած՝ կազմում են մեկ միասնական իրավունք, որն առանձին եզրույթով հստակ սահմանված չէ» (կետ 28): ՄԻԵԴ-ի գործունեության սկզբնական շրջանում այս իրավունքն ընդունված էր անվանել «արդարադատության պատշաճ իրականացման իրավունք» («Right to a good administration of justice»), սակայն ներկայում առավել ընդունված է «արդար դատաքննության իրավունք» արտահայտությունը: Ամեն դեպքում, ցանկացած անվանում պետք է պայմանական համարել, քանի որ այս իրավունքն իրենից բարդ երևույթ է ներկայացնում, որն ընդգրկում է թե՛ արդարադատության մարմնի կազմակերպմանը և թե՛ արդարադատության իրականացման ընթացակարգին վերաբերող բազմաթիվ փոխկապակցված տարրեր: Այդ տարրերը մարդու իրավունքների տարբեր հիմնարար փաստաթղթերում կարող են տարբեր ձևակերպումներ և բաշխում ունենալ: Օրինակ՝ թե՛ ՄԻԵԿ-ում և թե՛ ՔՔԻՄԴ-ում այս իրավունքի բոլոր տարրերը սահմանված են մեկ միասնական հոդվածով՝ ՄԻԵԿ-ի 6-րդ հոդվածով, ՔՔԻՄԴ-ի 14-րդ հոդվածով, մինչդեռ ՀՀ Սահմանադրությամբ արդար դատաքննության իրավունքի տարրերը բաշխված են 18-22-րդ հոդվածներում: Ընդ որում, 18, 20 և 22-րդ հոդվածները՝ արդար դատաքննության իրավունքի (լայն իմաստով) տարրերի հետ մեկտեղ պարունակում են նաև այդ իրավունքի տարր չհանդիսացող երաշխիքներ: Օրինակ՝ ՀՀ Սահմանադրության 20-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված՝ ներման կամ նշանակված պատիժը մեղմացնելու խնդրանքի՝ յուրաքանչյուր դատապարտյալի իրավունքը¹¹:

---

¹¹ Տես՝ «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ»-/ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ.Հարությունյանի և Ա.Վաղարշյանի.-Եր: «Իրավունք», 2010, էջեր 221-222:

Հարկ է նշել, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի մի շարք դրույթներ ունեն ինքնուրույն նշանակություն և պահանջում են ազգային իրավունքից ու ազգային իշխանությունների կողմից տրված մեկնաբանությունից տարբերվող մեկնաբանություն: Այդ իսկ պատճառով արդար դատական քննության իրավունքն ազգային մակարդակում չի տարածվում բոլոր դատավարությունների վրա: Կոնվենցիայում օգտագործվող հասկացությունները՝ «քրեական մեղադրանք», «քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ», և այլն, հանդիսանում են ինքնուրույն հայեցակարգեր, այսինքն՝ դրանց բովանդակությունը կարող է տարբերվել այդ նույն հասկացությունների՝ ազգային իրավունքում տրված բովանդակությունից: Սակայն այս հարցում անդամ պետությունները հայեցողության լայն շրջանակ չունեն, քանի որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը սահմանում է արդար դատական քննության իրավունքի այն նվազագույն երաշխիքները, որոնց պահպանումը պարտադիր է ազգային պետությունների դատարանների կողմից:

Հարկ է նշել նաև, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերը պարունակում են լրացուցիչ ընթացակարգային նորմեր, որոնք կիրառվում են բացառապես այն անձանց նկատմամբ, ովքեր մեղադրվում են քրեական իրավախախտումների մեջ, իսկ 6-րդ հոդվածի 1-ին մասը տարածվում է ինչպես «քրեական», այնպես էլ «քաղաքացիական» դատավարությունների վրա: Հարկ է նշել, որ Ղատարանին ներկայացվող պահանջների մեծ մասը, որոնք ներկայացվում են 6-րդ հոդվածի՝ «քրեական մեղադրանք» բաժնի ներքո, վերաբերում են առանձին պետական պաշտոնյաների դատավարական գործողությունների արդարացիության հարցին, որի արդյունքում կայացվել է մեղադրական դատավճիռ: Մինչև նույն ժամանակ, 6-րդ հոդվածի՝ «քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ» բաժնի ներքո Ղատարանին ներկայացվող պահանջների մեծ

մասը վերաբերում է 3 տարաբնույթ խնդիրների՝ քաղաքացիական վեճի լուծման համար դատարանի մատչելիության իրավունքի սահմանափակմանը, դատավարության անարդարացիությանը, երբ դատարանի մատչելիության իրավունքը չի սահմանափակվել, և դատարանի որոշման կատարման ժամկետի ողջամտությանը, երբ քաղաքացիական վեճը դրական լուծում է ստացել¹²:

Հարկ է նշել նաև, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի ներքո ներկայացված պահանջի քննության ժամանակ ՄԻԵԴ-ի խնդիրն է որոշելու, թե դատավարական գործողությունները, որպես մեկ ամբողջություն, արդյոք եղել են արդարացի և արդյոք համապատասխանել են 6-րդ հոդվածի երաշխիքներին: Ոչ մի դեպքում պետք չէ մոռանալ, որ 6-րդ հոդվածի իրավասության մեջ չի մտնում ներպետական դատավարության վերսկսումը կամ ներպետական ատյանների եզրակացության փոփոխությունը ՄԻԵԴ-ի կողմից հաստատված փաստական հանգամանքներին համապատասխան կամ ներպետական իրավունքի մասին եզրակացության կազմումը¹³

§3. Ղատական ակտի կառուցվածքի և

պատճառաբանվածության ընդհանուր պահանջները

Հայտնի է, որ դատական ակտը կառուցված է ներածական, նկարագրական, պատճառաբանական և եզրափակիչ մա-

---

¹² Stu` Y.Grozev, D.Vitkauskas, S.L.Anthony, D. Straisteanu, D.Vedernikova, "Right to a fair trial under European Convention on Human Rights (Article 6): Interights manual for lawyers" Interights, 2007, էջեր 2-3:

¹³ Stu` Y.Grozev, D.Vitkauskas, S.L.Anthony, D. Straisteanu, D.Vedernikova, "Right to a fair trial under European Convention on Human Rights (Article 6): Interights manual for lawyers" Interights, 2007, էջ 2:

սերից: Հասարակության լայն շերտերի կողմից կայացված դատական ակտերին տրվող բազմաթիվ ու բազմաբնույթ քննադատությունները մեղմելու, ինչու չէ, նաև բացառելու նկատառումներից ելնելով՝ Հայատանի Հանրապետությունում առաջին անգամ փորձ արվեց սահմանել դատական ակտի կառուցվածք: Այն իր ամրագրումն ստացավ ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի Հայաստանի Հանրապետության առաջին ատյանի դատարանի գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի կառուցվածքը հաստատելու մասին 2008 թվականի հունիսի 13-ի թիվ 122 որոշմամբ: Այդ որոշմամբ, ըստ էության, սահմանվեց դատական ակտին վերաբերող ընդհանուր չափանիշներ, մասնավորապես՝ սահմանվեց, որ առաջին ատյանի դատարանների գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերում որպես տառառճ պետք է կիրառել «Arial Armenian», տառաչափը՝ 12, էջի չափսերը՝ A4, լուսանցքը վերևից և ներքևից՝ 2սմ, ծախից՝ 3սմ, աջից՝ 1սմ, տողերի միջև հեռավորությունը՝ 1 միավոր: Առաջին ատյանի դատարանների գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերում չեն թույլատրվում հապավումները, սակայն հնարավոր է պայմանական անունների օգտագործումը (օրինակ՝ «Արմենթել» փակ բաժնետիրական ընկերություն (այսուհետ նաև՝ Ընկերություն կամ «Արմենթել» ՓԲԸ): Օտար լեզվով անվանումները պետք է նշվեն նաև հայերեն տառադարձությամբ: Առաջին ատյանի դատարանի գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի յուրաքանչյուր բաժին, ելնելով շարադրվող մտքի տրամաբանական կապից, կարող է արաբական թվերով բաժանվել առանձին ենթաբաժինների: Այդ դեպքում ենթաբաժինը նշվում է առանձին պարբերության տեսքով, իսկ համարակալումը պետք է ներառի բաժնի համարը և այդ բաժնում պարբերության հերթական համարը: Առաջին ատյանի դատարանի գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի էջերը համարակալվում են:

Հիշյալ որոշմամբ, ըստ էության, սահմանվեց նաև ըստ քաղաքացիական, վարչական և քրեական մասնագիտացումների՝ դատական ակտի կառուցվածք: Նշվածներից քաղաքացիական գործերով դատական ակտի կառուցվածքի համար սահմանվեց, որ առաջին ատյանի դատարանի վճռի կառուցվածքը հետևյալն է. Ներածական մաս, Նկարագրական մաս 1. դատավարական նախապատմություն, 2. հայցվորի դիրքորոշում, 3. պատասխանողի դիրքորոշում, 4. երրորդ անձի դիրքորոշում, 5. հակընդդեմ հայցվորի և հակընդդեմ հայցով պատասխանողի դիրքորոշումներ, Պատճառաբանական մաս 1. գործի փաստեր օ. չվիճարկվող փաստեր, օ. փաստեր, որոնք ապացուցման ենթակա չեն, օ. ապացուցման ենթակա փաստեր, 2. կիրառելի իրավունք, 3. իրավական հարցեր (խնդիրներ), 4. վերլուծություն, Եզրափակիչ մաս 1. վեճի լուծման վերաբերյալ վերջնական եզրակացություն, 2. դատական ծախսերի բաշխում, 3. վճռի բողոքարկման կարգ:

Վարչական գործերով դատական ակտի կառուցվածքի համար սահմանվեց հետևյալը՝ 1. Գործի դատավարական նախապատմությունը. Այս բաժնում նկարագրվում են՝ ա) հայցի առարկան (հայցապահանջը), բ) հայցի հիմքը (հիմքերը), գ) գործի նախապատրաստման փուլի համառոտ վերլուծությունը կամ նկարագրությունը (եթե այդպիսին իրականացվել է), դ) գործով էական միջնորդությունների և դրանց վերաբերյալ կայացված դատական ակտերի մասին, այլ էական դատավարական գործողությունների մասին, ե) ներկայացված ապացույցների թվարկումը, զ) ապացուցման բեռի բաշխման մասին, է) այլ դատավարական մանրամասներ: 2. Հայցվորի իրավական դիրքորոշումը. Այս բաժնում նկարագրվում են հայցի վերաբերյալ հիմնավորումները: 3. Պատասխանողի իրավական դիրքորոշումը. Այս բաժնում նկարագրվում են պատասխանողի հիմնավորումները և առարկությունները: 4. Գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը և դատական ակտի պատճառաբա-

նությունները. Այս բաժնում ներկայացվում են՝ ա) հանրահայտ ճանաչված հանգամանքները. բ) նախադատելի հանգամանքները. գ) ապացուցման ենթակա հանգամանքները: Այս ենթաբաժնում նկարագրվում է բուն ապացուցման գործընթացը՝ ապացուցման բեռի բաշխմանը համահունչ պետք է քննարկել յուրաքանչյուր փաստի առկայության կամ բացակայության հարցը՝ ելնելով ապացույցների հետազոտման և գնահատման ֆորմալ դատավարական կանոններից. ա) կիրառելի օրենքի և իրավական այլ ակտերի որոշում. բ) Եվրոպական դատարանի և վճռաբեկ դատարանի կիրառելի նախադեպերի որոշում, եթե այդպիսին կա. գ) հայցի յուրաքանչյուր հիմքի վերլուծություն վերաբերելի հաստատված փաստերի հիման վրա: 5. Եզրափակիչ մաս, գ հայցի լուծման մասին վերջնական եզրահանգում, գ վճռի բողոքարկման կարգը, գ հարկադիր կարգով վճռի կատարման մասին նշում, օրենքով սահմանված դեպքերում:

Քրեական գործերով դատական ակտի կառուցվածքի համար սահմանվեց հետևյալը՝ 1. Գործի դատավարական նախապատմությունը. ա) երբ և ում կողմից է քրեական գործ հարուցվել, բ) առաջադրված մեղադրանքի բովանդակությունը, գ) երբ է մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել դատարան, 2. Ապացույցների հետազոտում և գնահատում. ա) դատարանի կողմից հաստատված փաստերը, բ) այն ապացույցները, որոնց վրա հիմնված են դատարանի հետևությունները, գ) այն ապացույցները, որոնք դատարանի կողմից ճանաչվել են անթույլատրելի, ոչ վերաբերելի կամ ոչ արժանահավատ, եթե այդպիսիք կան, դ) առաջադրված մեղադրանքի հետ հակասության դեպքում դատարանի պատճառաբանությունը, 3. Դատարանի իրավական վերլուծությունները. ա) արարքի որակում ՀՀ քրեական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածի հատկանիշներով, բ) Եվրոպական դատարանի և (կամ) Վճռաբեկ դատարանի կիրառելի նախադեպային մեկնաբանությունների կիրառման որոշում,

եթե այդպիսին կա, գ) ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 360-րդ հոդվածով թվարկված հարցերի լուծում, դ) դատավարական այն նորմերը, որոնցով դատարանը ղեկավարվել է որոշում ընդունելիս: 4. Եզրափակիչ մաս. ա) դատարանի որոշումները, բ) դատավճռի բողոքարկման կարգը:

Հիշյալ որոշմամբ դատական ակտին տրվող նման չափորոշիչների սահմանումն անխոս դատական համակարգին, ըստ էության, առաջ մղեց ճահճացման վտանգից և բոլոր դատավորներին պարտավորեցրեց նախևառաջ կատարել գործի բազմակողմանի քննություն, այնուհետև կայացնել միանման կառուցվածք ունեցող դատական ակտ: Այսինքն, որպեսզի տվյալ գործը քննող դատավորը կարողանար կայացնել ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի հիշյալ որոշմամբ սահմանված կառուցվածքին համապատասխանող դատական ակտ, ապա ստիպված պետք է լիներ մինչ այդ կատարել գործի բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ քննություն:

Թեև ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի այդ որոշումը տվյալ ժամանակահատվածի համար դիտվում էր որպես կատարելություն, սակայն ժամանակի ընթացքում պարզ դարձավ, որ այդ որոշմամբ թեև հնարավորինս մանրամասնորեն սահմանվել է դատական ակտի կառուցվածքը, այդուհանդերձ չեն սահմանվել դատական ակտի կառուցվածքի ամենակարևոր բաղադրիչները՝ պատճառաբանվածության և հիմնավորվածության չափանիշներն ու պահանջները: Այդ բացի լրացման վերաբերյալ իրենց իրավական դիրքորոշումներն են արտահայտել ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, ՀՀ սահմանադրական դատարանը և ՀՀ արդարադատության խորհուրդն իրենց բազմաթիվ որոշումներով:

Այս իմաստով պետք է նշել, որգործի արդարացի քննության կարևոր բաղադրատարրերից է համարվում նաև *դատա-*

*կան ակտերի պատճառաբանումը*¹⁴: Այս իրավունքը հիմնվում է ավելի լայն՝ Կոնվենցիայում ամրագրված սկզբունքի վրա, որն անհատներին պաշտպանում է կամայականություններից: Տվյալ իրավունքը ներպետական մարմիններին չի պարտավորեցնում կողմերի ներկայացրած յուրաքանչյուր փաստարկին տրամադրել մանրակրկիտ պատասխան: Բայց, միևնույն ժամանակ, դատարանների պատասխանը պետք է լինի բավականին մանրակրկիտ կողմի՝ փաստական հանգամանքների կամ իրավունքի պահանջի վերաբերյալ¹⁵: Հարկ է նշել, որ այս իրավունքը Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածում ուղղակիորեն նախատեսված չէ. այն դուրս է բերվել ՄԻԵԴ-ի կողմից՝ վերջինիս նախադեպային իրավունքում: Նույնը կարելի է ասել նաև ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի մասին, որում դատական ակտերի պատճառաբանվածության պահանջը նույնպես նախատեսված չէ:

Որոշումների պատճառաբանված լինելու վերաբերյալ իրավական պահանջներ են տեղ գտել ՀՀ քրեական, քաղաքացիական, ինչպես նաև վարչական դատավարության օրենսգրքերում:

Այս հարցի վերաբերյալ իրավական դիրքորոշում է արտահայտել ՀՀ սահմանադրական դատարանը 2007 թվականի ապրիլի 9-ի ՍԴՈ-690 որոշման մեջ: Դրանում, մասնավորապես, նշված է. «(...) վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին որոշման վերաբերյալ, չնայած հետապնդվող անհրաժեշտ նպատակին, առանց այդպիսի որոշման պատճառաբանման նորմատիվ պահանջի չի կարող բավարարել արդարացի հավասարակշռության, որոշակիության, իրավահավասարության և իրավունքի

---

¹⁴ Մանրամասն տե՛ս Արդարադատության մատչելիության հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում (Գիտագործնական վերլուծություն), հեղ. խումբ; Խմբ.՝ Դ Ավետիսյանի և Վ. Ենգիբարյանի, - Երևան: Ասողիկ, 2013.- էջ 81:

¹⁵ Stu՝ Y.Grozev, D.Vitkauskas, S.L.Anthony, D. Straisteanu, D.Vedernikova, "Right to a fair trial under European Convention on Human Rights (Article 6): Interights manual for lawyers" Interights, 2007, էջեր 57-59:

գերակայության իրավական սկզբունքների պայմանները: Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ բողոքը վերադարձնելու մասին վճռաբեկ դատարանի որոշման պատճառաբանվածության վերաբերյալ նորմատիվ պահանջը կարևոր երաշխիք է ինչպես արդարադատության մատչելիությունը, այնպես էլ անձանց սահմանադրական իրավունքների դատական պաշտպանության արդյունավետությունն ապահովելու համար»:

Նույնպիսի մոտեցում ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից արտահայտվել է նաև 2007 թվականի ապրիլի 11-ի ՍԴՈ-691 որոշման մեջ: Որոշումների պատճառաբանման պահանջն արտացոլվել է նաև ՄԻԵԴ-ի նախադեպային վճիռներում: Մասնավորապես, ըստ ՄԻԵԴ-ի՝ դատարանները պետք է բավարար հստակությամբ հիշատակեն այն փաստարկները, որոնք ընկած են իրենց որոշումների հիմքում (Հաջիանաստասիուն ընդդեմ Հունաստանի, 16.12.1992թ., կետ 33, Գարսիա Ռուիզն ընդդեմ Իսպանիայի, 21.01.1999թ., կետ 26):

Դրա հետ մեկտեղ, ՄԻԵԴ-ն ընդգծել է, որ որոշումների պատճառաբանման պահանջը չպետք է հասկանալ բացարձակ իմաստով: Այն չի նշանակում, որ դատարանը պետք է մանրամասն անդրադառնա կողմերի բոլոր փաստարկներին: Այդ պարտականության ծավալը կարող է փոփոխվել՝ կախված որոշման բնույթից: Այդ պատճառով դատարանի կողմից որոշումների պատճառաբանման՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածից բխող պահանջի խախտման հարցը կարող է որոշվել՝ միայն ելնելով կոնկրետ գործի հանգամանքներից (Ռուիզ Տորիջան ընդդեմ Իսպանիայի, 09.12.1994թ., կետ 29, Հիրո Բալանին ընդդեմ Իսպանիայի, 09.12.1994թ., կետ 27, Հելլեն ընդդեմ Ֆինլանդիայի, 19.12.1997թ., կետ 55):

Այդուհանդերձ, նշվածը չի նշանակում, որ դատարաններն իրենց որոշումներում չպետք է պատշաճ անդրադարձ կատարեն այն փաստարկներին, որոնցով դատավարության մասնա-

կիցները հիմնավորում են իրենց դիրքորոշումը: Գործի քննության արդարացիության ապահովման համար կարևոր նշանակություն ունի նաև գործի քննության ընթացքում ապացույցների ձեռքբերումն օրենքով նախատեսված կանոնների խստիվ պահպանմամբ: Այս իմաստով քննարկվող հոդվածը սերտորեն առնչվում է ՀՀ Սահմանադրության 22-րդ հոդվածին, որն արգելում է օրենքի խախտմամբ ձեռք բերված ապացույցների օգտագործումը¹⁶:

---

¹⁶ Տես՝ «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ»/ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ.Հարությունյանի և Ա.Վաղարշյանի.-Եր: «Իրավունք», 2010, էջեր 230-231:

ԳԼՈՒԽ 2.

ՂԱՏԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌՈՒԲԱՆՄԱՆ ԷՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

§1. Ղատական պատճառաբանման հասկացությունը, դերն ու նշանակությունը:

Հայաստանի Հանրապետությունում ղատական ակտերը կազմվում են հանուն Հայաստանի Հանրապետության: Այս սկզբունքը պահանջում է ոչ միայն պատճառաբանված, հիմնավորված և համապատասխան որակներ ունեցող ղատական ակտերի առկայություն, այլև որոշակի այլ որակների ապահովում, որոնք դրսևորում են դրա արտաքին կողմը: Խոսքը որոշակի կանոններին համապատասխան ղատական ակտերի կազմման մասին է, որոնք, ինչպես նշվեց, այն կդարձնեն ոչ միայն պատճառաբանված, այլև հանրությանը և մասնագիտական լսարանին հասանելի, համոզիչ և հեղինակավոր: Այս նպատակի իրականացումը պետք է ապահովվի ապագա դատավորների կողմից ղատական գրագրության կանոնների յուրացմամբ: Երբեմն ղատական պատճառաբանումը, գործերի լուծման ժամանակ ստեղծագործական մոտեցման ցուցաբերումը շփոթություն է առաջացնում ղատական իշխանության կողմից օրենսդրի լիազորությունների յուրացման հետ: Սակայն այսօր աշխարհում արդեն ընդունված է ղատական իշխանության ոչ միայն զուտ իրավակիրառ, այլև ակտիվ իրավաստեղծ դերն ու նշանակությունը պետության, իրավունքի, տնտեսության զարգացման գործընթացում: Շատ դեպքերում ղատարանի պատճառաբանությամբ

յունը շատ է նմանվում կողմերից մեկի կամ մյուսի ներկայացրած՝ լավ հիմնավորված փաստարկի: Պրակտիկայում աշխատող իրավաբանի համար մասնագիտական գործունեության հիմնական նվաճումներից մեկն այն է, երբ դատարանն իր իրավական պատճառաբանության կամ եզրահանգումների մեջ ամբողջությամբ կամ մասամբ ընդունում և օգտագործում է իրավաբանի առաջարկած փաստարկները: Այսինքն, դատարանը որևէ կերպ գրկված չէ իր կողմից կայացվելիք դատական ակտի պատճառաբանության մեջ օգտագործել նաև դատավարության մասնակիցների արտահայտած ձևակերպումներից և դրանք օգտագործելով կարող է ավելի հիմավորել ու պատճառաբանել իր կողմից արտահայտված այս կամ այն իրավական դիրքորոշումը:

Հիմնավորված և պատճառաբանված դատական ակտ կայացնելու ՀՀ օրենսդրական պարտադիր պահանջների կողքին իրենց ուրույն տեղն են զբաղեցնում ՀՀ վճռաբեկ դատարանի, ՀՀ սահմանադրական դատարանի և ՀՀ արդարադատության խորհրդի որոշումներով արտահայտված իրավական դիրքորոշումները: Այսպես՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 358-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանի դատավճիռը (դատավճիռ ասվածը, ըստ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումների, վերաբերում է նաև որոշումներին) պետք է լինի օրինական և հիմնավորված: Դատարանի դատավճիռն օրինական է, եթե այն կայացվել է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության, նույն օրենսգրքի և այն օրենքների պահանջների պահպանմամբ, որոնց նորմերը կիրառվում են տվյալ քրեական գործը լուծելիս: Դատարանի դատավճիռը հիմնավորված է, եթե դրա հետևությունները հիմնված են միայն դատաքննության ժամանակ հետազոտված ապացույցների վրա. այդ ապացույցները բավարար են մեղադրանքը գնահատելու համար. դատարանի կողմից հաս-

տատված ճանաչված հանգամանքները համապատասխանում են դատարանում հետազոտված ապացույցներին: Դատարանի դատավճիռը պետք է լինի պատճառաբանված: Պատճառաբանման ենթակա են դատարանի կողմից դատավճռում շարադրվող բոլոր հետևությունները և որոշումները: ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 2009 թվականի փետրվարի 16-ի ՎԴ/0551/05/08 որոշմամբ արձանագրել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ եթե վճիռը (դատական ակտը) գուրկ է իրավական հիմնավորումից, ապա չի կարող լինել օրինական, համոզիչ, ինչպես նաև հեղինակավոր: Այսինքն, դատական ակտը պետք է լինի նաև համոզիչ և հավատ ներշնչի: ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 2010 թվականի մարտի 26-ի ԵԿԴ/0058/11/09 որոշմամբ արձանագրել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ դատական ակտն օրինական է, եթե կայացվել է գործող օրենսդրության պահանջների պահպանմամբ, և հիմնավորված, եթե դրանում արված հետևությունները հիմնված են դատական քննության ժամանակ հետազոտված ապացույցների վրա: **Դատական ակտի պատճառաբանվածությունը կոչված է պարզաբանելու, թե ինչու է դատարանը եկել այս կամ այն հետևության, որ իրավանորմերով է ղեկավարվել նման որոշում կայացնելիս և միևնույն ժամանակ հնարավորություն է ստեղծում վերադաս դատարանի կողմից դատական ակտի օրինականության և հիմնավորվածության ստուգման համար: Պատճառաբանված որոշման բացակայությունն արդեն իսկ օբյեկտիվորեն սահմանափակում է վերադաս դատական ատյանի հնարավորությունը՝ լիարժեք դատական ստուգման ենթարկելու բողոքարկվող դատական ակտի օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը և կայացնելու արդարացի որոշում, հետևաբար դատական ակտի չպատճառաբանված լինելը հանգեցնում է քրեական դատավարության կարևորագույն սկզբունքներից մեկի՝ ՀՀ Սահմանադ-**

րությանը և քրեադատավարական օրենքով երաշխավորված արդար դատական քննության իրավունքի խախտման:

«Վերաքննիչ դատարանների կողմից վերաքննիչ բողոքը մերժելու, չպատճառաբանված դատական ակտերն օրինական ուժի մեջ թողնելու և դրանք պատճառաբանելու վերաբերյալ իր իրավական դիրքորոշումն է հայտնել նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանը համապատասխան օրենսդրական ակտերում պարունակվող նորմերը հակասահմանադրական ճանաչելու մասին որոշմամբ: Մասնավորապես՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը վերը նշված որոշմամբ արձանագրել է, որ «(...) օրենսդրությունն ընդհանրապես պետք է բացառի չպատճառաբանված դատական ակտի գոյությունը, որովհետև նման ակտը չի կարող համապատասխանել իրավական պետության հիմնարար սկզբունքներին, չի կարող երաշխավորել մարդկանց իրավունքների արդյունավետ դատական պաշտպանություն, ինչպես նաև ապահովել խախտված իրավունքների արդյունավետ վերականգնում» (տե՛ս 15.06.2010թ. ՍԴՈ-896):

Հիմք ընդունելով վերոշարադրված իրավադրույթները, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի և ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումներով արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ գտնում եմ, որ չպատճառաբանված դատական ակտերը չեն կարող ապահովել դատական իշխանության և դատարանների կողմից կայացված դատական ակտերի նկատմամբ հանրության վստահությունը, այլ ընդհակառակը՝ չպատճառաբանված, չհիմնավորված դատական ակտերը նսեմացնում են դատական իշխանության հեղինակությունը և խաթարում են արդարադատության բուն էությունը (տե՛ս ՀՀ արդարադատության խորհրդի 2011 թվականի հունիսի 24-ի թիվ ԱԽ-13-Ո-17 որոշումը):

§ 2. Ղատական պատճառաբանումը որպես իրավական պատճառաբանման տարատեսակ:

Լեզուն իրավաբանի ամենակարևոր զենքն է: Իրավաբանները պետք է սովորեն արտահայտվել իրավաբանորեն ճիշտ և հակիրճ: Լավ հիմնավորված, պատճառաբանված դատական ակտն իրավական արժեք ունի միայն այն ժամանակ, երբ գրվել է իրավական լավ տեքստեր գրելու հիմնարար սկզբունքների համաձայն: Իրավական լավ տեքստեր գրելու հիմնարար սկզբունքները ներառում են հետևյալը. (1) կառուցվածք, (2) պարզություն, (3) անցումներ, և (4) շահառուներ: **Կառուցվածք.** Համոզիչ և արդյունավետ իրավական տեքստեր գրելու և իրավական հիմնավորումներ տալու առաջնային նախապայմանը կառուցվածքն է: Նույնիսկ ամենահամոզիչ իրավական փաստարկը կարող է վատ կառուցվածք ունեցող իրավական փաստաթղթի մեջ կորցնել իր արժեքը: Իրավական տեքստերի կառուցվածքի վերաբերյալ ըստ էության բերվում են հետևյալ նկատառումները՝ 1. նախքան գրիչը թղթին հակելը պետք է վերստին մտածել ձևակերպվող փաստարկի մասին, 2. ամփոփագրերի միջոցով պետք է պլանավորեք կազմվելիք տեքստը, 3. նյութը պետք է դասավորել տրամաբանական հերթականությամբ, փաստերը ներկայացնել ժամանակագրական կարգով, 4. փաստաթուղթը պետք է բաժանել բաժինների, իսկ բաժինները՝ ենթաբաժինների, ըստ անհրաժեշտության: Բաժինների և ենթաբաժինների համար կարելի է օգտագործել իրազեկող վերնագրեր, 5. պլանավորեք բոլոր երեք մասերը. սկիզբը, միջին մասը և վերջը, 6. անհրաժեշտ է օգտագործել ազդեցիկ ներածություն և ազդեցիկ վերջաբան: **Պարզություն.** Լավ իրավական տեքստեր գրելու մեկ այլ հիմնարար հմտություն է պարզությունը: Որոշ իրավաբաններ և դատավորներ գտնում են, որ իրենց մտավոր

ունակությունների չափանիշն իրենց օգտագործած նախադասությունների կամ բառերի բարդության աստիճանից է կախված: Նման մտայնությունը երկու լուրջ պրոբլեմ է ծնում. նախ՝ ընդհանուր կանոնն այն է, որ եթե գրում եք բարդ նախադասություններ, ընթերցողն ավելի հաճախ սխալ կհասկանա նախադասության իմաստը և հեղինակին դժվար թե խելացի համարի, և երկրորդ՝ յուրաքանչյուր ոք կարող է բառարանից գտնել ինչ-որ բարդ բառ և այն ճիշտ գործածել, սակայն ոչ բոլորն են ի վիճակի առանց «ճոխ զարդարանքի», սակայն հիմնավոր իրավական փաստարկ ձևակերպել: Լավ իրավական տեքստերը գրելիս կարելի է հետևել թվարկվող հանգամանքներին. 1. Հարկավոր է բաց թողնել անհարկի բառերը, 2. միջին նախադասությունը սահմանափակել մոտ 20 բառով, 3. կրավորականի փոխարեն կարելի է կիրառել ներգործական սեռը, 4. զուգահեռ գաղափարներ արտահայտելու համար օգտագործել զուգահեռ արտահայտություններ, 5. խուսափել բազմակի ժխտումներից, 6. նախադասություններն ավարտել ընդգծմամբ, 7. օգտագործել ուժեղ, ճշգրիտ բայեր, 8. պարզեցնել բառաշատ արտահայտությունները, 9. խուսափել ավելորդաբանություններից, 10. մարդկանց և ընկերությունների մասին գրելիս օգտագործել նրանց անունները, 11. խուսափել փակագծային հապավումներից և դրանք օգտագործել միայն բացառիկ անհրաժեշտության դեպքում, 12. գրել այնպիսի բաներ, որոնք կարելի է օգտագործել բանավոր խոսքի մեջ, 13. եթե ստիպված անհրաժեշտ է նախադասությունը երկու անգամ ընթերցել, ապա պետք է այն նորից գրել:

Անցումներ. Ինչպես և կառուցվածքի ու պարզության պարագայում, իրավական տեքստերի մեջ անցումներ օգտագործելն օգնում է ընթերցողին պահպանել ուշադրությունը, կատարելագործում է գրած նյութը՝ այն դարձնելով առավել ընթերցելի, և թույլ տալիս խուսափել խառնաշփոթ և բարդ տեքստի առաջացումից: Անցման գործիքները տարբեր ձևեր ունեն, ներառ-

յալ՝ քերականություն, շարահյուսություն, գրելաոճ և բառերի ընտրություն: Իրավական տեքստեր գրելիս անցումներ օգտագործելու վերաբերյալ կարելի է նշել հետևյալ նկատառումները՝ 1. սկսել «կարևորագույն հիմնախնդրից» կամ ամենակարևոր տեղեկատվությունից, 2. ամփոփել՝ մի մտքը չափազանց խոր մանրամասների մեջ, 3. յուրաքանչյուր պարբերություն սկսել թեմատիկ նախադասությամբ, 4. կապակցել պարբերություններն անցումային բառերով, ինչպիսիք են «ապա», «երկրորդ հերթին», «ի հակադրություն», «ուստի», «այսպիսով», «որպես այլընտրանք» և այլն, 5. գրել տարբերվող երկարության պարբերություններ, բայց ընդհանուր առմամբ ապահովել դրանց կարճ լինելը, 6. տեքստի ընթացքում ներառել «ճանապարհային նշաններ»: Ուղղորդել ընթերցողին և նրանց հիշեցնել, թե ինչ են արդեն ընթերցել, ինչ են ընթերցում հիմա, և ինչ են ընթերցելու, 7. նյութեր (այսինքն, երկու տարբեր գործերի փաստեր կամ երկու տարբեր գործերի եզրահանգումներ) համեմատելիս տարբեր նյութերն առանձնացնել առանձին պարբերությունների տեսքով, որոնք ազդեցիկ դարձնելու նպատակով նախընտրելի է դրանց կողք-կողքի ներկայացումը, 8. երբ սկսվում է նոր միտք կամ գաղափար շարադրել, նյութն անպայման բաժանել առանձին պարբերությունների: **Շահառուներ.** Լավ իրավական տեքստեր գրողները նրանք են, ովքեր հաշվի են առնում, թե ում համար են գրում: Եթե անհրաժեշտ է հակասական խնդրի շուրջ դատական ակտ գրել, ապա անկասկած պետք է որդեգրել իրավական տեքստ գրելու այնպիսի ոճ, որը կտարբերվի միանշանակ տեքստ գրող դատավորի գրելու ոճից: Օրինակ՝ ցանկալի է որոշման ամբողջականությունը պաշտպանելու նպատակով ներառել հնարավոր բոլոր հանգամանքները: Նմանապես, իրավաբաններն իրավական տեքստեր գրելու տարբեր ոճեր և ռազմավարություններ են կիրառում՝ կախված իրավական հիմնախնդրի բնույթից, հաճախորդից, դատարանից, փաստարկնե-

րի ուժեղ և թույլ կողմերից և ողջ գործի բնույթից: Այլ կերպ ասած՝ իրավական տեքստ գրելու ոճը կարող է փոխվել՝ կախված շահառուներից: Շահառու տարբեր խմբերի համար իրավական տեքստեր գրելիս ցանկալի է հաշվի առնել հետևյալ նկատառումները՝ 1. իրավական տեքստերը միշտ պետք է գրվեն առավել պաշտոնապես, 2. իրավական տեքստը պետք է համահունչ լինի տեղական բոլոր կանոններին, դատավարական նորմերին և բարոյականության կանոններին, 3. իրավական տեքստ գրելու նպատակը համոզելն է, 4. հակափաստարկներին պետք է անդրադառնալ ուղղակիորեն, 5. երբեք չպետք է գրել մի բան, որի մասին հետո հնարավոր է ասոսուալ, 6. փաստաթուղթը պետք է գրել սովորական ընթերցողի, այլ ոչ թե ինչ-որ արեղծվածային անձի համար, ով կարող է մի օր կարդալ փաստաթուղթը, 7. դրույթները շարադրել կարևորության նվազման կարգով, 8. նվազագույնի հասցնել սահմանումները, սակայն երբեք չպետք է ենթադրել, որ ընթերցողն ամենագետ է, 9. կետերով և ուշադրություն գրավող այլ նշաններով ընդգծել կարևոր գաղափարները, 10. երկար փաստաթղթի դեպքում պատրաստել բովանդակության ցանկ:

ԳԼՈՒԽ 3.

ԳՈՐԾԻ ՓԱՍՏԵՐԻ ՊԱՐԶՈՒՄԸ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

§ 1. Գործի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերի որոշման կանոնները:

Հաճախ հանդիպում են ոչ նման փաստական հանգամանքներով գործեր և հազվադեպ է հնարավոր անցյալի որևէ դատավճռից վերցնել նեղ ձևակերպում և այն մեխանիկորեն կիրառել ընթացիկ գործի փաստերի նկատմամբ: Փոխարենը, անհրաժեշտ է համեմատել տվյալ պահին քննվող գործի և անցյալի մեկ կամ մի քանի դատական ակտերից վերցված՝ վճռի նեղ ձևակերպումների նմանությունները (անալոգիաները) և/կամ տարբերությունները (տարբերակող հանգամանքները): Այլ կերպ ասած՝ պետք է հիմնավորել/պատճառաբանել կամ բացատրել, թե անցյալի գործի վճռի նեղ ձևակերպումն **ինչպես** և **ինչու** պետք է կիրառելի լինի տվյալ պահին քննվող գործի փաստական և այլ հանգամանքների նկատմամբ: Այս տեսակ իրավական հիմնավորումը կոչվում է «համանմանությամբ (անալոգիայով) հիմնավորում»:

Կարևորագույն փաստերի համանմանությունը, որը կարևոր է պարտադիր նախադեպի և տվյալ պահին քննվող փաստական իրավիճակի միջև առկա նմանությունները և տարբերությունները որոշելու համար, բավարար չէ համոզիչ փաստարկ կառուցելու տեսակետից: Պարտադիր նախադեպը պետք է ավելի համանմանեցնել ընթացիկ իրավիճակին՝ համեմատելով և տարբերակելով փաստերը նախկինում այլ դատա-

կան ակտերի մեջ հայտնված պատճառաբանական հիմնավորումների հիման վրա: Այլ կերպ ասած՝ անհրաժեշտ է քննադատաբար վերլուծել սինթեզված կանոնի յուրաքանչյուր բաղադրիչի **ինչպեսները** և **ինչուները**, և պարզել, թե արդյոք նախորդ դատարանի բացատրությունները կամ ցուցումները նմանապես կհիմնավորեն տվյալ կանոնի կիրառելիությունը սույն գործի նկատմամբ: Պարզ ասած՝ հարկ է կիրառել հիմնավորման/պատճառաբանման նույն ընթացքը, որին հետևել է այն դատարանը, որի վճռից վերցվել է ընթացիկ գործի նկատմամբ կիրառվելիք կանոնը: Պետք է հնարավոր ամենախստակ ձևակերպումներով բացատրել, թե արդյոք հիմնավորման այդ ընթացքը կիրառելի է/չէ սույն գործի փաստերի նկատմամբ: Այս քննադատական վերլուծությունն ավելի մեծ կշիռ կհաղորդի վերջնական եզրակացություններին:

Այն դեպքում, երբ փաստերը նման են, կամ երբ գործն ընկած է Սահմանադրության, օրենսդրության կամ միջազգային համաձայնագրի կոնկրետ դրույթի պարամետրերի շրջանակում, կարելի է, որպես կանոն, նախկին կայացված վճռի կամ կանոնի դրույթը մեխանիկորեն կիրառել ընթացիկ գործի փաստերի նկատմամբ: Իրավական հիմնավորման այս տեսակը կոչվում է «դեդուկցիայով իրավական հիմնավորում»: **Ղեդուկցիայով իրավական հիմնավորում.** Սկզբում կքննարկենք դեդուկցիայով իրավական հիմնավորումը, քանի որ այն, որպես կանոն, իրավական հիմնավորման մոտեցումներից պակաս բարդն է: Ղեդուկցիայով իրավական հիմնավորումը թույլ է տալիս դատավորի ստեղծած կանոնի ձևակերպումը դուրս բերել դատական կարծիքից կամ Սահմանադրության, օրենսդրության կամ միջազգային համաձայնագրի դրույթից, և այն կիրառել մեկ այլ գործի նկատմամբ: Ընդհանուր առմամբ, դեդուկցիայով իրավական հիմնավորում կիրառելիս կանոնի ձևակերպումը սովորաբար լայն է, այլ ոչ թե նեղ: Ղեդուկցիայով իրավական հիմնա-

վորման դեպքում կանոնի ձևակերպումը (անկախ այն հանգամանքից, թե որն է դրա աղբյուրը՝ դատական կարծիքը, Սահմանադրությունը, օրենսդրական ակտը, թե միջազգային համաձայնագիրը) մեխանիկորեն կիրառվում է ընթացիկ գործի նկատմամբ: Այլ կերպ ասած՝ փաստերի որևէ վերլուծություն գրեթե չկա, քանի որ փաստեր անհրաժեշտ չեն: Պարզապես ներկայացվում են կանոնը և պարամետրերը, և եթե ընթացիկ գործի փաստերը տեղավորվում են պարտադիր նախադեպի կանոնի պարամետրերի շրջանակներում, ապա կանոնը կիրառվում է ընթացիկ գործի նկատմամբ: Դեդուկցիայով իրավական հիմնավորման մեկ այլ օրինակ կա, որը հատկապես օգտակար է դատավորների կողմից ստեղծված կանոնների առումով: Մեկ գործով դատավճիռը կիրառելու փոխարեն կարելի է օգտագործել մի քանի տարբեր գործերից վերցված մի քանի կանոններ կամ վճիռներ, և դեդուկցիայով փաստարկներ ներկայացնել: Վճիռների այդ խումբը դառնում է մի քանի գործերի «համադրություն» (սինթեզ): Համադրելով կամ սինթեզելով մի քանի գործերի վճիռները՝ ստեղծում է իրավունքի ընդհանուր կանոն, որի դեպքում կիրառելի է որոշումների այս կամ այն շարքը: Եթե սինթեզված կանոնը բավականաչափ լայն է, ապա այն երբեմն կոչվում է «ընդհանուր նախադեպային իրավունքի կանոն»: Ընդհանուր նախադեպային իրավունքի նման կանոնները արստրակտ ձևակերպումներ են, որոնց մեջ ամփոփված է սինթեզված վճիռների «ընտանիքը»: Օրինակ՝ կարող ենք եզրակացնել, որ Մերիլենդս ընդդեմ Բյուլի գործի և հետագայում նույն վճռի հանգած բոլոր այլ գործերով վճիռները հանդիսանում են «ընդհանուր նախադեպային իրավունքի կանոն» ձերբակալմանը զուգահեռ տան՝ առանց օրդերի խուզարկություններ անցկացնելու վերաբերյալ: Ընդհանուր նախադեպային իրավունքի կանոնների կիրառության շնորհիվ լրացուցիչ ընդգծվում է նախադեպի պարտադիր ուժը: Անայոգիայով իրավական հիմնավորում. ինչպես պարզ

դարձավ նախորդ բաժնից, դեդուկցիայով իրավական հիմնավորումը մեխանիկական է և ընդհանրական: Դեդուկցիայով իրավական հիմնավորման դեպքում չեն քննակվում կամ շատ քիչ են քննարկվում գործի փաստերը, քանի որ կանոնի ավտոմատ կիրառության առումով փաստերից շատ քիչ բան է կախված: Անալոգիայով իրավական հիմնավորումը դրա ուղիղ հակառակն է: Առանց փաստերի քննադատական վերլուծության կանոնը մեխանիկորեն կիրառելու փոխարեն անալոգիայով իրավական հիմնավորումն **ամբողջությամբ** վերաբերում է փաստերին: Անալոգիայով իրավական հիմնավորման գործընթացը, որպես կանոն, կազմված է երկու քայլից. (1) որոշվելիք նոր գործի և նախադեպային գործի միջև առկա փաստական նմանությունների և տարբերությունների նախանշում, և (2) որոշվելիք *կարևոր* խնդիրների առումով ընթացիկ գործի և նախադեպի միջև առկա նմանությունների կամ տարբերությունների բացահայտում: Եթե նախադեպը կարևոր առումներով նման է ընթացիկ գործին, ապա այն կկիրառվի: Եթե այն կարևոր առումներով տարբեր է համարվում, ապա այն կտարբերակվի: Ցանկացած պարագայում, գործի հետ կապված յուրաքանչյուր փաստ պետք է քննարկվի, և պետք է որոշվի յուրաքանչյուր փաստի նման կամ տարբեր լինելը: Ակնհայտ է, որ անալոգիայով իրավական հիմնավորման ամենադժվար մասը գործերի միջև տարբերությունների և նմանությունների կարևորության աստիճանի գնահատումն է:

Ինչպես նշեցինք, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի, Եվրոպական դատարանի նախադեպերի կիրառումը պահանջում է որոշակի կանոնների պահպանում: Դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ որոշ դեպքերում դատարանները քրեական դատավարության ընթացքում վիճարկում են կոնկրետ նախադեպի կիրառման հարցը կոնկրետ գործով: Օրինակ՝ Կարեն Թումանյանի վերաբերյալ թիվ 105/07 գործով Քրեական

վերաքննիչ դատարանը հրաժարվել էր կիրառել Մակկանը և այլոք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության¹⁷ գործով եվրոպական դատարանի վճռի իրավական հիմնավորումները: Վճռաբեկ դատարանը հստակեցրեց այն կանոնները, որոնցով դատարանները պետք է առաջնորդվեն քրեական գործերով Եվրոպական դատարանի վճռի իրավական հիմնավորումները քննվող գործով կիրառելու ժամանակ: Մասնավորապես՝ վերոնշյալ գործով Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ «ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասի (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասի) հիման վրա Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտը ոչ կիրառելի ճանաչելիս դատարանները չեն կարող բավարարվել կիրառման ենթակա և քննության առարկա գործերի փաստական հանգամանքների տարբերությունների պարզ համադրմամբ: Յուրաքանչյուր գործ իր փաստական հանգամանքների համակցությամբ եզակի է, ուստի դատարանը պետք է յուրաքանչյուր դեպքում պարզի, թե կիրառման ենթակա և քննության առարկա գործերի փաստական հանգամանքների տարբերությունները որքանով են էական: Հակառակ պարագայում ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասում (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասում) ամրագրված իրավանորմը կդառնա անկիրառելի: Դրա հետ մեկտեղ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտի կիրառելիության հարցը լուծելիս դատարանը պետք է հաշվի առնի նաև այն, թե տվյալ դատական ակտի հիմնավորման բովանդակությունը կազմող ինչպիսի դրույթ է ենթակա կիրառման: Եթե այդ դրույթն իր բնույթով առավել ընդհանրական է, ապա կիրառման համար պահանջվում է փաստական հանգամանքների առավել փոքր ընդհանրություն: Եվ ընդհակառակը՝ եթե դրույթն իր բնույթով առավել կոնկրետ է, ապա կիրառ-

---

17 *Stu McCann v. The United Kingdom*, 27 .09. 1995թ գանգատ թիվ 18984/91:

ման համար պահանջվում է փաստական հանգամանքների առավել մեծ ընդհանրություն»:¹⁸

Վերոնշյալ գործով Վճռաբեկ դատարանը, անդրադարձնալով վերաքննիչ դատարանի կողմից Եվրոպական դատարանի նախադեպը չկիրառելուն, հստակեցրեց, որ վերաքննիչ դատարանը պետք է լուծեր վերը նշված Մակկանի վճռի հիմնավորումներում բովանդակվող ընդհանրական և ոչ թե կոնկրետ դրույթների կիրառելիության հարց, քանի որ թե՛ Մակկանի գործով և թե՛ քննության առարկա գործով պետության անունից գործող և որոշակի դեպքերում զենք կիրառելու լիազորություն ունեցող անձինք, ենթադրաբար անհրաժեշտ պաշտպանության վիճակում, հրազենի կիրառմամբ կյանքից զրկել են ենթադրյալ վտանգի աղբյուր հանդիսացող անձին (անձանց): Այս պայմաններում տվյալ գործի և Մակկանի գործի փաստական հանգամանքների նմանությունը քանակապես և որակապես բավարար էր Մակկանի գործով վճռի հիմնավորումներում պարունակվող ընդհանրական դրույթները այդ գործի նկատմամբ կիրառելու համար: ՀՀ դատական պրակտիկայում Եվրոպական դատարանի նախադեպերը կիրառվում են հիմնականում Կոնվենցիայի 5-րդ, 6-րդ, 7-րդ և 13-րդ հոդվածների խախտման վերաբերյալ գործերի քննության ժամանակ: Թիվ ՎԲ-72/07 գործով¹⁹ Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ մեղադրյալին իրեն հասկանալի լեզվով ներկայացված մեղադրանքի բնույթի և հիմքի մասին տեղեկանալու՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «ա» ենթակետով նախատեսված իրավունքին: Մասնավորապես՝ տվյալ գործով հանձնման ենթակա փաստաթղթերի վավերացված պատճենները Նաիրա Գելաշվիլուն չէին հանձնվել այն լեզվով, որին նա տիրապետում է (վերջինս Վրաստանի Հանրա-

18 Տես Թիվ ՎԲ-17/08 գործով Կարեն Թումանյանի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի 23.05.2008 թվականի որոշումը, կետեր 26-27:

19 Տես Թիվ ՎԲ-72/07 գործով Նաիրա Վախթանգի Գելաշվիլու վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի 04.05.2007 թվականի որոշումը, կետ 4.1:

պետության քաղաքացի էր և ազգությամբ վրացի, խոսում էր վրացերեն և հայերենին չէր տիրապետում), և գործի նյութերի ծանոթացմանը թարգմանիչ չէր մասնակցել: Վերոնշյալ գործով Վճռաբեկ դատարանը կիրառեց Կամասինսկին ընդդեմ Ավստրիայի²⁰ և Բրոզիչեկն ընդդեմ Իտալիայի²¹ գործերով Եվրոպական դատարանի նախադեպերը, որտեղ դատարանը մանրամասն անդրադարձել էր վերոնշյալ խնդրին և արձանագրել Կոնվենցիայի խախտում: Թիվ ՎԲ-76/08 գործով²² Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով քրեական օրենքի հետադարձ ուժի խնդրին, կիրառեց Եվրոպական դատարանի մի շարք նախադեպեր՝ կապված Կոնվենցիայի 7-րդ հոդվածի հետ: Մասնավորապես՝ տվյալ գործով Լ. Շահինյանը մեղավոր էր ճանաչվել և դատապարտվել կեղծ ձեռնարկատիրության կազմակերպման համար, որը կատարվել էր 2001-2002թթ-ի ընթացքում: Մինչդեռ կեղծ ձեռնարկատիրությունը քրեականացվել էր 2003 թվականի ՀՀ քրեական օրենսգրքով: Վճռաբեկ դատարանը դա համարեց անթույլատրելի՝ կիրառելով ոչ միայն Կոնվենցիայի 7-րդ հոդվածը, այլև Եվրոպական դատարանի Ս.Ու-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության²³, Գ-ն ընդդեմ Ֆրանսիայի²⁴, Կոկկինակիսն ընդդեմ Հունաստանի²⁵ գործերով Եվրոպական դատարանի իրավական հիմնավորումները, որտեղ դատարանն արգելել էր կատարման պահին հանցագործություն չհամարվող արարքի համար անձին դատապարտելը: Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է նաև Եվրոպական կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի կիրառելիությանը՝ հիմնվելով Եվրոպական դատարանի

---

20 Տես *Kamasinski v. Austria*, 19.12.1989, 9783/82, կետ 79:

21 Տես *Brozisek v. Italy*, 19.12.1989, 11152/84, կետ 41:

22 Տես Թիվ ՎԲ-76/08 գործով Լյովա Գառնիկի Շահինյանի վերաբերյալ վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի դատարանի 26.12.2008 թվականի որոշումը, կետ 9:

23 Տես *C.R. v. The United Kingdom*, 1995թ., գանգատ N 20190/92, կետ 32:

24 Տես *G. v France*, 1995թ., գանգատ N 15312/89:

25 Տես *Kokkinakis v. Greece*, 1993թ. գանգատ N 14307/88, կետ 52:

նախադեպային իրավունքի վրա: Մասնավորապես՝ թիվ ԼԴ/0197/06/08 գործով Վճռաբեկ դատարանն ուղղակիորեն նշեց, որ իր դիրքորոշումը հիմնվում է Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի, մասնավորապես՝ Լադենտոն ընդդեմ Լեհաստանի²⁶, Գարաբանն ընդդեմ Ռուսաստանի²⁷ և Մքքեյնն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության²⁸ գործերով վճիռներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների վրա:²⁹ Վճռաբեկ դատարանը ոչ միայն Կոնվենցիայի դրույթները մեկնաբանելիս, այլև երբեմն Կոնվենցիայի հոդվածների կիրառելիության հարցը լուծելիս նույնպես հիմնվում է Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի վրա: Օրինակ՝ թիվ ԵՔԲԴ/0299/01/08 գործով Վճռաբեկ դատարանը Կոնվենցիայի 5-րդ և 13-րդ հոդվածների փոխհարաբերակցության ժամանակ հիմնվեց Եվրոպական դատարանի Բրոգանը և այլոք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով³⁰ նախադեպի վրա՝ նշելով, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի պահանջներն ավելի խիստ են 13-րդ հոդվածի համեմատությամբ, ուստի 5-րդ հոդվածի խախտման բացակայության պայմաններում բացակայում է նաև 13-րդ հոդվածի խախտումը:³¹ Վերոնշյալը ցույց է տալիս, որ Եվրոպական դատարանի նախադեպերն այսօր քրեական դատավարության իրավունքի կարևորագույն աղբյուրներից են: Դատարանները Կոնվենցիայի կիրառության ժամանակ գրեթե միշտ հիմնվում են Եվրոպական դատարանի նախադեպային

---

26 *Stu Ladent v. Poland*, 2008թ., գանգատ N 11036/03, կետ 75:

27 *Stu Garabaev v. Russia*, 2007թ., բողոք N 38411/02, կետ 101:

28 *Stu McKay v. The United Kingdom*, 2006թ., գանգատ N 543/03, կետ 32:

29 Տես թիվ ԼԴ/0197/06/08 գործով Տիգրան Վահրադյանի վերաբերյալ վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի դատարանի 26.12.2008 թվականի որոշումը, կետ 31:

30 *Stu Brogan and Others v. The United Kingdom*, 29.11.1988, գանգատ թիվ 11209/84, 11234/84, 11266/84, 11386/85, կետ 68:

31 Տես թիվ ԵՔԲԴ/0299/01/08 գործով Ա.Ղավայյանի վերաբերյալ վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի դատարանի 28.11.2008 թվականի որոշումը, կետ 23:

իրավունքի վրա: Դա հանգեցնում է քրեադատավարական իրավունքի նորմերի այնպիսի մեկնաբանության, որն ապահովում է անձի հիմնարար իրավունքների արդյունավետ իրականացումը, նրանց համար սահմանում լուրջ երաշխիքներ: Այն փաստը, որ Եվրոպական դատարանի նախադեպը երբեմն կարող է Կոնվենցիայի հետ միաժամանակ գերակայել ներպետական օրենսդրության նկատմամբ, փաստվում է Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԲ-115/07 գործով 2007 թվականի հուլիսի 13-ի հայտնի որոշմամբ:³² Տվյալ գործով ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների համար կալանքը գրավով փոխարինելու արգելքը հստակ սահմանված էր ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ հոդվածով: Սակայն Վճռաբեկ դատարանն այս հարցին անդրադառնալիս հիմք ընդունեց ոչ թե ներպետական օրենսդրությունը, այլ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածը և Եվրոպական դատարանի նախադեպերը: Դա բացատրվում է նրանով, որ ՀՀ գործող օրենսդրությունը հնարավորություն է տալիս միջազգային պայմանագրերի նորմերի և ներպետական օրենսդրության միջև հակասության դեպքում կիրառել միջազգային փաստաթղթերը: Վերոնշյալը ցույց է տալիս, որ ՀՀ դատարանները երբեմն կիրառում են Կոնվենցիան և Եվրոպական դատարանի նախադեպերը, որոնք հետագայում հիմք են հանդիսանում օրենսդրական փոփոխությունների համար:³³ Եվրոպական դատարանի նախադեպերի՝ որպես իրավունքի աղբյուրի առումով քննարկվող գործն ընդգծում է ևս մի կարևոր հանգամանք: Խնդիրն այն է, որ Կոնվենցիան հստակ այդ հարցը չէր կարգավորում: Սակայն Վճռաբեկ դատարանը որպես աղբյուր օգտա-

---

32 Տես թիվ ՎԲ-115/07 գործով Տարոն Հակոբյանի վերաբերյալ վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի դատարանի 13.07.2007 թվականի որոշումը, կետ 3.1:

33 Տես Դ. Ավետիսյան, Վ. Ենգիբարյան. Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիան և դրա ներպետական կիրառումը Հայաստանի Հանրապետությունում(Եվրոպական կոնվենցիայի 5-րդ և 6-րդ հոդվածներ). ՀՀ դատավորների միություն. Երևան 2008. էջ 17:

գործեց տվյալ գործին փաստական և իրավական առումներով նման Եվրոպական դատարանի Կաբալերոն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության³⁴ և Էս Բի Սին ընդդեմ Միացյալ Թագավորության³⁵ վճիռներում արտահայտված դիրքորոշումը, որտեղ վերջինս հստակ նշել էր, որ այն պայմաններում, երբ գրավի կիրառմամբ անձին ազատ արձակելու հարցի քննարկման հնարավորությունը որոշակի գործերով ի սկզբանե արգելված է օրենսդրությամբ, ապա մինչդեռ տական վարույթի ժամանակ կալանքի հարցի լուծման նկատմամբ դատական վերահսկողության նման սահմանափակումը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի խախտում է:³⁶ Փաստորեն վերոնշյալ գործով Վճռաբեկ դատարանը հիմնվեց ոչ այնքան Կոնվենցիայի, որքան դրա բովանդակությունը բացահայտող Եվրոպական դատարանի նախադեպերի վրա՝ իրավաչափ համարելով կալանքի փոխարինումը գրավով ոչ միայն ոչ մեծ և միջին ծանրության, այլև ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների համար: Այս ամենը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ Եվրոպական դատարանի նախադեպը քրեական դատավարության իրավունքի աղբյուրների համակարգում զբաղեցնում է նույն տեղը, ինչպես Կոնվենցիան՝ որպես Հայաստանի Հանրապետության կողմից վավերացված միջազգային պայմանագիր: Նման պայմաններում կարող ենք ասել, որ քրեադատավարական օրենսդրությունը պետք է համապատասխանի Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին և մեկնաբանվի վերջինիս հիման վրա: Սակայն Եվրոպական դատարանի նախադեպի՝ որպես քրեական դատավարության իրավունքի աղբյուրի առանձնահատկությունն այն է, որ այն կարող է կիրառվել միայն Կոնվենցիայի հետ միաժամանակ: Այն միջազգային պայմանագրի՝ Կոնվենցիայի բաղկացու-

---

34 *Stu Caballero v. The United Kingdom*, Application no. 32819/96, 08.02.2000:

35 *Stu .B.C. v. The United Kingdom*, Application no. 39360/98, 19.06.2001:

36 *Stu Կաբալերոյի գործով վճռի 18-21-րդ կետերը*:

ցիչ մաս է: Դա պայմանավորված է մարդու իրավունքների պաշտպանության այս համակարգի առանձնահատկությամբ: Կոնվենցիան ամբողջությամբ կարելի է ընկալել՝ ոչ միայն պայմանագրի դրույթները, այլև Եվրոպական դատարանի նախադեպերն ուսումնասիրելով: Ավելի քան կես դար առաջ ընդունված հակիրճ Կոնվենցիան այսօր գործում է այնպես, ինչպես դրա նորմերը մեկնաբանված են Եվրոպական դատարանի վճիռներում:³⁷ Դրանք, սակայն, առանց Կոնվենցիայի գոյություն ունենալ չեն կարող: Այս առումով տեղին է դատավոր Բարնհարդտի մոտեցումը, ով ընդգծում է, որ միջազգային պայմանագրերի մեկնաբանության կանոնները Կոնվենցիայի մեկնաբանության ժամանակ պետք է կիրառվեն որոշակի վերապահումներով: Մասնավորապես՝ պայմանագրերի մեկնաբանության կանոնները սկզբունքորեն կիրառելի են մարդու իրավունքների վերաբերյալ պայմանագրերի նկատմամբ, սակայն այդ պայմանագրերի առարկան և նպատակները տարբեր են, հետևաբար ավանդական մոտեցումները կանոնակարգման կարիք ունեն: Մարդու իրավունքների վերաբերյալ պայմանագրերում պարունակվող հասկացություններն ինքնուրույն միջազգային նշանակություն ունեն: Մարդու իրավունքների պայմանագրերը պետք է մեկնաբանվեն օբյեկտիվ և դինամիկ մեթոդներով՝ հաշվի առնելով սոցիալական պայմանները և զարգացումները: Պայմանագրի կնքման պահին գործող պայմանները և հանգամանքները ժամանակի ընթացքում շատ դժվար կպահպանեն իրենց բնույթը և աստիճանաբար կարող են փոփոխվել: Չնայած՝ պայմանագրի մեկնաբանությունը չպետք է հանգեցնի պայմանագրի վերանայ-

---

37 Տես Գ. Հովհաննիսյան. Սահմանադրական արդարադատությունը և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքը. Սահմանադրական արդարադատության հիմնախնդիրները և զարգացման միտումներն արդի ժամանակաշրջանում. հոդվածների ժողովածու. խմբագիր՝ Վ. Հովհաննիսյան. Երևան 2007. էջ 41:

ման: Մեկնաբանությունը պետք է հարգի պայմանագրի տեքստը:³⁸

§ 2. Ապացույցներ ներկայացնելու պարտականություն, գործի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերի պարզում. ապացուցման բեռի բաշխման կանոններ:

Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ յուրաքանչյուր գործով կողմերի միջև ապացուցման պարտականությունը ճիշտ բաշխելու համար դատարանն առաջին հերթին պետք է պարզի յուրաքանչյուր գործի լուծման համար էական նշակություն ունեցող փաստերը՝ ելնելով գործին մասնակցող անձանց պահանջներից և առարկություններից: Ընդ որում, գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստի առկայությունը կամ բացակայությունը վիճելի լինելու դեպքում դրա բացասական հետևանքները կրում է այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրող կողմը:³⁹

«Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ մինչև դատաքննությունը պարտավոր է գործին մասնակցող անձանց առջև բացահայտել տվյալ պահին իրեն

---

38 Տես *R. Barnard*՝ 'Thoughts on the interpretation of human-rights treaties' in F. Matscher and H. Petzold. *Protecting Human Rights: Studies in Honor of Gerard J. Wiara*The European Dimension. 1988. p. 65-71.

39 Տես Էդգար Մարկոսյանը և Ջարուհի Գևորգյանն ընդդեմ Սեդա Մարգսյանի՝ գրավադրված գույքն արգելանքից հանելու պահանջի մասին թիվ ԵԱՆԴ/0479/02/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2009 թվականի փետրվարի 13-ի որոշումը:

հայտնի այն ապացույցները, որոնց վրա նա հղում է կատարում որպես իր պահանջների և առարկությունների ապացուցման հիմք, եթե այլ բան նախատեսված չէ նույն օրենսգրքով:

Նույն հոդվածի 8-րդ կետի համաձայն՝ դատաքննությունն սկսվելուց հետո գործին մասնակցող անձի ներկայացրած լրացուցիչ ապացույցներն ընդունում է դատարանը, եթե դրանք ներկայացնողը հիմնավորում է մինչև դատաքննությունն սկսվելը նման ապացույցի ներկայացման անհնարիությունը՝ իրենից անկախ պատճառներով:

Նշված դատավարական նորմերի համակարգային վերլուծությունից հետևում է, որ իր վկայակոչած փաստի ապացուցման պարտականությունը կրում է գործին մասնակցող տվյալ անձը, որը և միաժամանակ պարտականություն է կրում տվյալ ապացույցը բացահայտել **մինչև դատաքննությունը**, այսինքն՝ մինչև դատաքննությունն սկսվելը բացահայտված և Դատարանին ներկայացված ապացույցները չեն կարող որակվել որպես լրացուցիչ ապացույցներ. լրացուցիչ ապացույցների ներկայացման և դատարանի կողմից ընդունման համար օրենսդիրն ապացույց ներկայացնող կողմի համար սահմանում է լրացուցիչ պարտականություն՝ մինչև դատաքննությունն սկսվելը նման ապացույցի ներկայացման անհնարիության (իրենից անկախ պատճառներով) հիմնավորում:⁴⁰

«Ճ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

---

40 Տես, Լուսակերտի տոհմային թռչնաբուծական ֆաբրիկատ ՄՊԸ-ն ընդդեմ Գագիկ Մելքոնյանի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին թիվ ԵԱՔԴ/0874/02/09 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի հոկտեմբերի 01-ի որոշումը:

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ այս կամ այն հանգամանքի առկայության կամ բացակայության մասին դատարանի եզրակացությունը պետք է լինի գործով ձեռք բերված ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման տրամաբանական հետևությունը՝ հաշվի առնելով դրանց համակցությունը և փոխադարձ կապը, կիրառման ենթակա իրավունքը և ներքին համոզմունքը:⁴¹

«Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչ-յուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը:

«Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 49-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ապացույցները ներկայացնում են գործին մասնակցող անձինք: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ գործին մասնակցող անձը, որը հնարավորություն չունի անհրաժեշտ ապացույցն ինքնուրույն ձեռք բերել գործին մասնակցող կամ չմասնակցող այլ անձից, որի մոտ այն գտնվում է, իրավունք ունի տվյալ ապացույցը **պահանջելու միջնորդությամբ դիմել դատարան:**

«Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 149⁸-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 6-րդ ենթակետերի համաձայն՝ դատարանը նախնական դատական նիստում ... կողմերի միջնորդությամբ, իսկ նույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքում՝ իր նախաձեռնությամբ, պահանջում է անհրաժեշտ ապացույցներ, լուծում է փորձաքննություն նշանակելու, դատական նիստին փորձագետներ, վկաներ կանչելու, թարգմանիչ ներգրավելու, տեղում իրեղեն և գրավոր ապացույցներն ուսումնասիրելու հարցերը:

---

41 Տես ,Գլենդել Հիլզե ՓԲԸ-ի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 20.11.2009 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ Ընկերության դիմումի՝ Երևանի քաղաքացիական դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած 31.10.2008 թվականի վճիռը պարզաբանելու պահանջի մասին թիվ ԵՄԴ/0134/02/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի մարտի 12-ի որոշումը:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ իր կողմից վկայակոչած փաստերը հիմնավորելու համար պարտավոր է ներկայացնել այդ փաստերը հիմնավորող ապացույցներ, իսկ այդ ապացույցները ձեռք բերելու անհնարինության դեպքում համապատասխան միջնորդությամբ դիմել դատարան: Ընդ որում նման միջնորդություն ներկայացրած անձը **պետք է ապացուցի անհրաժեշտ ապացույցը ձեռք բերելու անհնարինությունը:**

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 149⁸-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 5-րդ ենթակետի համաձայն՝ դատարանը նախնական դատական նիստում կողմերի հետ քննարկում է ապացուցում պահանջող փաստերի շրջանակը և ապացուցման պարտականության բաշխման կանոններին համապատասխան՝ կողմերի միջև բաշխում է ապացուցման պարտականությունը, ինչպես նաև **սահմանում է ապացույցներ ներկայացնելու ժամկետները:**

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 8-րդ մասի համաձայն՝ դատաքննությունն սկսվելուց հետո գործին մասնակցող անձի ներկայացրած լրացուցիչ ապացույցներն ընդունում է դատարանը, եթե դրանք ներկայացնողը հիմնավորում է մինչև դատաքննությունն սկսվելը նման ապացույցի ներկայացման անհնարինությունը՝ իրենից անկախ պատճառներով: Եթե գործին մասնակցող մյուս անձինք նախապես ստացած չեն լինում դատաքննության ընթացքում ներկայացված լրացուցիչ ապացույցը, ապա դատարանը պարտավոր է գործին մասնակցող անձանց տրամադրել ողջամիտ ժամկետ՝ ապացույցին ծանոթանալու համար:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 124-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության համաձայն՝ բոլոր ապացույցները հետազոտելուց հետո նախագահողը գործին մասնակցող ան-

ծանց հարցնում է, թե նրանք արդյոք չեն ցանկանում ներկայացնել լրացուցիչ նյութեր՝ դրանք հետազոտելու միջնորդությամբ:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը, ելնելով դատավարությունում կողմերի մրցակցության սկզբունքից, ամրագրել է, որ լրացուցիչ ապացույցները կողմերը պետք է ներկայացնեն գործի նախնական դատական քննության փուլում, իսկ դրանք դատաքննության փուլում ներկայացվելու դեպքում պետք է հիմնավորեն, թե իրենցից անկախ ինչ պատճառներով չեն ներկայացրել մինչև դատաքննությունն սկսվելը: Այսինքն՝ օրենսդիրը « քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 124-րդ հոդվածի ուժով իրավունք է վերապահել դատարանին հնարավորություն ընձեռել կողմերին մինչև գործի քննության ավարտը լրացուցիչ նյութեր ներկայացնելու՝ պայմանով, որ նրանք կհիմնավորեն իրենցից անկախ պատճառներով դրանց չներկայացնելը գործի նախնական քննության փուլում:⁴²

«Վարչական դատավարության օրենսգրքի 22-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանն ապացույցների հետազոտման և գնահատման միջոցով պարզում է գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող բոլոր փաստերը:

«Վարչական դատավարության օրենսգրքի 24-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը, անմիջականորեն գնահատելով գործում եղած բոլոր ապացույցները, որոշում է փաստի հաստատված լինելու հարցը՝ բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ դատարանը գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող բոլոր փաստերը պարզում է ապացույցների հետա-

---

42 Տես «Ռուս-Հայկական հումանիտար ինստիտուտե կրթական հիմնադրամն ընդդեմ Յուրի Բարոյանի՝ գումար բռնագանձելու պահանջի մասին թիվ ԵԿԴ/1059/02/09 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի հունիսի 25-ի որոշումը:

զոտման և գնահատման միջոցով: Ընդ որում, գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստի հաստատված լինելու հարցը, դատարանը պարզում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Բացի այդ, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործի փաստերը վարչական դատարանը պարզում է ի պաշտոնե («ex officio»):

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատարանը մատնանշում է այն փաստերը, որոնք իր կարծիքով էական են վեճի լուծման համար և անհրաժեշտության դեպքում կողմերից պահանջում է ներկայացնել այդ փաստերի ապացույցներ, իսկ նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ դատարանը վեճի լուծման համար անհրաժեշտ ներքին համոզմունք ձևավորելու նպատակով իրավասու է, չսահմանափակվելով վարչական դատավարության մասնակիցների միջնորդություններով, նրանց ներկայացրած ապացույցներով և գործում առկա այլ նյութերով, ձեռնարկելու ողջամիտ միջոցներ, մասնավորապես՝ պահանջելու ապացույցներ, լրացուցիչ բացատրություններ, հանձնարարելու կողմերին անձամբ ներկայանալ դատական նիստին:

Վճռաբեկ դատարանն իր նախկինում կայացրած որոշումներում անդրադարձել է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի ուժով վարչական դատարանի կողմից գործի փաստերի ի պաշտոնե պարզման դատավարական իրավունքին:

Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերով սահմանված վեճի լուծման համար էական փաստերը մատնանշելու և դրանց վերաբերյալ ապացույցներ պահանջելու, անհրաժեշտ ներքին համոզմունք ձևավորելու նպատակով:

տակով ողջամիտ միջոցներ ձեռնարկելու վերաբերյալ դատավարական գործողությունների իրականացումը թեև Ղատարանի իրավունքն է, սակայն Ղատարանի այդ իրավունքը սահմանափակված է նույն օրենսգրքի 24-րդ հոդվածով սահմանված բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման վրա հիմնված պատճառաբանված ներքին համոզման հանգելու Ղատարանի պարտականությամբ և պետք է բխի արդարության բոլոր պահանջների պահպանման սահմանադրական հիմնադրույթից:⁴³

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատարանը նույն օրենսգրքով սահմանված կարգով հավաքված ապացույցների հետազոտման և գնահատման միջոցով պարզում է գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող բոլոր փաստերը:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատարանը, անմիջականորեն գնահատելով գործում եղած բոլոր ապացույցները, որոշում է փաստի հաստատված լինելու հարցը՝ բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման վրա հիմնված ներքին համոզմամբ: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատարանը վճռի մեջ պետք է պատճառաբանի նման համոզմունքի ձևավորումը:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 113-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վարչական դատարանը գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ կայացնելիս գնահատում է ապացույցները, որոշում է, թե գործի համար նշանակություն ունեցող որ հանգամանքներն են պարզվել, և որոնք չեն պարզվել, որոշում է տվյալ գործով կիրառման ենթակա օրենքները և այլ

---

43 Տես ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության Աշտարակի տարածքային հարկային տեսչության ընդդեմ ժողովրդական դատարանի 5.670.000 ՀՀ դրամ բռնագանձելու պահանջի մասին և ժողովրդական դատարանի հակընդդեմ հայցի ընդդեմ Տեսչության՝ 08.05.2008 թվականի թիվ 2326225 ակտը վերացնելու պահանջի մասին թիվ ՎԴ3/0207/05/08 ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2008 թվականի դեկտեմբերի 26-ի որոշումը:

իրավական ակտերը, որոշում է հայցը լրիվ կամ մասնակի բավարարելու կամ այն մերժելու հարցը:

Վերը նշված նորմերից հետևում է, որ Ղատարանը բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման վրա հիմնված ներքին համոզման հանգելու համար պարտավոր է հետազոտել և գնահատել գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող բոլոր փաստերը, և միայն նշված պահանջների պահպանման արդյունքում որոշել հայցը լրիվ կամ մասնակի բավարարելու կամ մերժելու հարցը:⁴⁴

§ 3. Օրենքով նախատեսված ապացույցներ (<< քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 51-րդ հոդված):

<< քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 47-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործով ապացույցներ են սույն օրենսգրքով և այլ օրենքներով նախատեսված կարգով ձեռք բերված տեղեկությունները, որոնց հիման վրա դատարանը պարզում է գործին մասնակցող անձանց պահանջները և առարկությունները հիմնավորող, ինչպես նաև վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը:

Այդ տեղեկությունները հաստատվում են գրավոր և իրենդեն ապացույցներով, փորձագետների եզրակացություններով,

---

44 Տես ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վարչական դատարանի 10.11.2008 թվականի վճռի դեմ՝ ըստ Հայկ Աբրահամյանի հայցի ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առնջեր հարկային պետական ծառայության՝ 25.06.2008 թվականի թիվ 1307601 ակտն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին թիվՎԴ/4466/05/08 Վճռաբեկ դատարանի 2009 թվականի ապրիլի 17-ի որոշումը:

վկաների ցուցմունքներով, գործին մասնակցող անձանց ցուցմունքներով:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ դատարանը վկա կանչում է կողմի միջնորդությամբ:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության 51-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործի հանգամանքները, որոնք, օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի համաձայն, պետք է հաստատվեն միայն որոշակի ապացույցներով, չեն կարող հաստատվել այլ ապացույցներով:

Ապացույցների թույլատրելիությունը դատական պրակտիկայում տարիներ շարունակ որոշակի խնդիրներ է առաջացրել կիրառական պրակտիկայում և դրանց տարբեր դատական ատյանների կողմից տրվել են տարբեր իրավական գնահատականներ, որոնք հաճախ միմյանցից էապես տարբերվում էին:

Մասնավորապես՝ հաճախ դատարանները պարզապես նշում էին, որ ապացույցն անթույլատրելի է՝ առանց հիմնավորելու և պատճառաբանելու այդ դիրքորոշումը, ինչն իրավացիորեն դատավարության մասնակիցների մոտ դժգոհությունների տեղիք էր տալիս: Այսինքն՝ տվյալ իրավիճակում դատավարության մասնակիցների մոտ անհասկանալի էր մնում այն, թե դատարանը հատկապես ինչ հանգամանքների համակցության արդյունքում է եկել այդ հետևության:

Բարձրացված խնդիրն Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձ կատարեց դեռևս 2011 թվականի հուլիսի 29-ին թիվ ԱՎԴ/0235/02/10 քաղաքացիական գործով:

Նշված քաղաքացիական գործով ներկայացվել էին հայտարարություններ, որոնց համաձայն՝ Մարինե Բադալյանը, Հռիփսիկ Ալոյանը, Հակոբ Արամյանը, Հենրիկ Հովհաննիսյանը հայտնել էին, որ «Կամոյի փողոցի N5 տնամերձ հողամասը տրվել է 1995թ. Հրանտ Միքայելի Մանուկյանին: Մենք՝ որպես

այդ փողոցի բնակիչներ, երաշխավորում ենք և հաստատում, որ այդ հողատարածքը տարիներ շարունակ մշակել, զբաղվել են ծառատնկմամբ, աճեցրել են խաղողի վազեր և բանջարեղեն»։ Գործով երրորդ անձ Մարտին Պետրոսյանի ներկայացուցիչը ներկայացրել էր միջնորդություն վերոնշյալ հայտարարությունները ստորագրած անձանց քաղաքացիական գործով նշված հանգամանքների վերաբերյալ վկայություն տալու համար ներգրավելու մասին։

Ղատարանը, հիմք ընդունելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 1-ին կետը, նշված միջնորդությունը մերժել էր։

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրեց, որ Ղատարանը միջնորդության մերժման հիմքում դնելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 1-ին կետը, չի հիմնավորել այն հանգամանքը, որ **որևէ օրենքով առկա է անշարժ գույքի տիրապետման և օգտագործման փաստը նաև վկաների ցուցմունքներով հաստատելու արգելք կամ սահմանափակում**։

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրեց, որ սույն գործով դատարանները միջոցներ չեն ձեռնարկել պարզելու համար գործում առկա հայտարարություններով արձանագրված փաստերի հավաստիությունը։⁴⁵

---

45 Տես Վարդիթեր Հովհաննիսյանի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 30.12.2010 թվականի որոշման դեմ՝ Վարդիթեր Հովհաննիսյանն ընդդեմ ՀՀ Արարատի մարզի Արտաշատի քաղաքապետարանի, ՀՀ կառավարությանն առնթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Արտաշատի տարածքային ստորաբաժանման, երրորդ անձ Մարտին Պետրոսյանի՝ ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքը ճանաչելու և սեփականության իրավունքի պետական գրանցումն անվավեր ճանաչելու պահանջների մասին, և Մարտին Պետրոսյանն ընդդեմ Վարդիթեր Հովհաննիսյանի՝ հողամասն ուրիշի ապօրինի տիրապետումից հետ

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ նաև ապացույցների վերաբերելիության կանոններին:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ դատարանն ապացույցների վերաբերելիության կանոնները կիրառելիս պետք է հաշվի առնի, որ վերաբերելի են այն ապացույցները, որոնք անհրաժեշտ են քննվող գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստի առկայությունը կամ բացակայությունը հաստատելու համար: Այդ մասին է վկայում նաև ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 113-րդ հոդվածը, որի համաձայն՝ նախագահողը ղեկավարում է դատական նիստը՝ մերժելով այն ամենը, ինչն աննշույթ է չունի քննվող գործի հետ:

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դատարանն ապացույցների վերաբերելիության և թույլատրելիության հարցը լուծելիս պետք է պահպանի վերոնշյալ կանոնները, որից հետո որոշի փաստի հաստատված լինելու կամ չլինելու հարցը:⁴⁶

§ 4. Նախադատելիությունը որպես ապացուցումից ազատման հիմք:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների

վերադարձնելու պահանջի մասին թիվ ԱՎԴ/0235/02/10 Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 29-ի որոշումը:

46 Տես Ռուզաննա Գևորգյանի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 05.10.2011 թվականի որոշման դեմ՝ Ռուզաննա Գևորգյանն ընդդեմ ,ԲՏԱ Բանկ>> ՓԲԸ-ի՝ վնասի փոխհատուցման պահանջի մասին թիվ ԵԿԴ/0703/02/10 Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի մարտի 23-ի որոշումը:

բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

«Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ նախկինում քննված՝ քաղաքացիական գործով օրինական ուժի մեջ մտած դատարանի վճռով հաստատված հանգամանքները նույն անձանց միջև դատարանում այլ գործ քննելիս կրկին չեն ապացուցվում:

Վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներում բազմիցս անդրադարձել է դատական ակտի նախադատելիության հարցին:

Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ օրինական ուժի մեջ մտած սկզբնական դատական ակտի նախադատելիությունը պայմանավորում է նոր կայացվելիք դատական ակտի բովանդակությունն այն մասով, որը վերաբերում է նախկինում քննված այլ գործով արդեն իսկ հաստատված հանգամանքներին: Գործին մասնակցող անձանց համար նախադատելիությունը նշանակում է որոշակի սահմաններում ապացուցման պարտականությունից ազատում, ինչպես նաև կրկնակի ապացուցման կամ նման հանգամանքները հետագա դատավարություններում հերքելու արգելք: Նախադատելիությունը դատարանի համար ենթադրում է պարտականություն ներմուծելու նման հանգամանքը նոր կայացվող դատական ակտում: Որպես կանոն դատական ակտերի պրեյուդիցիալ կապը ենթադրում է դատական ակտի նախադատելիության տարածում ամբողջ ծավալով թե գործին մասնակցող անձանց, թե դատարանի վրա («Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Հետևաբար, նախադատելիությունն օրենքի ուժով միանշանակ կանխորոշիչ դերակատարություն է ունենում նոր դատական ակտի համար, իսկ գոր-

ծին մասնակցող անձանց կամքը և դատական հայեցողությունն այս հարցում ազդեցություն չունեն։⁴⁷

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ թեև քրեական գործերով հետաքննության և նախաքննության մարմինների կողմից ընդունված որոշումներով, այդ ընթացքում անձանց տված բացատրություններով հաստատված հանգամանքները ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի իմաստով չունեն նախապես հաստատված ապացույցի ուժ, այդուհանդերձ դրանք դիտվում են որպես ինքնուրույն գրավոր ապացույցներ, որոնք կարող են պարունակել տեղեկություններ և գործում առկա այլ ապացույցների հետ համադրության արդյունքում հնարավորություն տան դատարանին պարզելու գործին մասնակցող անձանց պահանջները և առարկությունները հիմնավորող, ինչպես նաև վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը, հետևաբար դատարանը տվյալ գործի շրջանակներում պարտավոր է տալ նաև այդ ապացույցների իրավական գնահատականը։⁴⁸

---

⁴⁷ Տես «Սաթնէ ՍՊԸ-ն ընդդէմ Աշոտ և Հենրիկ Այվազյանների» հողի վարձակալության իրավունքի առուվաճառքի պայմանագիրը լուծելու, 17.02.2003 թվականին կնքված հողի վարձակալության իրավունքի առուվաճառքի պայմանագրով ձեռք բերված օդակաձև զբոսայգու 5-րդ հատվածում 0,04 հա հողամասի նկատմամբ վարձակալության իրավունքը վերադարձնել պարտավորեցնելու պահանջների մասին թիվ 3-93 (ՎԴ) գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2008 թվականի փետրվարի 29-ի որոշումը:

⁴⁸ Տես Վարթկես Հագոփյանն ընդդէմ Անահիտ Հակոբջանյանի, Ալեքսանդր Դուրգարյանի, Աշափնյակ նոտարական տարածքի նոտար Ռ. Առաքելյանի՝ Անահիտ Հակոբջանյանին և նրա ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Դուրգարյանին 7-օրյա ժամկետում 25.500 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամը վճարելուն պարտավորեցնելու, այլապես գումարը 7-օրյա ժամկետում չվճարելու դեպքում Պայմանագիրը լուծված համարելու, Անահիտ Հակոբջանյանի անվամբ գրանցումն անվավեր ճանաչելու պահանջների մասին և Ալեքսանդր Դուրգարյանն ընդդէմ Վարթկես Հագոփյանի՝ դրամական պարտավորությունը մասնակի կատարած համարելու և պարտքի գումարի

Վճռաբեկ դատարանի կողմից նախադատելիության վերաբերյալ դիրքորոշումները հաստատվում են այլ գործերով:

Ստորև ներկայացվում են մի քանի օրինակներ, որոնք կապված են դատավճռով հաստատված փաստերի նախադատելիությանը:

Վճռաբեկ դատարանը գործերից մեկով նշեց, որ ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը **բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզման** հանգելու համար պարտավոր է յուրաքանչյուր ապացույց գնահատել գործում եղած բոլոր ապացույցների համակցությամբ, ինչի արդյունքում միայն հնարավոր կլինի պարզել **գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը**: Միաժամանակ ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը պարտավոր է հաշվի առնել, որ քրեական գործով օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով **որոշակի գործողությունների և դրանք կատարած անձանց** վերաբերյալ հաստատված փաստերը նախադատելի են:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված այն պահանջը, որի համաձայն՝ քրեական գործով օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով որոշակի գործողությունների և դրանք կատարած անձանց վերաբերյալ հաստատված փաստերը պարտադիր են:

Այսպես՝ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած 17.11.2008 թվականի դատավճռով հաստատված է համարվել այն փաստը, որ Արսեն Ադիլխանյանն առանց պետական գրանցման իրականացրել է ապօրինի ձեռնարկատիրական գործունեություն, այն է՝

չափը նվազեցնելու պահանջի մասին թիվ ԱԸՄԴ/0093/02/09 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի ապրիլի 22-ի որոշումը:

28.12.2007 թվականին Վրաստանի Հանրապետությունից Հայաստանի Հանրապետության տարածք է ներկրել և իրացրել 1.770.804 ՀՀ դրամ ընդհանուր մաքսային արժեքով 7.276կգ քաշով մանդարին, ինչի հետևանքով պետությանը պատճառել է խոշոր չափի՝ 1.036.669 ՀՀ դրամի վնաս:

Հետևաբար Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած 17.11.2008 թվականի դատավճռով Արսեն Ադիլխանյանի գործողությունների վերաբերյալ հաստատված փաստերը Վերաքննիչ դատարանի համար սույն գործը քննելիս պարտադիր էին, քանի որ նշված դատավճիռն իր ապացուցողական ուժով նախադատելի է որոշակի գործողությունների և դրանք կատարած անձանց վերաբերյալ հաստատված փաստերի առումով, իսկ վերը նշված դատավճռով հաստատվել է, որ ապօրինի ձեռնարկատիրություն հանցագործությունը կատարվել է Արսեն Ադիլխանյանի կողմից, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 188-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ անձի արարքը կարող է որակվել նշված նորմի դիսպոզիցիայի սահմաններում որպես հանցագործություն, եթե նրա արարքում առկա են՝ 1. առանց պետական գրանցման, հաշվառման կամ առանց հատուկ թույլտվության (լիցենզիայի) լիցենզավորման ենթակա կամ օրենքով արգելված ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելը, և 2. նշված գործողությունը զուգորդվել է անձանց կամ կազմակերպություններին **կամ պետությանը խոշոր վնաս պատճառելով:**

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Տեսչության 10.07.2008 թվականի թիվ 2328545 ստուգման ակտով Արսեն Ադիլխանյանին առաջադրվել է հարկային պարտավորություն՝ ապօրինի ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացման համար: Ստուգման ակտը ՀՀ վարչական դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած 09.09.2009 թվականի վճռով անվավեր է ճանաչվել:

հարկվող օբյեկտը և հարկային պարտավորություններն օրենքով սահմանված կարգի խախտմամբ հաշվարկելու հիմքով:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ ՀՀ գլխավոր դատախազությունը չի ապացուցել Արսեն Ադիլխանյանի կողմից պետությանը 1.036.669 ՀՀ դրամի չափով վնաս պատճառելու փաստը, անհիմն է և չի բխում սույն գործի տվյալներից, քանի որ Արսեն Ադիլխանյանի կողմից պետությանը խոշոր չափի՝ 1.036.669 ՀՀ դրամի վնաս պատճառելու փաստը հաստատված է համարվել Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած 17.11.2008 թվականի դատավճռով:⁴⁹

Հարկ է նշել, որ հետագայում Վճռաբեկ դատարանի մի քանի գործերով ցույց տվեց «Սաթնէ» ՍՊԸ-ն ընդդեմ Աշոտ և Հենրիկ Այվազյանների գործով արտահայտած դիրքորոշման կիրառման դեպքերը: Ներկայացվող գործերը դրանց օրինակներն են :

1. Սույն գործում առկա ՀՀ Արմավիրի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած 16.05.2008 թվականի վճռի համաձայն՝ Վազգեն Սիմոնյանի հայցի առարկան ըստ օրենքի ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու պահանջն էր: Նշված վճռով արձանագրվել է, որ Էջմիածնի Բաղրամյան փողոցի թիվ 16 շենքի թիվ 16 բնակարանը սեփականության իրավունքով պատկանել է Ջավեն Սիմոնի Սիմոնյանին և Վազգեն Սիմոնյանը ճանաչվել է իր հոր՝ Ջավեն Սիմոնյանի մահից հետո մնացած գույքի նկատմամբ՝ ըստ օրենքի ժառանգությունն ընդունած ժառանգ: ՀՀ Արմավիրի մարզի ընդ-

---

⁴⁹ Տես ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալն ընդդեմ Արսեն Ադիլխանյանի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին թիվ ԵՄԴ/0091/02/10 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 01-ի որոշումը:

հանուր իրավասության դատարանի 27.02.2009 թվականի օրինական ուժի մեջ մտած թիվ ԱՐԴ1/0782/02/08 վճռով Ֆլորա Թադևոսյանի, Սարիամ Զավենի Սիմոնյանի և Արայիկ Զավենի Սիմոնյանի հայցի առարկան ըստ բաժինների չափի ժառանգությունն ընդունած ժառանգ ճանաչելու պահանջն էր, որը մերժվել էր:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերի համադրմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ Արմավիրի մարզի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած 16.05.2008 թվականի վճռով հաստատված այն հանգամանքը, որ Էջմիածնի Բաղրամյան փողոցի թիվ 16 շենքի թիվ 16 բնակարանը սեփականության իրավունքով պատկանել է Զավեն Սիմոնի Սիմոնյանին, սույն գործով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 27-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով չունի նախադատելի նշանակություն, քանի որ Ֆլորա Թադևոսյանն իրավահարաբերության ծագման ժամանակ գործող ՀՀ ամուսնության և ընտանիքի օրենսգրքի 20-րդ հոդվածի ուժով Էջմիածնի Բաղրամյան փողոցի թիվ 16 շենքի թիվ 16 բնակարանի 1/2 բաժնի նկատմամբ ձեռք է բերել սեփականության իրավունք, անկախ իրավունքի պետական գրանցումից:⁵⁰

2. Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում պետք է քննարկման առարկա դարձվի հետևյալ իրավական

---

⁵⁰ Տես Ֆլորա Թադևոսյանն ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի Վաղարշապատի տարածքային ստորաբաժանման Էջմիածնի Բաղրամյան փողոցի թիվ 16 շենքի թիվ 16 հասցեի անշարժ գույքի 2/3 մասի նկատմամբ Վազգեն Սիմոնյանին սեփականատեր գրանցելը մասնակիորեն անվավեր ճանաչելու, նույն հասցեի անշարժ գույքի 1/2 մասի նկատմամբ Ֆլորա Թադևոսյանի սեփականության իրավունքը ճանաչելու և այդ մասի նկատմամբ սեփականության իրավունքի պետական գրանցում կատարելուն պարտավորեցնելու պահանջների մասին թիվՎԴ/0195/05/10 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի դեկտեմբերի 27-ի որոշումը:

հարցը՝ արդյո՞ք սույն գործով վկայակոչված և նախկինում քննված քաղաքացիական գործով օրինական ուժի մեջ մտած դատարանի վճռով հաստատված փաստերը ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետի իմաստով ունեն նախադատելի նշանակություն քննվող գործի համար:

Առաջնորդվելով հայցվորի կողմից կանխորոշված հայցի առարկայի և հիմքի սահմաններին՝ վերը նշված կանոնով Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ սույն գործով ապացուցման առարկան են կազմել հետևյալ փաստերը. Հերիքնազ Գևորգյանի կողմից Ռոմ Ավագյանից և Տանյա Առաքելյանից 7.000 ԱՄՆ դոլար գումարն ամսական 5 տոկոս տոկոսադրույքով վերցնելու փաստը, Հերիքնազ Գևորգյանի կողմից վերջիններիս 10.525 ԱՄՆ դոլար վերադարձնելու փաստը:

Սույն գործում առկա Երևանի Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանի 29.01.2010 թվականի՝ 23.06.2010 թվականին օրինական ուժի մեջ մտած վճռի համաձայն՝ Ռոմ Ավագյանի և Տանյա Առաքելյանի հայցի առարկան Հերիքնազ Գևորգյանից 11.000 ԱՄՆ դոլար փոխառության գումարը բռնագանձելու պահանջն էր, որը բավարարվել է մասնակիորեն՝ վճռվել է բռնագանձել Հերիքնազ Գևորգյանից 3.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք դրամ: Նշված վճռով արձանագրվել է, որ «Ռոմ Ավագյանը և Տանյա Առաքելյանն ամուսիններ են, չնայած ՔԿԱԳ գրանցմամբ ամուսնալուծված և, որ գումարը փոխառությամբ տրվել է ամսական 5 տոկոս հավելավճարով վերադարձնելու պայմանով, սակայն այդ մասին գրավոր կարգով չի հիշատակվել»:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և սույն գործի փաստերի համադրմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Երևանի Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանի

29.01.2010 թվականի՝ 23.06.2010 թվականին օրինական ուժի մեջ մտած վճռով հաստատված այն հանգամանքները, որ Ռոմ Ավագյանը և Տանյա Առաքելյանն ամուսիններ են, և գումարը փոխառությամբ տրվել է ամսական 5 տոկոս հավելավճարով վերադարձնելու պայմանով, սույն գործով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետի իմաստով չունեն նախադատելի նշանակություն, քանի որ դրանք չեն մտնում **այդ գործով** ապացուցման առարկայի սահմանների մեջ, իսկ դատարանի բուն եզրահանգումն այդ փաստերի առկայության վերաբերյալ հաստատված չէ ապացուցման ֆորմալ պահանջների պահպանմամբ՝ դատարանը դրանք հաստատված է համարել առանց վերաբերելի որևէ ապացույցի առկայության: Նման եզրահանգման հանգելու համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում նաև այն հանգամանքները, որ հենց դատարանի կողմից վերը նշված վճռում արձանագրվել է, որ փոխառության գումարն ամսական 5 տոկոս հավելավճարով վերադարձնելու վերաբերյալ գրավոր կարգով չի հիշատակվել, իսկ Երևանի Շահումյան շրջանի քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման բաժնի 02.03.1985 թվականի թիվ I-իս 319503 ամուսնալուծության վկայականի համաձայն՝ Ռոմ Ավագյանի և Տանյա Առաքելյանի ամուսնալուծությունը գրանցվել է 02.03.1985 թվականին:⁵¹ 3. ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 220-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 5-րդ ենթակետի համաձայն՝ **վերաքննիչ դատարանի որոշման մեջ պետք է նշվեն գործով պարզված և վերաքննիչ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը**, ինչպես նաև այն օրենքները, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայ-

---

⁵¹ Տես Հերիքնազ Գևորգյանն ընդդեմ Ռոմ Ավագյանի, Տանյա Առաքելյանի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին թիվ ԵՇԴ/0220/02/11 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի մարտի 23-ի որոշումը:

մանագրերը և այլ իրավական ակտերը, որոնցով ղեկավարվել է վերաքննիչ դատարանը որոշում կայացնելիս:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը **բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզման** հանգելու համար պարտավոր է յուրաքանչյուր ապացույց գնահատել գործում եղած բոլոր ապացույցների համակցությամբ, ինչի արդյունքում միայն հնարավոր կլինի պարզել **գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը**: Միաժամանակ ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը պարտավոր է հաշվի առնել, որ քրեական գործով օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով **որոշակի գործողությունների և դրանք կատարած անձանց** վերաբերյալ հաստատված փաստերը նախադատելի են:

Սույն գործով Ղատարանը հայցը բավարարելու հիմքում դրել է այն հիմնավորումը, որ Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի 17.11.2008 թվականի դատավճռով հաստատվել է Արսեն Ադիլխանյանի կողմից ՀՀ քրեական օրենսգրքի 188-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված հանցավոր արարք կատարելու հետևանքով պետությանը խոշոր չափի նյութական վնաս պատճառելու փաստը: Մասնավորապես՝ նշված դատավճռով հաստատված է համարվել, որ Արսեն Ադիլխանյանն առանց պետական գրանցման իրականացրել է ապօրինի ձեռնարկատիրական գործունեություն. 28.12.2007 թվականին Վրաստանի Հանրապետությունից Հայաստանի Հանրապետության տարածք է ներկրել և իրացրել 1.770.804 ՀՀ դրամ ընդհանուր մաքսային արժեքով 7.276կգ քաշով մանդարին, իսկ պատճառված վնասի չափը որոշվել է Կազմակերպության 13.09.2008 թվականի փորձագետի թիվ 08-1136 եզրակացությամբ: Հետևաբար Արսեն Ադիլխանյանի հիմնավորումն այն մասին, որ ՀՀ գլխավոր դատա-

խազության պահանջը ենթակա է մերժման, քանի որ այն բխում է Տեսչության 10.07.2008 թվականի թիվ 2328545 ստուգման ակտից, որը ՀՀ վարչական դատարանի 09.09.2009 թվականի վճռով ճանաչվել է անվավեր, անհիմն է, քանի որ սույն գործում, բացի նշված ստուգման ակտից, առկա են այլ ապացույցներ, ինչպիսիք են Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի 17.11.2008 թվականի դատավճիռը և Կազմակերպության 13.09.2008 թվականի փորձագետի թիվ 08-1136 եզրակացությունը:

Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքը բավարարելու հիմքում դրել է այն հիմնավորումը, որ ՀՀ գլխավոր դատախազությունը, իր պահանջի հիմքում դնելով Կազմակերպության 13.09.2008 թվականի փորձագետի թիվ 08-1136 եզրակացությունը, չի ապացուցել Արսեն Ադիլխանյանի կողմից պետությանը 1.036.669 ՀՀ դրամի չափով վնաս պատճառելու փաստը, քանի որ նշված եզրակացության հիմքում որպես ելակետային տվյալ դրվել է Տեսչության 10.07.2008 թվականի թիվ 2328545 ստուգման ակտը, իսկ այն անվավեր է ճանաչվել ՀՀ վարչական դատարանի 09.09.2009 թվականի վճռով: Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանն արձանագրել է, որ սույն գործով անհրաժեշտ է իրականացնել նոր քննություն, և որպես նոր քննության ծավալ սահմանել է վնասի չափի պարզումը:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված այն պահանջը, որի համաձայն՝ քրեական գործով օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով որոշակի գործողությունների և դրանք կատարած անձանց վերաբերյալ հաստատված փաստերը պարտադիր են:

Այսպես՝ սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած 17.11.2008 թվականի դա-

տավճռով հաստատված է համարվել այն փաստը, որ Արսեն Ադիլխանյանն առանց պետական գրանցման իրականացրել է ապօրինի ձեռնարկատիրական գործունեություն՝ 28.12.2007 թվականին Վրաստանի Հանրապետությունից Հայաստանի Հանրապետության տարածք է ներկրել և իրացրել 1.770.804 ՀՀ դրամ ընդհանուր մաքսային արժեքով 7.276 կգ քաշով մանդարին, ինչի հետևանքով պետությանը պատճառել է խոշոր չափի՝ 1.036.669 ՀՀ դրամի վնաս:

Հետևաբար Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած 17.11.2008 թվականի դատավճռով Արսեն Ադիլխանյանի գործողությունների վերաբերյալ հաստատված փաստերը Վերաքննիչ դատարանի համար սույն գործը քննելիս պարտադիր էին, քանի որ նշված դատավճիռն իր ապացուցողական ուժով նախադատելի է որոշակի գործողությունների և դրանք կատարած անձանց վերաբերյալ հաստատված փաստերի առումով, իսկ վերը նշված դատավճռով հաստատվել է, որ ապօրինի ձեռնարկատիրություն հանցագործությունը կատարվել է Արսեն Ադիլխանյանի կողմից, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 188-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ անձի արարքը կարող է որակվել նշված նորմի դիսպոզիցիայի սահմաններում որպես հանցագործություն, եթե նրա արարքում առկա են՝ 1. առանց պետական գրանցման, հաշվառման կամ առանց հատուկ թույլտվության (լիցենզիայի) լիցենզավորման ենթակա կամ օրենքով արգելված ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելը, և 2. նշված գործողությունը զուգորդվել է անձանց կամ կազմակերպություններին կամ պետությանը խոշոր վնաս պատճառելով:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Տեսչության 10.07.2008 թվականի թիվ 2328545 ստուգման ակտով Արսեն Ադիլխանյանին առաջադրվել է հարկային պարտավորություն՝ ապօրինի ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացման համար:

Ստուգման ակտը ՀՀ վարչական դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած 09.09.2009 թվականի վճռով անվավեր է ճանաչվել հարկվող օբյեկտը և հարկային պարտավորություններն օրենքով սահմանված կարգի խախտմամբ հաշվարկելու հիմքով:

Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումն այն մասին, որ ՀՀ գլխավոր դատախազությունը չի ապացուցել Արսեն Ադիլխանյանի կողմից պետությանը 1.036.669 ՀՀ դրամի չափով վնաս պատճառելու փաստը, անհիմն է և չի բխում սույն գործի տվյալներից, քանի որ Արսեն Ադիլխանյանի կողմից պետությանը խոշոր չափի՝ 1.036.669 ՀՀ դրամի վնաս պատճառելու փաստը հաստատված է համարվել Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա համայնքի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած 17.11.2008 թվականի դատավճռով:⁵²

Անհրաժեշտ է նշել, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածով սահմանված նախադատելիության կանոնը վերաբերում է միայն դատարանի կողմից հաստատված փաստերին: Այն չի կարող տարածվել նաև դատարանի իրավական դիրքորոշումների վրա, քանի որ դրանք դուրս են օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի կիրառման շրջանակներից: Այդ հանգամանքն ընդգծվեց նաև Վճռաբեկ դատարանի կողմից մի շարք որոշումներում՝ միաժամանակ հստակեցնելով նախադատելիության և դատական նախադեպի ինստիտուտի հարաբերակցությունը:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննված քաղաքացիական գործով Ա.Եփրեմյանի և Ն.Մանվելյանի միջև նույնանման փաստական հանգամանքներով այլ քաղաքացիական գործով կայացված Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի օրինական

---

⁵² Տես ՀՀ գլխավոր դատախազի տեղակալն ընդդեմ Արսեն Ադիլխանյանի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին թիվ ԵՄԴ/0091/02/10 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 01-ի որոշումը:

ուժի մեջ մտած 28.06.2007 թվականի վճռով հաստատվել էր, որ «...Նարինե Մանվելյանը միայնակ շարունակել է գործունեությունը վիճելի տարածքում, ինչի հետևանքով ստացել է եկամուտներ»: Վերաքննիչ դատարանն այս վեճի նկատմամբ կիրառել էր ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1092-րդ հոդվածը՝ պատասխանողից բռնագանձելով՝ անհիմն խնայած մեկ ամսվա վարձավճար՝ որպես ուրիշի հաշվին խնայված գույք:

Այսինքն, Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած 28.06.2007 թվականի վճռով այլ վերաբերելի փաստերի հետ մեկտեղ հաստատված էր համարվել Նարինե Մանվելյանի կողմից վեճի առարկա տարածքում ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացման փաստը, որի նկատմամբ Վերաքննիչ դատարանը կիրառել էր ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1092-րդ հոդվածը և եկել եզրահանգման, որ Նարինե Մանվելյանն անհիմն խնայել է վեճի առարկա տարածքի մեկ ամսվա վարձավճարը:

Վճռաբեկ դատարանը գտավ, որ նախկինում քննված գործով նախադատելի փաստ կարող է որակվել Նարինե Մանվելյանի կողմից վեճի առարկա տարածքում միայնակ ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացումը, իսկ դրա արդյունքում մեկ ամսվա վարձավճարի անհիմն խնայած լինելը կամ չլինելը դատարանի իրավական որակումն է, որը կատարվել է վերոնշյալ և մի շարք այլ վերաբերելի փաստերի հետազոտության և ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1092-րդ հոդվածի մեկնաբանության արդյունքում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Նարինե Մանվելյանի կողմից գումար խնայած լինելը կամ չլինելը սույն քաղաքացիական գործով նախադատելի հանգամանք չէ և չի կարող ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ մասի կիրառման հիմք հանդիսանալ:

Վճռաբեկ դատարանը նման եզրահանգման համար հիմք է ընդունում դատավորի անկախության սկզբունքը և որպես այդ սկզբունքի կարևոր դատավարական երաշխիք՝ օրենքի մեկնաբանության և դրա հիման վրա որոշման կայացման լիարժեք անկախությունը:

Այսպես, ՀՀ Սահմանադրության 97-րդ հոդվածի համաձայն՝ արդարադատություն իրականացնելիս դատավորն անկախ է, ենթարկվում է միայն Սահմանադրությանը և օրենքին: Յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում դատարանը կիրառում է իրավունքի նորմը՝ ղեկավարվելով դրա բովանդակության սեփական ընկալմամբ: Դատարանի պարտականությունների մեջ է մտնում որոշելը, թե տվյալ գործով ինչ օրենքներ են ենթակա կիրառման և ինչպես պետք է դրանք կիրառվեն: Ընդ որում, դատարանները պարտավոր են ղեկավարվել նորմատիվ նյութի սեփական ընկալմամբ (Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի 13.10.1994 թվականի թիվ R(94)12 հանձնարարական, 5-րդ սկզբունք), քանի որ գործում է դատարանի կողմից օրենքի պատշաճ իմացության կանխավարկածը (*jura novit curia*):

Բացի այդ, իրավունքի նորմի բովանդակության կամ դրա մեկնաբանության հարցը գործով ապացուցման առարկայի սահմաններից դուրս է, այն չի հաստատվում ապացույցներով: Իրավունքի նորմի մեկնաբանությունը հատուկ տրամաբանական գործընթաց է, որը նույնական չէ ապացուցման գործընթացին: Կողմերն իրավասու են իրենց իրավական դիրքորոշումներով ազդել դատարանի կարծիքի ձևավորման վրա, սակայն օրենքի կիրառումը, ինչը օրենքի մեկնաբանության հետևանք է, վերջին հաշվով դատարանի մենաշնորհն է:

Ինչ վերաբերում է դատական նախադեպի ինստիտուտին որպես իրավունքի աղբյուր, ապա ինքնին դատական նախադեպը, լինելով ինքնուրույն ինստիտուտ, չի կարող ածանցյալ լինել նախադատելիության դատավարական ինստիտուտից: Նախա-

դեպը դա դատական իրավաստեղծության արդյունք է, իսկ նախադատելիությունը՝ դատական ակտի օրնական ուժի և վերջնականության հետևանք: Նախադատելիության սահմաններն էապես նեղ են և արտահայտվում են միայն ապացուցման ոլորտում:

Բացի դա, դատական ակտի հիմնավորումների (այդ թվում՝ օրենքի մեկնաբանությունների) պարտադիր բնույթը սահմանված է միայն Վճռաբեկ դատարանի կամ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտերի համար (<< դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ կետ):

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ դատարանի իրավական դիրքորոշումը նախադատելի հանգամանք չէ: Իրավունքի սեփական ընկալման հիմքով դատարանն իրավասու է կատարել որոշակի եզրահանգումներ: Նախադատելի այս դեպքում կարող է լինել հաստատված հանգամանքը, սակայն ոչ դատարանի իրավական դիրքորոշումը:⁵³

§ 5. Հանրահայտ փաստեր:

<< քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում է, որ հանրահայտ հանգամանքներն ապացուցման կարիք չունեն:

<< վարչական դատավարության օրենսգրքի 27-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ Հանրահայտ փաստերն ապացուցման կարիք չունեն:

Հանրահայտ փաստերի վերաբերյալ դատավարական օրենսգրքի նորմերը հաճախ չեն կիրառվում: Սակայն դատական ոչ հարուստ նախադեպային իրավունքի պայմաններում

---

⁵³ Ա.Եփրեմյանն ընդդեմ Ն.Մանվելյանի՝ անհիմն հարստացման գումարները վերադարձնելու պահանջի մասին թիվ 3-132 (ՎԴ) գործով 2008 թվականի մարտի 27-ի որոշումը:

անգամ Վճռաբեկ դատարանը փորձել է որոշակի չափանիշներ սահմանել, որոնք դատարաններին կօգնեն կողմնորոշվել փաստը հանրահայտ համարելու հարցում:

Այդ հարցերին Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ *ՎԴ5/0716/05/10 2012 թվականի մարտի 23-ի որոշմամբ*:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրեց, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 27-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հանրահայտ փաստերն ապացուցման կարիք չունեն:

Վերոնշյալ հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ հանրահայտ համարվում են այն փաստերը, որի վերաբերյալ տեղեկությունները հայտնի են հանրության լայն շրջանակներին, այդ թվում՝ կողմերին և դատարանին:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ փաստերի հանրահայտության աստիճանը կարող է տարբեր լինել: Դրանք կարող են հայտնի լինել համաշխարհային մասշտաբով, Հայաստանի Հանրապետության, մարզի կամ համայնքի մասշտաբով:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ փաստի հանրահայտ լինելը որոշում է դատարանը յուրաքանչյուր գործով, քանի որ փաստի հանրահայտության աստիճանը կախված է որոշակի հանգամանքներից՝ ժամանակ, տարածություն և այլն: Հետևաբար նույն փաստը կարող է որոշակի ժամանակ անց կորցնել իր հանրահայտությունը կամ լայն տարածված լինելով որոշակի վայրում՝ այդպիսի լայն տարածում չունենալ այլ վայրերում:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դատարանը ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 27-րդ հոդվածի 1-ին մասը կիրառելիս պետք է դատական ակտում նշի, որ տվյալ փաստը հանրահայտ է և ապացուցման կարիք չունի:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, մերժելով հայցը, որոշման եզրահանգման հիմքում դրել է նաև այն վերլուծություն-

նը, որ ակտով հաշվարկված իրացման շրջանառությունը նշանակում է, որ մեկ ամսվա իրացման շրջանառությունը պայմանական մեկ ավտոմեքենայի հաշվով կազմում է 124.000 ՀՀ դրամ, որը համարժեք է միայն վարորդի ամսական աշխատավարձին, որն էլ Վերաքննիչ դատարանը համարել է հանրահայտ փաստ:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով 124.000 ՀՀ դրամը վարորդի ամսական աշխատավարձի չափին հավասար լինելու փաստը չի կարող համարվել հանրահայտ, քանի որ հանրահայտ փաստերը կապված են որոշակի դեպքերի, իրադարձությունների հետ, որոնք հայտնի են հանրության լայն շրջանակներին, իսկ աշխատավարձի չափը որոշվում է կողմերի միջև կնքված պայմանագրի հիման վրա և կարող է փոփոխվել տնտեսական տարբեր գործոնների ազդեցության տակ:⁵⁴

---

⁵⁴ Տես Միքայել Անտոնյանս ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առնիթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Գյումրու տարածքային հարկային տեսչության՝ 07.09.2010 թվականի թիվ 2327157 ակտն անվավեր ճանաչելու, և Տեսչությունն ընդդեմ Միքայել Անտոնյանի՝ Տեսչության 07.09.2010 թվականի թիվ 2327157 ստուգման ակտն անվավեր ճանաչելու (վերացնելու) պահանջի ասին հայցադիմումը մերժելու և հոգուտ պետական բյուջեի 2.355.000 ՀՀ դրամ բռնագանձելու պահանջների մասին թիվ ՎԴ5/0716/05/10 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի մարտի 23-ի որոշումը:

ԳԼՈՒԽ 4.

ՂԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԿԱԶՄՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՏԱՐԲԵՐ ԱՏՅԱՆՆԵՐՈՒՄ ԳՈՐԾԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

§1. Ղատական պատճառաբանման առանձնահատկություններն առաջին ատյանի ղատարանում գործի քննության ժամանակ:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 132-րդ հոդվածը սահմանում է դատարանի վճռի կառուցվածքը:

Մասնավորապես՝ նշված հոդվածի համաձայն՝ 1. Ղատարանի վճիռը կազմված է ներածական, նկարագրական, պատճառաբանական և եզրափակիչ մասերից: Վճռի ներածական մասը պետք է պարունակի վճիռ կայացնող դատարանի անվանումը, դատարանի կազմը, գործի համարը, գործի քննության տարին, ամիսը, ամսաթիվը, վայրը, գործին մասնակցող անձանց անունը (անվանումը), վեճի առարկան: Վճռի ներածական մասում պետք է նշվի նաև կողմերի՝ քաղաքացու անձնագրային տվյալները, սոցիալական քարտի համարը՝ դրա առկայության դեպքում, իրավաբանական անձի՝ հարկ վճարողի հաշվառման համարը և պետական գրանցման կամ պետական գրանցման վկայականի համարը: Պատասխանողի վերաբերյալ նշված տեղեկությունները կարող են չնշվել, եթե գործի քննության ընթացքում դատարանը չի կարողացել ստանալ այդ տվյալները:

Վճռի նկարագրական մասը պետք է պարունակի հայցադիմումի, դրա պատասխանի, գործին մասնակցող անձանց դիմումների և միջնորդությունների համառոտ շարադրանքը:

Վճռի պատճառաբանական մասում պետք է նշվեն դատարանի կողմից պարզված գործի հանգամանքները, ապացույցները, որոնց վրա հիմնված են դատարանի հետևությունները, այս կամ այն ապացույցները մերժելու փաստարկները, ինչպես նաև այն օրենքները, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերը և այլ իրավական ակտերը, որոնցով դատարանը ղեկավարվել է վճիռ կայացնելիս:

Վճռի եզրափակիչ մասը պետք է պարունակի եզրահանգումներ յուրաքանչյուր հայցապահանջը բավարարելու կամ մերժելու, ինչպես նաև նշում՝ վճիռը բողոքարկելու ժամկետի և կարգի մասին:

2. Սկզբնական և հակընդդեմ հայցերը լրիվ կամ մասնակի բավարարելու դեպքում վճռի եզրափակիչ մասում նշվում է հաշվանցի արդյունքում բռնագանձվող գումարը:

2¹. Գործարքն անվավեր ճանաչելիս դատարանը պարտավոր է վճռի եզրափակիչ մասում նշել գործարքի անվավերության հետևանքները:

3. Վճռի եզրափակիչ մասում լուծվում է գործին մասնակցող անձանց միջև դատական ծախսերի բաշխման հարցը: Վճռի եզրափակիչ մասում պարտադիր նշվում է նաև, որ վճիռը կամուրջի նկատարելու դեպքում դա կկատարվի դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայության միջոցով՝ պարտապանի հաշվին:

4. Եթե դատարանը սահմանում է վճիռը կատարելու կարգը կամ միջոցներ է ձեռնարկում դրա կատարումն ապահովելու համար, այդ մասին նշվում է վճռի եզրափակիչ մասում:

«Վարչական դատավարության օրենսգրքի 112-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ վարչական դատարանի՝ գործն ըստ

էութեան լուծող և միջանկյալ դատական ակտերին ներկայացվող պահանջների, դրանք կայացնելու կարգի, դրանց կառուցվածքի և բովանդակութեան, գործն ըստ էութեան լուծող դատական ակտի հրապարակման, այն մասնակիցներին ուղարկելու, դատական ակտում առկա վրիպակների, գրասխալների և թվաբանական սխալների ուղղման, լրացուցիչ վճռի կայացման, վճռի պարզաբանման նկատմամբ տարածվում են Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիական դատավարութեան օրենսգրքի համապատասխան նորմերը:

Վետևաբար առաջին ատյանի դատական ակտի կառուցվածքի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումները հավասարապէս վերաբերում են և՛ քաղաքացիական, և՛ վարչական գործերով կայացվող դատական ակտերին:

Դեռևս 2007 թվականին Վճռաբեկ դատարանը սահմանեց դատական ակտի որակները, որոնք պետք է պահպանվեն դատարանների կողմից: Դրանով, ըստ էութեան, փորձ արվեց վերջ դնել չպատճառաբանված կամ պատճառաբանական մաս գրեթէ չունեցող դատական ակտերի կայացմանը, որոնք էապէս նվազեցնում էին դատարանների նկատմամբ հասարակութեան վստահությունն ու նսեմացնում դատական իշխանութեանը: Դատական ակտերի որակական հատկանիշների բարձրացմանն օժանդակելու նպատակով ՀՀ դատարանների նախագահների խորհուրդը Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին ատյանի դատարանի գործն ըստ էութեան լուծող դատական ակտի կառուցվածքը հաստատելու մասին 2008 թվականի հունիսի 13-ի թիվ 122 որոշմամբ սահմանեց դատական ակտի կառուցվածքային հատկանիշները:⁵⁵

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանը նույնպէս տվեց դատական ակտի պատճառաբանվածութեան և հիմնավորվածութեան չափանիշները:

---

55 Տե՛ս սույն աշխատանքի 8-րդ էջը:

Վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներում բազմիցս անդրադարձավ դատական ակտերի իրավական հիմնավորվածության հարցին:

Մասնավորապես, Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ յուրաքանչյուր դեպքում դատարանը պարտավոր է տալ որոշման իրավական հիմնավորումը:

Որոշման իրավական հիմնավորումը հաստատված փաստերի և իրավահարաբերությունների նկատմամբ իրավունքի համապատասխան նորմի կամ նորմերի ընտրությունն ու կիրառումն է, այն նորմի (նորմերի), որի հիման վրա դատարանը եզրակացություն է անում վիճելի իրավահարաբերության առկայության կամ բացակայության մասին:

Որոշման մեջ ոչ միայն պետք է ցույց տալ նորմատիվ ակտի այս կամ այն հոդվածը, որում ամրագրված է կիրառման ենթակա նորմը, այլ պետք է պատճառաբանվի, թե հատկապես ինչու պետք է կիրառվի հենց այդ նորմը:

Որոշման իրավական հիմնավորումը բնութագրում է ինչպես դատարանի, այնպես էլ նրա որոշման իրավակիրառ գործառույթը, ընդգծում դատական գործունեության և դատական որոշման օրինականությունը:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ դատարանը պետք է նշի ոչ միայն այն ապացույցները, որոնց վրա հիմնվել է վիճելի փաստերը հաստատելիս և արդյունքում որոշում կայացնելիս, այլև պետք է պատճառաբանի, թե ինչու է կողմի ներկայացրած այս կամ այն ապացույցը մերժվում: Միայն նման հիմնավորումը կարող է վկայել գործի բազմակողմանի հետազոտության մասին⁵⁶:

---

56 Տես Անժելա Ղազարյանը, Արփիկ և Արմինե Գասպարյաններն ընդդեմ Շուշանիկ Սարգսյանի, Ոսկեհատ, Նունե, Հրանուշ Գասպարյանների՝ ժառանգական գույքը ժառանգների միջև բաժանելու պահանջի մասին թիվ 3-1843/ՎԴ գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2007 թվականի դեկտեմբերի 12-ի որոշումը:

Հայցի շրջանակներ

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը քաղաքացիական գործը հարուցում է միայն հայցի կամ դիմումի հիման վրա: Իսկ նույն օրենսգրքի 131-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի համաձայն՝ դատարանը վճիռ կայացնելիս որոշում է հայցը լրիվ կամ մասնակի բավարարելու կամ այն մերժելու հարցը:

Այսինքն, վերը նշված հոդվածների իմաստով դատարանը պարտավոր է՝

- քաղաքացիական գործը հարուցել միմիայն համապատասխան հայցի կամ դիմումի հիման վրա,

- քաղաքացիական գործը քննել միմիայն այդ գործով ներկայացված հայցապահանջների շրջանակում:

Վերոգրյալի հիման վրա դատարանը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 197-րդ հոդվածի 6-րդ մասով նախատեսված իր իրավունքը կարող է իրականացնել միմիայն համապատասխան հայցապահանջի առկայության դեպքում: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը, հիմնավոր է համարում նաև բողոքի սույն հիմքում նշված այն փաստարկը, թե վերաքննիչ դատարանը վիճելի բնակարանը հրապարակային սակարկությունների միջոցով վաճառելու մասին վճիռ կայացնելով դուրս է եկել գործով ներկայացված հայցապահանջների շրջանակից:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 215-րդ հոդվածի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանում գործը քննվում է առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության կանոններով, բացառությամբ հայցի հիմքը կամ առարկան փոխելու, հայցային պահանջների չափը փոփոխելու, հայցից հրաժարվելու (32-րդ հոդվածի 1-ին կետ) կանոնների:

Սույն գործով սկզբնական և հակընդդեմ հայցվորների ներկայացրած հայցերի առարկան ընդհանուր բաժնային սեփա-

կանության իրավունքում բաժնի առանձնացումն է, ինչպես նաև մուտքերի առանձնացումը:

Ոչ սկզբնական և ոչ էլ հակընդդեմ հայցվորները վիճելի բնակարանը հրապարակային սակարկություններով վաճառելու պահանջ չեն ներկայացրել:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերաքննիչ դատարանը, վճիռ կայացնելով բնակարանը հրապարակային սակարկություններով վաճառելու մասին, ըստ էության փոխել է հայցի առարկան, ինչը հանգեցրել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 87-րդ, 131-րդ, 215-րդ հոդվածներով սահմանված՝ դատարանում գործի քննության կանոնների խախտմանը⁵⁷:

---

57 Տես թիվ 3-1132(ՎԳ) գործով Վճռաբեկ դատարանի 2007 թվականի հուլիսի 6-ի որոշումը:

Վճռի պարզաբանում

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վճիռ կայացրած դատարանն իրավունք ունի գործին մասնակցող անձանց դիմումով կամ իր նախաձեռնությամբ պարզաբանել վճիռը, ուղղել թույլ տրված վրիպակները, գրասխալները և թվաբանական սխալները՝ չփոփոխելով վճռի բովանդակությունը և էությունը: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ վճիռը պարզաբանելու կամ վրիպակները, գրասխալները և թվաբանական սխալներն ուղղելու մասին պահանջը կարող է ներկայացվել մինչ վճռի կատարումը:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ վճիռը կարող է պարզաբանվել կամ դրանում առկա վրիպակը կարող է ուղղվել միայն մինչ վճռի կատարումը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը և հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 14.04.2008 թվականի դրությամբ Վերաքննիչ դատարանի 30.01.2008 թվականի վճիռը կատարվել է՝ Վալյա Դանիելյանը վերականգնվել է նախկին աշխատանքում, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վճռի կատարումից հետո դրանում առկա վրիպակն ուղղելու վերաբերյալ պահանջ չէր կարող ներկայացվել: Հետևաբար, Վալյա Դանիելյանի դիմումը ենթակա է մերժման⁵⁸:

Դատական պրակտիկայում քննարման առարկա դարձվեց քաղաքացիական դատավարության իրավունքի կարևոր տեսական և պրակտիկ նշանակություն ունեցող հարցերից մեկը: Դատավարական իրավունքի տեսության մեջ առանձնացվում են դատական ակտի հետևյալ տեսակները՝ սովորական, միջանյալ, լրացուցիչ և պայմանական:⁵⁹ Պայմանական այն դատական ակտերն են, որոնք կայացվում են հայցվորի այնպիսի

---

58 Տես թիվ 3-660(ՎԴ) գործով Վճռաբեկ դատարանի 2008 թվականի դեկտեմբերի 26-ի որոշումը:

59 Տես Гражданский процесс - А.А. Власов, М.Г. Власова, В.А. Черкашин:

իրավունքի վերաբերյալ, որը կախված է որոշակի հանգամանքների վրա հասնելուց կամ չհասնելուց, կամ կողմերից մեկի կողմից որոշակի գործողությունների կատարումից կամ չկատարումից:⁶⁰ Սակայն ՀՀ օրենսդրությունը պայմանական դատական ակտի կայացման մասին դրույթներ չի պարունակում: Սակայն պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ դատարանները կայացնում են պայմանական դատական ակտեր⁶¹:

Վճռաբեկ դատարանը նույնպես անդրադարձավ այդ հարցին:

Թիվ ԵՄԴ/0199/02/10 գործով Ղատարանը վճռի եզրափակիչ մասի 2-րդ կետով նույն մասի 1-ին կետում նշված ժամկետում և չափով փոխհատուցումը Սվետլանա Ասատրյանի և Արթուր Գասիսյանի կողմից չտրամադրվելու դեպքում Ղավիթ Ասատրյանին թույլատրել էր նույն մասի 1-ին կետում նշված ժամկետի ավարտից հետո 10-օրյա ժամկետում փոխհատուցում վճարել Սվետլանա Ասատրյանին և Արթուր Գասիսյանին:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրեց, որ Ղատարանը, կայացնելով պայմանով վճիռ, անտեսել է, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով նման տեսակի վճիռ կայացնելու լիազորություն իրեն վերապահված չէ, քանի որ այդպիսի տեսակի վճռի կայացումը կարող է հանգեցնել դատական ակտի որոշակիության սկզբունքի խախտման, որպիսի սկզբունքը թեև քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությամբ սահմանված չէ, սակայն այն իրավական հասկացություն է և միջազգայնորեն ճանաչված սկզբունք ու ենթադրում է, որ դատական ակտը

---

60 Տես Гражданский процесс - А.А. Власов, М.Г. Власова, В.А. Черкашин:

61 Այդպիսի դեպքեր հանդիպում են նաև այլ երկրներում, չնայած այտեղ նույնպես բարձրագույն դատական աստիճանները բեկանում են նման դատական ակտերը: Այդպիսի երկրներից է, օրինակ, Ռուսաստանը: Գերագույն դատարանի մի շարք որոշումներում նույնպես որդեգրվեց այն դիրքորոշումը, որ ՌԴ օրենսդրության պայմաններում դատարաններն իրավասու չեն կայացնել պայմանական դատական ակտեր:

պետք է լինի որոշակի՝ այն պետք է ձևակերպվի հստակ և հասկանալի, դրա բովանդակությունը պետք է շարադրվի այնպես, որպեսզի դատավարության մասնակիցների համար ակնառու և ակնհայտ լինի, թե իրենց ինչ իրավունք է տրամադրվում, իրենց որ իրավունքն է սահմանափակվում, իրենց ինչ իրավունքից են զրկվում կամ իրենց վրա ինչ պարտականություն է դրվում:⁶² Դատական պրակտիկայում տարակարծությունների և վեճերի տեղիք էր տալիս դատական ակտում դատարանի կողմից պարզված և դատարանի կողմից հաստատված հանգամանքների իրավական նշանակության հարցը: Այդ խնդիրը հիմնականում դրսևորվում էր հետագայում այլ գործերով տվյալ դատական ակտի նախադատելիության սահմանները որոշելու ժամանակ: Այլ գործերով դատարանների համար հստակ չէր, թե որ մասնունի նախադատելի նշանակություն՝ գործով պարզված, թե հաստատված հանգամանքները:

Բարձրացված խնդիրը, ի վերջո, իր Վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ/4971/05/09 գործով կայացված որոշմամբ, որում Վճռաբեկ դատարանը նշեց, որ հայցադիմումում վկայակոչված հանգամանքները շարադրվում են ոչ թե վճռի պատճառաբանական, այլ նկարագրական մասում: ՀՀ վարչական դատարանի 03.12.2008 թվականի վճռի՝ «Դատաքննությամբ պարզված հանգամանքները» մասում տեղ են գտել համապատասխան ապացույցների հետազոտման և գնահատման արդյունքում դատարանի կողմից պարզված, այսինքն՝ հաստատված գործի հանգամանքները, փաստերը, որոնք, ըստ էության, համարվում են վճռի պատճառաբանական մասը: Այսինքն՝ «դատարանի կողմից պարզված հանգամանքներ» և «դատարանի կողմից

---

⁶² Տես Դավիթ Ասատրյանն ընդդեմ Սվետլանա Ասատրյանի և Արթուր Գասիսյանի՝ բաժնային սեփականություն հանդիսացող բնակարանից բաժինը բնեղենով առանձնացնելու պահանջի մասին թիվ ԵՄԴ/0199/02/10 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 29-ի որոշումը:

հաստատված հանգամանքներ» հասկացություններն ընդհանուր առմամբ նույնն են: Հետևաբար ՀՀ վարչական դատարանի 03.12.2008 թվականի վճռի՝ «Դատաքննությանը պարզված հանգամանքները» մասում նշված այն փաստը, որ Բանկի ԱԱՀ գծով հարկային արտոնությունները դադարելու օրվա դրությամբ Բանկի մոտ առկա էր ԱԱՀ-ի գծով 61.532.760 ՀՀ դրամ ավել վճարված գումար (գերավճար), պետք է համարել որպես նույն վճռով հաստատված փաստ:⁶³

Վերոգրյալի համատեքստում հարկ է նշել, որ դատական պրակտիկայի ուսումնասիրության արդյունքում ուղղակիորեն նկատելի է դառնում այն, որ Հայաստանի Հանրապետության առաջին աստիճանի գրեթե բոլոր դատարանների կողմից կայացված վճիռները չեն համապատասխանում ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից սահմանված այս չափանիշին: Այսինքն՝ ուսումնասիրված տասնյակ հարյուրավոր վճիռներում դատարանի կողմից պարզված հանգամանքներն իրենց մեջ ներառում են տվյալ գործի ամբողջական ներկայացումը՝ սկսած հայցվորի դիրքորոշման շարադրումից, ավարտած գործում առկա փաստաթղթերի մատնանշումներով: Նման իրավիճակում միանշանակ հնարավոր չէ դատարանի կողմից որպես պարզված հանգամանքները նույնացնել դատարանի կողմից հաստատված փաստերի հետ, քանի որ ինչպես վերը նշվեց այդ պարզված հանգամանքներն օբյեկտիվ իրականության մեջ ոչ թե իրոք պարզվել են դատարանի կողմից, այլ դրանք ընդամենը հայցվորի, պատասխանողի, դատավարության այլ մասնակիցների արտահայտած դիրքորոշումների և գործում առկա այլ ապացույցների

---

⁶³ Տես ,Էյչ-Էս-Բի-Սի Բանկ Հայաստան ՓԲԸ-ն ընդդեմ Հայաստանի Հանրապետության՝ ի դեմս ՀՀ ֆինանսների նախարարության և ՀՀ կառավարության առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի՝ գերավճարը ՀՀ պետական բյուջեից վերադարձնելուն ուղղված բարենպաստ վարչական ակտ ընդունելուն պարտավորեցնելու պահանջի մասին թիվ ՎԴ/4971/05/09 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի մարտի 04-ի որոշումը:

պարզ շարադրումն է: Այսինքն՝ նման իրավիճակների բացառման և ՀՀ վճռաբեկ դատարանի հիշյալ որոշմանը համապատասխանող դատական ակտ կայացնելու նկատառումներից ելնելով՝ հատկապես առաջին ատյանի դատարանները բավարար զգուշավորությամբ պետք է թվարկեն դատարանի կողմից պարզված հանգամանքները՝ նկատի ունենալով, որ այդ պարզված հանգամանքները, ըստ էության, նույնանում են հաստատված հանգամանքների հետ:

Ներկայացված խնդիրը սույն աշխատության շրջանակներում հպանցիկ ուսումնասիրելու պայմաններում թեև առերևույթ կարող է մանրուք թվալ, սակայն խորությամբ ըմբռնելով հարցի լրջությունը, միանգամայն ընդունելի կլինի այն, որ դատավարության մասնակիցներից յուրաքանչյուրը հաջողությամբ կարող է օգտվել այդ իրավիճակից և օրինական ուժի մեջ մտած վճռից՝ մատնացույց անելով դատարանի կողմից պարզված որևէ հանգամանք և ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քննարկվող որոշմամբ հիմնավորել այն որպես հաստատված նախադատելի փաստ:

Վերջապես Վճռաբեկ դատարանն ընդհանուր անդրադարձավ դատական ակտի տրամաբանական կառուցվածքին՝ նշելով, որ **դատական ակտի կառուցվածքը պետք է ապահովի որոշակի տրամաբանական կապ, որոնցով դատարանն իր լիազորությունների շրջանակներում ուսումնասիրում է որոշակի փաստեր, պատճառաբանում իր դիրքորոշումը և դրան համապատասխան գալիս որոշակի եզրահանգման:** Նման պայմաններում դատական ակտի պատճառաբանական և եզրափակիչ մասերը պետք է միմյանց տրամաբանական հաջորդականությամբ լինեն, իսկ դատարանը դատական ակտը պետք է պատճառաբանի իր եզրահանգմանը համապատասխան⁶⁴:

---

⁶⁴ Տես Կոնստանտին Տալանյանն ընդդեմ Եկատերինա, Գաբրիել, Վալենտինա Թալանյանների, Արթուր Միտինյանի, Ալեքսանդր Թալանյանի, Անահիտ

Բացի այդ, հատկանշական է նաև այն, որ «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում ընդունվող իրավական ակտերն են՝ Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի, Հայաստանի Հանրապետության առաջին ատյանի դատարանի, վերաքննիչ դատարանի կամ վճռաբեկ դատարանի, Հայաստանի Հանրապետության տնտեսական դատարանի որոշումները, վճիռները կամ դատավճիռները (այսուհետ՝ դատական ակտեր), ինչպես նաև դատարանների աշխատակազմերի ղեկավարների ընդունած անհատական հրամանները և կարգադրությունները:

Այսպիսով՝ ակնհայտ է, որ ՀՀ բոլոր դատական ատյանների կողմից կայացված որոշումները, վճիռները կամ դատավճիռները «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի 5-րդ կետի համաձայն՝ համարվում են իրավական ակտեր, հետևաբար դրանք՝ որպես իրավական ակտեր, պետք է համապատասխանեն հիշյալ օրենքով նախատեսված իրավական ակտին ներկայացվող պահանջներին:

Թեև դատական պրակտիկայում առկա՝ թվարկված անկատարություններին, սակայն դատական պրակտիկան զուրկ չէ օրինակելի և Վճռաբեկ դատարանի կողմից նախանշված չափանիշները բավարարող դատական ակտերից, որոնք կարող են օգտակար լինել նաև այլ դատարանների գործունեության ժամանակ:

Միտնիկովայի և ՀՀ Գենտրոն նոտարական տարածքի նոտար Նունե Սարգսյանի՝ անշարժ գույքի նկատմամբ ձեռքբերման վաղեմությամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու, ըստ օրենքի ժառանգության վկայագրերը և սեփականության իրավունքի գրանցումն անվավեր ճանաչելու պահանջների մասին թիվ ԵԱՔԴ/0466/02/09 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2009 թվականի փետրվարի 13-ի որոշումը:

Նմանատիպ օրինակելի դատական ակտերի թվին մասնավորապես դասվում ներքոթվարկյալ դատական ակտերը, որոնք կներկայացվեն ամբողջությամբ, այսպես.

1.

Երևան քաղաքի Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Վ.Ռշտունու կողմից 2010 թվականի սեպտեմբերի 22-ին թիվ ԵԱԴԴ/0016/01/10 քրեական գործով կայացված դատավճիռն ունի հետևյալ կառուցվածքը, իրավական հիմնավորումներն ու պատճառաբանումները.

«դռնբաց դատական նիստում քննեց քրեական գործն ըստ մեղադրանքի`

Արթուր Գազիկի Պողոսյանի` ծնված 1982 թվականի նոյեմբերի 5-ին Երևան քաղաքում, ազգությամբ հայ, ՀՀ քաղաքացի, ութամյա կրթությամբ, չամուսնացած, չի աշխատում, նախկինում դատապարտված, դատվածությունը չմարված, հաշվառված է Երևան քաղաքի Հալաբյան փողոցի 19-րդ շենքի 26-րդ բնակարանում: Մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 4-րդ կետով. արգելանքի տակ է 2009 թվականի նոյեմբերի 30-ից:

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

2009 թվականի նոյեմբերի 18-ի Մաշտոցի քննչական բաժնի քննիչ Ա.Վարդանյանի որոշմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետով նախատեսված հանցագործության հատկանիշներով հարուցվել և վարույթ է ընդունվել թիվ 10129509 քրեական գործը:

2009 թվականի նոյեմբերի 26-ի Մաշտոցի քննչական բաժնի քննիչ Ա.Մախլյանի որոշմամբ թիվ 10129509 քրեական գործն ընդունվել է վարույթ:

2009 թվականի նոյեմբերի 26-ի Մաշտոցի քննչական բաժնի քննիչ Ա.Մախիյանի որոշմամբ Արթուր Գագիկի Պողոսյանը ներգրավել է որպես մեղադրյալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետով:

2009 թվականի նոյեմբերի 26-ի Մաշտոցի քննչական բաժնի քննիչ Ա.Մախիյանի որոշմամբ թիվ 10129509 քրեական գործով մեղադրյալ Արթուր Գագիկի Պողոսյանի նկատմամբ հայտարարվել է հետախուզում:

2009 թվականի նոյեմբերի 26-ի Երևանի Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի որոշմամբ Արթուր Գագիկի Պողոսյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց կիրառվել է կալանավորումը, որը վերահաստատվել է նույն դատարանի 2009 թվականի դեկտեմբերի 1-ի որոշմամբ՝ Արթուր Գագիկի Պողոսյանին հայտնաբերելուց հետո:

ՀՀ ոստիկանության Երևան քաղաքի վարչության Մաշտոցի բաժնի 2009 թվականի նոյեմբերի 30-ի թիվ 42-5988 գրության համաձայն՝ 2009 թվականի նոյեմբերի 30-ին՝ ժամը 22:15-ի սահմաններում, Երևան քաղաքի Հալաբյան փողոցի 13-րդ շենքի բակից ոստիկանության Մաշտոցի բաժին բերման է ենթարկվել հետախուզման մեջ գտնվող Արթուր Գագիկի Պողոսյանը:

2009 թվականի նոյեմբերի 30-ի Մաշտոցի քննչական բաժնի քննիչ Ա.Մախիյանի որոշմամբ թիվ 10129509 քրեական գործով 2009 թվականի նոյեմբերի 26-ին Արթուր Գագիկի Պողոսյանին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին կայացված որոշումը լրացվել և Արթուր Գագիկի Պողոսյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով:

2009 թվականի դեկտեմբերի 4-ի Մաշտոցի քննչական բաժնի քննիչ Ա.Մախիյանի որոշմամբ Արման Սարգսի Ասլանյա-

նի հայրը՝ Սարգիս Հրաչիկի Ասլանյանը, ճանաչվել է որպես Արման Ասլանյանի օրինական ներկայացուցիչ:

2009 թվականի դեկտեմբերի 7-ի Մաշտոցի քննչական բաժնի քննիչ Ա.Մախլյանի որոշմամբ թիվ 10129509 քրեական գործով տուժող Արման Սարգսի Ասլանյանի նկատմամբ որպես պաշտպանության միջոց ընտրվել է անձնական անվտանգության ապահովումը:

2010 թվականի փետրվարի 8-ի Մաշտոցի քննչական բաժնի քննիչ Ա.Մախլյանի որոշմամբ 2009 թվականի նոյեմբերի 26-ի Արթուր Գագիկի Պողոսյանին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման եզրափակիչ մասում թույլ տրված վրիպումն ուղղվել և նշված որոշման եզրափակիչ մասը շարադրվել է հետևյալ ձևով. «1. Արթուր Գագիկի Պողոսյանին ներկա գործով ներգրավել որպես մեղադրյալ՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով, այդ մասին ստորագրությամբ հայտնել նրան և միաժամանակ նրան հանձնել սույն որոշման պատճենը: 2. Որոշման պատճենը 24 ժամվա ընթացքում ուղարկել Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների դատախազություն»:

2009 թվականի նոյեմբերի 30-ին Արթուր Գագիկի Պողոսյանին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման եզրափակիչ մասում թույլ տրված վրիպումն ուղղվել և նշված որոշման եզրափակիչ մասը շարադրվել է հետևյալ ձևով. «1. Արթուր Գագիկի Պողոսյանին ներկա գործով ներգրավել որպես մեղադրյալ՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով, այդ մասին ստորագրությամբ հայտնել նրան և միաժամանակ նրան հանձնել սույն որոշման պատճենը: 2. Որոշման պատճենը 24 ժամվա ընթացքում ուղարկել Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների դատախազություն»:

Թիվ 10129509 քրեական գործով 2009 թվականի նոյեմբերի 30-ին Արթուր Գագիկի Պողոսյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով առաջադրված մեղադ-

րանքը փոփոխվել և Արթուր Գագիկի Պողոսյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 4-րդ կետով: Թիվ 10129509 քրեական գործով 2009 թվականի նոյեմբերի 30-ին Արթուր Գագիկի Պողոսյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով առաջադրված մեղադրանքը փոփոխվել, Արթուր Գագիկի Պողոսյանի նկատմամբ նոր որոշում է կայացվել մեղադրյալ ներգրավելու մասին և նրան մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 4-րդ կետով:

2010 թվականի փետրվարի 10-ին Մաշտոցի քննչական բաժնի քննիչ Ա.Մախլյանի որոշմամբ թիվ 10129509 քրեական գործից Արթուր Պողոսյանի հետ Արման Ասլանյանի ոսկյա շղթան հափշտակած անձի մասով քրեական գործի վարույթն առանձնացվել է առանձին վարույթում և անջատված մասին շնորհվել է 10129509/1 համարը:

Արթուր Գագիկի Պողոսյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 4-րդ կետով այն արարքի համար, որ նա, հափշտակություն կատարելու համար երեք անգամ դատապարտված լինելով, դատվածությունը չմարված, ուրիշի գույքի հափշտակություն կատարելու դիտավորությամբ, նախնական համաձայնության գալով քրեական գործով դեռևս չպարզված անձի հետ, դերաբաշխում կատարելով, 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին՝ ժամը 14:30-ի սահմաններում, Երևան քաղաքի Աբելյան փողոցի 3-րդ շենքի մոտ քրեական գործով դեռևս չպարզված անձի հետ բացահայտ հափշտակելու նպատակով, նայելու պատրվակով, Արման Սարգսի Ասլանյանից վերցրել է վերջինի 90000 ՀՀ դրամ արժողության ոսկյա շղթան և շեղելով Արման Ասլանյանի ուշադրությունը մինչև իր հետ եղած անձը հեռացել է՝ իր հետ տանելով վերը նշված ոսկյա շղթան, դիմել է փախուստի:

2010 թվականի փետրվարի 25-ին Արթուր Գագիկի Պողոսյանի վերաբերյալ քրեական գործը մեղադրական եզրակացությանը ուղարկվել է Դատարան:

2. Այաացույցների հետազոտում և գնահատում.

Ամբաստանյալ Արթուր Պողոսյանն առաջադրված մեղադրանքում իրեն մեղավոր չճանաչեց և հայտնեց, որ տուժողի հայտնած այն տեղեկությունը, որ դատական նիստի ժամանակ ինքը շարժումներ է կատարել, որից նա վախեցել է, իրականությանը չի համապատասխանում, և ինքը նման բան չի արել: 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին ինքը վատառողջ է եղել և գտնվել է իրենց բնակարանում: Այդ օրն իրենց տուն է այցելել իր քրոջ ամուսինը և սկսած 12:00-ից մինչև ժամը 17:00-ն գտնվել է իրենց տանը, իսկ բացի նրանից իրենց բնակարանում են գտնվել նաև իր մայրը և քույրը: Այդ օրվա ընթացքում ինքը տնից դուրս է եկել միայն ժամը 18:00-ին:

Ամբաստանյալ Արթուր Պողոսյանը նախնական քննության ընթացքում` 2009 թվականի դեկտեմբերի 24-ին, ցուցմունք է տվել այն մասին, որ ինքն Արման Ասլանյանից ոսկյա շղթա չի հափշտակել և առաջադրված մեղադրանքում իրեն մեղավոր չի ճանաչում: Չի հիշում, թե 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին` ամբողջ օրվա ընթացքում որտեղ է եղել: Բջջային հեռախոս չի օգտագործել և որևէ բջջային հեռախոսահամար չի ունեցել ինչպես 2009 թվականի նոյեմբերի ընթացքում, այնպես էլ ընդհանրապես:

Տուժող Արման Ասլանյանը դատաքննության ընթացքում ցուցմունք տվեց այն մասին, որ 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին` մոտավորապես ժամը 14:00-ի սահմաններում, դասից տուն վերադառնալիս երկու անհայտ անձինք, որոնցից մեկը եղել է Արթուր Պողոսյանը, մոտեցել են իրեն և քայլելով գնացել են դեպի Աբեյան փողոցի ավտոտնակների մոտ: Իրեն հարցրել են ինչ-որ աղջկա մասին, ում անունը Ջուլիետա է: Երկրորդ

տղան ասել է, որ ցույց տա ոսկե շղթան՝ ասելով, որ ինքը դրանից է ունեցել, որը գրավադրել է: Ծանոթանալիս Արթուր Պողոսյանը ներկայացել է 3-րդ մասի Քազո: Արթուրն է հարցրել Ջուլիետայի մասին: Արթուր Պողոսյանն իր հետ քայլել է, իսկ մյուս տղան քայլել է իր ետևից: Մյուս տղան շղթան վերցրել է և ասել, որ գնում է ընկերոջը տեսնի և վերադառնա: Մի քանի րոպե անց ինքը հարցրել է, թե ուր է գնացել նրա ընկերը, իսկ Արթուրը պատասխանել է, որ չգիտի: Դրանից հետո իրենք միասին բակերում նայել են, որից հետո Արթուրը կանգնեցրել է երթուղային տաքսի ու գնացել: Ինքը գնացել է տուն, պատմել է քրոջը, որից հետո միասին գնացել են ոստիկանություն, բարձրացել են 3-րդ հարկ, իրեն ներկայացրել են շատ լուսանկարներ և ինքը նրա դեմքը ճանաչել է լուսանկարով: Դատական նիստում կալանավորման հարցը քննելու ժամանակ Արթուր Պողոսյանը ձեռքի շարժումով իրեն սպառնացել է, ինչից վախենալով՝ ինքն ասել է, որ նրան չի ճանաչում: Դեպքը տեղի է ունեցել ավտոտնակների մոտ՝ Աբեյյան փողոցի վրա: Ինքը Երևան քաղաքի փողոցները լավ չի ճանաչում, այդ պատճառով էլ փողոցների անունները սխալ է նշել: Իր ոսկե շղթան հայրն է իրեն նվիրել դպրոցն ավարտելու կապակցությամբ և ասել, որ այդ ոսկյա շղթան գնել է 90000 ՀՀ դրամով:

Տուժող Արման Ասլանյանը նախնական քննության ընթացքում՝ 2009 թվականի նոյեմբերի 19-ին, ցուցմունք է տվել այն մասին, որ 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին դասերը վերջանալուց հետո՝ ժամը 14:30-ի սահմաններում, տուն գնալու նպատակով դուրս է եկել համալսարանից: Հալաբյան փողոցի վրա գտնվող շենքերի մոտ իրեն են մոտեցել երկու անծանոթ երիտասարդ, և նրանց հետ մի քանի բառ փոխանակելուց հետո նրանք մատնացույց են արել իր համակուրսեցի Ջուլիետային և հարցրել, թե ինքն արդյոք ճանաչում է նրան, թե ոչ: Նրանց այդ հարցին ինքը պատասխանել է, որ ճանաչում է նրան և որ նա

հանդիսանում է իր համակուրսեցին: Իր այդ պատասխանից հետո նրանք իրեն ասել են, որ ինքը նրանց համար իմանա այդ աղջկա հեռախոսահամարը, իսկ ինքը պատասխանել է, որ չի կարող: Այդ խոսակցությունից անմիջապես հետո իրեն մոտեցող երիտասարդներից մեկը ձեռքը տարել է դեպի իր պարանոցը և շղթան հագուստի տակից հանելով՝ ասել է, որ ինքն էլ է ունեցել այդ նույն շղթայից, բայց գրավատանը գրավադրել է: Մոտ երկու րոպե անց՝ շղթայից բռնող երիտասարդն իրեն խնդրել է, որ շղթան պարանոցի վրայից հանի: Այդ պահին ինքն իր ձեռքով պարանոցից հանել է շղթան և տվել այդ երիտասարդին: Մոտ մեկ րոպե անց, այն տղան, ում ինքը տվել էր իր շղթան, ասել է, որ շուտով կվերադառնա: Այդ պահին ինքը նրան ասել է, որ շուտ վերադառնա և իր շղթան վերադարձնի, քանի որ ինքը շտապում է: Երկու րոպե սպասելուց հետո՝ քայլել է նույն ուղղությամբ, որպեսզի գտնի այդ երիտասարդին և շղթան ետ վերցնի: Առաջանալով շենքի դիմաց՝ նկատել է, որ այն անձը, ով վերցրել էր իր շղթան, այնտեղ չէ: Դրանից հետո անմիջապես ետ է վերադարձել իր կանգնած վայրը, որպեսզի իր հետ մնացած երիտասարդից հարցնի, թե ուր է իր ընկերը: Հասնելով այնտեղ՝ նկատել է, որ նա այնտեղ չէ և Հալաբյան փողոցով վազել է դեպի վերև, որպեսզի գտնի իր հետ սպասող երիտասարդին: Մոտավորապես 10 մետր վազելուց հետո՝ նկատել է, որ իր դիմացից վազում է իր հետ սպասող երիտասարդը: Հասնելով նրան՝ ասել է, որ շղթան գողացել է, նա պատասխանել է, որ կապ չունի և իրեն առաջարկել է առանձին-առանձին շրջեն շենքերի բակում, որպեսզի կարողանան գտնել իր շղթան գողացողին: Նրա հետ քայլել են մոտավորապես 20 մետր, որից հետո նա նստել է առաջին իսկ պատահած երթուղային տաքսին և հեռացել: Ինքը չի հասցրել որևէ կերպ կանխել նրա գնալը:

Տուժող Արման Ասլանյանը նախնական քննության ընթացքում՝ 2009 թվականի նոյեմբերի 23-ին, ցուցմունք է տվել այն

մասին, որ ՀՀ ոստիկանության Մաշտոցի քննչական բաժնում իրեն ճանաչման է ներկայացվել թվով չորս լուսանկար: Նրանցից ինքը ճանաչել է 3-րդ լուսանկարում պատկերված երիտասարդին: Այդ երիտասարդը և նրա հետ մի ուրիշ այլ երիտասարդ մոտեցել են իրեն և խաբեությամբ ու համոզելու միջոցով վերցրել շղթան: Նրանք շղթան տեսնելու նպատակով ուզել են իրենից, իսկ ինքն իր ձեռքով շղթան պարանոցից հանել և տվել է 3-րդ լուսանկարում պատկերված երիտասարդի հետ իրեն մոտեցած անձնավորությանը: Այդ երիտասարդը շղթան վերցրել է և իրեն ասել, որ մի երկու թուփ է ինքը սպասի, իսկ լուսանկարում պատկերված երիտասարդն իր հետ սպասել է Աբելյան փողոցի 3-րդ շենքի մոտ գտնվող խաղաղաշտում: Երկու թուփ սպասելուց հետո՝ նկատել է, որ այդ երիտասարդն ուշանում է, քայլել է դեպի այն շենքի կողմ և, տեսնելով, որ նա չկա, անմիջապես հասկացել է, որ նրանք տիրացել են իր շղթային: Ինքն անմիջապես վերադարձել է Աբելյան փողոցի 3-րդ շենքի հարակից տարածքում գտնվող խաղաղաշտ: Լուսանկարում պատկերված երիտասարդը ներկայացել է 3-րդ մասի Քազո անունով: Հասնելով 3-րդ լուսանկարում պատկերված երիտասարդին՝ նրան ասել է, որ շղթան ետ տա, իսկ նա իրեն առաջարկել է միասին շենքերի բակերի հարակից տարածքներում փնտրել, որպեսզի գտնեն այդ երիտասարդին և իր շղթան վերցնեն: Մոտավորապես 2-3 թուփ նրա հետ շրջելուց հետո՝ նա սկսել է տարբեր խոսակցություններով ուշադրությունը շեղել և առաջին իսկ պատահած երթուղային տաքսին կանգնեցնելուց հետո նստել և հեռացել է:

Տուժող Արման Ասլանյանը նախնական քննության ընթացքում՝ 2009 թվականի նոյեմբերի 26-ին, ցուցմունք է տվել այն մասին, որ լուսանկարում պատկերված տղայի հետ կանգնած մյուս տղան իրենից ուզել է իր ոսկյա շղթան նայելու նպատակով: Երբ ինքը ոսկյա շղթան հանել և տվել է այդ տղային, լու-

սանկարում պատկերված տղան իրեն ասել է, որ լավ շղթա է, և որ այն հավանաբար թանկ արժեք կունենա, իսկ մյուսն ասել է, որ դա այն նույն շղթան է, որն ինքը գրավադրել է գրավատանը: Երբ ինքը վերադարձել է այն նույն տեղը, որտեղ հանդիպել է այդ երկու երիտասարդներին, տեսել է, որ լուսանկարում պատկերված անձը վազում է դեպի «բիլիարդանոցի» կողմը: Այդ պահին ինքը հասկացել է, որ այդ երկու երիտասարդները խաբել են իրեն: Այդ ժամանակ ինքը վազել է լուսանկարում պատկերված անձի ետևից և հասնելով նրան՝ հարցրել է, թե ուր է նրա ընկերը: Այդ երիտասարդը պատասխանել է, որ տեղյակ չէ, շղթան կգտնեն և կվերցնեն: Իրեն առաջարկել է իր հետ միասին մոտակա շենքերի բակում փնտրել: Ինքը համաձայնվել է, և իրենք միասին նայել են մոտակա շենքերի բակում: Երբ մոտեցել են փողոցին, այդ տղան կանգնեցրել է առաջին իսկ պատահած երթուղային տաքսին և հեռացել: Այդ պահին ինքը շատ շփոթված է եղել և չի կարողացել ոչ մի միջոց ձեռնարկել նրա փախուստը կանխելու համար: Ինքն այդ տղաներին առաջին անգամ տեսել է այդ օրը:

Տուժող Արման Ասլանյանը նախնական քննության ընթացքում՝ 2009 թվականի դեկտեմբերի 4-ին, ցուցմունք է տվել այն մասին, որ 2009 թվականի դեկտեմբերի 4-ին Մաշտոցի քննչական բաժնում իրեն ճանաչման ներկայացված թվով 4 անձանց լուսանկարներից ճանաչել է 2-րդ համարի տակ փակցված լուսանկարում պատկերված անձին, ով 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին իր ընկերոջ հետ նայել է իր ոսկյա շղթան և ասել, որ այն լավ ոսկյա շղթա է և հնարավոր է, որ թանկ արժենա: Այդ ժամանակ նրա հետ եղած տղան գնացել է դեպի շենքի կողմը՝ տանելով իր ոսկյա շղթան: Ինքը գնացել է նրա մատնացույց արած շենքի բակ: Նրան այնտեղ չգտնելով՝ կրկին ետ է վերադարձել այն նույն տեղը, որտեղ այդ տղան վերցրել էր իր ոսկյա շղթան և տեսել, որ լուսանկարում պատկերված անձը վազելով փախ-

չում է: Ինքը վազել է այդ անձի ետևից: Հասնելով նրան՝ հարցրել է, թե ուր է նրա ընկերը: Լուսանկարում պատկերված տղան իրեն առաջարկել է փնտրել մոտակա շենքերի մոտ, որից հետո նա կանգնեցրել է առաջին իսկ պատահած երթուղային տաքսին և հեռացել: Դեկտեմբերի 1-ին Աջափնյակ և Դավթաշեն համայնքների դատարանում ինքն ասել է, որ չի ճանաչում դատարանում իրեն մատնացույց արված անձին, քանի որ դատարանում իրեն ճանաչման ներկայացված անձը նման չի եղել լուսանկարում իր կողմից ճանաչված անձին: Ինքը պնդում է, որ այդ լուսանկարներում պատկերված անձն այն նույն տղան է, որը 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին իր ընկերոջ հետ միասին հափշտակել է իր ոսկյա շղթան:

2009 թվականի դեկտեմբերի 5-ի տուժողի հարցաքննության արձանագրության համաձայն՝ տուժող Արման Ասլանյանը հայտնել է, որ 2009 թվականի դեկտեմբերի 1-ին Երևան քաղաքի Աջափնյակ և Դավթաշեն համայնքների դատարանում՝ դատական նիստի ժամանակ, տեսել է այն անձին, ով իր ընկերոջ հետ 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին հափշտակել է իր ոսկյա շղթան: Դա այն նույն երիտասարդն է եղել, ում ինքը ճանաչել է լուսանկարով անձին ճանաչման ներկայացնելու ժամանակ: Դատարանում ինքը հայտարարել է, որ չի ճանաչում այդ տղային, քանի որ վախեցել է նրանից՝ մտածելով, որ նրա մյուս ընկերը, որն ազատության մեջ է, կարող է որևէ ձևով վրեժ լուծել իրենից: Այդ իսկ պատճառով դատարանում ինքը պնդել է, որ չի ճանաչում այդ տղային: Ներկայում հաստատապես պնդում է, որ դատարանում իրեն ներկայացված անձն իրենից ոսկյա շղթան հափշտակողներից մեկն է: Դատարանում իրեն ներկայացված անձն այն տղաներից մեկն է, ով 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին նայելու նպատակով իրենից ուզել է իր ոսկյա շղթան: Դատարանում իրեն ներկայացված տղան, ում անունը հետագայում դատարանում իմացել է, որ Արթուր է, նայելով իր ոսկյա

շղթան՝ ասել է, որ լավն է և թանկ կարծե՛նա: Երբ նրա հետ եղած տղան գնացել է դեպի շենքի կողմը, տարել է իր ոսկյա շղթան, իսկ Արթուրը մնացել է իր հետ կանգնած: Ինքը, նկատելով, որ այդ տղան չի վերադառնում, գնացել է դեպի այդ շենքի բակ, սակայն նրան այնտեղ չի գտել: Այնուհետև ինքը ետ է վերադարձել այն նույն տեղը, որտեղից վերցրել էին իր ոսկյա շղթան: Այդ ժամանակ ինքը նկատել է, որ Արթուրը վազելով փախչում է: Ինքը վազել է Արթուրի ետևից և հասնելով նրան՝ հարցրել է, թե ուր է ընկերը: Արթուրն իրեն առաջարկել է միասին փնտրել նրան մոտակա շենքերի մոտ: Դրանից հետո Արթուրն անսպասելի կանգնեցրել է առաջին իսկ պատահած երթուղային տաքսին և դիմել փախուստի: Կրկին պնդել է, որ դատարանում իրեն ներկայացված անձն իրենից ոսկյա շղթան հափշտակած երկու անձանցից մեկն է: Խնդրել է, որպեսզի որևէ քննչական գործողության իրեն չներգրավեն, քանի որ վախենում է Արթուր Պողոսյանից: Դատարանում Արթուր Պողոսյանն աչքերով, դեմքի արտահայտությամբ և ձեռքերի շարժումներով իրեն հասկացրել է, որ եթե դատարանում ասի, որ ճանաչում է նրան, ինչ-որ բան կանի իր հետ:

Տուժողի օրինական ներկայացուցիչ Սարգիս Ասլանյանը ցուցմունք տվեց այն մասին, որ իր որդին՝ Արման Ասլանյանը, դեպքից մի օր հետո զանգահարել է իրեն և ասել, որ իր վզնոցը գողացել են, ինչի համար նա դիմել է ոստիկանություն, որտեղ իրեն ճանաչման են ներկայացրել լուսանկարներ, որոնցից մեկին ինքը ճանաչել է: Պատմել է նաև, որ համալսարանից դուրս գալուց հետո իրեն են մոտեցել երկու անձինք, որոնցից մեկն իրեն ասել է, որ իր վզնոցը շատ նման է նրա վզնոցին, որն ինքը գրավ է դրել գրավատանը: Նրա պահանջով ինքն իր վզնոցը հանել և տվել է նրան, որից հետո նա հեռացել է, իսկ մյուս տղան, ով եղել է Արթուր Պողոսյանը, իր որդու հետ միասին փնտրել է, այնուհետև նա էլ է հեռացել: Դատական նիստի ժա-

մանակ իր որդին ասել է, որ չի ճանաչում Արթուր Պողոսյանին, քանի որ վախեցել է, բացի այդ, եղել է հոգեպես ճնշված վիճակում: Այդ նույն շրթան ինքը գնել է իր որդու՝ Արման Ասլանյանի վերջին զանգի կապակցությամբ իրենց գյուղի ոսկերիչի մոտից, որի արժեքը եղել է 125000 ՀՀ դրամ, սակայն այն ինքը գնել է 95000 ՀՀ դրամով: Այդ ժամանակ իր հետ է եղել նաև իր որդին՝ Արման Ասլանյանը:

Վկա Արմիդա Ասլանյանը ցուցմունք տվեց այն մասին, որ երբ եղբայրը դասից վերադարձել է, պատմել է իրեն, որ տուն վերադառնալու ժամանակ երկու անձանոք երիտասարդ մոտեցել են իրեն, վզնոցը տեսնելու նպատակով ուզել են, իսկ իր եղբայրը՝ Արման Ասլանյանը, նրանց է տվել վզնոցը: Այդ ժամանակ երիտասարդներից մեկը հեռացել է, իսկ մյուսը՝ եղբոր հետ փնտրել է նրան: Մինչ տուն վերադառնալը եղբայրը զանգահարել է իրեն և ասել, որ վզնոցը գողացել են:

Վկա Սիլվա Ավոյանը ցուցմունք տվեց այն մասին, որ նոյեմբերի 17-ին իր որդին՝ Արթուր Պողոսյանը, եղել է տանը: Իր որդին պատիժը կրելուց հետո եղել է խիստ հսկողության տակ, քանի որ վատառողջ է եղել: Այդ օրն իրենց տանն է եղել Արթուրի քրոջ ամուսինը: Նա իրենց տուն է եկել մոտավորապես ժամը 12:00-ին և այնտեղից դուրս է եկել մոտավորապես 16:30-ից 17:00-ի սահմաններում և գնացել է մանկապարտեզից երեխային տուն տանելու: Երեկոյան Արթուրի քրոջ ամուսինը իրենց հրավիրել է նրանց տուն՝ նշելու իրենց ամուսնության հնգամյակը: Սակայն Արթուրը չի ցանկացել հյուր գնալ և մնացել է տանը, իսկ ինքը գնացել է և շուտ վերադարձել:

Գարիկ Զատիկյանը ցուցմունք տվեց այն մասին, որ 2004 թվականին ամուսնացել է Արթուրի քրոջ հետ և աշխատում է «Աշտարակ կաթ» գործարանում որպես բանվոր: Արթուրի հետ շփվել է մոտավորապես 3 ամիս, քանի որ մինչ այդ նա եղել է կալանավայրում: Նոյեմբերի 17-ին՝ ժամը մոտավորապես 12-ի

սահմաններում, ինքը հյուր է գնացել է Արթուրենց տուն և մոտ 4 ժամ Արթուրի հետ գտնվել է նրանց բնակարանում: Այնուհետև, երեխային մանկապարտեզից տուն տանելու նպատակով, նրանց բնակարանից դուրս է եկել: Արթուրենց տանը սուրճ են խմել, երաժշտություն լսել, հեռուստացույց դիտել և քանի որ այդ օրը եղել է իր և կնոջ ամուսնության 5-րդ տարեդարձը, ինքն Արթուրենց երեկոյան հրավիրել է իրենց տուն, սակայն Արթուրն ասել է, որ ինքը վատառողջ է և չի կարող գնալ:

Հաղորդում ընդունելու մասին թիվ 010963 արձանագրության համաձայն՝ Արման Սարգսի Ասլանյանը 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին ՀՀ ոստիկանության Մաշտոցի բաժին հայտարարություն է տվել այն մասին, որ 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին՝ ժամը 14:30-ի սահմաններում, դասերն ավարտելուց հետո՝ տուն վերադառնալու ժամանակ, Հալաբյան փողոցի վրա իրեն են մոտեցել անծանոթ երկու երիտասարդ, իրեն մի կողմ են կանչել և սկսել են հարցնել ինչ-որ աղջկանից: Այդ ժամանակ նրանք իր պարանոցից նայելու պատրվակով հանել են իր ոսկյա շղթան և դիմել փախուստի:

2009 թվականի նոյեմբերի 18-ի դեպքի վայրի գնություն կատարելու մասին արձանագրության համաձայն՝ դեպքի վայրը գտնվել է Աբեյան փողոցի 3-րդ շենքի ետնամասում գտնվող խաղահրապարակը: Տուժողը հայտարարել է, որ դասից տուն վերադառնալու ժամանակ ինքը, երբ հասել է Աբեյան փողոցի 3-րդ շենքի մոտ, իրեն են մոտեցել երկու երիտասարդ տղա և իր համակուրսեցի Ջուլիետայի մասին հարցնելու համար իրեն առաջարկել են քայլել 3-րդ շենքի հարակից տարածքում գտնվող խաղահրապարակում: Հասնելով խաղահրապարակի վերջնամաս՝ խնդրել են իր պարանոցի ոսկյա շղթան մոտիկից տեսնելու համար հանել և տալ իրենց, իսկ նա խաղահրապարակի վերջնամասում հանել է ոսկյա շղթան և տվել նրանցից մեկին:

Արման Ասլանյանի 2009 թվականի նոյեմբերի 20-ի հայցադիմումի համաձայն՝ Արման Ասլանյանը հայտնել է, որ 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին՝ ժամը 14:30-ի սահմաններում, անժանոթ երկու երիտասարդ խաբեության և վստահության չարաչահման միջոցով վերցրել են իր ոսկյա շղթան և իրեն պատճառել 90000 ՀՀ դրամի նյութական վնաս, որի կապակցությամբ խնդրել է իրեն ճանաչել որպես քաղաքացիական հայցվոր, քանի որ առկա է պատճառված նյութական վնասի փոխհատուցման պահանջ:

ՀՀ ԱՆ «Նուբարաշեն» քրեակատարողական հիմնարկի կողմից Արթուր Գագիկի Պողոսյանին տրված թիվ 021242 տեղեկանքի պատճենի համաձայն՝ Արթուր Գագիկի Պողոսյանը՝ դատապարտված 2004 թվականի փետրվարի 4-ին Աջափնյակ և Դավթաշեն համայնքների դատարանի կողմից ՀՀ քրեական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 2-րդ և 182-րդ հոդվածի 2-րդ մասերով ազատազրկման հինգ տարի ժամկետով, 2007 թվականի փետրվարի 26-ին Սյունիքի մարզի առաջին ատյանի դատարանի կողմից ՀՀ քրեական օրենսգրքի 268-րդ հոդվածի 2-րդ մասով ազատազրկման երկու տարի վեց ամիս ժամկետով, կալանավայրում պատիժ է կրել 2007 թվականի փետրվարի 6-ից մինչև 2009 թվականի օգոստոսի 6-ը. ազատվել է պատիժն ամբողջությամբ կրելուց հետո:

2009 թվականի նոյեմբերի 23-ի անձին լուսանկարով ճանաչման ներկայացնելու մասին արձանագրության համաձայն՝ Արման Ասլանյանը, մասնակցությամբ ընթերականեր Անահիտ Ռոբերտի Պետրոսյանի և Մարինե Վանիկի Ներսիսյանի, հայտնել է, որ իրեն ներկայացված թվով չորս լուսանկարներից ինքը ճանաչել է 3-րդ համարի տակ փակցված երիտասարդին, ում ինքը ճանաչել է դեմքի նիհար լինելուց, աչքերի գույնից, քթի, բերանի կառուցվածքից և մազերի սանրվածքից: Դեպքի օրն այդ

երիտասարդը եղել է ընկերոջ հետ, ում ինքը տվել է իր պարանոցի ոսկյա շղթան:

2009 թվականի նոյեմբերի 23-ի անձին լուսանկարով ճանաչման ներկայացնելու արձանագրության մեջ փակցված լուսանկարներում պատկերված անձանց վերաբերյալ տեղեկանքի համաձայն՝ անձին լուսանկարով ճանաչման ներկայացնելու արձանագրության մեջ փակցված են՝ 1. Արամ Էմիլի Օհանյանի, 2. Վահրամ Իսրաելի Ավետիսյանի, 3. Արթուր Գագիկի Պողոսյանի, 4. Ռոման Ռոմելի Անտոնյանի լուսանկարները:

ՀՀ ոստիկանության ինֆորմացիոն կենտրոնի պահանջագրի համաձայն՝ Արթուր Գագիկի Պողոսյանը 2000 թվականի հուլիսի 17-ին Շենգավիթի ժողդատարանի կողմից ՀՀ քրեական օրենսգրքի 109-րդ հոդված 1-ին մասով, 96-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 222-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, 203-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, 37-րդ հոդվածով դատապարտվել է մեկ տարի վեց ամիս ժամկետով ազատազրկման: 2001 թվականի նոյեմբերի 27-ին Աջափնյակ և Դավթաշեն համայնքների դատարանի կողմից ՀՀ քրեական օրենսգրքի 88-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 109-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 37-րդ, 38-րդ և 39-րդ հոդվածներով դատապարտվել է ազատազրկման չորս տարի երկու ամիս ժամկետով, վերադրակվել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 175-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 177-րդ հոդվածով, 66-րդ և 67-րդ հոդվածներով և պատիժ է նշանակվել ազատազրկում երեք տարի երկու ամիս ժամկետով, պայմանական վաղաժամկետ ազատվել է պատժի կրումից 2003 թվականի օգոստոսի 20-ին՝ ունենալով 3 ամիս 28 օր պատժի չկրած մաս: 2004 թվականի փետրվարի 4-ին Աջափնյակ և Դավթաշեն համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի կողմից ՀՀ քրեական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով, 182-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին, 3-րդ կետերով, 66-րդ հոդվածով և 67-րդ հոդվածով սահմանված կարգով պատիժ է նշանակվել ազատազրկում 5 տարի

ժամկետով: 2007 թվականի փետրվարի 6-ին Սյունիքի մարզի դատարանի կողմից ՀՀ քրեական օրենսգրքի 268-րդ հոդվածի 2-րդ մասով դատապարտվել է ազատազրկման երկու տարի վեց ամիս ժամկետով և ազատվել է պատժի կրումից 2009 թվականի օգոստոսի 6-ին:

Աջափնյակ և Դավթաշեն համայնքների առաջին ատյանի դատարանի 2004 թվականի փետրվարի 4-ի դատավճռի համաձայն՝ Արթուր Գագիկի Պողոսյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 3-րդ կետով, 182-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին, 3-րդ կետերով և ՀՀ քրեական օրենսգրքի 66-րդ և 67-րդ հոդվածների կիրառմամբ Արթուր Գագիկի Պողոսյանի նկատմամբ վերջնական պատիժ է նշանակվել ազատազրկում 5 տարի ժամկետով:

2009 թվականի դեկտեմբերի 4-ի անձին լուսանկարով ճանաչման ներկայացնելու մասին արձանագրության համաձայն՝ Արման Ասլանյանը, մասնակցությամբ ընթերականեր Անահիտ Ռոբերտի Պետրոսյանի և Մարինե Վանիկի Ներսիսյանի, մատնացույց է արել 2-րդ համարի տակ փակցված լուսանկարը և հայտնել, որ ինքը ճանաչում է այդ լուսանկարում պատկերված անձին, ով այն նույն երիտասարդն է, ով 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին ընկերոջ հետ հափշտակել է իր ոսկյա շղթան: Ինքը նրան ճանաչել է դեմքից, աչքերից, հոնքերից և քթի կառուցվածքից:

2009 թվականի դեկտեմբերի 4-ի անձին լուսանկարով ճանաչման ներկայացնելու արձանագրության մեջ փակցված լուսանկարներում պատկերված անձանց վերաբերյալ տեղեկանքի համաձայն՝ անձին լուսանկարով ճանաչման ներկայացնելու արձանագրության մեջ փակցված են՝ 1. Քոչար Լիպարիտի Վարդանյանը, 2. Արթուր Գագիկի Պողոսյանը, 3. Գոռ Սարգսի Ասատրյանը, 4. Արթուր Հակոբի Պետրոսյանը:

2009 թվականի նոյեմբերի 30-ի զեկուցագրի համաձայն՝ 2009 թվականի նոյեմբերի 30-ին ոստիկանության Մաշտոցի բաժին բերման է ենթարկվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հատկանիշներով հետախուզման մեջ գտնվող Արթուր Գագիկի Պողոսյանը: Հետախուզվողին բերման ենթարկելու ժամանակ վերջինը փորձել է դիմել փախուստի և միաժամանակ գրպանից հանել և դեն է գցել «DORADO» տեսակի 354101000116333 համարի բջջային հեռախոսը:

Արման Սարգսի Ասլանյանի 2010 թվականի հունվարի 29-ի դիմումի համաձայն՝ Արման Ասլանյանը, դիմելով Երևան քաղաքի Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների դատախազ Վ.Բարսեղյանին, հայտնել է, որ Մաշտոցի քննչական բաժնում քննվող թիվ 10129509 քրեական գործով հանդիսանում է տուժող: 2009 թվականի դեկտեմբերի 1-ին Երևան քաղաքի Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանում տեսել է 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին իր ոսկյա շղթան հափշտակած երկու անձանցից մեկին, ում անունը Արթուր Պողոսյան է: Այդ տղայի լուսանկարն ինքը մինչ այդ ճանաչել է անձին լուսանկարով ճանաչման ներկայացնելու ժամանակ: Դատական նիստի ժամանակ ինքը ստել է՝ ասելով, որ չի ճանաչում Արթուր Պողոսյանին և որ նա իրենից ոսկյա շղթա չի հափշտակել: Դատարանում ինքը ստել է՝ վախենալով, որ Արթուր Պողոսյանի հետ իր ոսկյա շղթան հափշտակած անձը հնարավոր է, որ վրեժ լուծի իրենից, եթե ինքը դատարանում հայտնի, որ Արթուր Պողոսյանն է հափշտակել իր ոսկյա շղթան: Բացի այդ, նիստի ժամանակ Արթուր Պողոսյանը ձեռքով և դեմքի արտահայտությամբ իրեն փորձել է հասկացնել, որ եթե ինքը մատնի իրեն, ապա իր հետ ինչ-որ վատ բան կանի: 2009 թվականի դեկտեմբերի 5-ին Մաշտոցի քննչական բաժնում իր սված ցուցմունքում խոստովանել է, որ վախի ազդեցությամբ դատարանում ստել է: Ներկայումս ինքը պնդում է իր

այդ ցուցմունքը: Արթուր Պողոսյանը 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին իրեն անծանոթ մի տղայի հետ հափշտակել է իր ոսկյա շղթան: Դեկտեմբերի 5-ի իր տված ցուցմունքում ինքը նաև նշել է, որ հրաժարվում է մասնակցել որևէ այլ քննչական գործողության և խնդրել է թույլ տալ իրեն հանգիստ ապրել և շարունակել ուսումը: Քննիչ Ա.Մախլյանից ինքն իմացել է, որ անհրաժեշտ է առերես հարցաքննվել Արթուր Պողոսյանի հետ: Ներկայում ինքը պնդում է դեկտեմբերի 5-ի տված իր ցուցմունքը, սակայն հրաժարվում է մասնակցել ինչպես Արթուր Պողոսյանի հետ առերես հարցաքննվելուց, այնպես էլ որևէ քննչական գործողության մասնակցելուց: Խնդրել է իրեն թույլ տալ հանգիստ ապրել և շարունակել ուսումը: Չի ցանկանում երբևէ տեսնել կամ որևէ առնչություն ունենալ Արթուր Պողոսյանի հետ, քանի որ նրա հետ կապված ամեն ինչ վախ է ներշնչում:

2010 թվականի փետրվարի 11-ի այլ փաստաթուղթն ապացույց ճանաչելու և գործին կցելու մասին արձանագրության համաձայն՝ տուժող Արման Ասլանյանի 2010 թվականի հունվարի 29-ի դիմումը ճանաչվել է որպես ապացույց և կցվել է քրեական գործին:

2010 թվականի հունիսի 23-ի եզրակացության համաձայն՝ կատարված ծառայողական քննության նյութերը կասեցվել են: Թիվ 10129509 քրեական գործի դատաքննության ընթացքում նախաքննության մարմնի դատավարական գործողություններին գնահատական տալուց հետո պետք է լրացուցիչ անդրադարձնալ ծառայողական քննության նյութերին՝ վերջնական որոշում կայացնելու համար:

2010 թվականի հունիսի 10-ի ՀՀ ոստիկանության Երևան քաղաքի վարչության Մաշտոցի բաժնի թիվ 42-2555 գրության համաձայն՝ Անահիտ Ռոբերտի Պետրոսյանը 2007 թվականից աշխատում է որպես ՀՀ ոստիկանության քննչական գլխավոր վարչության Երևան քաղաքի քննչական վարչության Մաշտոցի

քննչական բաժնի օպերատոր, Մարինե Վանիկի Ներսիսյանը 2008 թվականից՝ նույն բաժնի գործավար, իսկ Մարինե Հենրիխի Բալասանյանը ՀՀ ոստիկանության Երևան քաղաքի վարչության Մաշտոցի բաժնի քարտուղարության մեքենագրուհու պաշտոնին՝ 1994 թվականից:

Վերոշարադրյալից պարզ է դառնում, որ քրեական գործում առկա են ինչպես ամբաստանյալ Արթուր Պողոսյանին մեղադրող, այնպես էլ նրա այլուրեքության մասին վկայող ապացույցներ: Դատարանի գնահատմամբ ամբաստանյալի այլուրեքության մասին տեղեկությունները չեն կարող դրվել դատավճռի հիմքում, քանի որ բացի այն, որ դրանք հերքվում են կատարված դեպքին անմիջական մասնակցություն ունեցած անձի ցուցմունքներով, նշված տեղեկությունները տրվել են բացառապես ամբաստանյալի և նրա մերձավորների կողմից, ովքեր շահագրգռված են քրեական գործի լուծման՝ ամբաստանյալի համար բարենպաստ ելքով: Ավելին՝ ամբաստանյալը նախնական քննության ընթացքում տվել է ցուցմունք՝ նշելով, որ չի հիշում, թե դեպքի օրն ինչով է զբաղվել: Ինչ վերաբերում է տուժողին կամ նրա հարազատներին, ապա Դատարանը նրանց վարքագծում շահագրգռվածություն չի տեսնում, քանի որ նրանք ոչ միայն հրաժարվել են ամբաստանյալի նկատմամբ որևէ նյութական պահանջ ներկայացնելուց, այլև Դատարանից չեն խնդրել ամբաստանյալին ենթարկել քրեական պատասխանատվության կամ նրա նկատմամբ նշանակել խիստ պատիժ:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 106-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ապացույցի թույլատրելիությունը հիմնավորելու պարտականությունն ընկած է այն ձեռք բերող կողմի վրա: Եթե ապացույցը ձեռք բերելիս պահպանվել են սույն օրենսգրքի բոլոր պահանջները, ապացույցի անթույլատրելիությունը հիմնավորելու պարտականությունը կրում է դրա թույլատրելիությունը վիճարկող կողմը: Դատարանը, քննարկելով այն

հարցը, որ տարբեր քննչական գործողությունների որպես ընթերականեր մասնակցել են այնպիսի անձինք, ովքեր հանդիսանում են ոստիկանության աշխատակիցներ, գտնում է, որ պաշտպանական կողմն ապացույց չի ներկայացրել ի հիմնավորումն այն հանգամանքի, որ տվյալ անձինք սույն քրեական գործով շահագրգռվածություն են ունեցել: Միաժամանակ Դատարանն այդ հանգամանքը դիտում է ոչ նպատակահարմար և գտնում է, որ վարույթն իրականացնող մարմինն ի սկզբանե իմանալով, որ քննչական գործողություններին որպես ընթերակա մասնակցող անձինք հանդիսանում են ոստիկանության աշխատակիցներ՝ չպետք է նրանց թույլատրեր մասնակցելու տվյալ գործողություններին, որպեսզի դրանով բացառվեր կատարված քննչական գործողությունների նկատմամբ որևէ կասկածամտության ձևավորումը: ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 2009 թվականի փետրվարի 16-ի ՎԴ/0551/05/08 որոշմամբ արձանագրել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ եթե վճիռը (դատական ակտը) գուրկ է իրավական հիմնավորումից, ապա չի կարող լինել օրինական, համոզիչ, ինչպես նաև հեղինակավոր: Այսինքն՝ դատական ակտը պետք է լինի նաև համոզիչ և հավատ ներշնչի:

Այսպիսով՝ թեպետ Դատարանը համարում է, որ ձևական առումով դատավարական օրենքի խախտում տեղի չի ունեցել, այնուամենայնիվ սույն դատական ակտի հիմնավորվածությունը կասկածի տակ չդնելու նկատառումից ելնելով՝ գտնում է, որ ՀՀ ոստիկանության աշխատակիցների մասնակցությամբ կատարված քննչական գործողությունների արձանագրությունները չպետք է դնել դատավճռի հիմքում:

Հարկ է նաև նկատել, որ անձին լուսանկարով ճանաչման ներկայացնելու մասին արձանագրությունը սույն գործի լուծման համար ելակետային նշանակություն ունենալ չի կարող, քանի որ տուժող Արման Ասլանյանն ինչպես նախնական քննության, այնպես էլ դատական քննության ընթացքում բազմիցս պարզա-

բանել է Արթուր Պողոսյանին թե ճանաչելու հանգամանքները, թե չճանաչելու պատճառները: Ավելին՝ Արթուր Պողոսյանի կողմից տուժող Արման Ասլանյանին սպառնալու հանգամանքն արձանագրվել է նաև Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու միջնորդությունը քննության առնելու մասին 2009 թվականի դեկտեմբերի 1-ի որոշմամբ:

Իսկ ինչ վերաբերում է դեպքի վայր հանդիսացող փողոցի անվանման հետ կապված պաշտպանական կողմի դատողությունների՝ «Աբելյան», թե «Հալաբյան», ապա քրեական գործով ձեռք բերված օբյեկտիվ տվյալներով հաստատվում է, որ քրեորեն հետապնդելի արարքը կատարվել է Աբելյան փողոցի շենքերի բակում: Իսկ փողոցի անվանման անհամապատասխանությունը զուտ անձշտություն է, ինչը քրեադատավարական օրենքի էական խախտում չի համարվում, շտկվել է գործի քննության ընթացքում և չի կարող ազդել ձեռք բերված այլ տեղեկությունների հավաստիության վրա:

Սույն քրեական գործով ամբաստանյալ Արթուր Պողոսյանի պաշտպան Վ.Մանուկյանի կողմից ներկայացվել է նաև մեկ այլ միջնորդություն, որով Վ.Մանուկյանը խնդրել է սույն քրեական գործի արդյունքների հիման վրա դիմել ՀՀ ոստիկանությանն ու ՀՀ գլխավոր դատախազությանը՝ ՀՀ ոստիկանության ՔԳՎ Երևան քաղաքի քննչական վարչության Մաշտոցի քննչական բաժնի քննիչներ Ա.Վարդանյանի ու Ա.Մախյանի, մյուս աշխատակիցներ Անահիտ Ռոբերտի Պետրոսյանի, Մարինե Հենրիկի Բալասանյանի ապօրինի գործողությունների վերաբերյալ ծառայողական քննություն նշանակելու և կատարելու համար:

Քննարկելով պաշտպանի միջնորդությունը՝ Դատարանը գտնում է, որ այն նույնպես հիմնավոր չէ, քանի որ օրենսդրությամբ դատարանը ծառայողական քննություն նշանակելու համար ՀՀ ոստիկանությանը և/կամ ՀՀ գլխավոր դատախազության

նը դիմելու իրավական հնարավորություն չունի: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 360.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատարանը դատավճռի կամ որոշման հետ միաժամանակ համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում պարտավոր է կայացնել լրացուցիչ որոշում, որով պետական մարմնի համապատասխան պաշտոնատար անձանց ուշադրությունն է հրավիրում դատական քննության ժամանակ ի հայտ եկած այն էական խախտումների վրա, որոնք թույլ են տրվել քրեական գործով մինչդատական վարույթի ընթացքում: Այսինքն՝ Դատարանը ոչ թե դիմում է մինչդատական վարույթի ընթացքում խախտումներ թույլ տված անձանց նկատմամբ ծառայողական քննություն նշանակելու և կատարելու համար, այլ կայացնելով լրացուցիչ որոշում՝ պետական մարմնի համապատասխան պաշտոնատար անձանց ուշադրությունն է հրավիրում դատական քննության ժամանակ ի հայտ եկած այն էական խախտումների վրա, որոնք թույլ են տրվել քրեական գործով մինչդատական վարույթի ընթացքում: Բացի այդ, Դատարանը պաշտպանի կողմից նշված հանգամանքները, մասնավորապես՝ քննչական գործողություններին որպես ընթերակա մասնակցած անձանց ոստիկանության աշխատակից հանդիսանալու հանգամանքը վերոնշյալ հիմնավորմամբ չի համարում էական խախտում և գտնում է, որ լրացուցիչ որոշում կայացնելու հիմքերը բացակայում են:

Այսպիսով՝ Դատարանը գտնում է, որ պաշտպանի միջնորդությունները ենթակա են մերժման:

3. Դատարանի իրավական վերլուծությունները.

Վերոնշյալի հիման վրա Դատարանը գալիս է այն եզրահանգման, որ Արթուր Գագիկի Պողոսյանը, նախկինում հափշտակություններ կատարելու համար դատվածություններ ունենալով, ուրիշի գույքի հափշտակություն կատարելու դիտավորությամբ, նախնական համաձայնության գալով գործով դեռևս չ-

պարզված անձի հետ, 2009 թվականի նոյեմբերի 17-ին՝ ժամը 14:30-ի սահմաններում, Երևան քաղաքի Աբելյան փողոցի 3-րդ շենքի մոտ Արման Սարգսի Ասլանյանից բացահայտ հափշտակել է ոսկյա շղթա: Այսինքն՝ Արթուր Գագիկի Պողոսյանը կատարել է արարք, ինչը համապատասխանում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 4-րդ կետի հատկանիշներին:

Ինչ վերաբերում է պաշտպանական կողմի այն դիրքորոշմանը, որ հափշտակված շղթան հնարավոր է ոսկյա չի եղել և դրա արժեքը հնարավոր է 90000 ՀՀ դրամ չի կազմել, ապա Դատարանը հարկ է համարում նշել, որ հափշտակված ոսկյա շղթայի արժեքն Արթուր Պողոսյանի կատարած արարքը որակելու առումով նշանակություն ունենալ չի կարող, քանի որ գույքի արժեքը, ի տարբերություն գողության, կողոպուտ հանցակազմի պարտադիր հատկանիշ չի հանդիսանում: Իսկ ամբաստանյալի նախկինում հափշտակությունների համար դատվածություններ ունենալու փաստը վկայում է այն մասին, որ նրա արարքի իրավաբանական որակումը բխում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի պահանջներից:

Ապացուցված է Արթուր Պողոսյանի մեղավորությունը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 4-րդ կետով նախատեսված հանցանքը կատարելու մեջ:

Դատարանը գտնում է, որ Արթուր Գագիկի Պողոսյանի անձը դրականորեն բնութագրող և/կամ պատասխանատվությունն ու պատիժը մեղմացնող հանգամանքներ չկան:

Ամբաստանյալ Արթուր Գագիկի Պողոսյանի պատասխանատվությունն ու պատիժը ծանրացնող հանգամանք է՝ հանցագործությունների ռեցիդիվը, քանի որ բացի հափշտակությունների համար դատվածություն ունենալուց, նա դատվածություն ունի նաև այլ դիտավորյալ հանցագործության համար:

Կատարած արարքի համար ամբաստանյալ Արթուր Գագիկի Պողոսյանը ենթակա է քրեական պատասխանատվության և պատժի:

Դատարանը, հաշվի առնելով Արթուր Պողոսյանի կատարած արարքի՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանը և բնույթը, այդ թվում՝ նրա գործողությունների վտանգավորության աստիճանը, նրա անձը, նրան դրականորեն բնութագրող և/կամ պատասխանատվությունն ու պատիժը մեղմացնող հանգամանքների բացակայությունը, պատասխանատվությունն ու պատիժը ծանրացնող հանգամանքի առկայությունը, ինչպես նաև այն, որ Արթուր Պողոսյանի կողմից կատարված արարքի համար ՀՀ քրեական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածի սանկցիայով նախատեսված է պատիժ ազատազրկման ձևով, գտնում է, որ նրա նկատմամբ պատիժ պետք է նշանակել ազատազրկման ձևով, որը նա պետք է կրի: Ընդ որում, չպետք է նշանակել տվյալ հոդվածի սանկցիայով նախատեսված լրացուցիչ պատիժը՝ գույքի բռնագրավումը:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 138-րդ հոդվածի համաձայն՝ մեղադրյալին կալանքի տակ պահելու ժամկետը հաշվվում է ձերբակալելիս անձին փաստացի արգելանքի վերցնելու պահից, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 69-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ մինչև դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելը կալանքի տակ պահելու ժամկետը հաշվակցվում է ազատազրկման ձևով նշանակված պատժին՝ մեկ օրը հաշվելով մեկ օրվա դիմաց: Ամբաստանյալ Արթուր Պողոսյանի պատժի կրման սկիզբը պետք է հաշվել 2009 թվականի նոյեմբերի 30-ից, քանի որ նա փաստացի արգելանքի է վերցվել այդ օրը:

Դատարանը գտնում է, որ Արթուր Պողոսյանի նկատմամբ ընտրված խափանման միջոցը՝ կալանավորումը, պետք է թողնել անփոփոխ՝ մինչև դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելը:

Դատարանը, ղեկավարվելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 123-րդ հոդվածով, գտնում է, որ նախնական քննության մարմնի կողմից ապացույց ճանաչված Արման Ասլանյանի 2010 թվականի հունվարի 29-ի դիմումը պետք է պահել քրեական գործի հետ միասին:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 360-րդ հոդվածի 1-ին մասի 10-րդ կետի համաձայն՝ դատավճիռ կայացնելիս դատարանը լուծում է այն հարցը, թե քաղաքացիական հայցը ենթակա է արդյոք բավարարման, ում օգտին և ինչ չափով: Նույն օրենսգրքի 367-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատավճիռ կայացնելիս դատարանը, ելնելով քաղաքացիական հայցի հիմքերի ու չափի ապացուցված լինելու հանգամանքից, հարուցված հայցը բավարարում է լրիվ կամ մասնակի, կամ մերժում է դրա բավարարումը, կամ այն թողնում առանց քննության: Տուժող Արման Ասլանյանը նախնական քննության ընթացքում՝ 2009 թվականի նոյեմբերի 20-ին, հայցադիմում է ներկայացրել՝ խնդրելով իրեն ճանաչել քաղաքացիական հայցվոր այն պատճառով, որ առկա է նյութական վնասի փոխհատուցման պահանջ: Սակայն դատական քննության ընթացքում, թե Արման Ասլանյանը և թե Արման Ասլանյանի օրինական ներկայացուցիչ Սարգիս Ասլանյանը հայտնեցին, որ իրենք ամբաստանյալ Արթուր Պողոսյանի նկատմամբ որևէ պահանջ չունեն: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ քաղաքացիական հայցից հրաժարվելն ընդունելը հանգեցնում է քրեական դատավարությունում քաղաքացիական հայցով վարույթի կարճման: Նշվածը հիմք ընդունելով՝ Դատարանը գտնում է, որ քաղաքացիական հայցից հրաժարումը պետք է ընդունել և քաղաքացիական հայցվոր Արման Ասլանյանի հարուցած քաղաքացիական հայցի վարույթը կարճել:

Դատարանը, քննարկելով նախնական քննության ընթացքում՝ 2009 թվականի դեկտեմբերի 7-ին, տուժող Արման Սարգ-

սի Ասլանյանի նկատմամբ ընտրված պաշտպանության միջոցը՝ անձնական անվտանգության ապահովումը, վերացնելու կամ անփոփոխ թողնելու հարցը, գտնում է, որ Արման Սարգսի Ասլանյանի նկատմամբ ընտրված պաշտպանության միջոցը՝ անձնական անվտանգության ապահովումը, պետք է թողնել անփոփոխ՝ մինչև դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելը:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 360-րդ հոդվածի 1-ին մասի 14-րդ կետի համաձայն՝ դատավճիռ կայացնելիս դատարանը լուծում է այն հարցը, թե դատական ծախսերն ում վրա և ինչ չափով պետք է դրվեն:

Դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 168-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված դատական ծախսերն ամբաստանյալ Արթուր Պողոսյանից ենթակա չեն բռնագանձման, քանի որ վերոնշյալ հիմնավորմամբ քաղաքացիական հայցի վարույթը պետք է կարճել: Բռնագանձման ենթակա չեն նաև վկայակոչված հոդվածի նույն մասի 2-6-րդ կետերով նախատեսված դատական ծախսերը, քանի որ 4-րդ և 5-րդ կետերով նախատեսված դատական ծախսեր ընդհանրապես չկան, իսկ 2-րդ, 3-րդ և 6-րդ կետերով նախատեսված ծախսերի վերաբերյալ տվյալները բացակայում են, ավելին՝ նման պահանջ Դատարան չի ներկայացվել:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 123-րդ, 138-րդ, 168-րդ, 309-րդ, 357-360-րդ, 365-րդ և 369-372-րդ հոդվածներով՝ Դատարանը

ՎՃՌԵՑ

Արթուր Գագիկի Պողոսյանին մեղավոր ճանաչել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 4-րդ կետով և պատիժ նշանակել ազատազրկում՝ 5 (հինգ) տարի ժամկետով՝ պատժի կրման սկիզբը հաշվելով 2009 թվականի նոյեմբերի 30-ից:

Արթուր Գագիկի Պողոսյանի նկատմամբ ընտրված խափանման միջոցը՝ կալանավորումը, թողնել անփոփոխ՝ մինչև դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելը:

Ապացույց ճանաչված Արման Ասլանյանի 2010 թվականի հունվարի 29-ի դիմումը պահել քրեական գործի հետ միասին:

Արման Ասլանյանի քաղաքացիական հայցի վարույթը կարճել:

Արման Սարգսի Ասլանյանի նկատմամբ ընտրված պաշտպանության միջոցը՝ անձնական անվտանգության ապահովումը, թողնել անփոփոխ՝ մինչև դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելը:

Դատական ծախսերի հարցը համարել լուծված:

Դատավճիռը կարող է բողոքարկվել Հայաստանի Հանրապետության քրեական վերաքննիչ դատարան՝ հրապարակելու օրվանից մեկամսյա ժամկետում»:

2.

Երևան քաղաքի Աջափնյակ և Դավթաշեն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Վ.Ռշտունու կողմից 2011 թվականի օգոստոսի 31-ին թիվ ԵԱԴԴ/0072/01/11 քրեական գործով կայացված դատավճիռն ունի հետևյալ կառուցվածքը, իրավական հիմնավորումներն ու պատճառաբանումները.

«դռնբաց դատական նիստում՝ արագացված դատական քննության կարգով, քննեց քրեական գործն ըստ մեղադրանքի՝

Պավել Արմենի Շահնագարյանի՝ ծնված 1996 թվականի մայիսի 8-ին Երևան քաղաքում, ազգությամբ հայ, ՀՀ քաղաքացի, սովորում է Երևանի թիվ 93 ավագ դպրոցում, չամուսնացած, չի աշխատում, նախկինում չդատապարտված, բնակվում է Երևան քաղաքի Մարգարյան 27-րդ շենքի 17-րդ բնակարանում: Մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասով. որպես խափանման միջոց է ընտրվել հսկողության հանձնելը:

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

2011 թվականի ապրիլի 8-ի Մաշտոցի քննչական բաժնի ավագ քննիչ Մ.Խաչատրյանի որոշմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության հատկանիշներով հարուցվել և վարույթ է ընդունվել թիվ 10108011 քրեական գործը:

2011 թվականի ապրիլի 19-ի Մաշտոցի քննչական բաժնի ավագ քննիչ Մ.Խաչատրյանի որոշմամբ Պավել Արմենի Շահնագարյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասով:

2011 թվականի հունիսի 1-ի Մաշտոցի քննչական բաժնի ավագ քննիչ Ա.Հայրապետյանի որոշմամբ թիվ 10108011 քրեական գործն ընդունվել է վարույթ:

2011 թվականի հուլիսի 28-ի Մաշտոցի քննչական բաժնի ավագ քննիչ Ա.Հայրապետյանի որոշմամբ թիվ 10108011 քրեական գործով Երևան քաղաքի Մարզարյան 27-րդ շենքի 25-րդ բնակարանի բնակիչ՝ 1995 թվականի սեպտեմբերի 13-ին ծնված Ալեն Գուրգենի Գալստյանի նկատմամբ քրեական հետապնդում չի իրականացվել՝ հանցակազմի բացակայության պատճառաբանությամբ:

2011 թվականի հուլիսի 28-ի Մաշտոցի քննչական բաժնի ավագ քննիչ Ա.Հայրապետյանի որոշմամբ մեղադրյալ Պավել Արմենի Շահնազարյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասով առաջադրված մեղադրանքը փոփոխվել և նրան նոր մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասով:

Պավել Արմենի Շահնազարյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասով այն արարքի համար, որ նա 2011 թվականի մարտի 31-ին՝ ժամը 20-ի սահմաններում, Երևան քաղաքի Մարզարյան 27-րդ շենքին հարող տարածքում անձնական փոխհարաբերությունների շուրջ ծագած վիճաբանության և կռվի ընթացքում, մարմնական վնասվածքներ հասցնելու նպատակով, ձեռքով և քարով հարվածներ է հասցրել Հովհաննես Սիմոնի Հովհաննիսյանին՝ դիտավորությամբ պատճառել կյանքին վտանգ սպառնացող առողջության ծանր վնաս, որն արտահայտվել է գանգուղեղային տրավմայի երևույթների, գլխի՝ աջ կողմնային, ծոծորակային, սալջարդ վերքերի, ճակատի շրջանի քերծվածքի, աջից կողոսկրի ներհրված կոտրվածքի ձևով: Այսինքն՝ Պավել Արմենի Շահնազարյանը դիտավորությամբ, կյանքի համար վտանգավոր առողջության ծանր վնաս է պատճառել Հովհաննես Սիմոնի Հովհաննիսյանին:

2011 թվականի օգոստոսի 5-ին Պավել Արմենի Շահնագարյանի վերաբերյալ քրեական գործը մեղադրական եզրակացությանը ուղարկվել է Ղատարան:

2. Արագացված դատական քննություն.

Մինչ դատաքննությունն սկսելն ամբաստանյալ Պավել Արմենի Շահնագարյանը միջնորդեց դատական քննությունն անցկացնել արագացված կարգով և հայտնեց, որ միջնորդությունը ներկայացրել է կամավոր, խորհրդակցել է իր պաշտպանի հետ, գիտակցում է արագացված կարգով դատական քննություն անցկացնելու հետևանքները, առաջադրված մեղադրանքն իրեն պարզ է, համաձայն է մեղադրանքի հետ:

Ղատարանը, համոզվելով, որ առկա են ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 375¹-րդ և 375²-րդ հոդվածներով նախատեսված պայմանները, որոշում է կայացրել արագացված կարգով դատական քննություն անցկացնելու մասին:

Ղատարանը, հիմք ընդունելով մեղադրանքի հիմքում դրված ապացույցները, գտնում է, որ ամբաստանյալ Պավել Արմենի Շահնագարյանը կատարել է արարք՝ նախատեսված ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասով:

3. Ղատարանի իրավական վերլուծությունները.

Ղատարանը, ուսումնասիրելով ամբաստանյալի անձը բնութագրող, պատասխանատվությունն ու պատիժը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքները, մասնավորապես՝ մեղայականով ներկայանալու մասին 2011 թվականի ապրիլի 12-ի արձանագրությունը, խոստովանական ցուցմունքները, ծննդյան վկայականի պատճենը, վնասը վերականգնելու վերաբերյալ տուժողի օրինական ներկայացուցչի հայտարարությունը, ՀՀ ոստիկանության ինֆորմացիոն կենտրոնի պահանջագիրը, եկավ հետևյալ եզրահանգման.

Պավել Շահնագարյանի անձը դրականորեն բնութագրող հանգամանք է՝ կատարածի համար զղջալը:

Պավել Շահնագարյանի պատասխանատվությունն ու պատիժը մեղմացնող հանգամանք է՝ հանցագործության պահին նրա անչափահաս լինելը:

Դատարանը գտնում է, որ Պավել Շահնագարյանի պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող հանգամանքներ են նաև մեղայականով ներկայանալը և խոստովանական ցուցմունքներ տալը, որով ակտիվորեն օժանդակել է վարույթն իրականացնող մարմինների աշխատանքին, ինչպես նաև տուժողի հարազատների կողմից կատարված բուժման ծախսերը հատուցելը:

Պավել Շահնագարյանի պատասխանատվությունն ու պատիժը մեղմացնող հանգամանք է նաև նախկինում արատավորված՝ դատապարտված չլինելը (նման իրավական դիրքորոշում է արտահայտել ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 2007 թվականի հունիսի 12-ի թիվ ՎԲ-124/07 որոշմամբ):

Դատարանը միաժամանակ արձանագրում է, որ գործում ամբաստանյալ Պավել Շահնագարյանի պատասխանատվությունը և պատիժը ծանրացնող հանգամանքներ չկան:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 360-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատավճիռ կայացնելիս դատարանը մի շարք այլ հարցերի հետ միասին պետք է լուծի նաև այն հարցը, թե ամբաստանյալը պատժի ենթակա է, թե ոչ, պատժի ինչ տեսակ պետք է նշանակվի, և պետք է արդյոք նա այն կրի:

Դատարանը, հաշվի առնելով Պավել Շահնագարյանի կատարած հանցագործության՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանը և բնույթը, այդ թվում՝ նրա գործողությունների վտանգավորության աստիճանը, նրա անձը, նրան դրականորեն բնութագրող տվյալը, պատասխանատվությունն ու պատիժը մեղմացնող հանգամանքները, պատասխանատվությունն ու պատիժը ծանրացնող հանգամանքների բացակայությունը, ինչպես նաև այն, որ Պավել Շահնագարյանի կողմից կատարած

արարքի համար ՀՀ քրեական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածի սանկցիայով նախատեսված է պատիժ ազատազրկման ձևով, գտնում է, որ նրա նկատմամբ պատիժ պետք է նշանակել ազատազրկում՝ 3 տարի ժամկետով:

«Հայաստանի Հանրապետության անկախության հռչակման 20-րդ տարեդարձի կապակցությամբ համաներում հայտարարելու մասին» ՀՀ Ազգային ժողովի 2011 թվականի մայիսի 26-ի թիվ ԱԺՈ-277-Ն որոշման 8-րդ կետի 5-րդ ենթակետի համաձայն՝ պատժաչափի չկրած մասը պետք է կրճատել մեկ քառորդով՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասով (...) նախատեսված հանցագործությունները կատարելու համար դատապարտված անձանց նկատմամբ: Համաներման որոշման 9-րդ կետում սահմանված են այն դեպքերը, որոնց առկայության պայմաններում օրենսդիրը բացառել է համաներման կիրառումը: Սակայն հարկ է նկատել, որ սույն քրեական գործի նյութերում համաներման որոշման 9-րդ կետում նշված այն սահմանափակումները, որոնք կարող են արգելք հանդիսանալ համաներման ակտի կիրառմամբ ամբաստանյալ Պավել Շահնագարյանի նկատմամբ նշանակված պատժաչափի չկրած մասը մեկ քառորդով կրճատելու համար, բացակայում են: Համաներման որոշման 13-րդ կետի 1-ին ենթակետի համաձայն՝ նույն որոշման կատարումը վերապահվել է դատարաններին այն անձանց նկատմամբ, որոնց վերաբերյալ գործերը գտնվում են դատարաններում, սակայն մինչև նույն որոշումն ուժի մեջ մտնելը չեն քննվել, կամ այն անձանց նկատմամբ, որոնց վերաբերյալ գործերը քննվել են, բայց դատավճիռներն օրինական ուժի մեջ չեն մտել: Հիմք ընդունելով վերը նշվածը՝ Դատարանը գտնում է, որ ամբաստանյալ Պավել Շահնագարյանի նկատմամբ նշանակված պատժաչափի չկրած մասը «Հայաստանի Հանրապետության անկախության հռչակման 20-րդ տարեդարձի կապակցությամբ համաներում հայտարարելու մասին» ՀՀ Ազգային ժողովի 2011 թվականի մայիսի 26-ի թիվ ԱԺՈ-277-Ն որոշման 8-րդ կետի 5-րդ ենթակետի համաձայն՝ պատժաչափի չկրած մասը պետք է կրճատել մեկ քառորդով:

րարելու մասին» ՀՀ Ազգային ժողովի 2011 թվականի մայիսի 26-ի թիվ ԱԺՈ-277-Ն որոշման կիրառմամբ մեկ քառորդով պետք է կրճատել:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ եթե կալանքի, ազատագրկման կամ կարգապահական գումարտակում պահելու ձևով պատիժ նշանակելիս դատարանը հանգում է հետևության, որ անձի ուղղվելը հնարավոր է առանց պատիժը կրելու, ապա կարող է կայացնել որոշում այդ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու մասին:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 2007 թվականի հունիսի 12-ի թիվ ՎԲ-124/07 որոշմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածի կիրառման կապակցությամբ արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ վկայակոչված հոդվածի կիրառումը հանցագործության տեսակի հետ կապված որևէ սահմանափակման չի ենթարկվում և դրա կիրառումը սահմանափակված չէ նաև հանցավոր արարքի վտանգավորության աստիճանով ու բնույթով, ինչպես նաև անձանց շրջանակով, որոնց նկատմամբ այն չի կարող կիրառվել: ՀՀ վճռաբեկ դատարանը միաժամանակ նշել է. «ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածի կիրառման հիմնական պայմանը պատճառաբանված լինելն է: Նշանակված պատիժը պայմանականորեն չկիրառելիս դատարանը պետք է հանգամանորեն քննության առնի ինչպես հանցագործության կատարման, այնպես էլ հանցավորի անձին վերաբերող բոլոր հանգամանքները: Կարևորն այն է, որ հանգի հիմնավոր եզրակացության, որ դատապարտյալի ուղղումը հնարավոր է առանց նշանակված պատիժը կրելու»:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը մեկ այլ՝ 2008 թվականի փետրվարի 1-ի թիվ ՎԲ-01/08 որոշմամբ նշել է, որ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու իրավական հիմքերը բացահայտելու համար ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածում սահմանված իրավադրույթներն անհրաժեշտ է մեկնաբանել նաև ՀՀ քրեա-

կան օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 2-րդ մասով ամրագրված պատժի նպատակների համատեքստում, այսինքն՝ պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու մասին որոշում կայացնելիս իրավասու դատարանը յուրաքանչյուր դեպքում պետք է քննարկի նաև պատժի՝ սոցիալական արդարության վերականգնման և պատժի ենթարկված անձի ուղղվելու նպատակների իրացման հարցը: ՀՀ վճռաբեկ դատարանը միաժամանակ նշել է, որ սոցիալական արդարությունը վերականգնելու և պատժի ենթարկված անձի ուղղվելու մասին կարող է վկայել հանցագործությունից հետո հանցավորի դրսևորած վարքագիծը, մասնավորապես՝ տուժողին պատճառած վնասը հարթելը կամ այն հարթելուն ուղղված ողջամիտ միջոցներ ձեռնարկելը:

Սույն գործով Ղատարանը, հաշվի առնելով վերը նշված հանգամանքները, մասնավորապես այն, որ ամբաստանյալը 15 տարեկան է, հանցագործությունից հետո մեղայականով ներկայացել է վարույթն իրականացնող մարմին, զերծ է մնացել այլ հանցավոր արարքներ կատարելուց, չլինելով կալանավորված՝ չի խուսափել քննությունից և դատից, ինչպես նաև այն, որ միջոցներ է ձեռնարկվել տուժողի բուժման համար նրա հարազատների կողմից ծախսած գումարները հատուցելու համար, հանգում է հետևության, որ ամբաստանյալի ուղղվելը հնարավոր է առանց պատիժը կրելու:

Այսպիսով՝ Ղատարանը, հիմք ընդունելով վերոնշյալ հանգամանքները, ինչպես նաև այն, որ տուժողը հաշտվել է ամբաստանյալի հետ և խնդրել է մեղմ պատիժ նշանակել, գտնում է, որ պատժի նպատակներին կարելի է հասնել առանց ամբաստանյալի կողմից պատիժը կրելու, այսինքն՝ կիրառելի է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածը:

Թեև դատարանը վերոնշյալ հանգամանքների առկայությունը բավարար է համարում պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու համար, սակայն հարկ է համարում պատիժը պայմա-

նականորեն չկիրառելու հարցը քննարկել նաև Անչափահասների նկատմամբ արդարադատություն իրականացնելու վերաբերյալ ՄԱԿ-ի նվազագույն ստանդարտ կանոնների (Պեկինյան կանոններ) լույսի ներքո, որի 19.1-ին կետի համաձայն՝ անչափահասին որևէ ուղղիչ հիմնարկում ներփակելը միշտ պետք է ծայրահեղ միջոց լինի՝ անհրաժեշտ նվազագույն ժամկետի համար կիրառված: Նշված իրավադրույթի մեկնաբանություններում ասված է. «Առաջադեմ քրեագիտությունը հանդես է գալիս այնպիսի միջոցների օգտագործման գերադասելիության օգտին, որոնք չեն նախատեսում ուղղիչ հիմնարկներում ներփակումը: Հաստատված է, որ ուղղիչ հիմնարկներում ներփակելու միջոցով ձեռք բերված արդյունքները, լավագույն դեպքում, աննշան են այդ միջոցառման չկիրառման արդյունքների համեմատությամբ: Անհատականության համար բազմաթիվ աննպաստ հետևանքներն անխուսափելի են ուղղիչ հիմնարկներում ներփակելու ցանկացած դեպքի համար և միանգամայն տեսանելի է, որ դրանք չեն փոխհատուցվում ուղղիչ աշխատանքով: Սա հատկապես արդարացի է անչափահասների նկատմամբ, որոնք ենթակա են բացասական ազդեցությունների: Բացի դրանից, ոչ միայն ազատագրվման, այլև հասարակությունից մեկուսացնելու հետ կապված բացասական հետևանքներն անչափահասի վրա ազդում են ավելի շատ, քան մեծահասակի, քանի որ դրանց անչափահասներն առնչվում են զարգացման սկզբնական շրջանում»: Նշվածից հետևում է, որ անչափահասին հասարակությունից մեկուսացումը պետք է իրականացվի շատ զգույշ և բացառիկ դեպքերում, քանի որ մեկուսացման բացասական հետևանքների վտանգը շատ ավելի մեծ է անչափահասների մասով:

Այսպիսով՝ Դատարանը, ելնելով վերոգրյալից և անչափահասների բարեհաջողության որոշիչ գործոնից, ինչը որպես սկզբունք ամրագրված է վերոնշյալ փաստաթղթում, գտնում է,

որ անչափահաս Պավել Շահնագարյանի նկատմամբ ծայրահեղ միջոցի դիմելու անհրաժեշտությունը բացակայում է, իսկ նրա ուղղվելը հնարավոր է առանց պատիժը կրելու:

Դատարանը գտնում է, որ Պավել Շահնագարյանի նկատմամբ ընտրված խափանման միջոցը՝ հսկողության հանձնելը, պետք է թողնել անփոփոխ՝ մինչև դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելը:

Դատարանը, ղեկավարվելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 116-րդ և 119-րդ հոդվածներով, գտնում է, որ դատավճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ իրեղեն ապացույց ճանաչված «SPS» գրառումով բաձկոնը, առգրավված «ZILLI» գրառումով ջինսե տաբատը և «AUTHENTIC STYLE» գրառումով կարճաթև շապիկը պետք է վերադարձնել տուժող Հովհաննես Հովհաննիսյանին:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 168-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված դատական ծախսերն ամբաստանյալ Պավել Շահնագարյանից ենթակա չեն բռնագանձման, քանի որ տուժողի բուժման ծախսերը հատուցված են, իսկ նույն մասի 2-8-րդ կետերով նախատեսված դատական ծախսերն արագացված դատական քննության կարգ կիրառելու դեպքում, նույն օրենսգրքի 375³-րդ հոդվածի 8-րդ մասի համաձայն՝ ամբաստանյալից ենթակա չեն բռնագանձման:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 116-րդ, 119-րդ, 168-րդ, 357-360-րդ, 365-րդ, 369-372-րդ, 375¹-րդ, 375³-րդ և 439-443-րդ հոդվածներով՝ Դատարանը

ՎՃՌԵՑ

Պավել Արմենի Շահնագարյանին մեղավոր ճանաչել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասով և պատիժ նշանակել ազատազրկում՝ 3 (երեք) տարի ժամկետով:

Պավել Արմենի Շահնագարյանի նկատմամբ նշանակված պատժաչափի չկրած մասը «Հայաստանի Հանրապետության անկախության հռչակման 20-րդ տարեդարծի կապակցությամբ համաներում հայտարարելու մասին» ՀՀ Ազգային ժողովի 2011 թվականի մայիսի 26-ի թիվ ԱԺՈ-277-Ն որոշման կիրառմամբ մեկ քառորդով կրճատել:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածի կիրառմամբ նշանակված պատիժը պայմանականորեն չկիրառել և սահմանել փորձաշրջան՝ 2 (երկու) տարի ժամկետով:

Պատավճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ իրեն ասպացույց ճանաչված «SPS» գրառումով բաճկոնը, առգրավված «ZILLI» գրառումով ջինսե տաբատը և «AUTHENTIC STYLE» գրառումով կարճաթև շապիկը վերադարձնել տուժող Հովհաննես Հովհաննիսյանին:

Պավել Արմենի Շահնագարյանի նկատմամբ ընտրված խափանման միջոցը՝ հսկողության հանձնելը, թողնել անփոփոխ՝ մինչև դատավճռի օրինական ուժի մեջ մտնելը:

Պատական ծախսերի հարցը համարել լուծված:

Պատավճիռը կարող է բողոքարկվել Հայաստանի Հանրապետության քրեական վերաքննիչ դատարան՝ հրապարակելու օրվանից մեկամսյա ժամկետում (դատավճիռը չի կարող բողոքարկվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 395-րդ - հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված հիմքով):»:

3.

Երևան քաղաքի Արաբկիր և Քանաքեռ-Զեյթուն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Մ.Պապոյանի կողմից 2010 թվականի ապրիլի 15-ին թիվ ԵԱԲԴ/0003/01/10 քրեական գործով կայացված դատավճիռն ունի հետևյալ կառուցվածքը, իրավական հիմնավորումներն ու պատճառաբանումները.

«դռնբաց դատական նիստում քննեց քրեական գործն ըստ մեղադրանքի՝

Արա Սերգեյի Խաչիկոյլյանի՝ ծնված 1980 թվականի դեկտեմբերի 5-ին Երևան քաղաքում, ազգությամբ հայ, ՀՀ քաղաքացի, բարձրագույն կրթությամբ, չամուսնացած նախկինում չդատապարտված, աշխատում է ՀՀ մշակույթի նախարարության «Հայաստանի ազգային պատկերասրահ» ՊՈԱԿ-ի հրատարակչական բաժնում որպես ավագ գիտաշխատող և խմբագիր, հաշվառված է Երևան քաղաքի Կիևյան փողոցի 14ա շենքի 14-րդ բնակարանում, բնակվում է Երևան քաղաքի Խանջան փողոցի 49-րդ շենքի 16-րդ բնակարանում: Մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 1-ին, խափանման միջոց ընտրվել է ստորագրություն չհեռանալու մասին:

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

2009 թվականի հոկտեմբերի 2-ին ՀՀ ոստիկանության Արաբկիրի քննչական բաժնի քննիչ Դ.Մխիթարյանի որոշմամբ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցագործության հատկանիշներով հարուցվել և վարույթ է ընդունվել թիվ 14131709 քրեական գործը:

2009 թվականի նոյեմբերի 18-ին ՀՀ ոստիկանության Արաբկիրի քննչական բաժնի քննիչ Դ.Մխիթարյանի որոշմամբ թիվ 14131709 քրեական գործով Արա Սերգեյի Խաչիկոյլյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 1-ին մասով:

2010 թվականի հունվարի 11-ին Արա Սերգեյի Խաչիկոյլյանի վերաբերյալ քրեական գործը մեղադրական եզրակացությանը ուղարկվել է դատարան:

Արա Սերգեյի Խաչիկոյլյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ այն արարքի համար, որ նա 2008 թվականից «<http://www.love.mail.ru>» ինտերնետային կայքում ներկայացրել էր իր անձնական էջը

«Roberto27» անունով, որտեղ տեղադրել է պոռնկագրական բնույթի 31 հատ պատկերներ և 1 տեսաֆիլմ՝ նշված սայթի այցելուներին տարածելով պոռնկագրական նյութեր:

2. Այաացույցների հետազոտում և գնահատում.

Դատական քննության ընթացքում Արա Խաչիկոյլյանը առաջադրված մեղադրանքում իրեն մեղավոր չճանաչեց և օգտվելով իր սահմանադրական իրավունքից՝ հրաժարվեց ցուցմունք տալ: Սակայն իրեն առաջադրված հարցերին պատասխանեց, որ 2008 թվականին Փարիզում գտվելու ընթացքում, այնտեղ բնակվող իր ընկերուհի Վիկան առաջարկել է միմյանց նկարել մերկ վիճակում և դրանք տեղադրել ինտերնետային կայքում: Ինքն ընդունել է Վիկայի առաջարկը և նկարելով միմյանց, դրանց մի մասը Փարիզի ինտերնետային ակումբներից մեկում տեղադրել է ինտերնետային կայքի իր էջում: Հայաստան վերադառնալուց հետո Վիկան իրեն խնդրել է այլ նկարներ ևս տեղադրել: Այդ նպատակով ինքը նկարել է իրեն և Երևան քաղաքի Խանջյան փողոցում գտնվող իր բնակարանում, ինչպես նաև իր տատի տանը, որը գտնվում է «Նորքի այգիներ» կոչվող վայրում, դրանք տեղադրել է ինտերնետային կայքի իր էջում: Կոնկրետ չի կարող ասել, թե քանի նկար է տեղադրել Փարիզում և քանիսը՝ Հայաստանում, սակայն նկարների մեծ մասը տեղադրել է Փարիզում: Այն ինտերնետային կայքը, որտեղ ինքը նկարներ է տեղադրել, հնարավորություն է տալիս անձնական էջում ունենալ հիմնական նկարների բլոկ և ալբոմ: Հիմնական բլոկի նկարները մոդեռացիա են անցնում և նմանատիպ նկարներ տեղադրվելու դեպքում դրանք անմիջապես ջնջվում են, իսկ ալբոմում այդպիսի նկարներ տեղադրելը թույլատրելի է, սակայն ինտերնետային կայքը հնարավորություն է տալիս փակել և բացել ալբոմը: Այդ նկարներն ինքը տեղադրել է իր էջի ալբոմում, որը եղել է փակ: Այսինքն՝ պոռնկագրական բնույթի իր 31 նկարները հասանելի չեն եղել: Այդ նկարներն ինքը թույլատրել է դի-

տել միայն Վիկային: Հետաքննության մարմնի աշխատակիցների պահանջով ինքը բացել է իր ավբոմը, որտեղից նրանք տպել են այդ նկարները: Նշված ինտերնետային կայքի միջոցով ինքը շփվել է մոտ 200 անձի հետ, սակայն այդ շփումները եղել են կարճատև և դրանց ընթացքում զրույցներ չեն ծավալվել: Ինտերնետային իր էջում ինքն իր բնակության վայր է նշել Իտալիայի Նեապոլ քաղաքը, որպեսզի իր ծանոթներից ոչ ոք այդ կայքում չգտնի իրեն և չտեսնի այդ նկարները: Բացի Վիկայից, որևէ այլ անձ այդ նկարները չի դիտել: Ինտերնետային կայքում իր էջը բացելու նպատակը եղել է աղջիկների հետ ծանոթանալը: Վիկայի խնդրանքով ինքը մի քանի րոպե տևողությամբ բացել է ավբոմը, որպեսզի Վիկան կարողանա դիտել ավբոմում տեղադրված նկարները: Ավբոմը բացելու դեպքում դրանում տեղադրված նկարների դիտումը հասանելի է դառնում յուրաքանչյուրին, սակայն այդ ժամանակ որոնման համակարգով իր էջը հնարավոր չէ գտնել, բայց էջում իր հետ նամակագրական կապի մեջ գտնվող անձինք այդ պահին կարող էին դիտել դրանք: Ինքը չի կարող ասել՝ այդ ընթացքում այլ անձինք դիտել են ավբոմում տեղադրված իր նկարները, թե ոչ: Բացի այդ, Վիկան ունեցել է իր էջի գաղտնաբառը և ցանկացած ժամանակ նա կարող էր դիտել իր էջում տեղադրված նկարները:

Նախնական քննության ընթացքում Արա Խաչիկոյլյանը առաջադրված մեղադրանքում իրեն մեղավոր է ճանաչել և ցուցմունք է տվել այն մասին, որ մոտ 4-5 տարի առաջ գրանցվել է «իվՈՍՍՎր82Ո.mail.ru» ծանոթությունների կայքում, որտեղ ստեղծել է իր անձնական էջը «Roberto» անունով և այդտեղ մուտք է գործել «Karen7» գաղտնագրով ու «Roberto07» լոգինով: Այդ էջն ինքը բացել է աղջիկների հետ ծանոթանալու ու շփվելու նպատակով և շփվել է շատ անձանց հետ: Վերջին մեկ տարվա ընթացքում տվյալ կայքով նամակագրական կապ է ունեցել շուրջ 200 անձանց հետ, որոնց տվյալները չի կարող հի-

շել: Անձնական էջի մեջ տեղադրել է 31 նկար և 1 տեսաֆիլմ, որոնք, ըստ փորձագետի եզրակացության, էրոտիկ և պոռնկագրական բնույթի են: Այդ նկարներում պատկերված են սեռական օրգաններ՝ գրգռված վիճակում և սեռական հարաբերություններ, իսկ տեսաֆիլմում պատկերված է ձեռնաշարժության տեսարան՝ սերմնահեղուկի ժայթքումով: Անձնական էջում որպես բնակության վայր նշել է Իտալիայի Նեապոլ քաղաքը: 2008 թվականի մարտի 21-ից մինչև 2008 թվականի հուլիսի 4-ը գտնվել է եվրոպական մի քանի երկրներում, մասնավորապես՝ Փարիզում: Երևանում կայքի միջոցով ծանոթացել է Փարիզում բնակվող ազգությամբ ռուս Վիկա անունով մի աղջկա հետ: Փարիզում գտնվելու ընթացքում ինքը հանդիպել է Վիկային և նրա հետ ունեցել ինտիմ հարաբերություններ: Իր էջում տեղադրված նկարների մի մասը նկարվել է Փարիզում՝ Վիկայի տանը: Վիկան իրեն առաջարկել է միմյանց մերկ վիճակում նկարել, ինչին ինքը համաձայնել է: Փարիզում գտնվելու ընթացքում Վիկայի նկարած նկարների մի մասն ինքը տեղադրել է ինտերնետային իր էջում: Հայաստան վերադառնալուց հետո իր և Վիկայի կապը խզվել է, քանի որ նա տվյալ կայքից ջնջել է անձնական էջը: Ինչ վերաբերում է մյուս նկարներին, ապա դրանք նկարվել են Հայաստանում՝ իր կողմից, և դրանցում պատկերված է ինքը: Դանցից մի մասը նկարվել են Խանջյան 49-րդ հասցեում գտնվող իր բնակարանում, իսկ մնացած նկարները թվային տեսախցիկով նկարվել է իր տատի՝ Լիդիա Մանուկյանի՝ Նորքի այգիներ 288-րդ հասցեում գտնվող տանը: Հետագայում ինքը շարունակել է մտնել այդ էջը և շփվել տարբեր աղջիկների հետ, սակայն նրանցից ոչ ոքի հետ չի հանդիպել և շփվել է միայն ինտերնետի միջոցով: Ինքը չի գիտակցել, որ իր արարքի համար նախատեսված է քրեական պատասխանատվություն:

Բացատրություն վերցնելու մասին 2009 թվականի հուլիսի 27-ի արձանագրության համաձայն՝ Արա Խաչիկօղլյանը հայտ-

նել է, որ մոտ 4-5 տարի առաջ գրանցվել է «Знакомства.mail.ru» ծանոթությունների կայքում, որտեղ ստեղծել է իր անձնական էջը «Roberto» անվամբ: Նշված էջ մուտք է գործել «Karen7» լոգինով և «Roberto07» գաղտնագրով: Իր անկետայում ունի 31 հատ պոռնոգրաֆիկ և էրոտիկ բնույթի նկարներ, որտեղ պատկերված են սեռական օրգաններ՝ գրգռված վիճակում, ձեռնաշարժության պրոցեսում և սեռական հարաբերություններ: Տեղադրված է նաև մեկ տեսահոլովակ ձեռնաշարժության տեսարանով և սերմնահեղուկի ժայթքումով: Նկարները տեղադրել է ծանոթությունների ժամանակ կանանց և աղջիկներին գայթակղելու համար: Էջի ստեղծման օրվանից շփվել է մոտ 200 անձանց հետ, իսկ ներկա պահին ակտիվ շփվում է 15-20 անձանց հետ: Ծանոթությունների միջոցով հանդիպել է 2 անձանց հետ:

Վեբ կայքի զննություն կատարելու վերաբերյալ 2009 թվականի հուլիսի 27-ի արձանագրության համաձայն՝ ԿՀԴՊ ԳՎ հրավիրված Արա Խաչիկոլյանն իրենց պահանջով ԿՀԴՊ ԳՎ 1-ին վարչությունում տեղակայված համակարգչի «Internet Explorer» ծրագրում «love.mail.ru» կայքում բացել է իր անձնական էջը (անկետան՝ Roberto, Италия, Napoli Возраст: 27 лет, знак Зодиака: Лев): Արա Խաչիկոլյանը «Войти» բաժնի «Логин:» և «Пароль:» դաշտերում մուտքագրել է իր անձնական գաղտնանունը և ծածկագիրը, որից հետո բացել է «Roberto, Италия, Napoli Возраст: 27 лет, знак Зодиака: Лев» անկետան, այնուհետև բացել է «Мои сообщения» բաժինը, որտեղ ներկայացված են եղել իր հետ կապ հաստատած այլ անձանց տվյալները՝ թվով 508 և 5499 հաղորդագրություն: Այնուհետև բացել է «Мои сообщения» բաժինը, որտեղից բացել է «Альбомы» ենթաբաժինը, որտեղ առկա են եղել թվով 31 նկար և 1 տեսաֆիլմ, որոնցում պարտկերվել են տղամարդու սեռական օրգաններ՝ գրգռված վիճակում, ձեռնաշարժություն և սեռական

հարաբերություններ: Բոլոր էջերը տպվել են HP LaserJet 2300 PCL տպիչով: Այնուհետև ամեն նկարի վրա սեղմելուց բացվել է նույն նկարի ավելի մեծ տարբերակը, որոնք տպվել են նույն տպիչով և բոլոր տպված նկարները փաթեթավորվել են ծրարի մեջ, կնքվել «ԿՀԴՊ ԳՎ ծրարների համար» կնիքով և կցվել արձանագրությանը: Արա Խաչիկօղլյանը հայտարարել է, որ «Roberto, Италия, Napoli Вozpact: 27 лет, знак Зодиака: Лев» անկետան պատկանում է իրեն և ստեղծվել է իր կողմից մոտ երեք ամիս առաջ (օրը կոնկրետ չի հիշում), «Логин:»-ը «roberto07», իսկ «Пароль:»-ը «karen7»: Սեռական օրգաններ պատկերող 31 նկարները և տեսաֆիլմն իրենն են, ինքը ստեղծել և տեղադրել է այլ անձանց հետ ինտիմ ծանոթություններ հաստատելու նպատակով:

Խուզարկություն (առգրավում) կատարելու մասին 2009 թվականի հոկտեմբերի 13-ի արձանագրության համաձայն՝ Երևան քաղաքի Խանջյան փողոցի 49-րդ շենքի 16-րդ բնակարանի խուզարկությամբ ճաշասենյակից առգրավվել է պահարանի տակ գտնվող «Pentium4» համակարգիչը՝ առանց մոնիտորի, ստեղնաշարի և մկնիկի. առգրավվել է միայն պրոցեսորը:

Խուզարկություն (առգրավում) կատարելու մասին 2009 թվականի հոկտեմբերի 13-ի արձանագրության համաձայն՝ Երևան քաղաքի Նորքի այգիների 288-րդ տան խուզարկությամբ ոչինչ չի առգրավվել: Հայտնաբերվել է գորգը, որի դիմաց նա նկարահանվել է: Այն գտնվում է տան սենյակում: Գորգը նկարահանվել է ֆոտոխցիկով:

Փորձագետի թիվ 01283 եզրակացության համաձայն՝ փորձաքննության ներկայացված ինտերնետ կայքի նյութերից՝ թվով 326 (երեք հարյուր քսանվեց) լուսանկարներից 234 (երկու հարյուր երեսունչորսը) պոռնկագրական բնույթի են, 43 (քառասուներեքը)՝ էրոտիկ բնույթի, 17 (տասնյոթը)՝ տարբեր բնույթի, 32-ի (երեսուներկուսի) մասին հնարավոր չէ եզրակացություն կազ-

մել՝ անորոշ պատկերի պատճառով: Փորձագետի նույն եզրակացության՝ առանձին լուսանկարների հետազոտման մասի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ փորձաքննությանը ներկայացված խոշոր պլանով տպագրված լուսանկարներից 26-ը պոռնկագրական բնույթի են, իսկ 5-ը՝ էրոտիկ: Ներկայացված տեսաֆիլմից արված 4 լուսանկարները ևս պոռնկագրական բնույթի են:

Փորձագետի 2009 թվականի դեկտեմբերի 21-ի թիվ 09-2268 եզրակացության համաձայն՝ փորձաքննությանը ներկայացված համակարգչի կոշտ սկավառակում հայտնաբերվել և վերականգնվել են ինտերնետային համացանցում նամակագրական շփման մասին վկայող «htm» ձևատեսակի 91 ֆայլ: Փորձաքննությանը ներկայացված համակարգչի կոշտ սկավառակում հայտնաբերվել և վերականգնվել են «vika» արտահայտություն պարունակող «htm» ձևատեսակի թվով 4 ֆայլ:

«Կոռնետ-ԱՄ» ՓԲ ընկերության գլխավոր տնօրենի 2010 թվականի մարտի 11-ի թիվ 024-03/2010 գրության համաձայն՝ «<http://love.mail.ru>» ինտերնետային կայքում ներկայացված անձնական էջում էջը կառավարող անձը տեխնիկական առումով դրանում պարունակող «ալբոմում» տեղադրված նկարներն ընդհանուր հասանելիությունից սահմանափակելու հնարավորություն ունի, եթե «<http://love.mail.ru>» ինտերնետային կայքը տրամադրում է նման ծառայություն կայքից օգտվողների համար: Բացի այդ, կայքը կառավարող կազմակերպությունը (Մոդեռատորը), անձի հիմնական էջում (ոչ ալբոմում) հայտնաբերելով տվյալ անձի կողմից տեղադրված պոռնկագրական բնույթի նկարներ, ըստ կայքի կանոնակարգի, ոչնչացնում կամ սահմանափակում է դրա ընդհանուր հասանելիությունը:

ՀՀ ոստիկանության ինֆորմացիոն կենտրոնի պահանջագրի համաձայն՝ Արա Սերգեյի Խաչիկօղլյանը նախկինում դատապարտված չի եղել:

ՀՀ մշակույթի նախարարության «Հայաստանի ազգային պատկերասրահ» ՊՈԱԿ-ի տնօրենի, «Սարգիս Խաչենց» հրատարակչության նախագահի և Երիտասարդական մշակութային կազմակերպության նախագահի կողմից տրված բնութագրերի համաձայն՝ Արա Խաչիկոյանը բնութագրվում է դրականորեն:

3. Դատարանի իրավական վերլուծությունները.

Վերոգրյալ ապացույցների հիման վրա Դատարանն արձանագրում է, որ Արա Սերգեյի Խաչիկոյանը 2008 թվականից «<http://www.love.mail.ru>» ինտերնետային կայքի իր անձնական էջում տեղադրել է պոռնկագրական բնույթի 26 պատկեր և 1 տեսաֆիլմ:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 360-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ դատավճիռ կայացնելիս դատարանը լուծում է այն հարցը, թե արարքը համապատասխանում է արդյոք քրեական օրենսգրքի հատուկ մասի նորմերի հատկանիշներին: Այսինքն՝ տվյալ դեպքում Դատարանը պետք է իրավական գնահատական տա այն հարցին, թե Արա Խաչիկոյանի արարքն արդյոք համապատասխանում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 1-ին մասի հատկանիշներին, թե ոչ:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ քրեական պատասխանատվության միակ հիմքը հանցանք, այսինքն՝ այնպիսի արարք կատարելն է, որն իր մեջ պարունակում է քրեական օրենքով նախատեսված հանցակազմի բոլոր հատկանիշները:

Այսինքն՝ արարքը հանցավոր է ճանաչվում միայն այն դեպքում, երբ առկա են քրեական օրենքով նախատեսված բոլոր հատկանիշները: Հանցագործությունն իրենից ներկայացնում է չորս պարտադիր տարրերի միասնություն՝ օբյեկտ, օբյեկտիվ կողմ, սուբյեկտ, սուբյեկտիվ կողմ: Նշվածներից թեկուզ մեկի բացակայությունն անձի արարքում վկայում է հանցակազմի բացակայություն:

ցակայության մասին (նման իրավական դիրքորոշում է արտահայտել ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 2007 թվականի հուլիսի 13-ի թիվ ՎԲ-107/07 որոշմամբ):

Նման պայմաններում Ղատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցագործության առանձնահատկություններին: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 1-ին մասը պատասխանատվություն է սահմանում պոռնկագրական նյութեր կամ առարկաներ, այդ թվում՝ տպագիր հրատարակություններ, կինոյի և տեսաֆիլմերի նյութեր, պատկերներ կամ պոռնկագրական բնույթի այլ առարկաներ ապօրինի տարածելու, գովազդելու, իրացնելու, ինչպես նաև այդ նպատակով պատրաստելու համար:

Նշվածից հետևում է, որ հանցագործության օբյեկտիվ կողմը դրսևորվում է պոռնկագրական նյութեր կամ առարկաներ ապօրինի տարածելու, գովազդելու, իրացնելու, ինչպես նաև այդ նպատակով պատրաստելու մեջ: Այսինքն՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցագործության օբյեկտիվ կողմի առկայության համար անհրաժեշտ է հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայությունը.

1. անձը պետք է կատարի թվարկված գործողություններից առնվազն մեկը,

2. նշված գործողությունները անձը պետք է կատարի ապօրինի:

Ղատարանը գտնում է, որ «ապօրինի» նշանակում է թվարկված գործողությունների կատարումը դիսպոզիցիայում նշված առարկաների պատրաստումը և շրջանառությունը կարգավորող իրավական ակտի պահանջների խախտմամբ: Մինչդեռ պոռնկագրական առարկաների և նյութերի պատրաստումն ու շրջանառությունը կարգավորող իրավական ակտ Հայաստանի Հանրապետությունում առկա չէ, որով կորոշվեր նշված առար-

կաների կամ նյութերի պատրաստման ու շրջանառության օրինական կամ անօրինական լինելու սահմանագիծը:

«... Յուրաքանչյուր ոք ազատ է կատարելու այն, ինչն արգելված չէ օրենքով և չի խախտում այլոց իրավունքները և ազատությունները: Ոչ ոք չի կարող կրել պարտականություններ, որոնք սահմանված չեն օրենքով...»: Իսկ «Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «Բացառապես Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով են սահմանվում`

1. ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումները, նրանց պարտականությունները, ինչպես նաև պատասխանատվության տեսակները, չափերը, պատասխանատվության ենթարկելու կարգը, հարկադրանքի միջոցներն ու դրանք կիրառելու կարգը, ...

6. Քրեական ... պատասխանատվության ենթարկելու դեպքերը, կարգը, պայմանները ...»:

Այսպիսով Ղատարանը գտնում է, որ պոռնկագրական առարկաների և նյութերի պատրաստումն ու շրջանառությունը կարգավորող իրավական ակտի բացակայության պայմաններում, եթե այդպիսի առարկաների կամ նյութերի պատրաստումն ու շրջանառությունը չի խախտում այլոց իրավունքները և ազատությունները, ապա այդպիսի առարկաներ կամ նյութեր տարածելու, գովազդելու, իրացնելու կամ պատրաստելու որևէ եղանակ ինքնին չի կարող համարվել ապօրինի, հետևաբար և չի կարող քրեական պատասխանատվության ենթարկելու հիմք հանդիսանալ:

Ղատարանը գտնում է, որ Արա Խաչիկօղյանի կողմից ինտերնետային կայքի իր անձնական էջում պոռնկագրական բնույթի 26 պատկերի և 1 տեսաֆիլմի տեղադրմամբ չի խախտվել այլոց իրավունքներն ու ազատությունները, քանի որ սույն գործով ձեռք բերված տվյալների համաձայն` էջում տեղադր-

ված պոռնկագրական բնույթի 23 պատկերներում և 1 տեսաֆիլմում պատկերված է միայն Արա Խաչիկոզյանը, իսկ պոռնկագրական բնույթի մյուս 3 պատկերները, որոցում, Արա Խաչիկոզյանից բացի, պատկերված է նաև Վիկան, պատրաստվել և ինտերնետային կայքում տեղադրվել են Վիկայի առաջարկությամբ, այսինքն՝ նրա իսկ համաձայնությամբ:

Հարկ է նկատել, որ նախկին օրենսդրությամբ՝ 1961 թվականի քրեական օրենսգրքով տվյալ հանցակազմի ձևակերպումն այլ էր: Այդ օրենսգրքի 228-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանել պոռնկագրական երկեր, տպագրական հրատարակություններ, նկարներ կամ պոռնկագրական բնույթի այլ առարկաներ պատրաստելու, տարածելու կամ ռեկլամելու, այլև դրանց առևտրի, կամ վաճառելու կամ տարածելու նպատակով պահելու համար:

Դատարանը գտնում է, որ նախկին և գործող քրեական օրենսգրքերով տվյալ հանցագործությունը սահմանող նորմերի դիսպոզիցիաների ձևակերպումների միջև առկա է ոչ միայն խնթագրական, այլև նորմատիվային տարբերություն. նախկին քրեական օրենսգրքի 228-րդ հոդվածի տեքստից բացակայում է «ապօրինի» եզրույթը: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 1-ին մասի դիսպոզիցիայում «ապօրինի» եզրույթի ներառումը պետք է գնահատել որպես խնդրո առարկայի վերաբերյալ օրենսդրի մոտեցման ակնհայտ փոփոխություն: Այսինքն՝ օրենսդրի դիրքորոշման փոփոխության հիմքում ընկած է այն մոտեցումը, որ պոռնկագրական առարկաների կամ նյութերի ամեն մի պատրաստում կամ շրջանառություն չէ, որ պատասխանատվություն է առաջացնում:

Վերոգրյալից բացի, Դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ Արա Խաչիկոզյանին առաջադրված մեղադրանքի սահմաններին:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 309-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործի քննությունը դատարանում կատարվում է միայն ամբաստանյալի նկատմամբ և միայն այն մեղադրանքի սահմաններում, որով նրան մեղադրանք է առաջադրվել: Այս հոդվածի կապացությամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 2007 թվականի մարտի 30-ի թիվ ՎԲ-46/07 որոշմամբ արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ «թե՛ առաջին ատյանի դատարանը, թե՛ վերաքննիչ դատարանը և թե՛ վճռաբեկ դատարանը ամբաստանյալի կամ դատապարտյալի նկատմամբ գործը քննելիս և լուծելիս չեն կարող դուրս գալ նրան առաջադրված մեղադրանքի սահմաններից: Հակառակ դեպքում կխախտվի Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 19-րդ հոդվածով նախատեսված սկզբունքը՝ «Կասկածյալի և մեղադրյալի պաշտպանության իրավունքը և դրա ապահովումը»:

Սույն գործով որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին քննիչի 2009 թվականի նոյեմբերի 18-ի որոշմամբ Արա Խաչիկոյլյանին մեղադրանք է առաջադրվել այն բանի համար, որ նա «2008 թվականին «<http://www.love.mail.ru>» ինտերնետային կայքում ներկայացրել էր իր անձնական էջը «Roberto27» անունով, որտեղ տեղադրել է պոռնկագրական բնույթի 31 հատ պատկերներ և 1 տեսաֆիլմ՝ նշված սայթի այցելուներին տարածելով պոռնկագրական նյութեր»: Սույն ձևակերպումն առկա է նաև մեղադրական եզրակացության եզրափակիչ մասում: Այսինքն՝ Արա Խաչիկոյլյանին մեղադրանք է առաջադրվել «պոռնկագրական նյութեր տարածելու» համար, ինչից չի կարելի հետևություն անել, որ պոռնկագրական նյութերը տարածվել են ապօրինի: Հետևապես Դատարանը չի կարող դուրս գալ առաջադրված մեղադրանքի սահմաններից և հաստատված համարել, որ Արա Խաչիկոյլյանը պոռնկագրական նյութերը տարածել է ապօրինի:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ քրեական գործ չի կարող հարուցվել և քրեական հետապնդում չի կարող իրականացվել, իսկ հարուցված քրեական գործի վարույթը ենթակա է կարճման, եթե արարքի մեջ հանցակազմ չկա:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 366-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատարանը պարտավոր է սույն օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի առաջին մասի 1-3-րդ կետերով և երկրորդ մասով նախատեսված հիմքերից որևէ մեկի առկայության դեպքում տվյալ դատական նիստում կայացնել արդարացման դատավճիռ:

Վերոգրյալի հիման վրա Ղատարանը գալիս է այն եզրահանգման, որ Արա Խաչիկօղյանի արարքում բացակայում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցագործության հանցակազմը, ուստի պետք է ճանաչել և հռչակել Արա Խաչիկօղյանի անմեղությունը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցանքի կատարման մեջ:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 360-րդ հոդվածի 1-ին մասի 13-րդ կետի համաձայն՝ դատավճիռ կայացնելիս դատարանը լուծում է նաև այն հարցը, թե վերացվելու, փոխվելու կամ ընտրվելու է արդյոք խափանման միջոց և ինչպիսի միջոց:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 151-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ խափանման միջոցը վերացվում է, երբ վերանում է դրա անհրաժեշտությունը:

Ղատարանը, նկատի ունենալով, որ վերը նշված հիմնավորումներով պետք է ճանաչել և հռչակել Արա Խաչիկօղյանի անմեղությունը, գտնում է, որ նրա նկատմամբ խափանման միջոց կիրառելու անհրաժեշտությունը վերացել է, ուստի ընտր-

ված խափանման միջոցը՝ չհեռանալու մասին ստորագրությունը, պետք է վերացնել:

Ղատարանը գտնում է, որ դատական ծախսերի հարցը պետք է համարել լուծված, քանի որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 168-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին, 2-րդ և 4-6-րդ կետերով նախատեսված դատական ծախսեր ընդհանրապես չկան, իսկ նույն մասի 3-րդ կետով նախատեսված դատական ծախսը Արա Խաչիկօղյանից ենթակա չէ բռնագանձման, քանի որ վերոգրյալ հիմնավորումներով պետք է ճանաչել և հռչակել նրա անմեղությունը առաջադրված մեղադրանքում:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ, 151-րդ, 168-րդ, 309-րդ, 357-360-րդ, 366-րդ և 369-372-րդ հոդվածներով՝ Ղատարանը

ԿՃՈՒՑ

Արա Սերգեյի Խաչիկօղյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 263-րդ հոդվածի 1-ին մասով ճանաչել անպարտ և արդարացնել՝ հանցակազմի բացակայության հիմքով:

Արա Սերգեյի Խաչիկօղյանի նկատմամբ ընտրված խափանման միջոցը՝ չհեռանալու մասին ստորագրությունը, վերացնել:

Ղատական ծախսերի հարցը համարել լուծված:

Ղատավճիռը կարող է բողոքարկվել Հայաստանի Հանրապետության քրեական վերաքննիչ դատարան՝ հրապարակելու օրվանից մեկամսյա ժամկետում»:

**§ 2. Ղատական պատճառաբանման
առանձնահատկությունները վերաքննիչ ատյանի
դատարանում:**

*Վերաքննիչ դատարանի որոշմանը ներկայացվող հիմնա-
կան օրենսդրական պահանջները*

Վերոգրյալից բացի, վերաքննիչ դատարանի կողմից կա-
յացված դատական ակտերը պետք է համապատասխանեն
նաև դատավարական օրենսգրքերով և ՀՀ վճռաբեկ դատարա-
նի մի շարք այլ որոշումներով սահմանված չափանիշներին:
Այսպես.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 220-րդ
հոդվածի համաձայն՝

1. Վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքներով վերաքն-
նիչ դատարանը կայացնում է որոշում:

2. Վերաքննիչ դատարանի որոշման մեջ պետք է նշվեն՝

1) վերաքննիչ դատարանի լրիվ անվանումը, գործի համա-
րը, որոշման կայացման տարին, ամիսը, ամսաթիվն ու դատա-
րանի կազմը.

2) առաջին ատյանի դատարանի վճռի կայացման տարին,
ամիսը, ամսաթիվը, համարը, այն կայացրած դատարանի ան-
վանումը և դատավորի անունը.

3) գործին մասնակցող անձանց անունները (անվանումնե-
րը), վերաքննիչ բողոք բերած անձի անունը (անվանումը), վե-
րաքննիչ բողոքի դեմ պատասխան ներկայացվելու դեպքում
նաև՝ պատասխանը ներկայացրած անձի անունը (անվանումը).

4) վերաքննիչ բողոքի հիմքերը և հիմնավորումները, վե-
րաքննիչ բողոք ներկայացրած անձի պահանջը, վերաքննիչ բո-

ղոքի պատասխանի առկայության դեպքում՝ պատասխան ներկայացրած անձի դիրքորոշումը և հիմնավորումները.

5) գործով պարզված և վերաքննիչ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը, ինչպես նաև այն օրենքը, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերը և այլ իրավական ակտերը, որոնցով ղեկավարվել է վերաքննիչ դատարանը որոշում կայացնելիս:

3. Որոշումը պետք է դրույթներ ներառի կողմերի միջև դատական ծախսերի, այդ թվում՝ առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության հետ կապված դատական ծախսերի բաշխման մասին:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 117.14-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքներով վերաքննիչ դատարանը կայացնում է պատճառաբանված որոշում:

2. Վերաքննիչ դատարանի որոշման մեջ նշվում են՝

1) վերաքննիչ դատարանի լրիվ անվանումը, գործի համարը, որոշման կայացման տարին, ամիսը, ամսաթիվն ու դատարանի կազմը.

2) վարչական դատարանի վճռի կայացման տարին, ամիսը, ամսաթիվը, համարը, այն կայացրած դատարանի անվանումը և դատավորի անունը, ազգանունը.

3) դատավարության մասնակիցների անունները (անվանումները), վերաքննիչ բողոք բերած անձի անունը (անվանումը), վերաքննիչ բողոքի դեմ պատասխան ներկայացվելու դեպքում նաև՝ պատասխանը ներկայացրած անձի անունը (անվանումը).

4) վերաքննիչ բողոքի հիմքերը և հիմնավորումները, վերաքննիչ բողոք ներկայացրած անձի պահանջը, վերաքննիչ բողոքի պատասխանի առկայության դեպքում՝ պատասխան ներկայացրած անձի դիրքորոշումը և հիմնավորումները.

5) գործով պարզված և վերաքննիչ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը, ինչպես նաև այն օրենքը, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերը և այլ իրավական ակտերը, որոնցով ղեկավարվել է վերաքննիչ դատարանը որոշում կայացնելիս:

3. Որոշումը պետք է դրույթներ ներառի կողմերի միջև դատական ծախսերի, այդ թվում՝ վարչական դատարանում գործի քննության հետ կապված դատական ծախսերի բաշխման մասին:

4. Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտում առկա վրիպակների, գրասխալների և թվաբանական սխալների ուղղման, լրացուցիչ որոշման կայացման, որոշման պարզաբանման նկատմամբ տարածվում են Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի համապատասխան նորմերը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդված՝ վերաքննիչ բողոք բերելու սահմանափակումներ

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոքը (կամ դրա մասը) ենթակա է քննության, եթե բողոք բերած անձը տվյալ հարցի վերաբերյալ բողոքում արտահայտած իր դիրքորոշումը հայտնել է առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ: Բացառություն է այն դեպքը, երբ բողոք բերած անձը զրկված է եղել այդ հարցի վերաբերյալ առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ իր դիրքորոշումը հայտնելու հնարավորությունից:

Վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներում կիրառեց վերոնշյալ հոդվածը և ցույց տվեց այն դեպքերը, երբ առաջին ատյանի դատարանում չներկայացված դիրքորոշումը չի կարող ներկայացվել վերաքննիչ դատարանում:

Առավել վառ օրինակներից են հետևյալ գործերը.

1.

Սույն գործով Հենրիկ Շահինյանն ու Մարի Հարությունյանը կտակը վիճարկելու, ինչպես նաև ըստ օրենքի ժառանգության հիմքով համատեղ սեփականության իրավունքը բնակարանի նկատմամբ ճանաչելու հայցապահանջի հիմքում դրել են այն հանգամանքները, որ կտակարար Սուքիաս Ղազանչյանն անաշխատունակ էր և ուներ «առողջական լուրջ խնդիրներ» և չէր կարող գիտակցել իր գործողությունների նշանակությունը:

Դատարանը հայցի մերժման հիմքում դրել է այն հանգամանքը, որ Սուքիաս Ղազանչյանն արտահայտել է մահվան դեպքում իրեն պատկանող գույքի՝ բնակարանի տնօրինման վերաբերյալ իր կամքը: Ինչպես նաև Դատարանը հաստատված է համարել, որ Սուքիաս Ղազանչյանը գործունակ էր, կտակը պարունակել է միայն նրա կարգադրությունը, կտակը կազմել

է իր հայեցողությամբ, գրավոր, ինչը վավերացվել է «Նոտարիատի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով: Նկատի ունենալով, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1211-րդ հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսված հիմքերը չկան և փաստելով, որ այն կնքվել է օրենքների և այլ իրավական ակտերի պահանջներին համապատասխան, այն կնքված չէ հոգեկան խանգարման հետևանքով անգործունակ ճանաչված քաղաքացու կողմից, կնքված չէ նաև գործունակ, սակայն գործարքի պահին այնպիսի վիճակում գտնվող անձի կողմից, երբ նա ընդունակ չի եղել հասկանալ իր գործողությունների նշանակությունը կամ ղեկավարել դրանք, ինչպես նաև վիճահարույց գործարքը չի կնքվել էական նշանակություն ունեցող մոլորության ազդեցության տակ, խաբեության, բռնության, սպառնալիքի ազդեցության ներքո, մեկ կողմի ներկայացուցչի՝ մյուս կողմի հետ չարամիտ համաձայնությամբ կամ ծանր հանգամանքների բերումով, ապա Սուքիաս Ղազանչյանի կողմից Կարինե Դավթյանի անվամբ կազմված 11.09.2009 թվականի կտակի անվավերության մասին խոսք լինել չի կարող:

Հենրիկ Շահինյանը և Մարի Հարությունյանը վերաքննիչ բողոքի հիմքում դրել են այն հանգամանքը, որ Սուքիաս Ղազանչյանը չի ընդունել իր քրոջ ժառանգությունը, որի հիման վրա Վերաքննիչ դատարանը բեկանել և փոփոխել է Դատարանի 08.07.2010 թվականի վճիռը:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանում գործի քննության ժամանակ Հենրիկ Շահինյանն ու Մարի Հարությունյանը այդպիսի դիրքորոշում չեն հայտնել, ինչպես նաև այդ հարցի վերաբերյալ Դատարանում նման դիրքորոշում հայտնելու հնարավորությունից զրկված լինելու մասին որևէ փաստարկ վերաքննիչ բողոքում չեն ներկայացրել:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանն իրավունք չուներ այդ հիմքով քննել

վերաքննիչ բողոքը, քանի որ այն ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ կետի հիմքով ենթակա չէր քննության:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալ հանգամանքները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Կարինե Դավթյանի վճռաբեկ բողոքի հիմքը Վերաքննիչ դատարանի կողմից ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածի 3-րդ կետը խախտելու մասին հիմնավոր է:⁶⁵

2.

Սույն գործի նյութերի ուսումնասիրման արդյունքում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով Ֆեոդոր Աբրահամյանը Դատարանի 22.09.2010 թվականի վճռի դեմ վերաքննիչ բողոք չի ներկայացրել, իսկ Կազմակերպությունը վերաքննիչ բողոքում վկայակոչված Ընկերության գործողություններն առանց հանձնարարության ի շահ ուրիշի կատարված լինելու և այդ իրավահարաբերությունը կարգավորող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1048-րդ, 1049-րդ, 1051-րդ հոդվածների կիրառելիության վերաբերյալ փաստարկը Դատարանում չի հայտնել: Ընդ որում, վերաքննիչ բողոքում չի ներկայացրել որևէ հիմնավորում այն մասին, որ կողմը զրկված էր Դատարանում նշված հարցի վերաբերյալ դիրքորոշում հայտնելու հնարավորությունից:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերաքննիչ բողոքի՝ Ընկերության գործողություններն առանց հանձնարարության ի շահ ուրիշի կատարված լի-

---

⁶⁵ Տես Հենրիկ Շահինյանը և Մարի Հարությունյանն ընդդեմ Կարինե Դավթյանի, երրորդ անձինք ,Շենգավիթե նոտարական տարածքի նոտար Անահիտ Մինասյանի և ,Գենտրոնե նոտարական տարածքի նոտար Ալվարդ Մելքոնյանի՝ կտակն անվավեր ճանաչելու և ըստ օրենքի ժառանգության հիմքով համատեղ սեփականության իրավունքը բնակարանի նկատմամբ ճանաչելու պահանջների մասին թիվ ԵՇԴ/0541/02/10 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի մարտի 04-ի որոշումը:

նելուն և այդ իրավահարաբերությունը կարգավորող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1048-րդ, 1049-րդ, 1051-րդ հոդվածների կիրառելիությանը վերաբերող մասը Վերաքննիչ դատարանի կողմից չէր կարող քննության առարկա դառնալ:⁶⁶

Դատական պրակտիկայում, այնուամենայնիվ, նշված նորմի կիրառման շրջանակները սկզբնական շրջանում միանշանակ չէին ընկալվում: Մասնավորապես՝ օրենսգրքի նշված նորից հստակ չէր՝ արդյոք «բողոքում արտահայտած իր դիրքորոշում» հասկացությունը վերաբերում է միայն փաստերին, թե նաև իրավունքին:

Այդ հարցը փորձեց կարգավորել Վճռաբեկ դատարանը: Մեկնաբանելով նշված նորմը՝ Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

օրենսդիրը, գործին մասնակցող անձանց վերապահելով առաջին ատյանի դատական ակտը վերաքննության կարգով բողոքարկելու իրավունք, միաժամանակ սահմանել է, որ վերաքննիչ բողոքը ենթակա չէ քննության, եթե բողոք բերած անձը բողոքում արտահայտած իր դիրքորոշման մասին չի հայտնել առաջին ատյանի դատարանում՝ գործի քննության ժամանակ: Ընդ որում, բացառություն դիտելով այն դեպքը, երբ բողոք բերած անձի համար անհնարին է եղել հայտնելու վերաքննիչ բողոքում բերած դիրքորոշումը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ հոդվածով նախատեսված կարգավորումը կոչված է ապահովելու գործի քննության այնպիսի պայմաններ, որ կողմը, առաջին ատյանի դատարանում նախապատրաստելով իր դատական պաշտպանությունը, դատարան ներկայացնի հայցի վերաբերյալ իր բոլոր փաստարկ-

---

⁶⁶ Տես ,Երևանշինե ԲԲԸ-ն ընդդեմ ,Ապավենե ՍՊԸ-ի՝ բեռը հանձնելու և պատճառված վնասը հատուցելու պահանջների մասին, և ,Ապավենե ՍՊԸ-ն ընդդեմ ,Երևանշինե ԲԲԸ-ի և Ֆեոդոր Աբրահամյանի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին թիվ ԵՍԴԴ/0098/02/10 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 29-ի որոշումը:

ները: Հետևաբար, յուրաքանչյուր գործով վերաքննիչ բողոքում բերված փաստարկը քննության առնելիս դատարանը պետք է հաշվի առնի ներկայացված փաստարկի (դիրքորոշման) վերաբերելիությունը և այդ տեսանկյունից սահմանափակման ողջամտությունը: Վերաքննիչ դատարանի կողմից պետք է հաշվի առնվի այն հանգամանքը, թե որքանով էր հնարավոր տվյալ փաստարկի (դիրքորոշման) հայտնումն առաջին ատյանի դատարանում վերաքննիչ բողոք բերած անձի կողմից:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերաքննիչ բողոքում նշված և բողոք բերած անձի կողմից վկայակոչված փաստարկը, ըստ էության, վերաբերում է դատական ակտի հիմնավորվածությանը և պատճառաբանվածությանը, այսինքն՝ այն հանգամանքին, որ դատարանը չի պատճառաբանել իր եզրահանգումները: Հետևաբար, տվյալ հանգամանքն այնպիսին է, որի մասին կարելի է խոսել, առավել ևս որևէ դիրքորոշում հայտնել միայն դատական ակտը կայացնելուց հետո, և առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ընթացքում Վարդուհի Մինասյանը չէր կարող որևէ դիրքորոշում հայտնել ապագայում կայացվելիք դատական ակտի հիմնավորվածության և պատճառաբանվածության վերաբերյալ⁶⁷:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 210-րդ հոդված՝ վերաքննիչ բողոքի ձևը և բովանդակությունը

Վերաքննիչ դատարանի դատական ակտի կառուցվածքի համար հետաքրքրական իրավական հարց է նաև վերաքննիչ բողոքի հիմքեր և հիմնավորումներ օրենսդրական հասկացույթ-

---

⁶⁷ Տես Նիկոլա Աբրահամյանն ընդդեմ Վարդուհի Մինասյանի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին թիվ ԱԲԱԴ/0313/02/09 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի մայիսի 27-ի որոշումը:

յունների բովանդակության բացահայտումը: Ղա հատկապես կարևորվում է այն առումով, որ վերաքննիչ դատարանը բողոքը քննում է դրա հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում, հետևաբար վերաքննիչ դատարանի որոշման մեջ պետք է հստակ տարբերակված լինեն բողոքի հիմքերը և հիմնավորումները:

Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ վերաքննիչ բողոքի «հիմքեր» և «հիմնավորումներ» հասկացությունների վերլուծությանը:

Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 140-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերն օրինական ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից մեկ ամիս հետո, բացառությամբ սույն հոդվածի 2-րդ և 3-րդ կետերով նախատեսված դեպքերի:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 210-րդ հոդվածի 1-ին կետի 4-րդ և 5-րդ ենթակետերի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոքը կազմվում է գրավոր, որում պետք է նշվեն՝ նյութական կամ դատավարական իրավունքի նորմի այն խախտման մասին, որն ազդել է գործի ելքի վրա, վերաքննիչ բողոքում նշված նյութական կամ դատավարական իրավունքի նորմերի խախտման, ինչպես նաև գործի ելքի վրա դրանց ազդեցության վերաբերյալ հիմնավորումները կամ նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքների հետևանքով գործի վերանայման հիմքերը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը վերանայում է վերաքննիչ բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում:

Վերոնշյալից հետևում է, որ վերաքննիչ բողոքի հիմքերն են՝

1. վերաքննիչ բողոքում նշված դատական սխալը՝ նյութական կամ դատավարական իրավունքի այնպիսի խախտումը, որը, **ըստ բողոք բերող անձի**, ազդել է գործի ելքի վրա,

2. նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքները:

Վերաքննիչ բողոքի հիմնավորումները վերաքննիչ բողոքի հիմքերի առկայության, ինչպես նաև գործի ելքի վրա դրանց ազդեցության վերաբերյալ փաստարկներն են, որոնց հիման վրա **բողոք բերող անձը** հիմնավորում է վերաքննիչ բողոքում ներկայացրած իր պահանջը:

Վերոգրյալից հետևում է, որ Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը վերանայում է **բողոք բերած անձի կողմից** վերաքննիչ բողոքում ներկայացված **հիմքերի և հիմնավորումների** սահմաններում և չի կարող քննության առարկա դարձնել և որոշում կայացնել ստորադաս դատական ատյանի վճռի այն մասի վերաբերյալ, որը չի բողոքարկվել:

Սույն գործով Ղատարանի 29.11.2011 թվականի վճռով մերժվել է և՛ Ռաֆիկ Նիկողոսյանի, և՛ Անդրանիկ Նարինե Մանուկյանների հայցը, ինչի դեմ վերջիններս վերաքննիչ բողոք չեն ներկայացրել, իսկ **Ռաֆիկ Նիկողոսյանը** վերաքննիչ բողոքով պահանջել է բեկանել Ղատարանի վճռի՝ իր հայցը մերժելու մասը և հայցն ամբողջությամբ բավարարել:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վերաքննիչ բողոք բերելը այդպիսի իրավունք ունեցող անձանց տնօրինչական գործողությունն է, որի հիման վրա վերջիններս իրացնում են օրենքով իրենց վերապահված՝ դատական ակտը բողոքարկելու իրավունքը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Անդրանիկ և Նարինե Մանուկյանների կողմից Ղատարանի վճռի դեմ վերաքննիչ բողոք չներկայացնելու, իսկ Ռա-

Ֆիկ Նիկողոսյանի կողմից վճիռն իր հայցի մասով բողոքարկելու պայմաններում դատական ակտն Անդրանիկ և Նարինե Մանուկյանների հայցը մերժելու մասով մտել է օրինական ուժի մեջ: Հետևաբար Վերաքննիչ դատարանը Ռաֆիկ Նիկողոսյանի վերաքննիչ բողոքի հիման վրա պետք է վերանայեր և բեկաներ միայն վճռի՝ նրա կողմից բողոքարկված մասը:⁶⁸

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդված՝ վերաքննիչ դատարանի կողմից գործի քննության սահմաններ, նոր ապացույցի ընդունում

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանն իրավունք չունի նոր ապացույց ընդունելու և բողոքը քննելիս հիմնվում է միայն այն ապացույցների վրա, որոնք ներկայացվել են առաջին ատյանի դատարանին: Եթե առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ ապացույցը չի ներկայացվել կողմերի կամքից անկախ հանգամանքներով, ապա վերաքննիչ դատարանը բեկանում է գործը և այն ուղարկում համապատասխան առաջին ատյանի դատարան՝ նոր քննության, եթե գտնում է, որ ապացույցն էական նշանակություն ունի գործի լուծման համար:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 220-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետի համաձայն՝ Վերաքննիչ դատարանը

---

⁶⁸ Տես Ռաֆիկ Նիկողոսյանն ընդդեմ Լավուրիկ Ասլանյանի, Անդրանիկ, Նարինե, Քնքուշ, Կարեն Մանուկյանների, երրորդ անձ Ֆիրդուսի Սողոյանի՝ սեփականատիրոջ իրավունքի խախտումները վերացնելու պահանջի մասին, և Անդրանիկ, Նարինե Մանուկյաններն ընդդեմ Ռաֆիկ Նիկողոսյանի և Ֆիրդուսի Սողոյանի՝ ձեռքբերման վաղեմության ուժով անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու պահանջի մասին թիվ ԵԿԴ/2082/02/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի հունիսի 29-ի որոշումը:

րանի որոշման մեջ պետք է նշվեն՝ գործով պարզված և վերաքննիչ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը, ինչպես նաև այն օրենքը, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերը և այլ իրավական ակտերը, որոնցով դեկավարվել է վերաքննիչ դատարանը որոշում կայացնելիս:

Դատական պրակտիկայում նշված նորմերի կիրառման շրջանակները միանման չընկալվեցին: Սկզբնական շրջանում հատկապես հաճախ էին հանդիպում դեպքեր, երբ վերաքննիչ դատարանն ընդունում էր նոր ներկայացված ապացույցները՝ առանց հիմնավորելու ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածի 2-րդ մասի կիրառման համար անհրաժեշտ պայմանների առկայությունը: Այդ պատճառով Վճռաբեկ դատարանը բազմիցս անդրադարձավ այդ հարցերին:

Վճռաբեկ դատարանն իր մի շարք որոշումներում կոնկրետ օրինակներով ցույց տվեց վերը նշված հոդվածի կիրառման կանոնները, ինչպես նաև անդրադարձավ դրա հետ կապված դատավարական իրավունքի մի շարք այլ խնդիրների:

1.

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտի բեկանման հիմքում դրել է նաև այն հանգամանքը, որ բողոք բերած անձանց կողմից «Ի հավելումն վերաքննիչ բողոքին» կից ներկայացված 06.04.2009 թվականի թիվ ՀՀ-4/1321 գրությունն էական նշանակություն ունի սույն գործի լուծման համար:

Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանը որոշման մեջ չի նշել, թե վերաքննիչ բողոք ներկայացրած անձինք, իրենցից անկախ ինչ պատճառներով չեն ներկայացրել տվյալ ապացույցն առաջին ատյանի դատարանում:⁶⁹

---

⁶⁹ Տես Հմայակ Ջոհրաբյանը, Արայիկ Նավասարդյանն ընդդեմ Արամ և Վահագն Միսոնյանների՝, Կեչառքե ԲԲԸ-ին պատճառված վնասի գումարը

2.

«Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանն իրավունք չունի նոր ապացույց ընդունելու և բողոքը քննելիս հիմնվում է միայն այն ապացույցների վրա, որոնք ներկայացվել են առաջին ատյանի դատարանին: Եթե առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ ապացույցը չի ներկայացվել կողմերի կամքից անկախ հանգամանքներով, ապա վերաքննիչ դատարանը բեկանում է գործը և այն ուղարկում համապատասխան առաջին ատյանի դատարան՝ նոր քննության, եթե գտնում է, որ ապացույցն էական նշանակություն ունի գործի լուծման համար:

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ վերաքննիչ դատարանը իրավասու չէ նոր ապացույց ընդունել, բացառությամբ այն դեպքի, երբ առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ կողմերի կողմից ներկայացված նոր ապացույցը չի ներկայացվել նրանց կամքից անկախ հանգամանքներով: Ընդ որում, ապացույցը պետք է էական նշանակություն ունենա գործի լուծման համար:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ընթացքում «Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ուժով նոր ապացույցը պետք է օբյեկտիվորեն առկա լինի, սակայն կողմերի կամքից անկախ պատճառներով գործի քննության ընթացքում չներկայացվի»:⁷⁰

բռնագանձելու պահանջի մասին թիվ ՀՅԳԴ/0139/02/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի մարտի 12-ի որոշումը:

⁷⁰ Տես «Հայրիզնեսբանկե ՓԲԸ-ն ընդդեմ անհատ ձեռնարկատեր Հովհաննես Պապյանի» գումար բռնագանձելու պահանջի մասին թիվ ՀՔԴ3/0049/02/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի ապրիլի 2-ի որոշումը:

3.

Տվյալ նորմի վերլուծությունից հետևում է, որ Վերաքննիչ դատարանում նոր ապացույցների ընդունումն օրենսդիրը պայմանավորել է որոշակի բացառությամբ, այն է՝ եթե

- առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ ապացույցը չի ներկայացվել կողմերի կամքից անկախ հանգամանքներով և

- ապացույցն էական նշանակություն ունի գործի լուծման համար:

Սույն գործով Ղատարանն արձանագրել է, որ փոստային առաքման անդորրագրերը ներկայացվել են պատճենների տեսքով, ինչի պարագայում դատարանը գնահատում է որպես ոչ պատշաճ ապացույցներ, քանի որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 54-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ գրավոր փաստաթղթերը ներկայացվում են բնօրինակով կամ պատշաճ վավերացված պատճենի ձևով:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, պատճառաբանել է, որ բողոքաբերն ընդհանուր իրավասության դատարանում ներկայացրել է փոստային անդորրագրերը պատճենի ձևով և ծանուցված լինելով դատական նիստերի վերաբերյալ՝ զրկված չի եղել դրանց բնօրինակը ներկայացնելու հնարավորությունից, ուստի Վերաքննիչ դատարանում նրա ներկայացված փոստային անդորրագրերի բնօրինակները չեն կարող ընդունվել:

Մինչդեռ, սույն գործի փաստերի համաձայն՝ սույն գործի քննությունն իրականացվել է դատաքննության նախապատրաստական փուլով, 18.10.2010 թվականի դատական նիստի արձանագրությամբ պատասխանողի ներկայացուցիչը դատաքննության ընթացքում է միայն վիճարկել Գոմիդաս Հարթունյանի կողմից հայցադիմումին կից ներկայացված 24.11.2008 թվականի փոստային անդորրագրերի պատճենները և միջնորդել հանել

դրանք ապացույցների շարքից, որպես ոչ պատշաճ ապացույցներ: Ղատարանը գործի քննության ժամանակ, այդ թվում նաև 18.10.2010 թվականին նշանակված դատաքննության ընթացքում նշված պատճենները հետազոտելիս Գոմիդաս Հարթունյանից չի պահանջել ներկայացնել այդ փոստային անդորրագրերի ինչպես բնօրինակը, այնպես էլ դրանց վավերացված պատճենները: Գոմիդաս Հարթունյանը 24.11.2008 թվականին առաքված փոստային անդորրագրերի բնօրինակները ներկայացրել է վերաքննիչ բողոքին կից:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ղատարանը, գործը դատաքննության նախապատրաստելիս, պարզելով գործով ապացուցման ենթակա փաստերը, ընդունել է Գոմիդաս Հարթունյանի կողմից հայցադիմումին կից ներկայացրած 24.11.2008 թվականի փոստային անդորրագրերի պատճենները՝ հասցեագրված հիմնադիրներ Ռաֆայել Մկրտչյանին և Գուրգեն Մարտիրոսյանին, գործի դատաքննության ընթացքում հետազոտել է այդ ապացույցները, սակայն վճռի հիմքում դրել է դրա բնօրինակը կամ պատշաճ վավերացված պատճենը չներկայացնելու հանգամանքը՝ խախտելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 54-րդ հոդվածը:

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հիմնավոր է բողոք բերած անձի այն փաստարկը, որ 24.11.2008 թվականին առաքված փոստային անդորրագրերի բնօրինակներն առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ չի ներկայացվել իր կամքից անկախ:⁷¹

---

⁷¹ Տես ,Ագուր-Քոմփե ՄՊԸ-ի հիմնադիր անդամ Գոմիդաս Հարթունյանն ընդդեմ Ռաֆայել Մկրտչյանի՝ Ընկերության հիմնադիր անդամ Գուրգեն Մարտիրոսյանի՝ Ընկերությունից դուրս գալու, բաժնեմասն առանձնացնելու և որպես դրա հետևանք նրա գրանցման վայրն իր տարածքից հանելու պահանջի մասին թիվ ԵԱԴԴ/0832/02/09 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հոկտեմբերի 14-ի որոշումը:

4.

Վերաքննիչ դատարանը հիմնավոր է համարել Ղատարանի նշված եզրահանգումը և չի անդրադարձել վերաքննիչ բողոքի այն փաստարկին, որ Ղատարանն անտեսել է Բերդի մշակույթի տան՝ համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպություն հանդիսանալու հանգամանքը, հետևաբար, «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածի 9-րդ կետի պահանջը, որը սահմանում է բյուջետային հիմնարկի ղեկավարի նշանակման և ազատման կարգը, այս պարագայում կիրառելի չէ: Ընդ որում, վերաքննիչ բողոքին կից ներկայացված ապացույցներին և բողոքում հայտնված վերոգրյալ հիմնավորումներին գնահատական չտալը Վերաքննիչ դատարանը հիմնավորել է բողոք բերած անձի կողմից նշված դիրքորոշումը Ղատարանում չհայտնելու հանգամանքով:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով Բերդի քաղաքային մշակույթի տան կազմակերպաիրավական կարգավիճակի հարցը չվիճարկվելու և այն Ղատարանում քննության առարկա չդարձվելու պայմաններում Քաղաքապետը դրա վերաբերյալ Ղատարանում դիրքորոշում չէր կարող հայտնել և համապատասխան ապացույցներ չի ներկայացրել իր կամքից անկախ հանգամանքներով:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը պետք է վերաքննիչ բողոքին կից ներկայացված Բերդի քաղաքային մշակույթի տան կանոնադրության և իրավաբանական անձի պետական գրանցման վկայականի պատճենների հիման վրա բեկաներ Ղատարանի վճիռը և գործն ուղարկեր նոր քննության, քանի որ նշված ապացույցների համաձայն՝ Բերդի քաղաքային մշակույթի տունը համայնքա-

յին ոչ առևտրային կազմակերպություն է, որպիսի հանգամանքն էական նշանակություն ունի սույն գործի լուծման համար:⁷²

5.

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել նաև, որ եթե ապացույցը առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ժամանակ ներկայացնելու համար արգելքներ չեն եղել, ապա այն վերաքննիչ դատարանի կողմից ընդունվել և վճռի բեկանման հիմքում դրվել չի կարող: Կողմերի կամքից անկախ ապացույցը չներկայացնելը կարող է պայմանավորված լինել օբյեկտիվ հանգամանքներով, որի արդյունքում կողմը չի կարողացել ձեռք բերել և ներկայացնել այն առաջին ատյանի դատարանում կամ դատարանի այնպիսի գործողություններով, որոնցով վերջինս անհիմն մերժել է ապացույցի կցումը գործի նյութերին կամ այն ձեռք բերելու վերաբերյալ կողմի միջնորդությունը կամ դատավարական իրավունքների խախտման պայմաններում կողմը հնարավորություն չի ունեցել դատարան ներկայացնել այդ ապացույցը:

Սույն գործով վերաքննիչ բողոքին կից որպես ապացույց ներկայացվել են «ՎՏԲ-Հայաստան բանկ» ՓԲԸ-ի Սևանի մասնաճյուղի կառավարիչ Ա. Առաքելյանի 12.06.2008 թվականի տեղեկանքի և ՀՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի աշխատակազմի Սևան տարածքային ստորաբաժանման ղեկավարի 07.09.2011 թվականի թիվ Ե-828 գրության պատճենները, որոնցով հաստատվում է, որ Համբարձում Բեգլարյանը թիվ Գ-39 վարկային պայմանագրով Բանկի հանդեպ ունեցած իր պարտավորություններն ամբողջությամբ մարել է, որի արդյունքում գրավադրված գույքը դուրս է եկել արգելանքից: Արմեն

---

⁷² Տես Տանյա Մելիքյանն ընդդեմ ՀՀ Տավուշի մարզի Բերդի քաղաքապետի՝ աշխատանքում վերականգնելու և հարկադիր պարապուրդի գումար վճարելու պահանջների մասին թիվ ՏԴ2/0081/02/11 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի դեկտեմբերի 27-ի որոշումը:

Գրիգորյանն իր վերաքննիչ բողոքում նշել է, որ հնարավորություն չի ունեցել իր կողմից վկայակոչված փաստերն ապացուցելու գրավոր փաստաթղթերով, քանի որ Համբարձում Բեգլարյանին սեփականության իրավունքով պատկանող բնակելի տան կադաստրային գործը ՀՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի աշխատակազմի Սևան տարածքային ստորաբաժանումից քրեական գործի շրջանակներում առգրավվել է, հետևաբար կադաստրային գործի տվյալները հանդիսացել են նախաքննական գաղտնիք: Նշված ապացույցը, ըստ բողոք բերած անձի, Ղատարան չի ներկայացվել իր կամքից անկախ հանգամանքներով՝ պատճառաբանելով, որ այն ՀՀ ԿԱ անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի աշխատակազմի Սևան տարածքային ստորաբաժանման կողմից ստացվել է Ղատարանի վճիռը հրապարակվելուց հետո:

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Ղատարանում գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող ապացույցները չեն ներկայացվել Արմեն Գրիգորյանի կամքից անկախ պատճառներով, քանի որ վերջինս մեկ դատական նիստի պայմաններում հնարավորություն չի ունեցել ներկայացնելու իր փաստարկները հիմնավորող ապացույցներ:⁷³

6.

Նշված հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ վերաքննիչ դատարանն իրավասու չէ նոր ապացույց ընդունել, բացառությամբ այն դեպքի, երբ առաջին աստիճանի դատարանում գործի քննության ժամանակ կողմերի կողմից ներկայացված նոր ապացույցը չի ներկայացվել **նրանց կամքից անկախ հանգա-**

---

⁷³ Տես ,ՎՏԲ-Հայաստան բանկե ՓԲԸ-ն ընդդեմ Համբարձում Բեգլարյանի և Արմեն Գրիգորյանի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին թիվ ԳԴ4/0092/02/11 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի մարտի 23-ի որոշումը:

մանքներով: Ընդ որում, ապացույցը պետք է էական նշանակություն ունենա գործի լուծման համար:

Միաժամանակ, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ընթացքում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածի 2-րդ կետի ուժով նոր ապացույցը պետք է օբյեկտիվորեն առկա լինի, սակայն կողմերի կամքից անկախ պատճառներով գործի քննության ընթացքում չներկայացվի:⁷⁴

Պրակտիկ նշանակություն ունեցող հաջորդ խնդիրը վերաքննության սահմաններն են: Օրենսդիրը վերաքննիչ դատարանի համար այդպիսիք համարել է բողոքի հիմքերը և հիմնավորումները: Սակայն օրենսգրքի նշված նորմը հստակ չի պատասխանում այն հարցին, թե արդյոք բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում բողոքի քննությունը ենթադրում է, որ վերաքննիչ դատարանը կարող է չքննել բողոքի որևէ հիմք կամ հիմնավորում:

Այսօր վերաքննիչ դատարանի պրակտիկայում հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ նշվում է, որ վերաքննիչ դատարանը բողոքի մյուս հիմքերին և հիմնավորումներին չի անդրադառնում կամ նպատակահարմար չի գտնում անդրադառնալ: Նման դիրքորոշում արտահայտվում է այն պատճառով, որ վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը բեկանելու համար արդեն բավարար է համարում բողոքի հիմքերից և հիմնավորումներից որևէ մեկը և մյուս հիմքերին ու հիմնավորումներին ընդհանրապես չի անդրադառնում՝ որոշման մեջ համապատասխան նշում կատարելով, որ այդ հանգամանքն արդեն իսկ բավարար է դա-

---

⁷⁴ Տես «Հայրիզնեսքանկե ՓԲԸ-ն ընդդեմ անհատ ձեռնարկատեր Հովհաննես Պապյանի» գումար բռնագանձելու պահանջի մասին թիվ ՀՔԴ3/0049/02/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի ապրիլի 02-ի որոշումը:

տական ակտը բեկանելու համար և նպատակահարմար չէ անդրադառնալ մյուս հիմքերին ու հիմնավորումներին:

Նմանատիպ մոտեցումը թեև ընդունելի է, եթե օրինակ պատշաճ ծանուցման բացակայության հիմքով բեկանվի դատական ակտը և վերաքննիչ դատարանն այլևս չանդրադառնա բողոքի մյուս հիմքերին ու հիմնավորումներին, քանի որ այդ դեպքում գործն առաջին ատյանի դատարանում քննվելու է ամբողջ ծավալով, որի ժամանակ դատավարության մասնակիցը կարող է դատարանի գնահատմանը ներկայացնել իր դիրքորոշումները, որոնք մինչ այդ պատշաճ ծանուցված չլինելու պատճառով ներկայացնել չէր կարողացել: Սակայն երբ բողոքաբերը վերաքննիչ դատարանի առջև բարձրացրել է տարբեր հարցեր և դրանցից մեկն արդեն բավարար է դատական ակտի բեկանման համար, ապա այս դեպքում վերաքննիչ դատարանը պետք է անդրադառնա վերաքննիչ բողոքի բոլոր հիմքերին ու հիմնավորումներին: Օրինակ, եթե բերվել է վերաքննիչ բողոք ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ (պայմանագրի մեկնաբանում) և 1092-րդ (անհիմն հարստացում) հոդվածների հետ կապված, բայց միայն 447-րդ հոդվածի վերաբերյալ ներկայացված հիմքերն ու հիմնավորումները բավարար են դատական ակտի բեկանման համար, ապա այս դեպքում վերաքննիչ դատարանը պարտադիր կերպով պետք է անդրադառնա նաև 1092-րդ հոդվածի վերաբերյալ ներկայացված հիմքերին ու հիմնավորումներին: Հակառակ մոտեցման պայմաններում, եթե, օրինակ, դատարանը դատական ակտի բեկանման համար բավարար համարի 447-րդ հոդվածի վերաբերյալ ներկայացված հիմքերն ու հիմնավորումները, և չանդրադառնա նաև 1092-րդ հոդվածի վերաբերյալ ներկայացված հիմքերին ու հիմնավորումներին, ապա դատական ակտի բեկանելուց հետո առաջին ատյանի դատարանի համար, ի վերջո, հստակ չի կարող լինել 1092-րդ հոդվածի վերաբերյալ նախկինում առաջին ատյանի դատարա-

նի կողմից տրված հիմնավորումներին անդրադառնալու կամ չանդրադառնալու հարց: Ավելին՝ հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ նման պայմաններում առաջին ատյանի դատարանը գործը քննում է 447-րդ հոդվածի սահմաններում և 1092-րդ հոդվածի վերաբերյալ նախկինում տրված հիմնավորումներին չի անդրադառնում, քանի որ այդ հոդվածի վերաբերյալ վերաքննիչ դատարանը որևէ իրավական դիրքորոշում արտահայտած չի եղել: Նման պայմաններում դատավարության մասնակիցը բնականաբար հարկադրված է լինում դարձյալ դիմել վերաքննիչ դատարան՝ վերաքննիչ բողոքում մատնացույց անելով 1092-րդ հոդվածի վերաբերյալ վերաքննիչ բողոքի հիմքերն ու հիմնավորումները, որոնք մինչ այդ տվյալ դատավարության մասնակիցն արդեն իսկ նախորդ վերաքննիչ բողոքով ներկայացրած է եղել, սակայն վերաքննիչ դատարանը, դատական ակտի բեկանման համար բավարար համարելով 447-րդ հոդվածի վերաբերյալ ներկայացված վերաքննիչ բողոքի հիմքերն ու հիմնավորումները, այլևս անհրաժեշտ չի համարել անդրադառնալ նաև 1092-րդ հոդվածի վերաբերյալ ներկայացված հիմքերին ու հիմնավորումներին: Փաստորեն, եթե ի սկզբանե վերաքննիչ դատարանի կողմից քննության առարկա դարձվեր վերաքննիչ բողոքի բոլոր հիմքերն ու հիմնավորումները, ապա ներկայացված և շատ հաճախ հանդիպող նմանատիպ դեպքերում դատավարության մասնակիցը հարկադրված չի լինի նույն հիմքով կրկին դիմել վերաքննիչ դատարան:

Վճռաբեկ դատարանը այդ հարցի վերաբերյալ սահմանեց.

«Վ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 219-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը վերանայում է **վերաքննիչ բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում:**

«Վ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 220-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 5-րդ ենթակետի համաձայն՝ վերաքննիչ

դատարանի որոշման մեջ պետք է նշվեն գործով պարզված և վերաքննիչ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը, ինչպես նաև այն օրերնքը, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերը և այլ իրավական ակտերը, որոնցով ղեկավարվել է վերաքննիչ դատարանը որոշում կայացնելիս:

Վերը նշված հոդվածներից հետևում է, որ Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը պետք է վերանայի վերաքննիչ բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում: Ընդ որում, Վերաքննիչ դատարանը դատական ակտը վերանայելիս պետք է պարտադիր անդրադառնա վերաքննիչ բողոքում նշված բոլոր հիմքերին և հիմնավորումներին:⁷⁵

Մինչդեռ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում վերաքննիչ բողոքում ներկայացված հիմքերը ենթակա են քննարկման առանձին-առանձին, քանի որ նոր ապացույց չընդունելու հիմնավորումները բավարար չեն Ղատարանի վճռի դեմ բերված վերաքննիչ բողոքը չքննելու համար: Հետևաբար Վերաքննիչ դատարանը պետք է անդրադառնար վերաքննիչ բողոքի նյութական իրավունքի խախտման հիմքերին և հիմնավորումներին և քննել նաև բողոքի այդ մասը:⁷⁶

---

⁷⁵ Տես Տիգրան Կիրակոսյանն ընդդեմ Վիկտոր Խոլոդնիյի՝ նոտարական վավերացում չստացած անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը վավեր ճանաչելու և գնած անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու պահանջների մասին թիվ ԵԷԴ/0871/02/09 քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի մայիսի 27-ի որոշումը:

⁷⁶ Տես Զավեն Էվոյանն ընդդեմ Լուսիկ Քալաշյանի՝ ավտոտնակը Լուսիկ Քալաշյանի ապօրինի տիրապետումից ազատելու ճանապարհով սեփականության իրավունքի խախտումը վերացնելու պահանջի մասին և ձեռքբերման վաղեմության ուժով սեփականության իրավունքը ճանաչելու պահանջի մասին թիվ ԼԴ/0365/02/09 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 01-ի որոշումը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 221-րդ հոդված՝ վերաքննիչ դատարանի լիազորությունները

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի վերաքննության արդյունքում վերաքննիչ դատարանը՝

1) մերժում է վերաքննիչ բողոքը՝ դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ: Այն դեպքում, երբ վերաքննիչ դատարանը մերժում է վերաքննիչ բողոքը, սակայն դատարանի կայացրած գործն ըստ էության ճիշտ լուծող դատական ակտը թերի կամ սխալ է պատճառաբանված, ապա վերաքննիչ դատարանը պատճառաբանում է անփոփոխ թողնված դատական ակտը.

2) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բավարարում է վերաքննիչ բողոքը՝ համապատասխանաբար ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանելով դատական ակտը: Բեկանված մասով գործն ուղարկվում է համապատասխան ստորադաս դատարան՝ նոր քննության՝ սահմանելով նոր քննության ծավալը: Չբեկանված մասով դատական ակտը մնում է օրինական ուժի մեջ.

3) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը և հաստատում կողմերի հաշտության համաձայնությունը.

4) մասնակիորեն բեկանում և փոփոխում է ստորադաս դատարանի ակտը, եթե ստորադաս դատարանի հաստատած փաստական հանգամանքները հնարավորություն են տալիս կայացնելու նման ակտ, և եթե դա բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից.

5) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանում է դատական ակտը և կարճում է գործի վարույթն ամբողջովին կամ դրա

մի մասը կամ առանց քննության է թողնում հայցն ամբողջովին կամ դրա մի մասը:

2. Միջանկյալ դատական ակտերի դեմ բերված վերաքննիչ բողոքների քննության արդյունքում վերաքննիչ դատարանը մերժում է վերաքննիչ բողոքը՝ դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ, կամ կայացնում է նոր դատական ակտ, որն օրինական ուժի մեջ է մտնում կայացման պահից:

3. Գործի վարույթը կասեցնելու հիմքերի առկայության դեպքում վերաքննիչ դատարանը կարող է կասեցնել գործի վարույթը:

Սույն գործով Դատարանը Ռաֆիկ Նիկողոսյանի հայցը մերժել է բացառապես հայցային վաղեմություն կիրառելու հիմքով՝ ըստ էության չանդրադառնալով պահանջի իրավական և փաստական հիմքերի գնահատմանը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանը, պատճառաբանելով, որ սեփականատիրոջ իրավունքի խախտումները վերացնելու պահանջի նկատմամբ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 344-րդ հոդվածի 4-րդ կետի ուժով հայցային վաղեմություն չի տարածվում և արձանագրելով, որ վերաքննիչ բողոքում նշված մյուս փաստարկների ուղղությամբ Դատարանը քննություն չի իրականացրել, իրավացիորեն չի անդրադարձել այդ փաստարկների քննարկմանը և կիրառել է դատական ակտը բեկանելու և գործը նոր քննության ուղարկելու իր լիազորությունը:⁷⁷

---

⁷⁷ Տես Ռաֆիկ Նիկողոսյանն ընդդեմ Լավուրիկ Ասլանյանի, Անդրանիկ Նարինե, Քնքուշ, Գարեն Մանուկյանների, Երրորդ անձ Ֆիրդուսի Մողոյանի՝ սեփականատիրոջ իրավունքի խախտումները վերացնելու պահանջի մասին, և Անդրանիկ, Նարինե Մանուկյաններն ընդդեմ Ռաֆիկ Նիկողոսյանի և Ֆիրդուսի Մողոյանի՝ ձեռքբերման վաղեմության ուժով անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու պահանջի մասին թիվ

Վերաքննիչ դատարանի որոշման պարզաբանում

Սույն քաղաքացիական գործի փաստերի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով պարզման ենթակա է այն իրավական հարցը, թե արդյոք ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանն իր դատական ակտը պարզաբանելու լիազորություն ունի, թե ոչ:

ՀՀ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք իրավասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով:

ՀՀ Սահմանադրության 94-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատարանների լիազորությունները, կազմավորման և գործունեության կարգը սահմանվում են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով:

ՀՀ դատական օրենսգրքի 39-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանն իր իրավասության սահմանում վերանայում է ընդհանուր իրավասության դատարանների՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը: Սույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանը միջանկյալ դատական ակտերը վերանայում է օրենքով նախատեսված բացառիկ դեպքերում:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ վճիռ կայացրած դատարանն իրավունք ունի գործին մասնակցող անձանց դիմումով կամ իր նախաձեռնությամբ պարզաբանել վճիռը՝ չփոփոխելով վճռի բովանդակությունը և էությունը:

ԵԿԴ/2082/02/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի հունիսի 29-ի որոշումը:

Նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ դատարաններն իրավասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով: Ընդ որում՝ օրենքով սահմանված է, որ Վերաքննիչ դատարանն իր իրավասության սահմանում ընդհանուր իրավասության դատարանների՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը, ինչպես նաև օրենքով նախատեսված բացառիկ դեպքերում միջանկյալ դատական ակտերը վերանայող դատարան է, իսկ վճիռը պարզաբանելու իրավասությունը վերապահված է բացառապես վճիռը կայացրած առաջին աստիճանի դատարանին:⁷⁸

Թեև դատական պրակտիկայում առկա՝ թվարկված անկատարություններին, սակայն դատական պրակտիկան զուրկ չէ օրինակելի և Վճռաբեկ դատարանի կողմից նախանշված չափանիշները բավարարող դատական ակտերից, որոնք կարող են օգտակար լինել նաև այլ դատարանների գործունեության ժամանակ:

1.

<< Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը, նախագահող դատավոր Ա.Մկրտչյանի կողմից 2011 թվականի փետրվարի 18-ին թիվ **ԵԿԴ/2548/02/09** քաղաքացիական գործով կայացված որոշումն ունի հետևյալ կառուցվածքը, իրավական հիմնավորումներն ու պատճառաբանումները.

«դռնբաց դատական նիստում, քննելով «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ի վերաքննիչ բողոքը Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհա-

---

⁷⁸ Տես Հայկ Բեգլարյանի լիազորված անձ <<Երևանի կառուցապատման ներդրումային ծրագրերի իրականացման գրասենյակ>> ՊՈԱԿ-ի տնօրեն Ռ. Հարությունյանն ընդդեմ Կարինե Խաչատրյանի՝ հասարակության և պետության կարիքների համար փոխհատուցմամբ սեփականությունն օտարելու պահանջի մասին թիվ **ԵԿԴ/3468/02/08** գործով Վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի ապրիլի 2-ի որոշումը:

նուր իրավասության դատարանի 18.06.2010 թվականի վճռի դեմ, որը կայացվել է թիվ ԵԿԴ/2548/02/09 քաղաքացիական գործով՝ ըստ հայցի «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ի ընդդեմ «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ի՝ պատասխանողի գործողությունների (անգործության) հետևանքով պատճառված վնասը բռնազանձելու պահանջի մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1.Գործի դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ն (ստորև կվկայակոչվի նաև՝ Հայցվոր) հայտնել է, որ Գերմանական վարկային ծրագրի սահմաններում «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ն ՀՀ Արագածոտնի մարզում, Գեղարոտ գետի վրա կառուցել է 3.2 ՄՎտ դրվածքային հզորությամբ «Արագած-2» փոքր ՀԷԿ, որի գործարկման ժամկետը նշանակված էր ս.թ. օգոստոսի 4-ին: ՀԷԿ-ը, համաձայն «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ի (ստորև կվկայակոչվի նաև՝ Պատասխանող կամ բողոքաբեր) կողմից 21.08.2007թ. տրված թիվ ՏՊ-Տ 21-35/0288 տեխնիկական պայմանի, միանում է 35ԿՎ օղային գծով «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ի ԲՍ-ի 1-ին սեկցիային: Միացումն իրականացնելու համար «ՀԷՑ» ՓԲԸ-ի կողմից պետք է «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ում կառուցվեր բջիջ, ինչը կատարելու խնդրանքով ու պահանջով՝ «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ն բազմիցս դիմել է «ՀԷՑ» ՓԲԸ-ին, սակայն Պատասխանողի կողմից ոչ մի աշխատանք՝ բջջի կառուցման և համապատասխան միացում կատարելու մասով չի իրականացվել:

Ընդհանուր, մինչ նույն թվականի հոկտեմբերի 1-ը փոքր ՀԷԿ-ն, ունենալով գործնական հնարավորություն արտադրելու էլեկտրաէներգիա, սակայն պատասխանողի կողմից ցուցաբերած անգործության հետևանքով չիրականացնելով այդ հնարա-

վորությունները կրել է 62 048 867 (վաթսուներկու միլիոն քառասունութ հազար ութ հարյուր վաթսունյոթ) ՀՀ դրամի նյութական վնաս:

Հայցվորը նշել է նաև, որ Պատասխանողի անգործության հետևանքով պատճառված վնասի հաշվարկը կրում է շարունակական բնույթ և ենթակա է հաշվարկման (բռնագանձման) անգործության դրսևորման օրվանից մինչև փոքր ՀԷԿ-ը ենթակայանին միանալու օրը:

Պահանջել է պատասխանողին պարտավորեցնել իր միջոցներով «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում կառուցել բջիջ (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու մնացած բարձր լարման անհրաժեշտ սարքավորումներով և միացնել Գեղարոտ գետի վրա «ԷԼ-Կաս» ՍՊԸ կողմից կառուցված 3.2 ՄՎտ դրվածքային հզորությամբ «Արագած-2» փոքր ՀԷԿ-ը ենթակայանին, միաժամանակ, Պատասխանողից հօգուտ հայցվորի բռնագանձել՝ Պատասխանողի անգործության հետևանքով հայցվորին պատճառված ընդհանուր վնասը (վնաս և բաց թողնված օգուտ), որը 01.10.2009 թվականի դրությամբ՝ օգոստոս և սեպտեմբեր ամիսների համար կազմում է 62 048 867 (վաթսուներկու միլիոն քառասունութ հազար ութ հարյուր վաթսունյոթ) ՀՀ դրամ, ինչպես նաև խախտված իրավունքների վերականգնման և պաշտպանության համար կատարվելիք ծախսերը:

Հայցի առարկան և հիմքը փոխելու մասին դիմումով՝ Հայցվորը հայտնել է, որ Պատասխանող ընկերությունը «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ում իր միջոցներով կառուցել է համապատասխան բջիջը (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու մնացած բարձր լարման համար անհրաժեշտ սարքավորումներով և 01.12.2009 թվականից միացրել Գեղարոտ գետի վրա «ԷԼ-Կաս» ՍՊԸ-ի կողմից կառուցված 3.2 ՄՎտ դրվածքային հզորությամբ փոքր ՀԷԿ ենթակայանին, ուստի հրա-

ժարվում է դատարան ներկայացված հայցի առարկայի այն մասից, որը վերաբերում էր Պատասխանող ընկերությանը որոշակի գործողություն կատարելուն պարտավորեցնելուն:

Հաշվի առնելով այն փաստը, որ Պատասխանողի ապօրինի գործողությունների (անգործության) հետևանքով հայցվորը բաց է թողել հիմնավոր և օրինական 04.08.2009թ. - 01.12.2010թ. համար հաշվարկած օգուտը, ինչպես նաև կրում է նյութական վնասներ, պահանջել է պատասխանողից հօգուտ հայցվորի բռնագանձել՝ պատասխանողի ապօրինի գործողությունների (անգործության) հետևանքով հայցվորին պատճառված ընդհանուր (վնաս և բաց թողնված օգուտ) վնասը՝ 91 526 058 ՀՀ դրամ գումարը, որից 83.205.508, որպես բաց թողնված օգուտ, ներառյալ՝ ԱԱՀ, իսկ 8.320.550 ՀՀ դրամը խախտված իրավունքների վերականգնման և պաշտպանության համար կատարվելիք ծախսերը (վնաս), միաժամանակ Պատասխանողից բռնագանձել «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված դատարան դիմելու համար վճարվելիք պետական տուրքի գումարը:

Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի (այսուհետ նաև՝ Դատարան) 18.06.2010 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է մասնակիորեն՝ պատասխանող «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» փակ բաժնետիրական ընկերությունից հօգուտ հայցվոր «Էլ-Կաս» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության բռնագանձվել է՝ 88 205 058 (ութսունութ միլիոն երկու հարյուր հինգ հազար հիսունութ) ՀՀ դրամ, որից 83 205 508 (ութսունեութ միլիոն երկու հարյուր հինգ հազար հինգ հարյուր ութ) ՀՀ դրամ, որպես բաց թողնված օգուտ, ներառյալ՝ ԱԱՀ, 5 000 000 (հինգ միլիոն) ՀՀ դրամը խախտված իրավունքների վերականգնման և պաշտպանության համար կատարվելիք ծախսերը (վնաս):

Վերաքննիչ բողոք է բերել «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ն:

Վերաքննիչ բողոքի պատասխան է ներկայացրել «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ն:

2. Վերաքննիչ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը.

Վերաքննիչ դատարանը ստորև շարադրում է վերաքննիչ բողոքի հիմքերն ու հիմնավորումները՝ դատարանի նախընտրած հերթականությամբ և խմբավորմամբ:

1) Դատարանը սխալ է մեկնաբանել և կիրառել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասը, 47-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 54-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ - մասերը:

Բողոք բերած անձը բողոքի սույն հիմքը հիմնավորում է հետևյալ փաստարկներով.

Վկայակոչելով նշված հոդվածները, բողոքաբերը նշում է, որ նշված հոդվածների համադրված վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը քաղաքացիական գործերով դատավարության ընթացքում որպես գրավոր ապացույց դիտարկել է միայն այն գրավոր փաստաթղթերը, որոնք պարունակում են վեճի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների մասին տեղեկություններ, որոնք դատարանին են ներկայացվում բնօրինակով կամ պատշաճ վավերացված պատճենի ձևով:

Մինչդեռ սույն գործով Դատարանը, որպես գրավոր ապացույց հետազոտել և գնահատել է «Էլ-Կաս» ՍՊ ընկերության կողմից պատճենի ձևով ներկայացված գրավոր փաստաթղթերը, որոնք գրավոր ապացույցներ համարվել չեն կարող, քանի որ դրանք չեն ներկայացվել բնօրինակով կամ պատշաճ վավերացված պատճենի ձևով:

2) Ղատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածը, չի կիրառել 48-րդ հոդվածի 1-ին, 6-րդ մասերը, 49-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

Բողոք բերած անձը բողոքի սույն հիմքը հիմնավորում է հետևյալ փաստարկներով.

Վկայակոչելով նշված հոդվածները, բողոքաբերը նշում է, որ իրավահավասարության սկզբունքը սերտորեն կապված է մրցակցության սկզբունքի հետ և միայն դրա իրացման պայմաններում է հնարավոր ապահովել մրցակցության սկզբունքի լիարժեք իրացումը: Ղատավարությունում կողմերի իրավահավասարության սկզբունքը՝ կողմերի միջև արդարացի հավասարակշռության իմաստով, հանդիսանում է «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասով երաշխավորված արդար դատաքննության հիմնական տարրերից մեկը և պահանջում է, որպեսզի յուրաքանչյուր կողմին տրամադրվի ողջամիտ հնարավորություն՝ ներկայացնելու իր գործն այնպիսի պայմաններում, այդ թվում՝ ապացույցներ ներկայացնելու, որոնք նրան իր հակառակորդի նկատմամբ չեն դնի էականորեն նվազ բարենպաստ վիճակում (տես Անկերլը ընդդեմ Շվեյցարիայի գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 23.10.1996 թվականի որոշումը):

Սույն գործով հայցվոր «Էլ-Կաս» ՍՊ ընկերությունը, հաշվի առնելով վերջինիս կողմից ներկայացված պահանջը և վիճելի իրավահարաբերության առանձնահատկությունները, պարտավոր էր ապացուցել հետևյալ փաստերը.

1. «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ի և «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ի միջև գոյություն ունեցող պարտավորության առկայությունը, որի ուժով «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ն պարտավոր էր իր միջոցներով մինչև 04.08.2009թ. «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում կառուցել բջիջ (ըստ հաստատ-

ված նախագծի) յուղային անջատիչով ու մնացած բարձր լարման սարքավորումներով և միացնել «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ը ենթակայանին,

2. «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ի կողմից նշված պարտավորության խախտումը,

3. Նման խախտման հետևանքով «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ի 04.08.2009 - 30.11.2009թթ. ընկած ժամանակահատվածի համար 83 205 508 (ութսուներեք միլիոն երկու հարյուր հինգ հազար հինգ հարյուր ութ) ՀՀ դրամ գումարի չափով բաց թողնված օգուտի տեսքով վնաս պատճառված լինելը,

4. «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ի 8 320 550 (ութ միլիոն երեք հարյուր քսան հազար հինգ հարյուր հիսուն) ՀՀ դրամի չափով ծախսերի առկայությունը, որը նա կատարել է կամ պետք է կատարի խախտված իրավունքը (բաց թողնված օգուտը) վերականգնելու համար:

Մինչդեռ, ի խախտում վերոհիշյալ դրույթների, Հայցվորը չի ներկայացրել որևէ թույլատրելի և վերաբերելի ապացույց, որով կհաստատվեր սույն գործի քննության համար էական նշանակություն ունեցող վերոհիշյալ փաստերը, որպիսի պայմաններում դրանց վիճելի մնալու դեպքում դրա անբարենպաստ հետևանքները պետք է կրեր Հայցվորը: Սակայն Ղատարանը, վերոգրյալի հիման վրա հայցը մերժելու փոխարեն, վճռել է մասնակիորեն բավարարել «Էլ-Կաս» ՍՊ ընկերության հայցը:

3) Ղատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 122-րդ հոդվածը, 53-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 131-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը, 132-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ պարբերությունը հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Բողոք բերած անձը բողոքի սույն հիմքը հիմնավորում է հետևյալ փաստարկներով.

Վկայակոչելով նշված հոդվածները, բողոքաբերը նշում է, որ Ղատարանը ցանկացած գործ քննելիս պարտավոր է անմիջականորեն հետազոտել գործում առկա բոլոր ապացույցները, յուրաքանչյուր ապացույց գնահատել նախ՝ գործին դրա վերաբերելիության, օրենքով նման ապացույցի թույլատրելիության, արժանահավատության, իսկ վերաբերելի բոլոր ապացույցները միասին՝ որոշակի փաստ (փաստեր) հաստատելու համար բավարարության տեսանկյունից, ապացույցների միջև հակասության դեպքում մերժել իր կարծիքով ոչ արժանահավատ ապացույցը՝ հիմնավորելով տվյալ մերժումը, քանի որ միայն նման հիմնավորումը կարող է վկայել գործի բազմակողմանի հետազոտության մասին:

Մինչդեռ այս դեպքում Ղատարանը չի հետազոտել և գնահատել գործում առկա հետևյալ ապացույցները.

ա) ՀՀ էներգետիկայի կարգավորող հանձնաժողովի կողմից 30.08.2002թ. «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲ ընկերությանը տրված ՀՀ էլեկտրական էներգիայի (հզորության) բաշխման 1Տ1 0092 լիցենզիան, ինչի արդյունքում չի պարզել ենթադրյալ վիճելի իրավահարաբերության մեջ Պատասխանողի իրավական կարգավիճակը,

բ) ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 10.03.2010թ. թիվ ՍԱ-450 գրությունը, ինչի հետևանքով հաստատված չի համարել այն հանգամանքը, որ 09.11.2007թ. թիվ 509-Ա «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ին տրամադրվել է ՀՀ Արագածոտնի մարզում՝ Գեղարոտ գետի վրա, «Գեղարոտ» փոքր հիդրոէլեկտրակայանի կառուցման թիվ 0269 լիցենզիան՝ մինչև 2010 թվականի նոյեմբերի 9-ը գործողության ժամկետով, իսկ 03.02.2010թ. թիվ 19Ա որոշմամբ «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ին տրամադրվել է «Գեղարոտ» փոքր հիդրոէլեկտրակայանում էլեկտրական էներգիայի (հզորության) արտադրության թիվ 0344 լիցենզիան՝ 15 տարի գործողության ժամկետով: Նշված հանգամանքի հաս-

տատման դեպքում ինքնին կբացառվեր Հայցվորի կողմից բաց թողնված օգուտի տեսքով վնաս կրելու հնարավորությունը, քանի որ նման պայմաններում վերջինս «քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում» էլ չէր կարող զբաղվել էլեկտրական էներգիայի արտադրությամբ:

զ) ՀՀ Հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 11.03.2010թ. թիվ ՆԳ-466Ս գրությունը, ինչի հետևանքով չի հաստատել գործի քննության համար նշանակություն ունեցող այն հանգամանքը, որ 03.02.2010թ. թիվ 20-Ա որոշմամբ, որն ուժի մեջ է մտել 06.03.2010թ., «Գեղարոտ» փոքր ՀԷԿ-ից առաքվող էլեկտրաէներգիայի սակագինը սահմանվել է 18, 337 ՀՀ դրամ/կՎտժ՝ առանց ԱԱՀ-ի և 22, 004 դրամ/ կՎտժ, ներառյալ՝ ԱԱՀ-ն: Այս հանգամանքի հաստատման դեպքում Ղատարանը չէր կարող բավարարել 04.08.2009-31.11.2009թ. ընկած ժամանակահատվածի համար հաշվարկված բաց թողնված օգուտը, քանի որ այդ ընթացքում «Գեղարոտ» փոքր ՀԷԿ-ից առաքվող էլեկտրաէներգիայի սակագին սահմանված չի եղել:

դ) Հայցվոր «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ի և պատասխանող «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ի ցուցմունքներն այն մասին, որ կողմերի միջև չի կնքվել Միացման պայմանագիր, որպիսի պայմաններում Ղատարանը հաստատված է համարել կողմերի միջև պարտավորության առկայության փաստը:

ե) Հայցվոր «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ի և պատասխանող «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ի ցուցմունքներն այն մասին, որ Հայաստանի Հանրապետության էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարության աշխատակազմի էներգետիկայի պետական տեսչության 09.09.2009թ. թիվ Կ-162 ԱԿՏ-կարգադրագրով տրվել է «Գեղարոտ» փոքր ՀԷԿ-ի գործարկման բացասական եզրակացություն, իսկ դրական եզրակացությունը տրվել է միայն 04.12.2009թ. ՀՀ էներգետիկայի և բնական պաշարների

նախարարության թիվ Կ-162 (ա) էլեկտրատեղակայանքի եզրակացությամբ:

4) Ղատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 131-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետը, 51-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

Բողոք բերած անձը բողոքի սույն հիմքը հիմնավորում է հետևյալ փաստարկներով.

Վկայակոչելով նշված հոդվածները, նշել է, որ դրանցից հետևում է, որ օրենսդիրը սահմանել է դատարանի պարտականությունը պարզելու գործի ճիշտ լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքները, այսինքն՝ ապացուցման առարկան: Ընդ որում, եթե, օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի համաձայն, գործի որոշակի հանգամանքներ պետք է հաստատվեն միայն որոշակի ապացույցներով, ապա այլ ապացույցների միջոցով դրանց հաստատումը անթույլատրելի է:

Տվյալ դեպքում, Ղատարանը հաստատված է համարել այն հանգամանքը, որ Պատասխանողի պարտավորությունը՝ իր միջոցներով «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում կառուցել բջիջ (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու բարձր լարման սարքավորումներով և միացնել ՓՀԷԿ-ը ենթակայանին սահմանվում է ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 2007թ. հուլիսի 27-ի թիվ 314Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 3.7 կետով: Եվ ստանալով Հայցվորի 2009թ. մայիսի 4-ին թիվ 05-ՀԱ գրությունը՝ Պատասխանողը պարտավոր էր մինչև 2009թ. օգոստոսի 4-ը իր միջոցներով «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում կառուցել բջիջ (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու բարձր լարման սարքավորումներով և միացնել ՓՀԷԿ-ը ենթակայանին, սակայն չի արվել այն դեպքում, երբ նույն կարգի 4.1 կետից հետևում է, որ Պատասխանողի պարտավորությունն իր միջոց-

ներով «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու բարձր լարման սարքավորումներով բջիջ կառուցելու պարտավորությունը կարող էր ծագել միայն Միացման պայմանագրից, որում էլ պետք է սահմանվեին այդ պարտավորության կատարման ժամկետները: Հետևաբար՝ սույն գործի համար էական նշանակություն ունեցող այդ հանգամանքը կարող էր հաստատվել միայն կողմերի միջև կնքված միացման պայմանագրով:

Դատարանն ամբողջ ծավալով չի պարզել գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող այն փաստական հանգամանքները, թե արդյոք Հայցվորի ձեռնարկած միջոցները և այդ նպատակով կատարված նախապատրաստությունները բավարար են եղել Հայցվորի «իրավունքի չխախտման պարագայում եկամուտի ստացման համար»: Մինչդեռ դրանց պարզման դեպքում ակնհայտ կդառնար, որ Հայցվորը 04.08.2009 - 30.11.2009թ. ընկած ժամանակահատվածում չի ունեցել իրական և իրավական հնարավորություն նախ միանալու էլեկտրաէներգետիկական համակարգին, քանի որ չի ունեցել էլեկտրատեղակայանքի գործարկման դրական եզրակացություն, իսկ միանալու դեպքում էլ չէր կարող զբաղվել էլեկտրաէներգիայի արտադրությամբ, քանի որ չի ունեցել համապատասխան լիցենզիա: Նշված նորմերի խախտման հետևանքով՝ Դատարանը մասնակիորեն բավարարել է հայցը:

5) Դատարանը սխալ է մեկնաբանել և կիրառել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածը, «էլեկտրաէներգետիկական համակարգին էլեկտրաէներգիա արտադրող կայանների միանալու կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 27.07.2007թ. թիվ 314-Ն որոշմամբ հաստատված էլեկտրաէներգետիկական համակարգին էլեկտրաէներգիա արտադրող կայանների միանալու կարգի (այսուհետ՝ նաև Կարգ) 3.7 կետը, Հայաստանի Հանրա-

պետության քաղաքացիական օրենսգրքի 352-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերը, որոնք չպետք է կիրառեր, չի կիրառել Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 448-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 451-րդ հոդվածի 1-ին մասը, Կարգի 4.1, 4.2 կետերը:

Քողոք բերած անձը բողոքի սույն հիմքը հիմնավորում է հետևյալ փաստարկներով.

Վկայակոչելով վերոգրյալ իրավական ակտերի և նորմերի պահանջները, բողոքաբերը նշում է, որ պարտավորությանը տրված վերոհիշյալ բնորոշումից բխում է, որ պարտավորությունը քաղաքացիական իրավահարաբերության տեսակներից մեկն է, որը կարող է առաջանալ միայն որոշակի իրավաբանական փաստի կամ մի քանի իրավաբանական փաստերի (պարտավորության ծագման հիմքերի) միաժամանակյա առկայության դեպքում: Ինչպես բխում է Կարգի 3.7, 4.1 կետերի համադրումից, այն դեպքում, երբ էլեկտրաէներգիա արտադրող նոր կայանները էլեկտրաէներգետիկական համակարգին միացնելու համար անհրաժեշտ է էլեկտրաէներգետիկական համակարգում կատարել համապատասխան փոփոխություններ, Բաշխողը և (կամ) Հաղորդողը պարտավոր է իրականացնել անհրաժեշտ բոլոր աշխատանքները, եթե Կառուցողի (կամ Արտադրողի) և Բաշխողի միջև կնքվել է անհրաժեշտ աշխատանքների կատարման ժամկետների, ինչպես նաև այդ ժամկետների խախտման համար պատասխանատվության վերաբերյալ պայմաններ նախատեսող միացման պայմանագիր: Այլ կերպ ասած՝ Բաշխողի իր հաշվեկշռում գտնվող էլեկտրատեղակայանքներում անհրաժեշտ բոլոր աշխատանքները կատարելու պարտավորությունը կարող է ծագել միայն միացման պայմանագրի հիման վրա, որը, «Էներգետիկայի մասին» ՀՀ օրենքի 40-րդ հոդվածի համաձայն, ուժի մեջ է մտնում Հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովում գրանցվելու պահից:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Հայցվորի և Պատասխանողի միջև չի կնքվել միացման պայմանագիր, որպիսի պայմաններում, փաստորեն, Պատասխանողը չի ունեցել «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու բարձր լարման սարքավորումներով բջիջ կառուցելու և ՓՀԷԿ-ը ենթակայանին միացնելու պարտավորություն, քանի որ ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի համաձայն՝ ոչ ոք չի կարող կրել պարտականություններ, որոնք սահմանված չեն օրենքով.

Մինչդեռ Ղատարանը, հաշվի չառնելով վերոհիշյալ նորմերի պահանջները, հանգել է սխալ հետևության այն մասին, որ «Պատասխանողի պարտավորությունը՝ իր միջոցներով «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում կառուցել բջիջ (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու բարձր լարման սարքավորումներով և միացնել ՓՀԷԿ-ը ենթակայանին սահմանվում է ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 2007թ. հուլիսի 27-ի թիվ 314-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի 3.7 կետով: Ստանալով Հայցվորի 2009թ. մայիսի 4-ին թիվ 05-ՀԱ գրությունը՝ Պատասխանողը պարտավոր էր մինչև 2009թ. օգոստոսի 4-ը իր միջոցներով «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում կառուցել բջիջ (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու բարձր լարման սարքավորումներով և միացնել ՓՀԷԿ-ը ենթակայանին: Այնուհետև, Ղատարանը, իր արած եզրահանգմանը հակասելով, նշել է, որ «Պատասխանողը, ստանալով հայցվորի 2009թ. մայիսի 4-ի թիվ 05-ՀԱ գրությունը, որն, ըստ էության, հանդիսանում է միացման պայմանագիր կնքելու հայտ, առաջնորդվելով ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 27.07.2007 թվականի թիվ 314-Ն որոշմամբ հաստատված էլեկտրաէներգետիկական համակարգին էլեկտրաէներգիա արտադրող կայանների միանալու կարգի 4.1. կետի պահանջներով՝ պարտավոր էր «Էլ-Կաս» ՍՊԸ հետ

կնքել միացման պայմանագիր և իր միջոցներով «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում կառուցել բջիջ (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու մնացած բարձր լարման սարքավորումներով և միացնել «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ը ենթակայանին»: Այսինքն՝ նշված հետևությամբ Ղատարանը ևս անհրաժեշտ է համարել միացման պայմանագրի կնքման հանգամանքը «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ոչ բարձր լարման սարքավորումներով բջիջ կառուցելու պարտավորության ծագման համար, սակայն հանգել է սխալ հետևության, որ Հայցվորի 2009թ. մայիսի 4-ի թիվ 05-ՀԱ գրությունը հանդիսանում է միացման պայմանագիր կնքելու հայտ (օֆերտա), հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վկայակոչել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 451-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 448-րդ հոդվածի 1-ին մասը, Կարգի 4.2 կետը և նշել, որ նորմերի համադրված վերլուծությունից հետևում է, որ միացման պայմանագրի օֆերտան, ի թիվս այլ պայմանների, պետք է առնվազն պարունակեր անհրաժեշտ աշխատանքների կատարման ժամկետների, այդ ժամկետների խախտման դեպքում կողմերի պատասխանատվության մասին պայմաններ, ինչպես նաև պետք է կից ներկայացվեր փորձաքննություն անցած Նախագիծը: Մինչդեռ, Հայցվորի 2009թ. մայիսի 4-ի թիվ 05-ՀԱ գրությունը չի համապատասխանել վերոհիշյալ պայմաններին, հետևաբար Ղատարանի հետևությունը դրա միացման պայմանագրի հայտ լինելու մասին անհիմն է: Վերոգրյալից հետևում է, որ «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու բարձր լարման սարքավորումներով բջիջ կառուցելու «պարտավորությունը» չէր կարող չնախատեսել կատարման ժամկետ, ուստի Ղատարանը սխալ է կիրառել նաև Հայաստանի Հանրապետության

քաղաքացիական օրենսգրքի 352-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերը:

6) Ղատարանը սխալ է մեկնաբանել և կիրառել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 409-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը, 17-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերը, որոնք չպետք է կիրառեր:

Բողոք բերած անձը բողոքի սույն հիմքը հիմնավորում է հետևյալ փաստարկներով.

Նշված հոդվածներից հետևում է, որ վնասի հատուցման համար պարտադիր պայման է պարտապանի ոչ օրինաչափ վարքագծի, վնասների, վնասների ու ոչ օրինաչափ գործողության միջև պատճառահետևանքային կապի և պարտապանի մեղքի միաժամանակյա առկայությունը: Ընդ որում, քննարկվող պարագայում օրենսդրի կողմից ամրագրվել է վնաս պատճառած անձի մեղավորության կանխավարկածը, քանի որ ենթադրյալ վնաս պատճառած անձն է կրում իր մեղքի բացակայության ապացուցման պարտականությունը, որի ապացուցումն էլ վնաս պատճառած անձին ազատում է այն հատուցելուց:

Այսինքն՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի հիմքով պարտավորության խախտման դեպքում վնասի հատուցման համար պարտադիր պայման հանդիսացող տարրերից՝ վնասների առկայության, պատասխանողի մոտ ոչ օրինաչափ վարքագծի առկայության, վնասների ու ենթադրյալ վնաս պատճառող անձի ոչ օրինաչափ գործողության միջև պատճառահետևանքային կապի առկայության հանգամանքների ապացուցման բեռը կրում է հայցվոր կողմը, իսկ հայցվորի կրած վնասի հարցում իր մեղքի բացակայության հանգամանքի ապացուցման պարտականությունը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի կանխավարկածի հիմքով, կրում է պատասխանող կողմը:

Սույն գործի փաստերից հետևում է, որ Հայցվորի և Պատասխանողի միջև միացման պայմանագրի բացակայության

դեպքում կողմերի միջև բացակայել է «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու բարձր լարման սարքավորումներով բջիջ կառուցելու պարտավորությունը, որպիսի պայմաններում պատասխանող «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ն չէր կարող խախտել այն, այսինքն՝ դրսևորել հակաօրինական վարքագիծ: Հետևաբար «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲ ընկերությունը օրենքով չսահմանված պարտականության չկատարման համար չէր կարող ենթարկվել քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության: Վերոգրյալից հետևում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 40-րդ, 17-րդ հոդվածները չեն եղել սույն գործով կիրառելի:

7) Ղատարանը սխալ է մեկնաբանել և կիրառել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, 409-րդ հոդվածի 4-րդ մասը, չի կիրառել «Էներգետիկայի բնագավառում և էներգասպառման ոլորտում պետական տեխնիկական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասի դ) ենթակետը, Կարգի 4.3 կետի 1-ին ենթակետը, «6 ԿՎ և բարձր լարման նոր կառուցվող և վերակառուցվող էլեկտրատեղակայանքների գործարկման եզրակացություն տալու կարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության 01.06.2005թ. թիվ 739-Ն որոշման 5-րդ, 6-րդ կետը, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 104-րդ հոդվածը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ պարբերությունը, «Էներգետիկայի մասին» ՀՀ օրենքի 23-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 35-րդ հոդվածի 1-ին մասը, «Լիցենզավորման մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ պարբերությունը, «Հայաստանի Հանրապետության էներգետիկայի բնագավառում գործունեության լիցենզավորման կարգը հաստատելու մասին» ՀՀ էներգետիկայի կարգավորող հանձնաժողովի 30.01.2002թ. թիվ 4 որոշմամբ հաստատված կարգի (այսուհետ՝ նաև Լիցենզա-

վորման կարգ) 2.1 կետի 2-րդ ենթակետը, 2.9., 2.2., 3.20 կետերը, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 169-րդ հոդվածը, որոնք բաց թողնված օգուտի տեսքով վնասի հատուցման պահանջի դեպքում պետք է կիրառեր:

Բողոք բերած անձը բողոքի սույն հիմքը հիմնավորում է հետևյալ փաստարկներով.

Տվյալ դեպքում, Ղատարանը բաց թողնված օգուտի տեսքով վնասի հատուցման համար պահանջվող՝ սեփականատիրոջ հնարավորության առկայության վերաբերյալ հետևության հանգեցիլիս, հաստատված է համարել, որ «Հայցվորն ունենալով բոլոր իրավական հիմքերը, դրանք են փոքր ՀԵԿ կառուցելու լիցենզիա, Պատասխանողի կողմից 21.08.2007թ. տրված թիվ ՏՊ-Տ 21-35/0288 տեխնիկական պայմաններ, 22.06.2007թ., 15.07.2009թ. և 01.08.2009թ. Հայցվորի և «Խորդա» ՍՊԸ կողմից կազմված համատեղ արձանագրությունները, 01.08.2009թ. Հայցվորի և «Երֆրեգ» ԲԲԸ-ի կողմից կազմված համատեղ ակտը, վերահսկող համայնքների ղեկավարների, ՀՀ քաղաքաշինության պետական տեսչության Արագածոտնի տարածքային բաժնի պետի կողմից կազմված ակտերը՝ օգոստոսի 4-ից «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ում միացման բջջի կառուցման և ՓՀԷԿ-ը կայանին միանալու դեպքում պատրաստ էր էլեկտրաէներգիա առաքել Պատասխանողին և եկամուտ ստանալ»:

Մինչդեռ, Ղատարանի կողմից գործի առանձնահատկությունների և կիրառման ենթակա օրենսդրության համադրման դեպքում Ղատարանը չէր հանգի նման սխալ հետևության հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վկայակոչելով այս կետի հիմքում ընկած իրավական ակտերը, բողոքաբերը նշում է, որ նոր կառուցվող կամ վերակառուցվող էլեկտրատեղակայանքները 6(10) կՎ և բարձր լարման էլեկտրաէներգետիկական ցանցին միացնելու և շահագործելու համար անհրաժեշտ է Բաշխողին ուղղված դիմումին կից ներ-

կայացնել նաև էլեկտրատեղակայանքի գործարկման եզրակացությունը, որը տրվում է սեփականատիրոջ դիմումի հիման դիմում ստանալու պահից 5 օրվա ընթացքում լիազոր մարմնի մասնագետ-տեսուչի կողմից կազմված դրական եզրակացությամբ ակտ-կարգադրագրի հիման վրա: Ընդ որում, էլեկտրատեղակայանքի սեփականատերն է կրում էլեկտրատեղակայանքների գործարկման եզրակացություն տալու համար պահանջվող տեխնիկական փաստաթղթերի ամբողջական փաթեթը ներկայացնելու և դրանք չներկայացնելու դեպքում դրա բացասական հետևանքները կրելու ռիսկը: Վերոգրյալի համատեքստում, էներգետիկայի բնագավառում և էներգասպառման ոլորտում անվտանգության ապահովման նկատառումից ելնելով, օրենսդիրը վարչական պատասխանատվություն է սահմանել առանց էլեկտրատեղակայանքի գործարկման եզրակացության էլեկտրատեղակայանքը էլեկտրաէներգետիկական ցանցին միացնելու համար:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ ՀՀ էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարության աշխատակազմի էներգետիկայի պետական տեսչության 09.09.2009թ. թիվ Կ-162 ԱԿՏ կարգադրագրով տրվել է բացասական եզրակացություն, հետևաբար, «Էլ Կաս» ՍՊ ընկերությունը էլեկտրատեղակայանքի գործարկման եզրակացության համար պետական լիազոր մարմին է դիմել ամենավաղը 04.09.2009թ., այսինքն՝ բաց թողնված օգուտի տեսքով վնասի հաշվարկման ժամկետի սկզբից մեկ ամիս անց: Վերջինիս կողմից թույլ տրված թերությունները վերացնելուց հետո դրական եզրակացությունը տրվել է միայն 04.12.2009թ. Հայաստանի Հանրապետության էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարության թիվ Կ-162 (ա) էլեկտրատեղակայանքի եզրակացությամբ, այսինքն՝ Հայցվորի ենթադրյալ իրավունքի խախտման պահից չորս ամիս անց, որպիսի պայմաններում վերջինս չէր էլ կարող գործարկել «Գեղա-

րոտ» փոքր ՀԷԿ-ը: Նման պայմաններում Ղատարանի հետևությունն այն մասին, որ օգոստոսի 4-ից «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ում միացման բջջի կառուցման և ՓՀԷԿ-ը կայանին միանալու դեպքում պատրաստ էր էլեկտրաէներգիա առաքել Պատասխանողին, անհիմն է:

Ղատարանը, հաշվի չառնելով այն հանգամանքը, որ էլեկտրական էներգիայի արտադրության լիցենզիան տրամադրելու մասին որոշմամբ միաժամանակ սահմանվում է դրա վաճառքի սակագինը, որպես բաց թողնված օգուտի տեսքով պատճառված վնասների հաշվարկման համար 1 Կվտ/ժամ էլեկտրական էներգիայի համար հիմնական չափ է համարել ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 21.11.2008թ. թիվ 638-ն որոշմամբ սահմանված սակագինը:

Վերոհիշյալ պատճառաբանությամբ Հայցվորը չի կրել և չէր էլ կարող կրել բաց թողնված օգուտի տեսքով 83 205 508 (ութսուներեք միլիոն երկու հարյուր հինգ հազար հինգ հարյուր ութ) ՀՀ դրամի չափով վնաս, որպիսի պայմաններում անհիմն են վնասի հատուցման տվյալ պայմանի վերաբերյալ Ղատարանի բոլոր պատճառաբանություններն ու հետևությունները: Ասվածից հետևում է, որ Հայցվորը չէր կարող կրել նաև 5.000.000 ՀՀ դրամի չափով իրական վնաս խախտված իրավունքները վերականգնելու համար:

8) Ղատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 130-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, 132-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ պարբերությունը:

Բողոք բերած անձը բողոքի սույն հիմքը հիմնավորում է հետևյալ փաստարկներով.

Տվյալ դեպքում, Ղատարանը հետևություններ է արել ենթադրյալ վիճելի իրավահարաբերության առկայության, «ԷԼ-Կաս» ՍՊԸ-ի և «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ի միջև գոյություն ունեցող պարտավորության առկայության, Պա-

տասխանողի կողմից այդ պարտավորության խախտման և դրա հետևանքով Հայցվորին 83 205 508 ՀՀ դրամի չափով բաց թողնված օգուտի և 5 000 000 (հինգ միլիոն) ՀՀ դրամի չափով իրական վնասի առկայության և մի շարք այլ հանգամանքների մասին առանց որևէ թույլատրելի և վերաբերելի ապացույցի հետազոտման և գնահատման: Ավելին, Դատարանը չի հետազոտել և գնահատել Պատասխանողի կողմից ներկայացված ապացույցները և չի հաստատել գործի քննության համար էական նշանակություն ունեցող վերոհիշյալ հանգամանքները, որոնց վրա հիմնվում են «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲ ընկերության առարկությունները: Արդյունքում, Դատարանը հանգել է սխալ հետևության Պատասխանողի ոչ օրինաչափ վարքագծի հետևանքով Հայցվորի խախտված իրավունքների և վերջինիս պատճառված վնասների, վնասների ու Պատասխանողի ոչ օրինաչափ գործողության պատճառահետևանքային կապի և նրա մեղքի միաժամանակյա առկայության վերաբերյալ, ինչի հետևանքով Դատարանը սխալ է ընտրել և կիրառել կիրառման ենթակա նորմերը:

Վերոգրյալի հիման վրա վերաքննիչ բողոք բերած անձը պահանջել է Դատարանի վճիռը՝ հայցը մասնակի բավարարելու մասով բեկանել և այդ մասով գործն ուղարկել նոր քննության:

2.1. Վերաքննիչ բողոքի պատասխանի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը.

Վճիռը հիմնավորված և օրինական է, իսկ ներկայացված բողոքն անհիմն ու ձևական, քանի որ Պատասխանող ընկերության ոչ օրինաչափ վարքագծի, հայցվորի խախտված իրավունքների, վերջինիս պատճառված վնասների, վնասների ու Պատասխանողի ոչ օրինաչափ գործողության միջև պատճառա-

հետևանքային կապի և նրա մեղքի միաժամանակյա առկայությունը հիմնավորվում է հետևյալով.

1. 2009թ. մայիսի 4-ի թիվ 05-ՀԱ գրությամբ, Հայցվորը դիմել է Պատասխանողին և հայտնել, որ «Համաձայն «ՀԵՑ» ՓԲԸ-ի կողմից տրված ՏՊ-Տ 21-35/0288 առ 21.08.2007թ. տեխնիկական պայմանի, «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ը 35կՎ-օդային գծով պետք է միանա «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ի ԲՍ-ի 1-ին սեկցիային և «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ի ու 35կՎ օդային գծի կառուցման աշխատանքներն ավարտվելու են մինչև 31.07.2009թ., իսկ փոքր ՀԷԿ-ը 04.08.2009թ. պատրաստ է լինելու թողարկման»: Այս գրությունն անտեսվել է Պատասխանողի կողմից և մինչ օրս որևէ գրավոր պատասխան չի ներկայացվել Հայցվորին: 2009թ. օգոստոսի 10-ի թիվ 09-ՀԱ գրությամբ, Հայցվորը դիմելով Պատասխանողին կրկին խնդրել է բջջի կառուցումն ավարտել մինչև 24-ը, միաժամանակ տեղեկացրել է, որ հակառակ դեպքում կկրի վնասներ, ինչը համարժեք է 3.2Մվտ դրվածքային հզորությամբ էլեկտրակայանի պարապուրդի: Այս գրությունը նույնպես անտեսվել է Պատասխանողի կողմից:

ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովը, 26.08.2009թ. թիվ ՌՆ-1891Լ և 25.11.2009թ. թիվ ՆԳ-2629Լ գրություններով, որոնք ներկայացվել են Պատարանին, հիմք ընդունելով ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 2007թ. հուլիսի 27-ի թիվ 314Ն որոշմամբ հաստատված էլեկտրաէներգետիկական համակարգին էլեկտրաէներգիա արտադրող կայանների միանալու կարգը՝ Պատասխանողին երկու անգամ առաջարկել է գործող կարգի համաձայն, հնարավորինս սեղմ ժամկետում, ապահովել ՓՀԷԿ-ի ցանցին միանալու հնարավորությունը և ներկայացնել պարզաբանումներ վերը շարադրվածի վերաբերյալ:

Հանձնաժողովի տվյալ հորդորն անտեսվել է Պատասխանողի կողմից: Պատասխանողը, ստանալով իմ վստահորդիս

2009թ. մայիսի 4-ի թիվ 05-ՀԱ գրությունը, որը հանդիսանում է միացման պայմանագիր կնքելու հայտ, առաջնորդվելով ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 2007թ. հուլիսի 27-ի թիվ 314Ն որոշմամբ հաստատված էլեկտրաէներգետիկական համակարգին էլեկտրաէներգիա արտադրող կայանների միանալու կարգի 4.1. կետի պահանջներով պարտավոր էր «Էլ-Կաս» ՍՊԸ հետ կնքել միացման պայմանագիր և իր միջոցներով «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում կառուցել բջիջ (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու մնացած բարձր լարման սարքավորումներով և միացնել ՓՀԷԿ-ը ենթակայանին: Այն, որ Հայցվորի կողմից ուղարկված 2009թ. մայիսի 4-ի թիվ 05-ՀԱ գրությունը հանդիսանում է միացման պայմանագիր կնքելու համար ներկայացված դիմում, հիմնավորվում է ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի կողմից փաստաբանական հարցման ս.թ. մարտի 5-ի թիվ ՍԱ-441 ի պատասխան գրությամբ, որը ներկայացրել են Ղատարանին: Այսպիսով, հիմնավորվում է Պատասխանողի ոչ օրինաչափ վարքագիծը, քանի որ վերջինս ունենալով երեք ամիս ժամանակ պարտավոր էր մինչև 2009թ. օգոստոսի 4-ը վստահորդիս հետ կնքել միացման պայմանագիր և իր միջոցներով «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում կառուցել բջիջ (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու մնացած բարձր լարման սարքավորումներով և միացնել ՓՀԷԿ-ը ենթակայանին, ինչը չի կատարել:

Փաստորեն, Պատասխանողի ներկայացուցիչը Ղատարան ներկայացված հայցադիմումի վերաբերյալ իր առարկություններում և բողոքում բերում է մի փաստարկ, որի հակառակը կատարում է Պատասխանող ընկերությունը: Պատասխանողի ոչ օրինաչափ գործողությունների հետևանքով խախտվել է Հայցվորի ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու սահմանադրական իրավունքը:

Սակայն Պատասխանողը, ունենալով առջևում երեք ամիս, որևէ գործողություն չի կատարել, ինչի հետևանքով Հայցվորը կրել է վնասներ՝ բաց է թողել օգուտ:

Պատասխան ներկայացրած անձը, ըստ էության, համաձայնելով Ղատարանի հետևությունների հետ, նշել է, որ բողոքի հիմքերը հիմնավորված չեն, իսկ Ղատարանի վճիռը, հանդիսանալով նյութական և դատավարական նորմերի վերլուծության արդյունք, հիմնավորված է և բխում է օրենքի պահանջներից:

Պահանջել է վերաքննիչ բողոքը մերժել:

3. Վերաքննիչ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը.

1) Գերմանական վարկային ծրագրի սահմաններում Հայցվորը ՀՀ Արագածոտնի մարզում, Գեղարոտ գետի վրա կառուցել է 3.2 ՄԿտ դրվածքային հզորությամբ «Արագած-2» փոքր ՀԷԿ, որի գործարկման ժամկետը նշանակված էր 2009 թվականի օգոստոսի 4-ին:

2) «ՀԷՑ» ՓԲԸ-ի տեխնիկական տնօրենի 21.08.2007 թվականի թիվ ՏՊ-921-35/0288 գրության համաձայն. «ՀՀ Արագածոտնի մարզում Գեղարոտ գետի վրա կառուցվող 3200 ԿԿտ հզորության «Արագած-2» ՓՀԷԿ-ը ցանցին միացնելու համար անհրաժեշտ է.

1. Կառուցել համապատասխան հզորության 35/6 կվ ենթակայան, ըստ նախագծի:

2. ՀԷԿ-ը միացնել «Հարթավան» 35/10 ԿԿ Ե/Կ-ի 35 ԿԿ ԲՍ-ի 1-ին սեկցիային՝ նախապես տեղադրելով 35 կվ յուղային անջատիչով բջիջ և լարման տրանսֆորմատորի բջիջ՝ կառուցելով 35 կվ օդային գիծ, ըստ նախագծի:

3. Ռելեական պաշտպանությունը և ավտոմատիկական նախատեսել՝ համաձայն ԷՍԿ-ի կձն պահանջների՝ տեղադրել բա-

ժանարար պաշտպանություն՝ համաձայնեցնելով «Էներգետիկական համակարգի օպերատոր» ՓԲ Ընկերության հետ:

4. Նախագիծը նախապես համաձայնեցնել «ՀԷՑ» ՓԲ Ընկերության հետ:

5. «Հարթավան» 35/10 կՎ Ե/Կ-ում՝ 35 կՎ ԲՍ-ի ՀԷԿ-ի միացման բջիջում տեղադրել և օրինականացնել երկկողմ հաշվառք իրականացնող (ՀԺԹՀ) էլեկտրոնային EA02RAL-B-3 տիպի հաշվառքի սարքեր:

6. Կառուցվող 35 կՎ օդային գծի ուղեգիծը համաձայնեցնել համապատասխան շահագրգիռ կազմակերպությունների հետ:

7. ՀԷԿ-ը ցանցին կմիացվի էներգետիկայի պետական տեսչության կողմից տրված գործարկման եզրակացության, «ՀԷՑ» ՓԲ Ընկերության կողմից տրված լարման կարգադրության և էլ.էներգիայի առք ու վաճառքի պայմանագրի առկայության դեպքում:

Սույն տեխնիկական պայմանը տրվում է 2 տարի ժամկետով»:

3) 2009 թվականի մայիսի 4-ին թիվ 05-ՀԱ գրությամբ Հայցվորը դիմել է Պատասխանողին և հայտնել, որ համաձայն «ՀԷՑ» ՓԲԸ-ի կողմից տրված ՏՊ-Տ 21-35/0288 առ 21.08.2007 թվականի տեխնիկական պայմանի, «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ը 35կՎ- օդային գծով պետք է միանա «Հարթավան» 35/10 կՎ Ե/Կ-ի ԲՍ-ի 1-ին սեկցիային: «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ի և 35կՎ օդային գծի կառուցման աշխատանքները ավարտվելու են մինչև 31.07.2009թ.: «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ի թողարկումը նախատեսվում է օգոստոսի 4-ին, ուստի խնդրել է, ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի թիվ 314Ն 2007թ. հուլիսի 27-ի որոշման համաձայն, «Հարթավան» 35/10 կՎ ենթակայանում կառուցել բջիջ (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով և մնացած բարձր լարման սարքավորումներով:

4) 2009թ. հուլիսի 28-ին որպես շահագործող կազմակերպություն՝ Հայցվորի և որպես վերահսկող կազմակերպություններ՝ Արագածոտնի համայնքի ղեկավարի, ՀՀ քաղաքաշինության պետական տեսչության Արագածոտնի տարածքային բաժնի պետի կողմից կազմվել է «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ի ավարտված շինարարական օբյեկտի շահագործման ընդունող հանձնաժողովի ակտ:

5) 2009թ. հուլիսի 30-ին Արագածոտնի համայնքի ղեկավարի կողմից կազմվել է թիվ 5 ակտը՝ շինարարության շահագործման փաստագրման մասին:

6) 2009թ. հուլիսի 28-ին որպես շահագործող կազմակերպություն՝ Հայցվորի և որպես վերահսկող կազմակերպություններ՝ Վարդենուտի համայնքի ղեկավարի, ՀՀ քաղաքաշինության պետական տեսչության Արագածոտնի տարածքային բաժնի պետի կողմից կազմվել է «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ի էլ.հաղորդման գծերի (օբյեկտի), ավարտված շինարարական օբյեկտի շահագործման ընդունող հանձնաժողովի ակտ:

7) 2009թ. հուլիսի 30-ին Վարդենուտի համայնքի ղեկավարի կողմից կազմվել է ակտ՝ «շինարարության շահագործման փաստագրման» մասին:

8) 2009թ. հուլիսի 28-ին որպես շահագործող կազմակերպություն՝ Հայցվորի և որպես վերահսկող կազմակերպություններ՝ Հարթավան համայնքի ղեկավարի, ՀՀ քաղաքաշինության պետական տեսչության Արագածոտնի տարածքային բաժնի պետի կողմից կազմվել է «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ի էլ. հաղորդագծերի ավարտված շինարարական օբյեկտի շահագործման ընդունող հանձնաժողովի ակտ:

9) 2009թ. հուլիսի 30-ին Հարթավան համայնքի ղեկավարի կողմից կազմվել է ակտ՝ շինարարության շահագործման փաստագրման մասին:

10) 2009թ. հուլիսի 28-ին որպես շահագործող կազմակերպություն՝ Հայցվորի և որպես վերահսկող կազմակերպություններ՝ Շենական համայնքի ղեկավարի, ՀՀ քաղաքաշինության պետական տեսչության Արագածոտնի տարածքային բաժնի պետի կողմից կազմվել է «Գեղարոտ» ՓՀԿ-ի էլ. հաղորդագծերի ավարտված շինարարական օբյեկտի շահագործման ընդունող հանձնաժողովի ակտ:

11) 2009թ. օգոստոսի 10-ին թիվ 09-ՀԱ գրությամբ, Հայցվորը դիմելով Պատասխանողին խնդրել է բջջի կառուցումը ավարտել մինչ նույն թվականի օգոստոսի 24-ը, միաժամանակ տեղեկացնելով, որ հակառակ դեպքում կկրի վնասներ, ինչը համարժեք է 3.2Մվտ դրվածքային հզորությամբ էլեկտրակայանի պարապուրդի:

12) Նշված գրությունը Պատասխանողի կողմից, որևէ արձագանքի չի արժանացել: 2009թ. օգոստոսի 18-ին թիվ 11-ՀԱ գրությամբ՝ Հայցվորը դիմել է ՀՀ էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարին՝ խնդրելով միջամտել «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ում միացման բջջի կառուցման հարցում:

13) 2009թ. օգոստոսի 19-ի թիվ 12 ՀԱ գրությամբ՝ Հայցվորը դիմել է ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի նախագահին՝ խնդրելով միջամտել «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ում միացման բջջի կառուցման հարցում: Ի պատասխան այս գրության, ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովը Պատասխանողին 2009թ. օգոստոսի 26-ին թիվ ՌՆ-1891Լ գրությամբ առաջարկել է գործող կարգի համաձայն, հնարավորինս սեղմ ժամկետում, ապահովել ՓՀԿ-ի ցանցին միանալու հնարավորությունը և ներկայացնել պարզաբանումներ:

14) 22.06.2007թ., 15.07.2009թ. և 01.08.2009թ. Հայցվորի և «Խորդա» ՍՊԸ կողմից կազմված համատեղ արձանագրությունների և 01.08.2009թ. Հայցվորի և «Երֆրեզ» ԲԲԸ-ի կողմից

կազմված համատեղ ակտի համաձայն՝ ՓՀԷԿ-ի շինարարական, մոնտաժային և կարգաբերման, սարքավորումների նորմատիվ ցուցանիշային աշխատանքներն ավարտված էին և փոքր ՀԷԿ-ը 2009թ. օգոստոսի 4-ից «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ում միացման և բջջի կառուցման դեպքում պատրաստ էր թողարկման:

15) Պատասխանողի կողմից պատճառված վնասները բռնագանձելու գործընթաց վարելու նպատակով, Հայցվորը կնքել է իրավաբանի ծառայությունների մատուցման պայմանագիր, որով ծառայությունների համար վճարվող գումարը կազմում է դատական կայացվելիք և օրինական ուժի մեջ մտած ակտով բռնագանձման ենթակա գումարի տասը տոկոսը, որում ներառված են հարկերը և տուրքերը:

16) «Հայիդրոէներգանախագիծ» ՓԲԸ-ի կողմից՝ 04.08.2009 թվականից մինչև 30.11.2009 թվականը՝ ներառյալ ժամանակահատվածի համար կատարված հաշվարկի համաձայն՝ «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ի կողմից փաստացի արտադրվելիք էլեկտրաէներգիան կազմում է 4 048 457 (չորս միլիոն քառասունութ հազար չորս հարյուր հիսունյոթ) Կվտ/ժամ:

17) Համաձայն ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 25.11.2009 թվականի թիվ ՆԳ-2629Լ գրության՝ ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովը ևս մեկ անգամ առաջարկում է գործող կարգի համաձայն, հնարավորինս սեղմ ժամկետում, ապահովել ՓՀԷԿ-ի ցանցին միանալու հնարավորությունը:

18) 25.12.2009 թվականի «ԷԼ-Կաս» ՍՊԸ-ի կողմից կազմվել է տեղեկանք, առ այն, որ հիմք ընդունելով «Հայիդրոէներգանախագիծ» ՓԲԸ հաշվարկը՝ «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ի կողմից արտադրվելիք էլեկտրաէներգիան կազմում է 4 048 457 (չորս միլիոն քառասունութ հազար չորս հարյուր հիսունյոթ) Կվտ/ժամ, և առաջնորդվելով ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 21.11.2008 թվականի թիվ 638Ն որոշմամբ՝

04.08.2009 թվականի մինչև 30.11.2009 թվականի ժամանակահատվածում արտադրվելիք էլ.էներգիայի դրամային արժեքը կկազմի 83 205 508 (ութսուներեք միլիոն երկու հարյուր հինգ հազար հինգ հարյուր ութ) ՀՀ դրամ, ներառյալ՝ ԱԱՀ 13 867 585 ՀՀ դրամ: ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 21.11.2008 թվականի «ՀՀ տարածքում վերականգնվող էներգետիկ ռեսուրսների օգտագործմամբ էլեկտրական էներգիա արտադրող կայաններից առաքվող էլեկտրական էներգիայի 2009 թվականի վաճառքի սակագները հաստատելու մասին» թիվ 638 որոշման համաձայն՝ առաքվող էլեկտրական էներգիային վաճառքի համար սահմանվել են հետևյալ սակագները.

1. բնական ջրահոսքերի վրա կառուցված փոքր հիդրոէլեկտրակայաններից առաքվող էլեկտրական էներգիայի սակագինը՝ 17,127 դրամ/կՎտժ՝ առանց ավելացված արժեքի հարկի,

....

19) Պատասխանող ընկերությունը «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ում իր միջոցներով կառուցել է համապատասխան բջիջը (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով ու մնացած բարձր լարման համար անհրաժեշտ սարքավորումներով և 2009 թվականի դեկտեմբերի 1-ից միացրել Գեղարոտ գետի վրա «Էլ-Կաս» ՍՊԸ կողմից կառուցված 3.2 ՄՎտ դրվածքային հզորությամբ փոքր ՀԷԿ-ը ենթակայանին, որի կապակցությամբ հայցվոր կողմը հրաժարվել է դատարան ներկայացված հայցի առարկայի այն մասից, որը վերաբերում էր Պատասխանող ընկերությանը որոշակի գործողություն կատարելուն պարտավորեցնելուն:

20) Հայցվորի և Պատասխանողի միջև 23.12.2009 թվականին կնքվել է «Կարգաբերման-գործարկման աշխատանքների ընթացքում առաքվող էլեկտրաէներգիայի հաշվառման» թիվ ԵՆԱ-09-28 պայմանագիր:

21) 2010 թվականի մարտ ամսին Պատասխանողը վճարում է կատարել, հաշվարկը կատարելով 2009 թվականի դեկտեմբերից իրեն առաքված էլեկտրաէներգիայի դիմաց:

22) «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» տեխնիկական տնօրենի 08.12.2009 թվականի թիվ 533 կարգադրության համաձայն՝ կարգադրվել է **լարման տակ դնել** «Հարթավան» 35/10 կՎ ե/կ-ի 35 կՎ ԲՍ-ի 2-րդ հատոնի 35 կՎ բջիջը տալով նրան «Գեղարոտ» կարգավարական անվանումը և նրանից օդային գծով սնվող «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ին պատկանող 3 200 կՎտ հզորության «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ի 2x2500 ԿՎԱ հզորության 35/6 կՎ ենթակայանը, տալով նրան Ս-0592 համարը և նախապես կատարելով ե/կ-ի և սնող օդային գծի զննում, ճշտելով համապատասխանությունը տեխնիկական նորմերին:

23) ՀՀ Էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարության էներգետիկայի պետական տեսչության 09.09.2009 թվականի թիվ Կ-162 Ակտ-կարգադրագրի համաձայն՝

1. «Գեղարոտ» ՀԵԿ-ի 35/6 կՎ լարման ենթակայանում բացակայում են մակագրությունները և նախազգուշական պլակատները,

2. «Հարթավան» 35/10 կՎ ենթակայանի ԲՍ-ի 1-ին սեկցիայում տեղադրված չէ 35 կՎ լարման յուղային անջատիչով բջիջը և լարման տրանսֆորմատորի բջիջը, որի պատճառով հնարավոր չէ «Գեղարոտ» ՀԵԿ-ի 35 կՎ լարման էլեկտրահաղորդման գիծը միացնել «Հարթավան» 35/10 կՎ լարման ենթակայանի 35 կՎ լարման ԲԲՍ-ին»:

24) ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի նախագահի տեղակալի 11.03.2010 թվականի թիվ ՆԳ-466Ս «ՀԵՑ» ՓԲԸ-ի ներկայացուցչին հասցեագրված գրությամբ հայտնվել է, որ «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ի «Գեղարոտ» փոքր ՀԷԿ-ում էլեկտրաէներգիային արտադրության լիցենզիա է տրամադրվել հանձնաժողովի 2010 թվականի փետրվարի 3-ի թիվ

19Ա որոշմամբ, իսկ «Գեղարոտ» փոքր ՀԷԿ-ից առաքվող էլեկտրաէներգիային սակագինը նույն օրվա թիվ 20Ա որոշմամբ սահմանվել է 18,337 դրամ/կՎտժ՝ առանց ԱԱՀ-ի և 22,004 դրամ/կՎտժ, ներառյալ՝ ԱԱՀ-ն, որն ուժի մեջ է մտել 2010 թվականի մարտի 6-ին:

4.Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

Քննելով վերաքննիչ բողոքը՝ Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում հիշատակել, որ Վերաքննիչ դատարանը վերաքննիչ բողոքը քննում է բողոքում նշված հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում, իրավասու է անդրադառնալ միայն այն հարցերին, որոնք վերաբերում են գործին մասնակցող անձանց, սույն վեճի առարկային, բխում են հայցի հիմքերից և որոնց վերաբերյալ կողմը հայտնել է իր դիրքորոշումն առաջին ատյանի դատարանում:

(I) Վերաքննիչ բողոքի հիմքերին և հիմնավորումներին անդրադառնալիս՝ Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ գործով կողմերի միջև վեճը վերաբերում է **պատճառված վնասի հատուցմանը**, հետևաբար՝ մինչ վերաքննիչ բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների գնահատմանն անդրադառնալը Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ այն հարցին, թե ինչպիսի փաստեր կողմերը պետք է ապացուցեն Դատարանին կամ որ նույնն է՝ որն է հանդիսանում սույն գործով ապացուցման առարկան:

Այսպես՝ Դատարանը նախ պետք է որոշեր այն իրավաբանական փաստերի շրջանակը, որոնք էական նշանակություն ունեն քաղաքացիական գործի լուծման համար և ենթակա են պարզման գործի քննության ընթացքում: Իրավաբանական նշանակություն ունեցող հենց այդ փաստերի համակցությունն էլ կկազմի ապացուցման առարկան: Սույն գործով ապացուցման

առարկան որոշելուց հետո Ղատարանը, գնահատելով գործով ձեռք բերված ապացույցները, որոշում է ապացուցման առարկան կազմող իրավաբանական փաստերի հաստատվելը կամ ժխտվելը և դրանից հետո միայն որոշում հայցը բավարարելու կամ մերժելու հարցը:

Սույն գործով փաստերի իրավաբանական նշանակություն ունենալու հարցը լուծելիս դատարանը պետք է ղեկավարվեր տվյալ իրավահարաբերությունը կանոնավորող նյութական և դատավարական իրավունքի նորմերով, որոնցում նշված են տվյալ իրավահարաբերությունը և կողմերի իրավունքներն ու պարտականությունները պայմանավորող իրավաբանական փաստերը:

Վերաքննիչ դատարանը կրկնում է. գործով կողմերի միջև վեճը վերաբերում է **պատճառված վնասի հատուցմանը**, հետևաբար իրավահարաբերության նկատմամբ կիրառելի են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վնասի հատուցմանը վերաբերող կանոնները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ վնասներ են՝ իրավունքը խախտված անձի ծախսերը, որ նա կատարել է կամ պետք է կատարի խախտված իրավունքը վերականգնելու համար, նրա գույքի կորուստը կամ վնասվածքը (իրական վնաս), **ինչպես նաև չստացված եկամուտները, որոնք այդ անձը կստանար քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում, եթե նրա իրավունքը չխախտվեր (բաց թողնված օգուտ):**

Նույն օրենսգրքի 1058-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ քաղաքացու անձին կամ գույքին, ինչպես նաև իրավաբանական անձի գույքին պատճառված վնասը լրիվ ծավալով ենթակա է հատուցման այն պատճառած անձի կողմից:

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ վնասի հատուցման համար պարտադիր պայման է իրավուն-

քը խախտած անձի ոչ օրինաչափ վարքագծի, վնասների, վնասների ու ոչ օրինաչափ գործողության միջև պատճառա-
հետևանքային կապի և պարտապանի մեղքի միաժամանակյա
առկայությունը: Ընդ որում, նշված պայմաններից որևէ մեկի բա-
ցակայության դեպքում վնասը ենթակա չէ հատուցման:

Տվյալ դեպքում վեճի առարկան է **չստացված եկամու-
տը**, որն ինչպես Հայցվորը պնդում է, կստանար իր ձեռնարկա-
տիրական գործունեության սովորական պայմաններում, եթե
նրա իրավունքը չխախտվեր (բաց թողնված օգուտ):

Բաց թողնված օգուտի առկայությունը, այսինքն՝ անձի
իրավունքի չխախտվելու պայմաններում եկամուտի ստացման
իրական հնարավորությունը որոշելը, յուրաքանչյուր գործով
ինքնուրույն գնահատման ենթակա հարց է, որի ընթացքում
պետք է հաշվի առնվեն տվյալ գործի առանձնահատկություննե-
րը:

Ընդ որում, բաց թողնված օգուտի առկայությունը որոշե-
լու համար, նախևառաջ, պետք է հաշվի առնել մինչև իրավունքի
խախտումը քաղաքացիական շրջանառությունում համապա-
տասխան գույքի ունեցած կարգավիճակը կամ սեփականատի-
րոջ իրական մտադրության և հնարավորության միաժամանակ-
յա առկայությունն այդ գույքի տնօրինման եղանակների առն-
չությամբ:⁷⁹

Վերոնշյալի հիման վրա Վերաքննիչ դատարանն արձա-
նագրում է, որ սույն գործով ապացուցման առարկան են կազ-
մում իրավաբանական նշանակություն ունեցող հետևյալ փաս-
տերը.

- վնաս պատճառող անձի առկայությունը,

---

79 Նման դիրքորոշում է հայտնել ՀՀ վճռաբեկ դատարանը 13.02.2009 թվականին թիվ ՀՔԴ3/0016/02/08 քաղաքացիական գործով կայացրած և 30.07.2007 թվականին թիվ 3-691(ՎԴ) քաղաքացիական գործով կայացրած որոշումներում:

- ոչ օրինաչափ վարքագիծը (գործողություն կամ անգործություն),
- վնաս պատճառող անձի մեղքի առկայությունը,
- պատճառահետևանքային կապը ոչ օրինաչափ գործողության և պատճառված վնասի միջև,
- բաց թողնված օգուտի (վնասի) առկայությունը կամ որ նույնն է՝ եկամուտի ստացման իրական հնարավորությունը:

(II) Անդրադառնալով վնաս պատճառող անձի առկայությունն ապացուցված համարելու համար անհրաժեշտ փաստերի հարցին՝ Վերաքննիչ դատարանը հանգեց հետևյալին.

Գործի փաստերի համաձայն՝ Գերմանական վարկային ծրագրի սահմաններում «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ն ՀՀ Արագածոտնի մարզում, Գեղարոտ գետի վրա կառուցել է 3.2 ՄՎտ դրվածքային հզորությամբ «Արագած-2» փոքր ՀԷԿ, որի գործարկման ժամկետը նշանակված էր 2009թ. օգոստոսի 4-ին:

ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 27.07.2007 թվականի «Էլեկտրաէներգետիկական համակարգին էլեկտրաէներգիա արտադրող կայանների միանալու կարգը հաստատելու մասին թիվ 314-Ն որոշմամբ հաստատված կարգի (այսուհետ՝ Կարգ) 3.7 կետի համաձայն՝ այն դեպքում, երբ **Նոր կայանը Համակարգին միացնելու** կամ Արտադրող կայանի հզորության ավելացման **համար անհրաժեշտ է փոփոխություններ կատարել Բաշխողի և(կամ) Հաղորդողի ցանցերում, Բաշխողը և (կամ) Հաղորդողը պարտավոր են** իրենց միջոցներով կատարել համապատասխան Նախագծերը և իրականացնել անհրաժեշտ բոլոր աշխատանքներն իրենց հաշվեկշռում գտնվող էլեկտրատեղակայանքներում: Այդ ներդրումները ենթակա են Հանձնաժողովի հետ համաձայնեցման:

Նշված կանոնը սահմանում է **Բաշխողի և(կամ) Հաղորդողի պարտականությունը (պարտավոր են)** իրենց միջոցներով

կատարել համապատասխան Նախագծերը և իրականացնել անհրաժեշտ բոլոր աշխատանքներն **իրենց հաշվեկշռում գտնվող էլեկտրատեղակայանքներում**: Վկայակոչված նորմատիվ իրավական ակտը (Կարգը) ընդունվել է «Էներգետիկայի մասին» ՀՀ օրենքի 17-րդ հոդվածի պահանջների հիման վրա, և պարտադիր է ինչպես Պատասխանողի, այնպես էլ Հայցվորի համար, ուստի բողոքաբերի բոլոր փաստարկներն այն մասին, որ Կարգի հիման վրա նա չէր կարող կրել պարտականություններ, հիմնավորված չեն: Ինչ վերաբերում է բողոքաբերի այն փաստարկին, որ պարտավորությունը կծագեր միայն միացման պայմանագրից, ապա Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ պարտավորությունները ծագում են պայմանագրից, վնաս պատճառելու հետևանքով և նույն օրենսգրքում նշված այլ հիմքերից:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ վնաս պատճառելու հետևանքով ծագող հարաբերությունը և պայմանագիր կնքելու հետևանքով ծագող հարաբերությունը պարտավորախրավական տարբեր հարաբերություններ են: Անգամ այն դեպքում, երբ պայմանագրային հարաբերության մեջ գտնվող կողմերից մեկն այդ հարաբերությունների ընթացքում վնաս է պատճառում մյուսին, վնաս պատճառելու հետևանքով առաջացած հարաբերությունն ինքնուրույն հարաբերություն է և ենթարկվում է իրավական առանձին կարգավորման: Հետևաբար պարտադիր չէ կողմերի միջև վնաս պատճառելու հետևանքով հարաբերության առաջացումը պայմանավորել պայմանագրային հարաբերության առկայությամբ կամ բացակայությամբ: Վերոնշյալ պատճառաբանությունը հիմք ընդունելով՝ Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ գործով կողմերի միջև առաջացել են վնաս պատճառելու հետևանքով ծագող հարաբերություններ և այդ առումով որևէ նշանակություն չունի կողմերի՝ պայմանագրային հարաբերությու-

յունների մեջ գտնվելու հանգամանքը և անհիմն է համարում բողոքի սույն հիմքը:

Վերոնշյալ պատճառաբանությամբ Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ գործում առկա բավարար վերաբերելի և թույլատրելի ապացույցներով հաստատված է վնաս պատճառող անձի, տվյալ դեպքում՝ Պատասխանողի առկայությունը:

(III) Անդրադառնալով ոչ օրինաչափ վարքագծի (գործողություն կամ անգործություն) համար անհրաժեշտ փաստերի առկայության հարցին՝ Վերաքննիչ դատարանը հանգեց հետևյալին.

2009թ. մայիսի 4-ին թիվ 05-ՀԱ գրությամբ, Հայցվորը դիմել է Պատասխանողին և հայտնել, որ, համաձայն «ՀԷՑ» ՓԲԸ-ի կողմից տրված ՏՊ-Տ 21-35/0288 առ 21.08.2007թ. տեխնիկական պայմանի, «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ը 35կՎ օդային գծով պետք է միանա «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ի ԲՍ-ի 1-ին սեկցիային: «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ի և 35կՎ օդային գծի կառուցման աշխատանքներն ավարտվելու են մինչև 31.07.2009թ.: «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ի թողարկումը նախատեսվում է օգոստոսի 4-ին, ուստի խնդրել է, համաձայն ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 2007թ. հուլիսի 27-ի թիվ 314-Ն որոշման, «Հարթավան» 35/10 ԿՎ ենթակայանում կառուցել բջիջ (ըստ հաստատված նախագծի) յուղային անջատիչով և մնացած բարձր լարման սարքավորումներով:

Նշված գրությունից հետևում է, որ Պատասխանողը պատշաճ կարգով իրազեկված է եղել «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ը 35կՎ օդային գծով «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ի ԲՍ-ի 1-ին սեկցիային միանալու համար Հայցվորի կողմից իրականացվող անհրաժեշտ աշխատանքների ավարտի և նույն Կարգի պահանջների համաձայն իր կողմից իրականացվող աշխատանքների կատարման անհրաժեշտության մասին, այլ կերպ ասած, Կարգի պահանջների կատարման իր պարտավորության ծագման մա-

սին: Նույն պահանջով Հայցվորը Պատասխանողին դիմել է նաև 2009թ. օգոստոսի 10-ին թիվ 09-ՀԱ գրությամբ՝ այս դեպքում իրազեկելով Պատասխանողին իր պարտականությունը չկատարելու դեպքում էլեկտրակայանի պարապուրդի համարժեք վնասներ կրելու, ինչպես նաև ՀԷԿ-ի կառուցման ծրագրի ժամկետների հնարավոր երկարացման մասին:

Գործով հաստատված փաստերից հետևում է, որ 2009 թվականի հուլիսի 28-30-ը ընկած ժամանակահատվածում կազմվել են ավարտական ակտեր և «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ը պատրաստ է եղել շահագործման: Այսինքն՝ Հայցվորը կատարել է Կարգի 3.7 կետով նախատեսված իր պարտականության մասը և խնդրել Պատասխանողին կատարել իր պարտականությունը, որը նախատեսված է նույն Կարգով և Պատասխանողի կողմից տրված տեխնիկական պայմաններով:

Պատասխանողը նշված կարգով նախատեսված իր պարտականությունը նույնպես կատարել է՝ (Վերաքննիչ դատարանին չբացահայտված ժամկետում, բայց ակնհայտորեն ավելի ուշ ժամկետում, քան վերը հիշատակված փաստաթղթերում նշված ժամկետները և միայն պետական իրավասու մարմինների միջամտության հետևանքով (տես 18-րդ փաստը), միացրել է փոքր ՀԷԿ-ը ենթակայանին, և այդ կապակցությամբ հայցվոր կողմը հրաժարվել է դատարան ներկայացված հայցապահանջի այն մասից, որը վերաբերել է Պատասխանող ընկերությանը որոշակի գործողություն կատարելուն պարտավորեցնելուն:

Նշված փաստերը համադրելու միջոցով Վերաքննիչ դատարանը հանգում է հետևության, որ կողմերը կատարել են Կարգի 3.7 կետով նախատեսված իրենց պարտականությունները, սակայն Պատասխանող Ընկերությունն իր պարտականությունը կատարել է ոչ այն ժամկետում, որը հայցել է Հայցվորը, և այդ ժամանակահատվածն է ընկած Հայցվորի կողմից բաց թողնված օգուտի հաշվարկման հիմքում:

Այս պայմաններում Վերաքննիչ դատարանը գնահատելու համար Պատասխանողի ոչ օրինաչափ վարքագիծը (գործողություն կամ անգործություն), պետք է անդրադարձնա վերաքննիչ բողոքի ընդհանրացված այն հիմքին, թե արդյոք Կարգի 3.7 կետով նախատեսված պարտականությունը Պատասխանողն իրավասու էր կատարել ավելի ուշ ժամկետում:

Կարգի 4.1 կետի համաձայն՝ Կարգի 3.7 կետում նշված դեպքում Կառուցողն ու Բաշխողը կամ Արտադրողն ու Բաշխողը կնքում են **միացման պայմանագիր**, որով սահմանվում են Նոր Կայանը Համակարգին միացնելու կամ Արտադրող կայանի հզորության ավելացման արդյունքում անհրաժեշտ աշխատանքների **կատարման ժամկետները**, այդ ժամկետների խախտման դեպքում կողմերի պատասխանատվությունը: Հաղորդողի ցանցերում միացման պայմանագրով սահմանվող աշխատանքների կատարման ժամկետները Բաշխողը պարտավոր է համաձայնեցնել Հաղորդողի հետ:

Նշված կանոնը սահմանում է պարտադիր պայման. Կարգի 3.7 կետով նախատեսված պարտականությունները կատարելու համար կողմերը պետք է կնքեն միացման պայմանագիր: Ընդ որում, հենց այդ պայմանագրով կողմերը պետք է սահմանեն անհրաժեշտ աշխատանքների **կատարման ժամկետները**, այդ ժամկետների խախտման դեպքում կողմերի պատասխանատվությունը: Հետևաբար ինչպես իրավացիորեն պնդում է բողոքաբերը, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 51-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով իրավական ակտով (Կարգով) նախատեսված՝ **աշխատանքների կատարման ժամկետների վերաբերյալ** միակ թույլատրելի ապացույցը **միացման պայմանագիրն է**: Գործով անվիճելի փաստ է, որ կողմերը չեն կնքել միացման պայմանագիր: Ընդ որում, միացման պայմանագիր կնքված չի եղել նաև այն ժամանակ, երբ Պատասխանողը կատարել է իր պարտականությունը և փոքր ՀԷԿ-ը միացրել են-

թակայանին: Արդյունքում, նշված թույլատրելի ապացույցն օբյեկտիվ իրականությունում գոյություն չունի, սակայն բողոքաբերն ընդհանրացրած կարգով պնդում է, որ այդ պայմանագրի բացակայության ուժով իր գործողությունները կամ որ նույնն է՝ համապատասխան աշխատանքները նշված ժամկետում իր կողմից չկատարելն օրինաչափ է, իսկ Հայցվորն իր հերթին ընդհանրացված կարգով պնդում է, որ նշված ժամկետում այդ աշխատանքները չկատարելու հետևանքով է կրել վնասներ: Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում կրկնել, որ այս դեպքում կողմերը պետք է ապացուցեին (ապացուցման առարկան) ոչ օրինաչափ վարքագիծը (գործողություն կամ անգործություն), և կողմերը զրկված չեն եղել և ներկայացրել են անհրաժեշտ բոլոր ապացույցներն իրենց պահանջներն ու առարկությունները հիմնավորելու համար:

Դատարանը հաստատված է համարել Պատասխանողի վարքագծի ոչ օրինաչափ լինելու փաստը:

Վերաքննիչ դատարանը, անդրադառնալով Դատարանի կողմից հաստատված փաստը օրենքի պահանջներին համապատասխանելու հարցի գնահատմանը, անհրաժեշտ է համարում նշել հետևյալը.

Գործում առկա (գ.թ. 19-36) ՀՀ էներգետիկայի կարգավորող հանձնաժողովի 2002 թվականի նոյեմբերի 1-ի թիվ 79-Ա որոշմամբ հաստատված «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» փակ բաժնետիրական ընկերության կողմից էլեկտրական էներգիայի բաշխման լիցենզավորված գործունեություն իրականացնելու» պայմանների 3.1 կետի «դ» ենթակետի և 4.1, 4.4 կետերի բովանդակությունից հետևում է, որ Պատասխանողը՝ որպես էլեկտրական էներգիայի բաշխման լիցենզիա ունեցող անձ, պարտավոր է ապահովել շահագործման հնարավորություն ունեցող նոր կառուցված կայանի միացումը ցանցին:

Բնականաբար, Պատասխանողի կողմից համապատասխան գործողությունները (Կարգի իմաստով՝ անհրաժեշտ աշխատանքները) չիրականացնելու պայմաններում, շահագործման հնարավորություն ունեցող նոր կառուցված որևէ կայանի միացումը ցանցին հնարավոր չէ իրականացնել: Պատասխանողն այս ոլորտում սահմանում է նաև տեխնիկական պայմաններ՝ սահմանելով ցանցին միանալու համար պայմաններ և ժամկետներ: Ընդ որում, ՀՀ Արագածոտնի մարզում Գեղարոտ գետի վրա կառուցվող 3200 ԿՎտ հզորության «Արագած-2» ՓՀԷԿ-ը **ցանցին միացնելու համար** Պատասխանողն իր իսկ կողմից տրված տեխնիկական պայմաններով անհրաժեշտ է համարել անգործություն վկայակոչվող աշխատանքների կատարումը, ուղղակիորեն նշելով այդ պայմանների գործողության ժամկետը՝ 2 (երկու) տարի տրման ամսաթվից: Հետևաբար Պատասխանողը Կարգի 3.7 կետով սահմանված իր պարտականությունը, և իր իսկ կողմից նախատեսված՝ իր կողմից իրականացվող աշխատանքներն առնվազն պետք է կատարեր մինչև իր սահմանած վերջնաժամկետը՝ 21.08.2009 թվականը:

Վերաքննիչ դատարանն արձանագրում է, որ Պատասխանողի կողմից դրսևորվել է անգործություն: Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել նաև, որ Հայցվոր ընկերության՝ աշխատանքների կատարման մասին վերը հիշատակված գրությունը ստանալու պահից՝ ծագել է կողմերի միջև միացման պայմանագիր կնքելու և Կարգով նախատեսված կանոններով փոխհարաբերությունները պայմանավորելու կողմերի փոխադարձ պարտականությունը: Հայցվորի գրությանն ընդհանրապես չարձագանքելը, որևէ աշխատանք վկայակոչված ժամանակահատվածում չկատարելը, չի կարող միացման պայմանագիր կնքելու պարտականություն ունեցող ընկերության համար հիմք հանդիսանալ դրսևորած անգործությունն օրինաչափ վկայակոչելու համար:

Այս պատճառաբանության հիման վրա Վերաքննիչ դատարանը չի անդրադարձնում միացման պայմանագրի բացակայության ուժով բողոքաբերի ներկայացրած բոլոր մյուս փաստարկներին և գտնում է, որ առկա է ոչ օրինաչափ վարքագիծ՝ դրսևորված անգործությամբ և Ղատարանն այս փաստը հաստատելու մասով հանգել է ճիշտ հետևության:

(IV) Նշվածի հիման վրա Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ անգործություն դրսևորվել է Պատասխանողի մեղքով, քանի որ վկայակոչված ժամանակահատվածում չի ձեռնարկել որևէ քայլ՝ ուղղված միացման աշխատանքների կատարմանը: Ավելին, ի սկզբանե Հայցվորը պահանջ է ներկայացրել անգործությունը վերացնելու՝ Պատասխանողին որոշակի գործողություններ կատարելուն պարտավորեցնելու մասին, և միայն այդ գործողությունները կատարելուց հետո Հայցվորը հրաժարվել է հայցապահանջի այդ մասից: Ընդ որում, Պատասխանողն այդ գործողությունները կատարել է միացման պայմանագրի բացակայությամբ:

Այսպիսով՝ Վերաքննիչ դատարանը հիմնավորված է համարում նաև վնաս պատճառող անձի մեղքի առկայությունը և գտնում է, որ Ղատարանն այս փաստը հաստատելու մասով հանգել է ճիշտ հետևության:

(V) Անդրադարձնալով բաց թողնված օգուտի առկայության հարցին՝ Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ որպես բաց թողնված օգուտ Հայցվորը վկայակոչել է այն հնարավոր չստացված եկամուտները, որոնք նա կստանար Պատասխանողի կողմից «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ը «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ի ԲՍ-ի 1-ին սեկցիային միացնելու դեպքում:

Բողոքաբերը փաստարկում է, որ Հայցվորը 04.08.2009 թվականից 30.11.2009 թվականն ընկած ժամանակահատվածում չի ունեցել իրական և իրավական հնարավորություն միանալու համակարգին, քանի որ չի ունեցել էլեկտրատեղակայան-

քի գործարկման դրական եզրակացություն և դրական եզրակացություն տրվել է ավելի ուշ՝ 04.12.2009 թվականին, իսկ միանալու դեպքում չէր էլ կարող զբաղվել էլեկտրաէներգիայի արտադրությամբ, քանի որ չի ունեցել համապատասխան լիցենզիա: Անդրադառնալով այս փաստարկին՝ Վերաքննիչ դատարանն արձանագրում է, որ տվյալ դեպքում գույք, որպես այդպիսին, հանդիսանալու էր արտադրված էլեկտրաէներգիան: Հետևաբար իրական մտադրության և հնարավորության հարցն անհրաժեշտ է գնահատել էլեկտրաէներգիա արտադրելու և իրացնելու հնարավորության տեսանկյունից: Ի հերքումն այս հնարավորության, բողոքաբերը, ի թիվս վերոգրյալի, փաստարկում է նաև, որ էներգետիկայի պետական տեսչության 09.09.2009 թվականի թիվ Կ-162 ակտ-կարգադրագրի համաձայն՝ արգելվել է ՀԷԿ-ի էլեկտրատեղակայանքների շահագործումը: Դատարանը, անդրադառնալով այս փաստարկին, ակնհայտ է համարել այն, որ բացասական եզրակացությունը հետևանք է Պատասխանողի կողմից Կարգի 3.7 կետի խախտման: Այս առումով հատկանշական է, որ եզրակացությունում ուղղակիորեն նշված է, որ «Հարթավան» 35/10 կվ ենթակայանի ԲՍ-ի 1-ին սեկցիայում տեղադրված չէ 35 կվ լարման յուղային անջատիչով բջիջը և լարման տրանսֆորմատորի բջիջը, որի պատճառով հնարավոր չէ «Գեղարոտ» ՀԷԿ-ի 35 կվ լարման էլեկտրահաղորդման գիծը միացնել «Հարթավան» 35/10 կվ լարման ենթակայանի 35 կվ լարման ԲԲՍ-ին: Եզրակացությունում նշված մյուս թերությունների հետևանքով էլեկտրաէներգիա արտադրելու Հայցվորի իրական հնարավորություն ունենալու առումով, Վերաքննիչ դատարանը լսեց կողմերի հրավիրած մասնագետների բացատրությունները: Դրանց համաձայն՝ Վերաքննիչ դատարանը հանգում է հետևյալին.

- «ալակատներ»-ի բացակայության փաստը չի հերքում Հայցվորի իրական հնարավորությունը էլեկտրաէներգիա ար-

տադրելու համար, քանի որ «պլակատներ»-ը, որպես այդպիսին, նախատեսված են նախագգուշացնելու, որոշակի կանոններ սահմանելու մասին շահագործողներին տեղեկատվություն հաղորդելու համար, իսկ հաշվեկշռային պատկանելիության և կողմերի շահագործման սահմանազատման ակտի բացակայությունը հետևանք է նույն Պատասխանողի անգործության, քանի որ միացման պայմանագրի բացակայությունը և միացման աշխատանքները չկատարելու պայմաններում հնարավոր չէր որոշել հաշվեկշռային պատկանելիությունը, ավելին՝ սահմանազատել չկատարված աշխատանքների հետևանք հանդիսացող շահագործումը: Նշվածի հիման վրա Վերաքննիչ դատարանը հիմնավոր է համարում Պատարանի հետևությունը, և գտնում է, որ բացասական եզրակացությամբ չի հերքվում Հայցվորի կողմից **էլեկտրաէներգիա արտադրելու** իրական հնարավորություն ունենալու փաստը: Այս պատճառաբանությամբ Վերաքննիչ դատարանը հիմնավորված չի համարում բողոքաբերի փաստարկները՝ կապված նաև լարման տակ դնելու մասին ընդունված որոշման ժամանակահատվածի մասին, քանի որ լարման տակ դնելու մասին որոշման ուշ ընդունելը նույնպես պայմանավորված է եղել և հետևանք է Պատասխանողի սկզբնական անգործության: Այդ անգործությունը չդրսևորվելու պայմաններում ՀԷԿ-ը պատրաստ էր ստանալու դրական եզրակացություն, որը հիմք կհանդիսանար լարման տակ դնելու, և արդեն իսկ արտադրված էլեկտրաէներգիան իրացնելու համար:

Էլեկտրաէներգիան իրացնելու իրական հնարավորություն ունենալու առումով Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ ինչպես Կարգի, այնպես էլ «Էներգետիկայի մասին» ՀՀ օրենքի 38-րդ հոդվածի 1-ին մասի և Պատասխանողին 30.08.2002 թվականին տրված լիցենզիայից հետևում է, որ **Հայաստանի Հանրապետության** տարածքում Պատասխանողն իրականացնում է էլեկտրաէներգիայի բաշխում: Հետևաբար՝

նոր կառուցվող կայանը կարող էր միացվել միայն Պատասխանողի ցանցին, իսկ արտադրված էլեկտրաէներգիան վաճառվել բացառապես Պատասխանողին: Հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 22.04.2005 թվականի կարգաբերման-գործարկման աշխատանքների ընթացքում առաքվող էլեկտրաէներգիայի հաշվառման պայմանագրի օրինակելի ձևը հաստատելու մասին թիվ 43-Ն որոշման 3.1 կետի համաձայն՝ Բաշխողը վճարում է կարգաբերման-գործարկման աշխատանքների ընթացքում ստացած էլեկտրաէներգիայի համար...

Ինչպես Վերաքննիչ դատարանը վերը նշել է, բաց թողած օգուտի առկայությունը որոշելու համար, նախևառաջ պետք է հաշվի առնվի մինչև իրավունքի խախտումը քաղաքացիական շրջանառությունում համապատասխան գույքի սեփականատիրոջ իրական մտադրության և հնարավորության միաժամանակյա առկայությունն այդ գույքի տնօրինման եղանակների առնչությամբ:

Վերաքննիչ դատարանն արձանագրում է, որ Պատասխանողի կողմից միացումն ապահովելու պարագայում «Գեղարոտ» ՓԷԿ-ը կարող էր արտադրել էլեկտրաէներգիա, և վաճառել այն Պատասխանողին, այդ թվում՝ կարգաբերման-գործարկման աշխատանքների ընթացքում արտադրած էլեկտրաէներգիայի համար ստանալ եկամուտներ, այսինքն՝ առկա է եղել գույքի (էլեկտրաէներգիա) վաճառքի իրական հնարավորությունը: Վերջին հետևությունը, ինչպես նշել է Պատարանը, հիմնավորվում է նաև այն փաստով, որ Պատասխանողը վճարել է դեկտեմբեր ամսվա ընթացքում (կարգաբերման-գործարկման աշխատանքների ընթացքում) ստացած էլեկտրաէներգիայի համար:

Ինչ վերաբերում է գույքի սեփականատիրոջ մտադրության և այդ գույքի ունեցած կարգավիճակին, ապա Վերաքննիչ դատարանը, համադրելով գործով հաստատված փաստերը,

անհրաժեշտ է համարում նշել, որ ՀԷԿ-ի կառուցումը ողջամտորեն ենթադրում է էլեկտրաէներգիայի արտադրություն կազմակերպելու, իսկ արտադրված էլեկտրաէներգիան՝ վաճառելու մտադրության առկայություն:

Անդրադառնալով Հայցվորի կողմից էլեկտրաէներգիա արտադրելու լիցենզիան 03.02.2010 թվականին տրամադրելու վերաբերյալ բողոքաբերի փաստարկին՝ Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել հետևյալը.

«Հ էներգետիկայի կարգավորող հանձնաժողովի 30.01.2002 թվականի «Հայաստանի Հանրապետության էներգետիկայի բնագավառում գործունեության լիցենզավորման կարգը հաստատելու մասին» թիվ 4 որոշմամբ հաստատված կարգի 2.1 կետի 1-ին և 2-րդ ենթակետերի, 3.18 կետի, ինչպես նաև նշված կարգի 2-րդ և 3-րդ հավելվածներից հետևում է, որ էլեկտրաէներգիայի արտադրության լիցենզիայի տրամադրելու համար անհրաժեշտ է կայանի շահագործման հնարավորության առկայությունը, իսկ որպես կառուցման լիցենզիայով նախատեսված գործողության վերջին փուլ, հանդիսանում է կարգաբերման-թողարկման աշխատանքների ավարտը: Այսինքն՝ միայն կայանի կառուցման համար տրված լիցենզիայի գործողության ընթացքում նախատեսված աշխատանքների ավարտի դեպքում Հայցվորը հնարավորություն կունենար ստանալու էլեկտրաէներգիայի արտադրության լիցենզիա:

Գործի փաստերից հետևում է, որ կարգաբերման-թողարկման աշխատանքների կատարման պայմանագիր կողմերը կնքել են 23.12.2009 թվականին, որից հետո միայն 03.02.2010 թվականին Հայցվորին տրվել է էլեկտրաէներգիայի արտադրության լիցենզիա: Ասվածից հետևում է, որ Հայցվորը Պատասխանողի անգործության հետևանքով հնարավորություն չի ունեցել միանալ ցանցին, կատարել կարգաբերման-թողարկման աշխատանքներ և ստանալ լիցենզիա:

Վերոնշյալ պատճառաբանությունը հիմք ընդունելով՝ Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ վնաս պատճառելու համար հիմք հանդիսացող ոչ օրինաչափ արարք հանդիսանում է Պատասխանողի կողմից դրսևորված անգործությունը՝ «Գեղարոտ» ՓՀԷԿ-ը «Հարթավան» 35/10 ԿՎ Ե/Կ-ի ԲՍ-ի 1-ին սեկցիային չմիացնելը, այն դեպքում, երբ ՀԷԿ-ը պատրաստ է եղել շահագործման, և ոչ օրինաչափ վարքագիծ դրսևորելուց հետո առկա գործողությունների հաջորդականությունը չի ազդում անգործություն ցուցաբերելու արդյունքում պատճառված վնասի հետևանքով ծագող հարաբերության վրա:

Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ Պատասխանողի ոչ օրինաչափ վարքագծի դրսևորման (անգործություն) ուղղակի հետևանք է հանդիսանում Հայցվորի կողմից վնաս կրելը, հետևաբար վերը նշված պատճառաբանությունը հիմք ընդունելով՝ Վերաքննիչ դատարանն արձանագրում է, որ առկա է ուղղակի պատճառահետևանքային կապ Պատասխանողի անգործության և պատճառված վնասի միջև:

Այսպիսով՝ Վերաքննիչ դատարանը հանգում է հետևության, որ բաց թողնված օգուտի (վնասի) առկայությունը կամ որ նույնն է՝ եկամուտի ստացման իրական հնարավորություն Հայցվորն ունեցել է սկսած սույն որոշմամբ նշված ժամանակահատվածից:

(VI) Անդրադառնալով բողոք բերած անձի այն փաստարկին, որ էլեկտրաէներգիայի վաճառքի գինը սահմանվում է դրա արտադրության լիցենզիայի տրամադրման հետ միաժամանակ և Հայցվորը չէր կարող կրել 83 205 508 ՀՀ դրամի չափով վնաս՝ Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել հետևյալը.

ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 21.11.2008 թվականի թիվ 638 որոշմամբ սահմանված է

բնական ջրահոսքերի վրա կառուցված փոքր ՀԷԿ-երից առաքվող էլեկտրական էներգիայի սակագինը: Իսկ ՀՀ էներգետիկայի կարգավորող հանձնաժողովի 30.01.2002 թվականի «Հայաստանի Հանրապետության էներգետիկայի բնագավառում գործունեության լիցենզավորման կարգը հաստատելու մասին» թիվ 4 որոշմամբ հաստատված կարգի 3.20 կետի համաձայն՝ հանձնաժողովը նույն կարգի 2.1 կետում նշված (բացառությամբ 1), 5), 6), 7), 11), 12), 15), 16) ենթակետերի) գործունեությունների լիցենզիաներ տրամադրելու և էլեկտրական, ջերմային էներգիայի արտադրության, հաղորդման (փոխադրման), բաշխման, բնական գազի հաղորդման (փոխադրման), բաշխման, համակարգի օպերատորի, էլեկտրաէներգետիկական շուկային ծառայությունների մատուցման սակագնի սահմանման վերաբերյալ որոշումներն ընդունում է միաժամանակ:

Տվյալ դեպքում ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի «ԷԼ-Կաս» ՍՊԸ-ին էլեկտրական էներգիա արտադրելու լիցենզիա տրամադրելու մասին 03.02.2010 թվականին թիվ 19-Ա որոշման հետ միաժամանակ կայացվել է թիվ 20-Ա որոշումը, որով որպես սակագին սահմանվել է 18,337 ՀՀ դրամ մեկ կՎտ ժամի համար՝ առանց ԱԱՀ-ի:

Մինչդեռ Հայցվորի ներկայացված հաշվարկները կատարվել են՝ հիմք ընդունելով ՀՀ հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի 21.11.2008 թվականի թիվ 638 որոշմամբ սահմանված սակագինը, որն ավելի ցածր է և կազմում է 17,127 ՀՀ դրամ մեկ կՎտ ժամի համար:

Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ նման պայմաններում անհիմն է նաև վերաքննիչ բողոքի այս հիմքը:

(VII) Անդրադառնալով բողոք ներկայացրած անձի՝ ապացույցների գնահատման վերաբերյալ ներկայացված փաստարկներին՝ Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 208-րդ

հողվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոքը (կամ դրա մասը) ենթակա է քննության, եթե բողոք բերող անձը տվյալ հարցի վերաբերյալ բողոքում արտահայտած իր դիրքորոշումը հայտնել է առաջին աստիճանի դատարանում գործի քննության ժամանակ:

Ի հիմնավորումը վերոնշյալի բողոք ներկայացրած անձը վկայակոչել է, որ Ղատարանը հաշվի չի առել այն հանգամանքը, որ ապացույցները (փաստաթղթերը) ներկայացվել են պատճենի տեսքով և դատարանին չի ներկայացվել ապացույցների բնօրինակը:

Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ բողոք ներկայացրած անձը նշված փաստարկը չի ներկայացրել Ղատարանում գործի քննության ժամանակ, թեև զրկված չի եղել նման հնարավորությունից: Հետևաբար բողոքի սույն հիմքը ենթակա չէ քննության Վերաքննիչ դատարանի կողմից:

(VIII) Վերաքննիչ բողոքի բոլոր մյուս փաստարկները, որոնց ուղղակիորեն Վերաքննիչ դատարանը չի անդրադարձել, հերքվում են Վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ պատճառաբանություններով, իսկ այն փաստարկները, որոնք կարող են մեկնաբանվել Վերաքննիչ դատարանի կողմից չանդրադարձած, Վերաքննիչ դատարանը համարում է գործի ելքի վրա ազդեցություն չունեցող և այդ հիմքով լրացուցիչ չի անդրադառնում դրանց գնահատման հարցերին:

Այսպիսով՝ Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ վերաքննիչ բողոքը հիմնավորված է մասնակիորեն՝ ոչ օրինաչափ գործողություն կատարելու ժամանակահատվածի մասով, իսկ մյուս մասերով Ղատարանը կայացրել է գործն, ըստ էության, ճիշտ լուծող վճիռ և օգտվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով իրեն վերապահված լիազորությունից, սույն որոշմամբ արտահայտ-

ված դիրքորոշմամբ Վերաքննիչ դատարանը լրացուցիչ պատճառաբանում է Ղատարանի վճիռը:

(IX) Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ ոչ օրինաչափ գործողություն կատարելու ժամանակահատվածի հետևանքով գանձվող գումարը բռնագանձելու մասով կիրառելի է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի առաջին մասի 4-րդ կետով սահմանված՝ ստորադաս դատարանի դատական ակտը փոփոխելու՝ Վերաքննիչ դատարանի լիազորությունը հետևյալ հիմնավորմամբ.

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի ողջամիտ ժամկետում իր գործի քննության իրավունք: Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ գործը ողջամիտ ժամկետում քննելը հանդիսանում է «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի նույն հոդվածով ամրագրված անձի արդար դատաքննության իրավունքի տարր: Հետևաբար գործի անհարկի ձգձգումները վտանգ են պարունակում նշված իրավունքի խախտման տեսանկյունից:

Սույն գործի վերաքննության ընթացքում Վերաքննիչ դատարանը, կողմերին հաշտության համաձայնություն կնքելու հնարավորություն տրամադրելու նպատակով, բազմիցս հետաձգել է դատական նիստերը, քննարկել է հաշտության եզրեր գտնելու կողմերի առաջարկությունները, սակայն այդ ուղղությամբ իրականացված Վերաքննիչ դատարանի բոլոր ջանքերն անցան ապարդյուն:

Ղատական ակտը փոփոխելիս Վերաքննիչ դատարանը հիմք է ընդունում ինչպես վերը նշված պատճառաբանությունները, այնպես էլ ստորև նշվող հետևյալ հիմնավորումները. Ինչպես վերը նշվեց, Պատասխանողը Կարգի 3.7 կետով սահման-

ված իր պարտականությունն առնվազն պետք է կատարեր մինչև իր սահմանած վերջնաժամկետը՝ 21.08.2009 թվականը: Հետևաբար այդ ժամանակահատվածից սկսած՝ մինչ միացման աշխատանքները կատարելու ավարտը դրսևորվել է անգործություն և Հայցվորը կարող է պահանջել բռնագանձել գումար՝ որպես բաց թողնված օգուտ այդ ժամանակահատվածի համար: Ըստ այդմ՝ Վերաքննիչ դատարանը, հիմք ընդունելով գումարի չափը հիմնավորելու համար Հայցվորի ներկայացրած ապացույցը, անհրաժեշտ է համարում նշել, որ.

04.08.2009 - 30.11.2009 ժամանակահատվածի համար փաստացի արտադրվելիք էլեկտրաէներգիան կազմում է՝ 4 048 457 Կվտ/ժամ, որը 17,127 ՀՀ դրամով բազմապատկած կազմում է 83 205 508 ՀՀ դրամ, ներառյալ՝ 13 867 585 ՀՀ դրամ ԱԱՀ-ն:

Օգոստոս ամսվա համար 04.08.2009 - 31.08.2009 =27օր ժամանակահատվածի համար արտադրվելիք էլեկտրաէներգիան կազմում է 1371003.5 Կվտ/ժամ, որը 17.127 ՀՀ դրամով բազմապատկած կազմում է 23 481 176,9 ՀՀ դրամ:

Տեխնիկական պայմանները տրված են 21.08.2007 թվականին 2 տարի ժամկետով՝ 21.08.2009 թվական, որից սկսած իրականացվում է վնասի հաշվարկը: 04.08.2009 թվականից մինչև 21.08.2009 թվական ժամանակահատվածը կազմում է 17օր: 23 481 176,9 ՀՀ դրամը բաժանած 27 օրվա հավասար է 869 673, 2 ՀՀ դրամ: Նշանակում է օգոստոս ամսվա 1 օրվա համար դրամական արժեքը կազմում է 869 673, 2 ՀՀ դրամ: 869 673, 2 ՀՀ դրամ բազմապատկած 17 օրվա հավասար է 14 784 444,4 ՀՀ դրամ: Նշանակում է 04.08.2009 թվականից 21.08.2009 թվականի համար (17 օր) դրամական արժեքը կազմում է 14 784 444,4 ՀՀ դրամ, ԱԱՀ 20% 2 956 888,9, Ընդհանուր՝ 14 784 444,4 + 2 956 888,9 = 17 741 333,3 ՀՀ դրամ:

Նշված՝ 17 741 333,3 ՀՀ դրամը ենթակա է նվազեցման ընդհանուր գումարից: Դրան համապատասխան հարաբերակցությամբ նվազում են նաև փաստաբանական ծախսերը:

83 205 508 ՀՀ դրամից հանած 17 741 333,3 ՀՀ դրամ հավասար է՝ 65 464 174, 7 ՀՀ դրամ, որը կազմում է բաց թողնված օգուտի գումարը:

65 464 174, 7 ՀՀ դրամ-ը 83 205 508 ՀՀ դրամի 78, 7 տոկոսն է:

Հետևաբար 5 000 000 ՀՀ դրամ փաստաբանական ծախսից պետք է բավարարվի դրա 78,7 տոկոսը, որը կազմում է 3 935 000 ՀՀ դրամ (5 000 000 ՀՀ դրամից հանած 3 935 000 ՀՀ դրամ հավասար է 1 065 000 ՀՀ դրամ):

Հետևաբար բռնագանձման ենթակա գումարը կազմում է 65 464 174, 7 ՀՀ դրամ, որպես բաց թողնված օգուտի գումար և 3 935 000 ՀՀ դրամ որպես փաստաբանական ծախսի գումար:

(X) Անդրադառնալով Վերաքննիչ դատարանի որոշմամբ հետաձգված և ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ բավարարված հայցապահանջների չափին համամասնորեն բռնագանձման ենթակա պետական տուրքի հարցին, Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ից, որպես առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության համար օրենքով նախատեսված պետական տուրքի գումար պետք է բռնագանձել 17 741 333,3 ՀՀ դրամի 2 տոկոսի չափով գումար, որը հավասար է՝ 354 826,7 ՀՀ դրամի, իսկ Վերաքննիչ դատարանում որպես պետական տուրքի գումար պետք է բռնագանձել նույն գումարի 3 տոկոսի չափով գումար, որը հավասար է՝ 532 240 ՀՀ դրամի: Ընդհանուր՝ «Էլ-Կաս» ՍՊԸ-ից ՀՀ պետական բյուջե պետք է բռնագանձել 887 066,7 ՀՀ դրամ:

«Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ից որպես առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության համար օրեն-

քով նախատեսված պետական տուրքի գումար պետք է բռնագանձել 65 464 174,7 ՀՀ դրամի 2 տոկոսի չափով գումար, որը հավասար է՝ 1 309 283,49 ՀՀ դրամի, իսկ Վերաքննիչ դատարանում որպես պետական տուրքի գումար պետք է բռնագանձել նույն գումարի 3 տոկոսի չափով պետական տուրքի գումար, որը հավասար է՝ 1 963 925, 241 ՀՀ դրամի: Ընդհանուր առմամբ «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» ՓԲԸ-ից ՀՀ պետական բյուջե պետք է բռնագանձել 3 273 208, 731 ՀՀ դրամ:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 220-րդ և 221-րդ հոդվածներով՝ Վերաքննիչ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վերաքննիչ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Մասնակիորեն բեկանել Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի 18.06.2010 թվականի վճիռը և դատական ակտը փոփոխել:

«Էլ-Կաս» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության հայցն ընդդեմ «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» փակ բաժնետիրական ընկերության բավարարել մասնակիորեն:

«Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» փակ բաժնետիրական ընկերությունից հօգուտ «Էլ-Կաս» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության բռնագանձել:

65 464 174, 7 ՀՀ դրամ (ներառյալ՝ ավելացված արժեքի հարկը)՝ որպես բաց թողնված օգուտի գումար, ինչպես նաև 3 935 000 ՀՀ դրամ՝ որպես փաստաբանական ծախսի գումար:

2. «Էլ-Կաս» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության հայցը, մնացած մասով, մերժել:

3. Վերաքննիչ բողոքը, մնացած մասով, մերժել:

4. «Հայաստանի էլեկտրական ցանցեր» փակ բաժնետիրական ընկերությունից ՀՀ պետական բյուջե բռնագանձել 3 273 208, 731 ՀՀ դրամ՝ որպես օրենքով նախատեսված և վճարման ենթակա պետական տուրքի գումար:

5. «Էլ-Կաս» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունից ՀՀ պետական բյուջե բռնագանձել 887 066,7 ՀՀ դրամ՝ որպես օրենքով նախատեսված և վճարման ենթակա պետական տուրքի գումար:

6. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից մեկ ամիս հետո և նույն ժամկետում կարող է բողոքարկվել վճռաբեկության կարգով»:

2.

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը, նախագահող դատավոր Ա.Մկրտչյանի կողմից 2008 թվականի դեկտեմբերի 25-ին թիվ ԵԱՆԴ/2317/02/08 քաղաքացիական գործով կայացված որոշումն ունի հետևյալ կառուցվածքը, իրավական հիմնավորումներն ու պատճառաբանումները.

«դռնբաց դատական նիստում քննելով Մանուկ Ղազանչյանի վերաքննիչ բողոքը Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի (այսուհետ՝ Ղատարան) 19.09.2008 թվականին կայացրած վճռի դեմ՝ ըստ հայցի Ալինա Չոբանյանի (այսուհետ նաև՝ Հայցվոր) ընդդեմ Մանուկ Ղազանչյանի (այսուհետ նաև՝ Պատասխանող)՝ երեխայի խնամքն ու դաստիարակությունն իրեն հանձնելու և ալիմենտի բռնագանձման պահանջի մասին, և ըստ Մանուկ Ղազանչյանի հակընդդեմ հայցի ընդդեմ Ալինա Չոբանյանի՝ երեխայի հետ տեսակցության կարգ սահմանելու պահանջի մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Հայցվորը պահանջել է Երեխայի՝ Լուսինե Ղազանջյանի (այսուհետ նաև՝ Երեխա) խնամքն ու դաստիարակությունը հանձնել իրեն, ինչպես նաև Պատասխանողից՝ որպես ալիմենտ, բռնագանձել նրա աշխատավարձի 1/4 չափով գումար:

Հակընդդեմ հայցով դիմելով դատարան՝ Պատասխանողը պահանջել է սահմանել Երեխայի հետ տեսակցության կարգ:

Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 19.09.2008 թվականի վճռով հայցը և հակընդդեմ հայցը բավարարվել են:

Սույն գործով վերաքննիչ բողոք է ներկայացրել Մանուկ Ղազանջյանը (ներկայացուցիչ՝ Զ.Հարությունյան):

Վերաքննիչ բողոքի պատասխան է ներկայացրել Ալինա Չորանյանը:

2. Վերաքննիչ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Վերաքննիչ դատարանը ստորև շարադրում է վերաքննիչ բողոքի հիմքերն ու հիմնավորումները դատարանի նախընտրած հերթականությամբ և խմբավորմամբ:

Ա) Դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 246-րդ հոդվածի պահանջները

Բողոք բերած անձը բողոքի այս հիմքը հիմնավորել է հետևյալ փաստարկներով.

Դատարանը, ունենալով ապացույց, որ ԱՄՆ-ի Կոլումբիայի օկրուգի դատարանում նույն անձանց միջև քննվում է միևնույն պահանջով քաղաքացիական գործ, հայցը չի թողել առանց քննության, ինչի արդյունքում առկա են երկու տարբեր պետությունների դատարանների դատական ակտեր՝ միևնույն հարցի վերաբերյալ:

Հայաստանի Հանրապետությունն ընդունել և վավերացրել է Կոնվենցիան, հետևաբար Դատարանը պարտավոր էր ղեկավարվել նաև ՀՀ Սահմանադրության նշված հոդվածով և երեխայի խնամքը հանձնելու մասով հայցը թողնել առանց քննության:

Բ) Դատարանը խախտել է ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասը և չի կիրառել «Երեխայի միջազգային առևանգման քաղաքացիական մոտեցումների մասին» Հաագայի կոնվենցիայի 16-րդ հոդվածը, որը պետք է կիրառեր:

Բողոք բերած անձը բողոքի այս հիմքը հիմնավորել է հետևյալ փաստարկներով.

Հայաստանի Հանրապետությունն ընդունել և վավերացրել է «Երեխայի միջազգային առևանգման քաղաքացիական մոտեցումների մասին» Հաագայի 1980 թվականի կոնվենցիան (այսուհետ նաև՝ Հաագայի կոնվենցիա): Ըստ բողոք բերած անձի՝ ինչպես ԱՄՆ-ն, այնպես էլ Հայաստանի Հանրապետությունը հանդիսանում են Հաագայի կոնվենցիայի անդամ պետություններ, հետևաբար երկու երկրների համար էլ պարտադիր են կոնվենցիայի դրույթները և գերակա ներպետական օրենսդրական նորմերի նկատմամբ:

Վերոգրյալի հիման վրա վերաքննիչ բողոք բերած անձը պահանջել է մասնակի բեկանել Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 19.09.2008 թվականի վճիռը՝ երեխայի խնամքը Ալինա Չոբանյանին հանձնելու մասով և այդ մասով հայցը թողնել առանց քննության:

2.1 Վերաքննիչ բողոքի պատասխան ներկայացրած անձի դիրքորոշումը և հիմնավորումները

Աստ պատասխան ներկայացրած անձի՝ վերաքննիչ բողոքի մեջ բողոք բերած անձը բողոքարկման առարկա է դարձրել ոչ թե Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 19.09.2008 թվականի վճիռը, այլ բուլոբովին այլ ակտ: Բողոքի միջոցով փորձ է արվում բողոքարկել նույն գործի դատական քննության շրջանակներում Երևանի Ավան և Նոր Նորք համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի կայացրած մեկ այլ դատական ակտ, այն է՝ «հայցն առանց քննության թողնելու միջնորդությունը քննարկելու մասին» 04.09.2008 թվականի որոշումը, որը կայացվել է բողոք բերած անձի միջնորդության հիման վրա և դրանում է, որ քննարկվել և դատարանի որոշմամբ հիմնավորվել են այն բուլոբովինները, որոնք բողոք բերած անձը ներկայացնում է վերաքննիչ բողոքի շրջանակներում, մասնավորապես՝ դատարանի կողմից «Երեխայի միջազգային առևանգման քաղաքացիական մոտեցումների մասին» Հաագայի կոնվենցիան կիրառելու կամ չկիրառելու, ինչպես նաև ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 246-րդ հոդվածի կիրառելու հարցը:

Աստ պատասխան ներկայացրած անձի՝ այդ հարցերը չեն քննարկվել Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 19.09.2008 թվականի վճռում և որոշում չի կայացվել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 246-րդ հոդվածի կիրառելիության վերաբերյալ:

Բողոք բերած անձի պահանջն է՝ մասնակի բեկանել Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 19.09.2008 թվականի վճիռը երեխայի խնամքը Ալինա Չոբանյանին հանձնելու մասով և այդ մասով հայցը թողնել առանց քննության, ինչն էլ նշանակում է, որ բողոք բերած անձը բողոքարկում է ոչ թե Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք համայնքների ընդհանուր իրավասության

դատարանի 19.09.2008 թվականի վճիռը, այլ դրա պատրվակով, ըստ էության, բողոքարկում է նույն դատարանի՝ «Հայցն առանց քննության թողնելու միջնորդությունը քննարկելու մասին» 04.09.2008 թվականի որոշումը, որը պատասխան ներկայացրած անձի պնդմամբ՝ ենթակա էր բողոքարկման եռօրյա ժամկետում, ինչը չի կատարվել:

Պատասխան ներկայացրած անձի կողմից դատարան է ներկայացվել ՀՀ արդարադատության նախարարության 10.07.2008 թվականի ՌԵ-2747 և 17.07.2008 թվականի ՌԵ-2862 գրություններն այն մասին, որ «Երեխայի միջազգային առևանգման քաղաքացիական մոտեցումների մասին» կոնվենցիան տվյալ պարագայում կիրառելի չէ:

Բացի այդ, և՛ հայցվորը, և՛ պատասխանողը ՀՀ քաղաքացիներ են և, որպես մշտական բնակության վայր, գրանցված են Հայաստանի Հանրապետությունում, հետևաբար իրենց երեխայի բնակության վայրը նույնպես Հայաստանի Հանրապետությունն է, քանի որ իրենք հանդիսանում են նրա օրինական ներկայացուցիչները, հետևաբար երեխայի անօրինական տեղափոխում կամ պահում առկա չէ, ուստի և Կոնվենցիան կիրառելի չէ:

Պատասխան ներկայացրած անձը խնդրել է մերժել վերաքննիչ բողոքը:

3. Ղատարանի կողմից հաստատված և վերաքննիչ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը

Վերաքննիչ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը.

1) Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներ Ալինա Աշոտի Չոբանյանը և Մանուկ Հարութի Ղազանչյանը, 02.08.2005 թվականին գրանցել են իրենց ամուսնությունը

Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման տարածքային բաժնում:

2) Ալինա Աշոտի Չոբանյանը և Մանուկ Հարութի Ղազանջյանը 02.08.2005 թվականին մեկնել են Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ (այսուհետ նաև՝ ԱՄՆ), ուսման նպատակով ժամանակավոր բնակության, այնուհետև Մանուկ Հարութի Ղազանջյանն անցել է աշխատանքի և գտնվելով ԱՄՆ-ում՝ կողմերը համատեղ կյանք են վարել մինչև 2007 թվականի դեկտեմբեր ամիսը:

3) 01.05.2007 թվականին ԱՄՆ-ի Կոլումբիա շրջանում ծնվել է նրանց դուստրը՝ Լուսինե Մանուկի Ղազանջյանը:

4) 2007 թվականի դեկտեմբերի վերջին ամուսիններն իրենց երեխայի հետ վերադարձել են Հայաստան:

5) 2008 թվականի սկզբներին Մանուկ Ղազանջյանը մեկնել է ԱՄՆ, իսկ Ալինա Չոբանյանը երեխայի հետ մնացել է Հայաստանի Հանրապետության Երևան քաղաքում և հրաժարվել է մեկնել ԱՄՆ:

6) 2008 թվականի ապրիլի 4-ին Ալինա Չոբանյանը դիմել է դատարան՝ ամուսնալուծության, այնուհետև՝ երեխայի խնամքի և ալիմենտի պահանջներով:

2008 թվականի ապրիլի 9-ին՝ Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանը կայացրել է որոշում ամուսնությունը լուծելու պահանջի մասով Ալինա Չոբանյանի հայցադիմումը վարույթ ընդունելու և գործը դատաքնության նախապատրաստելու մասին:

7) Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 11.07.2008 թվականի թիվ ԵԱՆԴ/2002/02/08 վճռով լուծվել է Ալինա Աշոտի Չոբանյանի և Մանուկ Հարութի Ղազանջյանի ամուսնությունը: Վճիռը չի բողոքարկվել և մտել է օրինական ուժի մեջ:

8) Մանուկ Ղազանջանը երեխայի խնամակալության հարցը լուծելու պահանջով 2008 թվականի ապրիլ ամսին դիմել է ԱՄՆ Կոլումբիայի շրջանի Բարձր դատարան:

9) 06.06.2008 թվականին Կոլումբիայի շրջանի Բարձր դատարանը կայացրել է դատական կարգադրությունը չկատարելու մասին թիվ 08 DRB 1194 վճիռը: Դատարանը որոշել է անչափահաս երեխայի իրավական և ֆիզիկական խնամակալությունը տալ հորը մինչև գործի լուծումը, և որոշել է, որ մայրն անմիջապես հորը հանձնի անչափահաս երեխային և երեխայի անձնագիրը:

10) Մանուկ Ղազանջանը, «Երեխայի միջազգային առևանգման քաղաքացիական մոտեցումների մասին» 1980 թվականի Հաագայի կոնվենցիայի, հիմքով դիմել է ՀՀ արդարատության նախարարություն՝ Կոլումբիայի շրջանի Բարձր դատարանի «Դատական կարգադրությունը չկատարելու մասին» թիվ 08DRB1194 վճիռը կատարելու խնդրանքով:

11) Կոլումբիայի շրջանի Բարձր դատարանի 11.11.2008 թվականի Վճռով Մանուկ Ղազանջանի հայցը բավարարվել է:

12) Ալինա Չոբանյանն աշխատում է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի ֆինանսական վարչության միջազգային ռիսկերի կառավարման բաժնում՝ ժամկետային պայմանագրով: Նա աշխատավայրում և բնակության վայրում բնութագրվում է դրական:

13) Ալինա Չոբանյանը բժշկական հետազոտության է ենթարկվել Երևան քաղաքի թիվ 4 պոլիկլինիկայում և ճանաչվել պրակտիկ առողջ:

14) Ալինա Չոբանյանը երեխայի հետ միասին բնակվում է իր ծնողների բնակարանում՝ Երևան, Այգեստան, 9-րդ փողոց, 69 շենք, բնակարան 37 հասցեում: Երեխան մանկահասակ է և կերակրվում է մայրական կաթով:

15) Մանուկ Ղազանջանը ժամանակավոր բնակվում է Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում և աշխատում է Արժույթի միջազգային հիմնադրամում՝ զբաղեցնելով գիտական աշխատողի պաշտոն:

16) Երևան քաղաքի Կենտրոն թաղային համայնքի խնամակալության և հոգաբարձության հանձնաժողովի եզրակացության համաձայն՝ մանկահասակ Լուսինե Ղազանջանի բնակության վայրը պետք է որոշել մոր հետ, միաժամանակ՝ Մանուկ Ղազանջանի և դստեր տեսակցության համար տրամադրել շաբաթական երեք օր՝ հինգշաբթի, ուրբաթ, շաբաթ՝ երեքական ժամ:

17) Երևանի «Կենտրոն» թաղային համայնքի ղեկավարին առընթեր խնամակալության և հոգաբարձության հանձնաժողովը քննարկելով քաղաքացի Ալինա Չոբանյանի բարձրացրած պահանջը՝ անչափահաս երեխայի խնամքն ու դաստիարակությունն իրեն հանձնելու մասին, 04.08.2008 թվականին կազմել է Ալինա Չոբանյանի, Լուսինե և Մանուկ Ղազանջանների կյանքի հետազոտության ակտի համաձայն՝ Երեխայի խնամքն ու դաստիարակությունը Ալինա Չոբանյանն իրականացնում է պատշաճ ձևով:

4. Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

(I) Վերաքննիչ դատարանը, մինչ վերաքննիչ բողոքի հիմքերին և հիմնավորումներին անդրադառնալը, անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ վերաքննիչ բողոքի պատասխանում հնչեցված այն դիրքորոշմանը, ըստ որի՝ վերաքննիչ բողոք բերած անձի վկայակոչած հիմքերը Դատարանի կողմից քննարկման առարկա են դարձել և դրա վերաբերյալ կայացվել է որոշում, որը չի բողոքարկվել: Վերաքննիչ բողոքի պատասխաններ կայացրած անձի կարծիքով՝ վերաքննիչ բողոքի հիմքերում

վկայակոչված հարցերը չեն քննարկվել Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 19.09.2008 թվականի վճռում և որոշում չի կայացվել դրանց վերաբերյալ:

«Հ դատական օրենսգրքի 44-րդ հոդվածի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոք բերելու համար հիմք է դատական սխալը՝ նյութական կամ դատավարական իրավունքի այնպիսի խախտումը, որը կարող է ազդել գործի ելքի վրա: Տվյալ դեպքում Վերաքննիչ բողոք բերած անձը Վերաքննիչ բողոքում վկայակոչում է դատական սխալ՝ դատավարական իրավունքի խախտում, որն իր կարծիքով ազդել է գործի ելքի վրա՝ Ղատարանը չպետք է քններ երեխայի ապրելու վայրը որոշելու հարցը: Ընդ որում, այս դիրքորոշումը բողոքողը հայտնել է նաև առաջին աստիճանի դատարանում:

Նման պայմաններում Վերաքննիչ դատարանն այլընտրանք չունի, և պետք է անդրադառնա Վերաքննիչ բողոքում առաջ քաշված հիմքերին և հիմնավորումներին:

(II) Անդրադառնալով վերաքննիչ բողոքին՝ Վերաքննիչ դատարանը հանգեց հետևյալին.

«Երեխայի իրավունքների մասին» Կոնվենցիայի⁸⁰ 3-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերի համաձայն՝

1. Երեխաների նկատմամբ բոլոր գործողություններում, անկախ այն բանից, թե դրանք ձեռնարկվում են սոցիալական ապահովության հարցերով զբաղվող պետական կամ մասնավոր հիմնարկների, դատարանների, վարչական կամ օրենսդրական մարմինների կողմից, **առաջնահերթ ուշադրություն է դարձվում երեխայի շահերի առավել ապահովմանը:**

---

80 Ընդունվել է Միացյալ Ազգերի Կազմակերպության գլխավոր ասամբլեայի 1989 թվականի նոյեմբերի 20-ի 44/25 բանաձևով: ՀՀ-ն վավերացրել է կոնվենցիան 23.10.2007 թվականին:

2. Մասնակից պետությունները պարտավորվում են երեխային ապահովել նրա բարեկեցության համար անհրաժեշտ պաշտպանությամբ և հոգատարությամբ, նկատի ունենալով նրա ծնողների, խնամակալների կամ օրենքով նրա համար պատասխանատվություն կրող այլ անձանց իրավունքներն ու պարտականությունները, և այդ նպատակով ձեռնարկվում են համապատասխան բոլոր օրենսդրական ու վարչական միջոցները:

Վերը նշվածը հիմք ընդունելով՝ Վերաքննիչ դատարանը բողոքում բարձրացված հարցերը պետք է լուծի՝ առաջնահերթ ուշադրություն դարձնելով Երեխայի շահերի առավել ապահովմանը, երաշխավորելով նրա բարեկեցության համար անհրաժեշտ պաշտպանությունը և հոգատարությունը, նկատի ունենալով ծնողների իրավունքներն ու պարտականությունները:

Առաջնորդվելով հիշատակված սկզբունքով՝ Վերաքննիչ դատարանը նախ ձեռնարկել է բոլոր միջոցները սույն վեճը հաշտության համաձայնությամբ ավարտելու համար: Վերաքննիչ դատարանը տրամադրել է բավարար տեղեկություններ և օժանդակել ծնողներին, հաշտության եզրեր գտնելու համար: Վերաքննիչ դատարանն արձանագրում է, որ ծնողները, ելնելով երեխայի լավագույն շահերից և հաշվի առնելով իրենց իրավունքներն ու պարտականությունները, սկզբնապես ցանկացան վեճը լուծել հաշտությամբ, սակայն չկարողացան ձևավորել իրենց ապագա փոխհարաբերությունը Երեխայի հետ: Ծնողների՝ հաշտության եզրեր չգտնելու հանգամանքը բոլոր դեպքերում չի բխում Երեխայի շահերի առավել ապահովման հիմնարար սկզբունքից, քանի որ նրանք, առավել քան որևէ մարմին, կարող էին որոշել այն հարցերի շրջանակը, որոնց կարգավորումը կհանգեցներ Երեխայի բարեկեցության համար անհրաժեշտ պաշտպանությանը և հոգատարությանը:

(III) Անդրադառնալով բողոք բերած անձի պնդմանն այն մասին, որ Ղատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դա-

տավարության օրենսգրքի 246-րդ հոդվածի պահանջները՝ Վերաքննիչ դատարանը հանգում է հետևյալին.

Նշված հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերի համաձայն՝

1. Հայաստանի Հանրապետության դատարանը հայցը թողնում է առանց քննության կամ կարճում է գործի վարույթը, եթե մինչև Հայաստանի Հանրապետության դատարանում հայց հարուցելը գործը քննության ընդունած՝ օտարերկրյա պետության իրավասու դատարանը քննում է նույն անձանց միջև, նույն առարկայի և միևնույն հիմքերով վեճի վերաբերյալ գործը կամ այդ գործով կայացրել է վճիռ, որն օրինական ուժի մեջ է մտել:

2. 1-ին կետում նշված հետևանքները չեն առաջանում, եթե օտարերկրյա պետության դատարանի կայացրած կամ ապագա վճիռը ենթակա չէ ճանաչման կամ կատարման Հայաստանի Հանրապետության տարածքում կամ համապատասխան գործը վերաբերում է Հայաստանի Հանրապետության դատարանի բացառիկ ընդդատությանը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 246-րդ հոդվածը զետեղված է նույն օրենսգրքի՝ բովանդակությամբ համասեռ⁸¹ օտարերկրյա անձանց մասնակցությամբ գործերի վարույթը կարգավորող հոդվածներից հետո (բաժնում), և դրա կարգավորման առարկան են կոլիզիոն⁸² հարաբերությունները: Մասնավորապես՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 246-րդ հոդվածի կարգավորման ոլորտում են գտնվում այն հարաբերությունները, երբ դատաքննության մասնակիցներից որևէ մեկը օտարերկրյա քաղաքացի է: Տվյալ դեպքում թե՛ Մանուկ Ղազանչյանը, թե՛ Ալինա Չոբանյանը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի են: Նշված հոդվածի տառացի մեկնաբանությունը, առանց համասեռ հոդվածների համա-

---

81 «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենք, 41-րդ հոդված, մաս 2:

82 Կոլիզիոն են համարվում օտարերկրյա տարրի (անձանց) մասնակցությամբ իրավահարաբերությունները:

տեքստում այն դիտարկելու, կարող է հանգեցնել այնպիսի մեկնաբանման, որով այդ հոդվածը կվերաբերի նաև այն դեպքերին, երբ դատավարության մասնակիցները ՀՀ քաղաքացիներ են: Նման մեկնաբանությունը կարող է հանգեցնել հոդվածի նշանակության և նպատակի խեղաթուրմանը, քանի որ դատավարական օրենսգրքով հատուկ կարգավորված է ՀՀ քաղաքացիների մասնակցությամբ վեճերի քննարկման կարգը, պայմանները և իրավասու դատարանը: Այն փաստը, որ սույն գործով կողմերը և Երեխան ՀՀ քաղաքացիներ են, բացառում է կոլիզիոն իրավանորմերի կիրառումը: Ասվածից տրամաբանորեն հետևում է, որ սույն վեճը ենթակա է լուծման ՀՀ օրենսդրության շրջանակներում ՀՀ դատարանի կողմից:

Վերոգրյալի հիման վրա՝ Վերաքննիչ դատարանը հանգում է նրան, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 246-րդ հոդվածի պահանջները սույն քաղաքացիական գործով կիրառելի չեն, հետևաբար Դատարանը թույլ չի տվել նշված դատավարական նորմի խախտում:

(IV) ՀՀ Սամանադրության 6-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ միջազգային պայմանագրերը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են: Եթե վավերացված միջազգային պայմանագրում սահմանվում են այլ նորմեր, քան նախատեսված են օրենքներով, ապա կիրառվում են միջազգային պայմանագրի նորմերը:

ՀՀ Սահմանդրության հիշատակված հոդվածի ուժով անիրաժեշտ է անդրադառնալ՝ «Երեխայի միջազգային առևանգման քաղաքացիական մոտեցումների մասին» Հաազայի 1980 թվականի կոնվենցիայի (այսուհետ նաև՝ Հաազայի կոնվենցիա) 16-րդ հոդվածը Դատարանի կողմից կիրառված չլինելու Վերաքննիչ բողոքի հիմքին:

Կոնվենցիայի 16-րդ հոդվածի համաձայն՝ նույն կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով երեխայի անօրինական տեղա-

փոխման կամ պահելու մասին տեղեկություն ստանալուց հետո այն Պայմանավորվող պետության դատական կամ վարչական մարմինները, որի տարածք է տեղափոխվել երեխան, կամ որի տարածքում նա պահվում է, չեն որոշելու խնամակալության իրավունքի մասին հարցն այնքան ժամանակ, քանի դեռ չի պարզվել, որ, սույն Կոնվենցիայի համաձայն, երեխան չպետք է վերադարձվի, կամ քանի դեռ ծանուցում ստանալուց հետո՝ ողջամիտ ժամկետի ընթացքում, սույն Կոնվենցիային համապատասխան դիմում չի տրվել:

Սույն հոդվածի՝ որպես միջազգային պայմանագրի դրույթի մեկնաբանման համար անհրաժեշտ է ղեկավարվել «Միջազգային պայմանագրերի իրավունքի մասին» Վիեննայի կոնվենցիայի⁸³ պահանջներով: «Միջազգային պայմանագրերի իրավունքի մասին» Վիեննայի կոնվենցիայի 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պայմանագիրը պետք է բարեխղճորեն մեկնաբանվի պայմանագրի հասկացությունների՝ դրանց համատեքստում ունեցած սովորական նշանակությանը համապատասխան, ինչպես նաև պայմանագրի առարկայի և նպատակի լույսի ներքո:

Մեկնաբանման հիշատակված կանոններով առաջնորդվելով՝ Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ Կոնվենցիայի 16-րդ հոդվածի իմաստով պայմանավորվող պետությունը պարտավոր է խնամակալության իրավունքի հարցի քննարկմանը չանդրադառնալ, միայն այն դեպքում, երբ տեղեկություն է ստացել նույն կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով երեխայի անօրինական տեղափոխման կամ պահելու փաստի մասին:

---

83 «Միջազգային պայմանագրերի իրավունքի մասին» կոնվենցիան ստորագրվել է 1969 թվականի մայիսի 23-ին Վիեննայում, Հայաստանի Հանրապետությունում ուժի մեջ է մտել 16.06.2005 թվականին (66-րդ հոդվածի վերաբերյալ վերապահումով), ՀՀ Սահմանադրության համապատասխանության հարցը որոշվել է ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 06.09.1996 թվականի թիվ ՍԴՈ-19 որոշմամբ, ՀՀ Ազգային ժողովի 23.10.1996 թվականի կոնվենցիային միանալու մասին թիվ Ն-131-1 որոշում:

Սույն գործով բացակայում է որևէ ապացույց այն մասին, որ առաջին ատյանի կամ Վերաքննիչ դատարանում առկա է տեղեկատվություն երեխայի ապօրինի տեղափոխման կամ պահման փաստի մասին: Գործի քննության ժամանակ և դրանից հետո նման փաստի մասին տեղեկություն չի ստացվել: Ավելին, այդպիսի փաստ սույն գործով Դատարանի կողմից չէր կարող հաստատվել, նման պահանջի բացակայության պատճառով:

Նման պայմաններում՝ Պայմանավորվող պետության դատարանը, տվյալ դեպքում առաջին ատյանի դատարանը կաշկանդված չէր նշված հողվածով և իրավասու էր որոշելու Կոնվենցիայի իմաստով խնամակալության իրավունքի մասին հարցը:

(V) Սույն գործով Հայցվորը և Պատասխանողը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներ են: Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 30.1-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներից ծնված երեխան Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի է: Նշված սահմանադրական նորմը, որևէ բացառություն չի կատարում այլ երկրում ծնված ՀՀ քաղաքացիների երեխաների համար, հետևաբար Լուսինե Ղազանչյանը ՀՀ քաղաքացի է, որի մշտական բնակության վայրը Հայաստանի Հանրապետությունն է: Հայաստանի Հանրապետությունն է համարվում նաև ծնողների մշտական բնակության վայրը, հետևաբար Երեխայի ապրելու (ծնողներից որևէ մեկի հետ) իրավունքի հարցը իրավասու էր քննել Հայաստանի Հանրապետության համապատասխան իրավասությամբ օժտված դատարանը:

Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի ուժով ամուսնալուծության հարցին անդրադառնալիս ամուսինների միջև համաձայնության բացակայության դեպքում դատա-

րանը պարտավոր է անդրադառնալ այն հարցին, թե ամուսնալուծությունից հետո ծնողներից ում հետ պետք է ապրեն երեխաները: Նշված իրավանորմի և ամուսինների միջև համաձայնության բացակայության ուժով⁸⁴ Դատարանը, ելնելով երեխայի առավելագույն շահերից, պետք է որոշեր Երեխայի ապրելու հարցը ծնողներից որևէ մեկի հետ:

Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ Հայաստանի Հանրապետության իրավասու մարմինները, այդ թվում՝ Դատարանը, առավել սերտ կապ ունեն **Երեխայի լավագույն շահերը գնահատելու հարցի հետ**, քանի որ սույն գործով հաստատված փաստերը հիմք են տալիս գալու հետևության, որ Հայաստանի Հանրապետությունը հանդիսանում է՝

- այն Պետությունը, որի քաղաքացին է երեխան,
- այն Պետությունը, որտեղ գտնվում է երեխայի սեփականությունը⁸⁵,
- այն Պետությունը, որի մարմինների քննության տակ է գտնվել ամուսնալուծության, կամ որ նույնն է դատարանի վճռով Երեխայի ծնողների առանձին ապրելու կամ ամուսնությունը չեղյալ հայտարարելու մասին դիմումը,
- այն Պետությունը, որի հետ Երեխան առավել սերտ կապ ունի:

Վերաքննիչ դատարանն ընդունում է այն փաստը, որ Երեխան ԱՄՆ-ում ծնվելու ուժով օժտված է ԱՄՆ պետության օրենսդրությամբ շնորհված իրավունքներով, և այն որ ԱՄՆ իրավասու Դատարանները կարող էին քննության առնել Երեխայի խնամակալության հարցը: Սակայն Երեխայի լավագույն շահերից չի բխում ԱՄՆ դատարանի կողմից այն փաստերը

---

84 Այս փաստն ակնհայտ է սույն գործով, որի շրջանակում սկզբնապես քննվել է ամուսնալուծության հարցը:

85 ՀՀ ընտանեկան օրենսգիրք, հոդվածներ 41,42,47, Երեխայի իրավունքների մասին ՀՀ օրենք, հոդվածներ 12,16,17:

չքննարկելը, որոնք բացահայտվել են ՀՀ-ում ամուսնալուծության հարցը քննելիս: Մասնավորապես՝

ա) ամուսինների անախորժ հարաբերությունները դեռևս ԱՄՆ-ում և Հայաստան վերադառնալուց հետո,

բ) Հայաստանում Մայրն ի սկզբանե մտադիր է եղել ամուսնալուծվել արտադատարանական կարգով, սակայն Հայրը հրաժարվել է և չի ներկայացել,

գ) դեռևս 2008 թվականի սկզբից ամուսինները բնակվում են առանձին և պատճառաբանում, որ ընտանիքը վերականգնելու հեռանկար չկա:

Այս փաստերն ինքնին հիմք են տալիս արձանագրելու, որ ի սկզբանե ԱՄՆ վերադառնալու մտադրություն ունեցող ամուսիններից միայն մեկը՝ Հայրը, իսկ Մայրն արդեն կայացրել էր ամուսնալուծվելու մասին որոշումը:

Այս պայմաններում են տեղի ունեցել Մոր այն գործողությունները, որոնք որակվում են որպես Երեխայի լավագույն շահերից չբխող:

Անդրադառնալով այս հարցին՝ Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում հիշատակել, որ երեխան մանկահասակ է և կերակրվում է մայրական կաթով: Ամուսնալուծվելիս ծնողները, ունենալով հավասար իրավունքներ, միաժամանակ ունեն հավասար պարտականություններ՝ երեխայի մասին հոգ տանելու հարցում: Ամուսնալուծությունից առաջ ամուսինների հարաբերությունները, ինքնին ենթադրում են որոշակի միակողմանի որոշման ընդունում (ամուսիններից մեկը ցանկություն չունի համատեղ կյանք վարելու) և այս առումով Երեխայի նկատմամբ հոգ տանելու ծնողի՝ Մոր, գործողությունները չեն կարող գնահատվել երեխայի լավագույն շահերից չբխող:

Մայրը, օժտված լինելով բնական ունակություններով, որպես ծնող՝ ունի պարտականություն հոգ տանելու իր Երեխայի մասին, որը նույն բնական ունակությունների ուժով չի կարող

իրականացնել Հայրը, և դրա իրականացման այլ ձևերը չեն բխի Երեխայի լավագույն շահերից:

Մինչ ամուսնալուծությունը Երեխայի մոր մոտ մնալու հանգամանքը անուղղակիորեն ընդունվել է նաև Հոր կողմից, քանի որ սույն գործում բացակայում է որևէ ապացույց կամ հիշատակում, որ Հայրը այդ ժամանակահատվածում կատարել է որևէ ակտիվ գործողություն Երեխային իր մոտ պահելու հարցում: Հոր գործողություններն ուղղված են եղել իր իրավունքների և պարտականությունների կատարմանը, մասնավորապես՝ Երեխայի հետ տեսակցելուն և Երեխայի մասին հոգ տանելուն, որոնք անարդարացիորեն խոչընդոտվել են Մոր կողմից՝ խախտելով Հոր ծնողական իրավունքները, և որոնք արդարացիորեն կարող են գնահատվել՝ Երեխայի լավագույն շահերից չբխող:

Վերոգրյալ փաստական տվյալներն ամփոփելով՝ Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ Երեխայի մոր մոտ մնալու հարցը որևէ ձևով չի կարող մեկնաբանվել տարածության մեջ, քանի որ ամուսինները, գտնվելով Հայաստանում, գտնվել են այն պետությունում որի իրավագործությունը տարածվում է նրանց վրա ամբողջ ծավալով, և Երեխայի ԱՄՆ մեկնման հստակ մտադրությունը, որպես այդպիսին, գոյություն չի ունեցել Երեխայի ծնողների ամուսնալուծության պատճառով:

Միաժամանակ անհրաժեշտ է նշել, որ ծնողները ամուսնալուծության հարցի քննարկման ընթացքում ընդունել են ՀՀ իրավասու դատարանի իրավագործությունը, քանի որ Մայրն իր բոլոր պահանջները ներկայացրել է ՀՀ դատարանին, իսկ Հայրը, իր պահանջների մի մասը՝ տեսակցության կարգ սահմանելու հարցը, ներկայացրել է ՀՀ դատարանին, իսկ մյուս մասը՝ ԱՄՆ դատարանին: Ստացվում է, որ Հայրը ՀՀ դատարանի իրավագործությունն ընդունել է մասնակի. նման գործողությունը Վերաքննիչ դատարանը գնահատում է՝ ՀՀ դատարանի իրավասության ընդունում:

(VI) Վերաքննիչ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ «Երեխայի՝ ծնողներից որևէ մեկի հետ ապրելու» հարցը պետք է որոշվի ՀՀ օրենսդրության պահանջներին համապատասխան, քանի որ Երեխայի մշտական բնակության վայրը, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 23-րդ հոդվածի ուժով, Հայաստանի Հանրապետությունն է: Ծնողները Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներ են, որոնցից մեկը՝ Մայրը, մշտապես բնակվում և աշխատում է ՀՀ-ում, իսկ մյուսը՝ Հայրը, ժամանակավորապես բնակվում է ԱՄՆ-ում՝ իրացնելով իր՝ ազատ տեղաշարժման և աշխատանքի ընտրության ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորված իրավունքը:

ՀՀ դատարանը, որպես իրավասու դատարան կայացրել է որոշում ամուսնալուծության մասին, որն ինքնին առաջացնում է Երեխայի ծնողների՝ օրինականորեն առանձին ապրելու իրավունք:

Սույն գործով Ղատարանն իրականացրել է գործի բազմակողմանի քննություն՝ ելնելով Երեխայի **շահերի առավել ապահովման անհրաժեշտությունից, հիմք ընդունելով սույն գործով հաստատված այն բոլոր փաստերը** (13-ից 17-րդ փաստերը ներառյալ) որոնք հավաստում են Երեխայի բարեկեցության համար անհրաժեշտ պաշտպանությունը և հոգատարությունը: Նկատի ունենալով ծնողների՝ ազատ տեղաշարժվելու և աշխատանքի ընտրության իրավունքները, Երեխայի ապրելու վայրը Մոր հետ որոշելով՝ Ղատարանն ապահովել է նրանց՝ Երեխայի նկատմամբ ունեցած պարտականությունների կատարումը և ծնողների իրավունքների իրականացումը, ապահովելով Երեխայի շահերը: Միաժամանակ տեսակցության ժամեր սահմանելով՝ Ղատարանն ապահովել է Հոր իրավունքների և պարտականությունների իրականացումը:

Վերաքննիչ դատարանը գտնում է, որ առաջին աստիճանի դատարանը կայացրել է գործն ըստ էության ճիշտ լուծող վճիռ:

Օգտվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 221-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին ենթակետով իրեն վերապահված լիազորությունից՝ Վերաքննիչ դատարանը վերոգրյալով լրացուցիչ պատճառաբանում է առաջին աստիճանի դատարանի կայացրած վճիռը:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 220-րդ հոդվածով և 221-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով՝ Վերաքննիչ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վերաքննիչ բողոքը մերժել: Հայաստանի Հանրապետության Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարանի 19.09.2008 թվականի վճիռը, սույն որոշմամբ արտահայտած իրավական դիրքորոշմամբ, թողնել օրինական ուժի մեջ:

2. Դատական ծախսերի հարցը համարել լուծված:

3. Սույն որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից և կարող է բողոքարկվել վճռաբեկության կարգով՝ օրինական ուժի մեջ մտնելու պահից եռամսյա ժամկետում»:

§ 3. Դատական պատճառաբանման

առանձնահատկությունները վճռաբեկ դատարանում:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 222-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Վճռաբեկ դատարանը բողոքի հիման վրա սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում և կարգով վերանայում է վերաքննիչ դատարանի դատական ակտերը:

2. Վճռաբեկ դատարանն իր իրավասության սահմանում վերանայում է վերաքննիչ դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը և վերաքննիչ դատարանի կողմից միջանկյալ դատական ակտերի վերանայման արդյունքում կայացված որոշումները:

3. Վճռաբեկ դատարանը վերանայում է վերաքննիչ բողոքը վերադարձնելու, վերաքննիչ վարույթը կարճելու և կասեցնելու, ինչպես նաև դատական տուգանք կիրառելու վերաբերյալ վերաքննիչ դատարանի միջանկյալ դատական ակտերը:

4. Ղատարանի միջանկյալ դատական ակտերի դեմ բերված վճռաբեկ բողոքները քննվում են առանց դատական նիստ հրավիրելու:

Վճռաբեկ դատարանի որոշմանը ներկայացվող օրենսդրական պահանջները շարադրված են ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 241¹-ին հոդվածում:

Մասնավորապես՝ նշված հոդվածի համաձայն՝

1. Գործի քննության արդյունքներով կայացված վճռաբեկ դատարանի որոշման մեջ պետք է նշվեն՝

1) գործի համարը և որոշում կայացնելու տարին, ամիսը, ամսաթիվը, որոշումը կայացրած վճռաբեկ դատարանի կազմը.

2) վճռաբեկ բողոք բերած անձի անունը (անվանումը).

3) գործը քննած դատարանի անվանումը, գործի համարը, վճիռ կայացնելու տարին, ամիսը, ամսաթիվը, վճիռ կայացրած դատավորի անունը.

4) կայացված վճռի էության համառոտ շարադրանքը, գործին մասնակցող անձանց անունները (անվանումները).

5) հիմքերը, որոնցով դրվել է վճռի օրինականությունն ստուգելու հարցը.

6) օրենքները, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերը և այլ իրավական ակտերը, որոնցով ղեկավարվել է վճռաբեկ դատարանը որոշում կայացնելիս.

7) վճիռը բեկանելիս այն շարժառիթները, որոնցով վճռաբեկ դատարանը չի համաձայնվել վճիռ կայացրած դատարանի հետևությունների հետ.

8) վճռաբեկ բողոքի քննության արդյունքներով եզրահանգումը:

2. Վճռաբեկ դատարանը, պարզելով, որ գործը քննած դատարանի թույլ տված իրավունքի նորմերի խախտումները հիմք չեն վճռի բեկանման համար, պետք է դրանց մասին նշի կայացրած որոշման մեջ:

3. Վճռաբեկ դատարանի որոշումը պետք է լինի պատճառաբանված, ապահովի օրենքի միատեսակ կիրառումը, ճիշտ մեկնաբանությունը և նպաստի իրավունքի զարգացմանը:

Վճռաբեկ դատարանի որոշման կառուցվածքն ընդհանուր առմամբ նման է Վերաքննիչ դատարանի որոշման կառուցվածքին: Սակայն բովանդակային առումով այն որոշակի առանձնահատկություններ ունի, որը պետք է հաշվի առնվի Վճռաբեկ դատարանի ցանկացած որոշում շարադրելու ժամանակ:

Առաջին հերթին Վճռաբեկ դատարանի որոշումը չպետք է լինի զուտ իրավակիրառ դատական ակտ: Օրենսդիրը Վճռաբեկ դատարանից պահանջում է յուրաքանչյուր որոշման ժամանակ, բացի պատճառաբանվածությունից, ապահովել օրենքի միատեսակ կիրառումը, ճիշտ մեկնաբանությունը և նպաստել իրավունքի զարգացմանը: Օրենսդրական այս պահանջները պետք է տեսանելի լինեն Վճռաբեկ դատարանի ցանկացած որոշման մեջ: Վճռաբեկ դատարանի որոշումը, բացի բուն գործառույթից՝ արդարադատության իրականացումից, պետք է նաև

մյուս դատարանների համար իրավամեկնաբանողական բնույթ և նշանակություն ունենա:

Վճռաբեկ դատարանի յուրաքանչյուր որոշման մեջ պետք է ուրվագծված լինի օրենքի միատեսակ կիրառությունն ապահովելու, իրավունքի զարգացմանը նպաստելու անհրաժեշտությունը, հստակ նախանշվի այն իրավական խնդիրը կամ խնդիրները, որոնց լուծման համար Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարել քննել տվյալ բողոքը:⁸⁶

Նմանատիպ դեպքերում Վճռաբեկ դատարանի որոշման մեջ ընդունված է որոշման այդ մասը շարադրել հետևյալ ձևակերպմամբ.

«Բողոքի հիմքում բարձրացված հարցին պատասխանելու համար Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում քննարկման առարկա դարձնել հետևյալ իրավական հարցադրումները» կամ

«Բողոքում բարձրացված հարցին պատասխանելու համար Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում պատասխանել հետևյալ իրավական հարցադրումներին»:

Նմանատիպ ձևակերպումներն արդեն ընթերցողին նախապատրաստում են նրան, որ Վճռաբեկ դատարանի կողմից քննվող բողոքում բարձրացված է իրավակիրառ պրակտիկայի համար կարևոր հարցադրում, առկա են լուրջ իրավական խնդիրներ, որոնց լուծմանը նպատակամղված է լինելու Վճռաբեկ դատարանի տվյալ որոշումը:

Եթե Վճռաբեկ դատարանն իր որոշմամբ անհրաժեշտ է համարում պատասխանել մի քանի իրավական հարցերի, առավել նպատակահարմար է դրանք շարադրել առանձին կետերով, սակայն դրանց հերթականությունը պետք է ապահովի որո-

---

86 Հատկապես հաշվի առնելով այն պարագայում, երբ Վճռաբեկ դատարանը որդեգրեց առավելապես օրենքի միատեսակ կիրառության ապահովման դատական քաղաքականությունը:

շակի տրամաբանական կապ: Այդ հարցերից յուրաքանչյուրի պատասխանը պետք է տրամաբանորեն նախորդի հաջորդ հարցին, որն էլ իր հերթին պետք է որոշակիացնի նախորդ հարցի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշումը:

Օրինակ՝ թիվ ՇԴ1/0303/02/10 գործով⁸⁷ Վճռաբեկ դատարանը բարձրացված իրավական հարցերը շարադրեց հետևյալ կերպ.

«Սույն գործով բողոքի հիմքում բարձրացված իրավական հարցին պատասխանելու համար վճռաբեկ բողոքի շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում քննարկման առարկա դարձնել հետևյալ հարցադրումները՝

1. Արդյոք Պայմանագրի 1.1 կետում նշված «Ապրանք» եզրույթը պետք է մեկնաբանվի որպես 16.000 մ³ գրանիտե խիճ:

2. Արդյոք Կազմակերպության՝ գումար վճարելու պարտավորությունը ծագում է 16.000 մ³ գրանիտե խիճը մատակարարելուց հետո:

Վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ հարցադրումներին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է համարում կիրառել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 447-րդ հոդվածի կանոնները:

Որոշակի դեպքերում վերը նշված կանոնը կարող է չգործել, եթե Վճռաբեկ դատարանի կողմից բարձրացված հարցերը տարբեր իրավական խնդիրներ են, սակայն ուղղված են գործի լուծմանը: Օրինակ՝ Վճռաբեկ դատարանը կարող է քննարկման առարկա դարձնել նյութական իրավունքին և դատավարական իրավունքին վերաբերող հարցեր:

Օրինակ՝ թիվ ՎԴ5/0716/05/10 գործով Վճռաբեկ դատարանն իրավական հարցադրումը ձևակերպեց հետևյալ կերպ:

---

87 Տես ,Կարատե ՍՊԸ-ն ընդդեմ ,Էգնա Շինե ՍՊԸ-ի՝ գումար բռնագանձելու պահանջի մասին թիվ ՇԴ1/0303/02/10 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի մայիսի 27-ի որոշումը:

Վճռաբեկ դատարանը բողոքի հիմքում բարձրացված հարցերին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ հետևյալ իրավական հարցերին.

* Արդյոք «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածով նախատեսված «հասույթի հաշվարկային 25 տոկոս վերադիրի» կիրառման դեպքում իրացման շրջանառության չափը կարող է որոշվել «Հաստատագրված վճարների մասին» ՀՀ օրենքի հիման վրա.

* Ինչպիսի պայմանների առկայության դեպքում դատարանը կարող է փաստը ճանաչել հանրահայտ.⁸⁸

Օրինակ՝ թիվ ՀՔԴ1/0012/02/08 գործով⁸⁹ Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձավ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող և տարբեր իրավական խնդիրներին վերաբերող հարցերի:

Վճռաբեկ դատարանն իրավական հարցադրումը ձևակերպեց հետևյալ կերպ.

Վճռաբեկ դատարանը, որոշելու համար վճռաբեկ բողոքի հիմքի հիմնավորվածությունը, բողոքի սահմաններում անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ հետևյալ իրավական հարցերին.

---

88 Տես Միքայել Անտոնյանն ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Գյումրու տարածքային հարկային տեսչության՝ Տեսչության 07.09.2010 թվականի թիվ 2327157 ակտն անվավեր ճանաչելու մասին թիվ ՎԴ5/0716/05/10 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի մարտի 23-ի որոշումը:

89 Տես Արամ Դավթյանը և ,Վանքե ՍՊԸ-ն ընդդեմ Հայաստանի Հանրապետության՝ ի դեմս ՀՀ ֆինանսների նախարարության և ,Հայկական երկաթուղիե ՓԲԸ-ի՝ ապօրինի քրեական պատասխանատվության ենթարկելու, որպես խափանման միջոց կալանք կիրառելու, չհեռանալու մասին ստորագրություն վերցնելու, ոչ ողջամիտ ժամկետում դատաքննության, անմարդկային վերաբերմունքի հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման պահանջի մասին թիվ ՀՔԴ1/0012/02/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 01-ի որոշումը:

• ապօրինի դատապարտելու, քրեական պատասխանատվության ենթարկելու, որպես խափանման միջոց կալանք կամ չբացակայելու մասին ստորագրություն կիրառելու դեպքում վնասի հատուցման կանոններին.

• Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից բարոյական վնասի հատուցման վերաբերյալ դիրքորոշման պարտադիրությանը ՀՀ դատարանների համար բարոյական վնասի հատուցման հարցը լուծելիս.

• սույն գործով պետական տուրքի լուծման հարցերին:

Իրավական հարցադրումը ձևակերպելուց հետո նպատակահարմար է առանձին կետերով պատասխանել այդ հարցերին: Որոշման կետերի բաժանումն ունի նաև գործնական նշանակություն: Այն հնարավորություն է ընձեռում որոշման հետագա շարադրանքի մեջ հղում կատարել կոնկրետ կետին: Հաճախ են հանդիպում դեպքեր, երբ որոշման մեջ նշվում են «Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ վերլուծությունների հիման վրա», «Վճռաբեկ դատարանի վերը նշված վերլուծություններից հետո» արտահայտությունները, սակայն ընթերցողի համար հստակ չէ, թե կոնկրետ որ վերլուծությունների մասին է խոսքը, քանի որ մինչ նման ձևակերպումը երբեմն որոշման նախորդ մասերում բազմաթիվ վերլուծություններ են կատարվում:

Նշված գործնական խնդիրը գրեթե իր լուծումն ստացել է Վճռաբեկ դատարանի քրեական գործերով կայացված որոշումներում, որտեղ ամբողջ որոշումը բաժանվում է կետերով իրար հաջորդող պարբերությունների կամ պարբերությունների խմբի:⁹⁰

---

90 Տես, օրինակ, Լևոն Միհրանի Ղազարյանի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԵԿԴ/0057/12/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2009 թվականի մարտի 30-ի որոշումը:

Վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական և վարչական գործերով որոշումներում վերջին շրջանում նույնպես նկատվում է նման միտում, սակայն այստեղ կետերի բաժանվում են միայն որոշման պատճառաբանական մասում իրավական հարցերի պատասխանները:⁹¹

Վճռաբեկ դատարանի որոշումների կազմման առանձնահատկություններից մեկն էլ այն է, որ Վճռաբեկ դատարանը նախադեպային իրավունք ձևավորող դատարան է, և օրենքի միատեսակ կիրառումն ապահովելու պահանջը ենթադրում է նաև նախադեպային կայուն քաղաքականություն: Այսինքն՝ Վճռաբեկ դատարանը պետք է ճշգրտորեն հետևի իր նախկին իրավական դիրքորոշումներին: Վճռաբեկ դատարանի որոշման մեջ պետք է արտացոլվեն այն իրավական դիրքորոշումները, որոնք վերջինս նախկինում արտահայտել է տվյալ հարցի վերաբերյալ: Եթե տվյալ հարցի վերաբերյալ գոյություն ունի ձևավորված նախադեպային իրավունք, ապա նպատակահարմար է Վճռաբեկ դատարանի որոշման պատճառաբանական մասում առանձին կետով անդրադառնալ այդ հարցին:

Անհրաժեշտ է նշել, որ Վճռաբեկ դատարանը թե՛ քաղաքացիական և վարչական և թե՛ քրեական գործերով իր որոշումներում սահմանել է այն կանոնները, որոնք պետք է պահպանվեն դատարանների կողմից Վճռաբեկ և Եվրոպական դատարանների իրավական դիրքորոշումների՝ քննվող գործով կիրառելիության հարցը պարզելիս:

---

91 Տե՛ս Արամ Դավթյանը և ,Վանքե ՍՊԸ-ն ընդդեմ Հայաստանի Հանրապետության՝ ի դեմս ՀՀ ֆինանսների նախարարության և ,Հայկական երկաթուղիե ՓԲԸ-ի՝ ապօրինի քրեական պատասխանատվության ենթարկելու, որպես խափանման միջոց կալանք կիրառելու, չհեռանալու մասին ստորագրություն վերցնելու, ոչ ողջամիտ ժամկետում դատաքննության, անմարդկային վերաբերմունքի հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման պահանջի մասին թիվ ՀՔԴ1/0012/02/08 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 01-ի որոշումը:

Վճռաբեկ դատարանը ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասի կիրառման հետ կապված նշել է, որ յուրաքանչյուր գործ իր փաստական հանգամանքներով եզակի է, և Վճռաբեկ դատարանի և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտով տրված իրավական մեկնաբանության՝ համապատասխան գործով կիրառելիության հարցը լուծելիս դատարանները պետք է համադրեն նախադեպային գործի և քննության առարկա գործի էական նշանակություն ունեցող փաստերը: Այսինքն՝ դատարանը նախադեպային որոշմամբ տրված օրենքի մեկնաբանության՝ քննվող գործով կիրառելիության հարցը լուծելիս պետք է նախ՝ առանձնացնի այն փաստական հանգամանքները, որոնք էական նշանակություն են ունեցել նախադեպային որոշման կայացման համար և այնուհետև դրանք համադրի քննվող քաղաքացիական կամ վարչական գործի փաստական հանգամանքների հետ՝ որոշելով դրանց նույնական լինել կամ չլինելու հարցը:⁹²

Քրեական գործով նույն հարցին անդրադարձնալիս Վճռաբեկ դատարանն ավելի մանրամասն վերլուծություններ կատարեց՝ նշելով.

«II. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտի հիմնավորումների կիրառելիությունը.

22. Այս կապակցությամբ բողոքի հեղինակը Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացրել է հետևյալ հարցը. քրեական վերաքննիչ դատարանը իրավասո՞ւ էր արդյոք մերժել Մակկանը և այլոք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճռի հիմնավորումները

---

92 Տես ,Արաբկիի Ակտ Լիկյոր-Օդու գործարանե ՄՊԸ-ն ընդդեմ Սոս Բադդասարյանի՝ բնակարանի 1/7 մասի սեփականատեր ճանաչելու և բնակարանի մասի վրա բռնագանձում տարածելու պահանջների մասին Վճռաբեկ դատարանի 25.07.2008 թվականի թիվ 3-480 (ՎԴ) որոշումը):

սույն գործի նկատմամբ կիրառելն այն հիմքով, որ այդ գործի և քննության առարկա գործի փաստական հանգամանքները տարբերվում են:

23. Համաձայն ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասի (նույնաբովանդակ իրավանորմ նախատեսված է նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասում)՝ «Որոշակի փաստական հանգամանքներ ունեցող գործով (...) Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտի հիմնավորումները (այդ թվում՝ օրենքի մեկնաբանությունները) պարտադիր են դատարանի համար նույնանման փաստական հանգամանքներով գործի քննության ժամանակ, բացառությամբ այն դեպքի, երբ վերջինս ծանրակշիռ փաստարկների մատնանշմամբ հիմնավորում է, որ դրանք կիրառելի չեն տվյալ փաստական հանգամանքների նկատմամբ»:

24. Մակկանը և այլոք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով վճռում (27 սեպտեմբերի 1995թ., *McCann v. The United Kingdom*, գանգատ թիվ 18984/91) Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը սահմանել է, որ մեկ այլ անձի անօրինական բռնությունից պաշտպանելու համար մյուս անձին կյանքից զրկելը պետք է լինի բացարձակ անհրաժեշտություն: Նույն վճռում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը սահմանել է նաև, որ եթե չկա մեկ այլ անձին կյանքից զրկելու իրական սպառնալիք, ապա կյանքի իրավունքի նկատմամբ միջամտությունը չի կարող իրավաչափ լինել (տե՛ս վճռի 148-րդ կետը):

25. Քրեական վերաքննիչ դատարանը սույն գործով գտել է, որ վերը նշված Մակկանի գործով վճիռը տվյալ գործով կիրառելի չէ, քանի որ երկու գործերի փաստական հանգամանքները տարբեր են:

26. Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասի (ՀՀ քրեական դատավա-

րության օրենսգրքի 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասի) հիման վրա Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտը ոչ կիրառելի ճանաչելիս դատարանները չեն կարող բավարարվել կիրառման ենթակա և քննության առարկա գործերի փաստական հանգամանքների տարբերությունների պարզ համադրմամբ: Յուրաքանչյուր գործ իր փաստական հանգամանքների համակցությամբ եզակի է, ուստի դատարանը պետք է յուրաքանչյուր դեպքում պարզի, թե կիրառման ենթակա և քննության առարկա գործերի փաստական հանգամանքների տարբերությունները որքանով են էական: Հակառակ պարագայում ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասում (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասում) ամրագրված իրավանորմը կդառնա անկիրառելի:

Դրա հետ մեկտեղ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտի կիրառելիության հարցը լուծելիս դատարանը պետք է հաշվի առնի նաև այն, թե տվյալ դատական ակտի հիմնավորման բովանդակությունը կազմող ինչպիսի դրույթ է ենթակա կիրառման: Եթե այդ դրույթն իր բնույթով առավել ընդհանրական է, ապա կիրառման համար պահանջվում է փաստական հանգամանքների առավել փոքր ընդհանրություն: Եվ ընդհակառակը, եթե դրույթն իր բնույթով առավել կոնկրետ է, ապա կիրառման համար պահանջվում է փաստական հանգամանքների առավել մեծ ընդհանրություն:

27. Սույն գործով վերաքննիչ դատարանը պետք է լուծեր վերը նշված Մակկանի վճռի հիմնավորումներում բովանդակվող ընդհանրական և ոչ թե կոնկրետ դրույթների կիրառելիության հարց: Ուստի, սույն գործի ու Մակկանի գործի փաստական հանգամանքների նմանության աստիճանը պետք է որոշվեր այդ լույսի ներքո: Այսպես, թե՛ Մակկանի գործով և թե՛ քննության առարկա գործով պետության անունից գործող և որոշակի դեպքերում զենք կիրառելու լիազորություն ունեցող անձինք, ենթադր-

րաբար անհրաժեշտ պաշտպանության վիճակում, հրազենի կիրառմամբ կյանքից զրկել են ենթադրյալ վտանգի աղբյուր հանդիսացող անձին (անձանց): Այս պայմաններում սույն գործի և Մակկանի գործի փաստական հանգամանքների նմանությունը քանակապես և որակապես բավարար էր Մակկանի գործով վճռի հիմնավորումներում պարունակվող ընդհանրական դրույթները սույն գործի նկատմամբ կիրառելու համար:

28. Հետևաբար քրեական վերաքննիչ դատարանն իրավասու չէր մերժել Մակկանը և այլոք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճռի հիմնավորումները սույն գործի նկատմամբ կիրառելն այն հիմքով, որ այդ գործի և քննության առարկա գործի փաստական հանգամանքները տարբերվում են:⁹³

Կարծում ենք, Վճռաբեկ դատարանի քրեական գործով որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումն առավել բազմակողմանի է բացահայտում Վճռաբեկ և Եվրոպական դատարանի որոշումների կիրառման կանոնների բովանդակությունը և կարող է ներառվել նաև քաղաքացիական և վարչական գործերով որոշումներում:

Գործնականում Վճռաբեկ դատարանը հղում է կատարում իր նախկին որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումներին:

Նախկին որոշումներում հղում կատարվում է երկու ձևով:

Մի դեպքում Վճռաբեկ դատարանը, շարադրելով օրենսդրական կանոնը, անցում է կատարում իրավական վերլուծություններին և հղում կատարում համապատասխան որոշմանը:

---

93 Տես թիվ ՎԲ-17/08 գործով Կարեն Թումանյանի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի 23.05.2008 թվականի որոշումը:

Օրինակ՝ թիվ ԵԷԴ/1351/02/09 գործով⁹⁴ այդ ձևակերպումը շարադրվեց հետևյալ կերպ.

«ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ նախկինում քննված՝ քաղաքացիական գործով օրինական ուժի մեջ մտած դատարանի վճռով հաստատված հանգամանքները նույն անձանց միջև դատարանում այլ գործ քննելիս կրկին չեն ապացուցվում:

Վերոնշյալ հոդվածից հետևում է, որ օրինական ուժի մեջ մտած սկզբնական դատական ակտի նախադատելիությունը պայմանավորում է նույն անձանց միջև այլ գործի քննության արդյունքում նոր կայացվելիք դատական ակտի բովանդակությունն այն մասով, որը վերաբերում է նախկինում քննված այլ գործով արդեն իսկ հաստատված հանգամանքներին:

Գործին մասնակցող անձանց համար նախադատելիությունը նշանակում է որոշակի սահմաններում ապացուցման պարտականությունից ազատում, ինչպես նաև կրկնակի ապացուցման կամ նման հանգամանքները հետագա դատավարություններում հերքելու արգելք: Նախադատելիությունը դատարանի համար ենթադրում է պարտականություն ներմուծելու նման հանգամանքը նոր կայացվող դատական ակտում: Որպես կանոն դատական ակտերի պրեյուդիցիալ կապը ենթադրում է դատական ակտի նախադատելիության տարածում ամբողջ ծավալով թե՛ գործին մասնակցող անձանց, թե՛ դատարանի վրա (ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետ): Հետևաբար, նախադատելիությունն օրենքի

---

94 Տես Կարինե Թորոսյանն ընդդեմ Արտակ, Նելլի, Լիլիթ Վարդանյանների՝ Կարինե Թորոսյանին և անչափահաս Հովհաննես Վարդանյանին 01.08.2000 թվականին մահացած Ռոմիկ Վարդանյանի ժառանգական գույք հանդիսացող Երևանի Նոր Արեշ 33-րդ փողոցի թիվ 32 հասցեում գտնվող անշարժ գույքի նկատմամբ ժառանգությունն ընդունած ժառանգ, սեփականատեր ճանաչելու պահանջի մասին թիվ ԵԷԴ/1351/02/09 գործով 2011 թվականի ապրիլի 1-ի որոշումը:

ուժով միանշանակ կանխորոշիչ դերակատարություն է ունենում նոր դատական ակտի համար, իսկ գործին մասնակցող անձանց կամքը և դատական հայեցողությունն այս հարցում ազդեցություն չունեն»:⁹⁵

Երկրորդ տարբերակի դեպքում Վճռաբեկ դատարանը նշում է, որ անդրադարձել է այդ իրավական խնդրին և կրկին անդրադառնալու անհրաժեշտությունը բացակայում է:

Օրինակ՝ թիվ ԵԱՔԴ/2566/02/09 գործով⁹⁶ Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

«Վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներում անդրադարձել է դատական ակտերի հիմնավորվածության հարցին (*տե՛ս Անժելա Ղազարյանը, Արփիկ և Արմինե Գասպարյաններն ընդդեմ Շուշանիկ Սարգսյանի, Ոսկեհատ, Նունե, Հրանուշ Գասպարյանների՝ ժառանգական գույքը ժառանգների միջև բաժանելու պահանջի մասին ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 25.12.2007 թվականի որոշում, քաղաքացիական գործ թիվ 3-1843(ՎԴ)*): Ուստի սույն որոշմամբ կրկին չի անդրադառնում տվյալ հարցին»:

---

⁹⁵ Տես ,Սաթնէէ ՍՊԸ-ն ընդդեմ Աշոտ և Հենրիկ Այվազյանների՝ հողի վարձակալության իրավունքի առուվաճառքի պայմանագիրը լուծելու, Ընկերությանը պատկանող և 17.02.2003 թվականին կնքված հողի վարձակալության իրավունքի առուվաճառքի պայմանագրով ձեռք բերված օղակաձև զբոսայգու 5-րդ հատվածում 0,04 հա հողամասի նկատմամբ վարձակալության իրավունքը վերադարձնել պարտավորեցնելու պահանջի մասին թիվ 3-93(ՎԴ) գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 29.02.2008 թվականի փետրվարի 29-ի որոշումը:

⁹⁶ Տես Սեդա Մկրտումյանն ընդդեմ Հովհաննես Մինայանի, Արաբկիր նոտարական գրասենյակի նոտար Սուսաննա Դանիելյանի, Արթուր Մարգարյանի, Էրրորդ անձ Արաբկիր վարչական շրջանի խնամակալության հանձնաժողովի, Արմինե Սարգսյանի և Գևորգ Գևորգյանի՝ լիազորագիրն անվավեր ճանաչելու և գործարքի անվավերության հետևանքները կիրառելու պահանջների մասին թիվ ԵԱՔԴ/2566/02/09 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի ապրիլի 1-ի որոշումը:

Երբեմն Վճռաբեկ դատարանը տվյալ հարցի վերաբերյալ իրավական դիրքորոշում արտահայտած լինելու պայմաններում նորից է անդրադառնում բարձրացված իրավական հարցին՝ հաշվի առնելով գործի առանձնահատկությունները և նպատակ ունենալով զարգացնել նախադեպային իրավունքը:

Օրինակ՝ թիվ ԵՄԴ/0852/02/10 գործով⁹⁷ Վճռաբեկ դատարանը նշեց.

«Վճռաբեկ դատարանն իր նախկին որոշմամբ անդրադարձել է վերոնշյալ իրավական խնդրին: Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ վերոնշյալ վկայագրից հետևում է, որ ապահովագրության օբյեկտ են ոչ թե Ընկերությանը պատկանող ինքնաթիռի անձնակազմի կյանքը կամ առողջությունը, այլ անձնակազմին հասցված վնասի հետ կապված Ընկերության գույքային շահերը, իսկ Պայմանագրով շահառուն Ընկերությունն է: Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ սույն քաղաքացիական գործով Կազմակերպության և Արման Դավթյանի, ինչպես նաև նրա ժառանգների միջև որևէ պարտավորաիրավական հարաբերություններ առկա չեն:⁹⁸

Այնուամենայնիվ, Վճռաբեկ դատարանը բարձրացված իրավական հարցին սույն գործով իրավական գնահատական տալու համար անհրաժեշտ է համարում կրկին անդրադառնալ վերոնշյալ իրավական խնդրին»:

---

97 Տես Դավիթ Դավթյանի և Ալիսա Ջոբաբուրյանի հայցի ընդդեմ ,Արմավիատ Ավիաընկերություն ՍՊԸ-ի՝ գումար բռնագանձելու պահանջի մասին թիվ ԵՄԴ/0852/02/10 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի հոկտեմբերի 19-ի որոշումը:

⁹⁸ Տես Դավիթ Դավթյանը, Ալիսա Ջոբաբուրյանն ընդդեմ ,Գրանդե Ապահովագրական ՍՊԸ-ի՝ առանց որևէ նախապայմանի 20.000 ԱՄՆ դոլարին համարժեք ՀՀ դրամ վճարելու պահանջի մասին թիվ 3-356(ՎԳ) գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2008 թվականի մայիսի 23-ի որոշումը:

Վճռաբեկ դատարանի պրակտիկայում հանդիպում են դեպքեր, երբ որոշմամբ առանձին կետով անդրադարձ է կատարվում նախկին նախադեպային իրավունքով սահմանված սկզբունքներին, որից հետո քննարկվում են տվյալ գործով բարձրացված այլ իրավական հարցեր: Նման ձևով դատական պատճառաբանումն ինքնին բարձրացնում է որոշման որակական հատկանիշները և նպաստում նրանում արտահայտված իրավական դիրքորոշման նախադեպային ակունքների և շարժառիթների ճիշտ ընկալմանը: Նման ձևով որոշումը կարելի է շարադրել նաև այն դեպքում, երբ Վճռաբեկ դատարանը պատրաստվում է քննվող գործով զարգացնել ձևավորված նախադեպային դիրքորոշումները կամ որոշակիորեն փոխել դրանք:

Օրինակ՝ թիվ ԵՇԴ/0177/02/11 գործով⁹⁹ Վճռաբեկ դատարանի որոշման այդ մասը շարադրվեց հետևյալ կերպ.

«4.1 «Վճռաբեկ դատարանի կողմից սահմանված ընդհանուր կանոնները»

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի համաձայն՝ վնասներ են՝ իրավունքը խախտված անձի ծախսերը, որ նա կատարել է կամ պետք է կատարի խախտված իրավունքը վերականգնելու համար, նրա գույքի կորուստը կամ վնասվածքը (իրական վնաս), ինչպես նաև չստացված եկամուտները, որոնք այդ անձը կստանար քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում, եթե նրա իրավունքը չխախտվեր (բաց թողնված օգուտ):

Վճռաբեկ դատարանն իր նախկին որոշումներում անդրադարձել է բաց թողնված օգուտի վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթների մեկնաբանությանը:

---

99 ,Գոլբուեյե ՄՊԸ-ն ընդդեմ ,Վալտի Մոթորսե ՄՊԸ-ի՝ բաց թողնված օգուտը հատուցելու պահանջի մասին թիվ ԵՇԴ/0177/02/11 գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի հոկտեմբերի 19-ի որոշումը:

Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ բաց թողնված օգուտն այն եկամուտն է, որը սեփականատերը քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում կստանար, եթե չխախտվեր նրա իրավունքը: Բաց թողնված օգուտի առկայությունը, այսինքն՝ անձի իրավունքի չխախտման պարագայում եկամուտի ստացման իրական հնարավորությունը որոշելը յուրաքանչյուր գործով ինքնուրույն գնահատման ենթակա հարց է, որի ընթացքում պետք է հաշվի առնվեն տվյալ գործի առանձնահատկությունները: Մասնավորապես՝ բաց թողնված օգուտի առկայությունը որոշելու համար նախևառաջ պետք է հաշվի առնվի մինչև իրավունքի խախտումը քաղաքացիական շրջանառությունում համապատասխան գույքի ունեցած կարգավիճակը, կամ սեփականատիրոջ իրական մտադրության և հնարավորության միաժամանակյա առկայությունը այդ գույքի տնօրինման եղանակների առնչությամբ (*տես Ջուլիետա Պետրոսյանը, Կարեն Ղավթյանը և Արման Ղավթյանն ընդդեմ Թևոս Սաֆարյանի՝ պատճառված վնասների հատուցման պահանջի մասին թիվ 3-691(ՎԴ) ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 30.03.2007 թվականի որոշումը*): Այդպիսին կարող է լինել նաև ընկերության և երրորդ անձանց միջև ծառայությունների մատուցման վերաբերյալ կնքված պայմանագրերը, նրանց միջև կնքված նախնական պայմանագրերը, մտադրությունների վերաբերյալ արձանագրությունները, գրագրությունը պայմանագիր կնքելու վերաբերյալ և այլ պայմանավորվածություններ:¹⁰⁰

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով բարձրացված իրավական հարցադրումների

---

¹⁰⁰ Տես ,Մասնա-Մանանես ՄՊԸ-ն ընդդեմ Դանիել Ղասաբողյանի՝ պատճառված վնասի հատուցման պահանջի մասին թիվ ԵՔԴ/0086/02/08 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2009 թվականի հունիսի 26-ի որոշումը կամ ,Էքսուլթե ՄՊԸ-ն ընդդեմ ,ԱրմենՏելե ՓԲԸ-ի՝ բաց թողնված օգուտը հատուցելու և գումար բռնագանձելու պահանջների մասին թիվ ԵՔԴ/0036/02/08 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2009 թվականի փետրվարի 13-ի որոշումը:

պետք է պատասխանել վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո՝ նպատակ ունենալով զարգացնել դրանցում արտահայտված կանոնակարգումները»:

Վերը շարադրված վերլուծությունների համատեքստում հարկ է վկայակոչել Վճռաբեկ դատարանի մի շարք որոշումներ, որոնցում առավել հաջող կերպով արտացոլվում են Վճռաբեկ դատարանի դատական ակտերին ներկայացվող որակական հատկանիշները և որոնք կարող են օգտակար լինել նաև այլ դատական ակտերի կազմման ժամանակ:

1. ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի փետրվարի 24-ին թիվ ԵԿԴ/0176/01/09 քրեական գործով կայացված որոշումն ունի հետևյալ կառուցվածքը, իրավական հիմնավորումներն ու պատճառաբանումները.

դռնբաց դատական նիստում, քննելով Լիա Արտյոմի Ավետիսյանի վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 2010 թվականի դեկտեմբերի 23-ի որոշման դեմ ամբաստանյալ Լ.Ավետիսյանի պաշտպան Ա.Գրիգորյանի վճռաբեկ բողոքը,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

Գործի դատավարական նախապատմությունը.

1. Քրեական գործը հարուցվել է 2008 թվականի դեկտեմբերի 19-ին: 2009 թվականի հունիսի 18-ին Լիա Արտյոմի Ավետիսյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով: Նույն օրը կայացված մեկ այլ որոշմամբ նրա նկատմամբ որպես խափանման միջոց է կիրառվել չհեռանալու մասին ստորագրությունը: 2009 թվականի հուլիսի 10-ին Լ. Ավետիսյանին առաջադրված մեղադրանքը փոփոխվել է, և նրան նոր մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեա-

կան օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով: 2009 թվականի օգոստոսի 5-ին քրեական գործը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան (այսուհետ՝ Դատարան):

2. Դատարանի 2010 թվականի սեպտեմբերի 17-ի դատավճռով Լիա Ավետիսյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով և դատապարտվել ազատազրկման 5 (հինգ) տարի ժամկետով՝ 26.273.520 (քսանվեց միլիոն երկու հարյուր յոթանասուներեք հազար հինգ հարյուր քսան) ՀՀ դրամին համարժեք գույքի բռնագրավմամբ: Վերոհիշյալ դատավճռով որոշվել է Լ.Ավետիսյանից հօգուտ տուժող Հասմիկ Դուրգարյանի բռնագանձել 26.273.520 (քսանվեց միլիոն երկու հարյուր յոթանասուներեք հազար հինգ հարյուր քսան) ՀՀ դրամ՝ որպես հանցագործությանը պատճառված վնասի հատուցում:

3. Դատարանի դատավճռի դեմ վերաքննիչ բողոքներ են ներկայացրել ամբաստանյալ Լ.Ավետիսյանը և նրա պաշտպան Ա.Գրիգորյանը:

Վերաքննիչ դատարանի 2010 թվականի դեկտեմբերի 23-ի որոշմամբ վերաքննիչ բողոքները մերժվել են, իսկ դատավճիռը՝ թողնվել անփոփոխ:

4. Ամբաստանյալ Լ.Ավետիսյանի պաշտպան Ա.Գրիգորյանը Վերաքննիչ դատարանի 2010 թվականի դեկտեմբերի 23-ի որոշման դեմ վճռաբեկ բողոք է բերել, որը Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի փետրվարի 14-ի որոշմամբ ընդունվել է վարույթ:

Դատավարության մասնակիցների կողմից վճռաբեկ բողոքի պատասխաններ չեն ներկայացվել:

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքները.

5. 2007 թվականի հունիսի 14-ին երեք տարի ժամկետով տրված լիազորագրով Հասմիկ Դուրգարյանը Լիա Ավետիսյանին լիազորել է՝ վաճառելու Երևանի Թումանյան փողոցի 28/20 շենքի 27-րդ բնակարանը, Հ.Դուրգարյանի անվամբ ՀՀ տարածքում գնելու անշարժ գույք, ստորագրելու անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը, այն գրանցելու Անշարժ գույքի կադաստրի տարածքային ստորաբաժանումում, ստանալու Հ.Դուրգարյանի անվամբ գնված անշարժ գույքի սեփականության վկայականը (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 1, էջ 7):

6. 2007 թվականի օգոստոսի 13-ին կնքված՝ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի բովանդակությունից երևում է, որ Երևանի Թումանյան փողոցի 28/20 շենքի 27-րդ բնակարանի համասեփականատերեր Հ.Դուրգարյանը և Հ.Կյուրեղյանը հիշյալ բնակարանը վաճառել են Սմբատ Գասպարյանին, որի անունից համապատասխան լիազորագրի հիման վրա հանդես է եկել և պայմանագիրը ստորագրել Գուրգեն Դավթյանը (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 1, էջ 224):

7. 2007 թվականի օգոստոսի 20-ին կնքված՝ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի բովանդակությունից երևում է, որ Երևանի Դեմիրձյան փողոցի 38-րդ շենքի թիվ 5 բնակարանի սեփականատերեր Աշոտ Տեր-Գրիգորյանը և Վարվարա Ղարազյոզյանը, որոնք հանդես են եկել որպես վաճառողներ, վերոհիշյալ բնակարանը վաճառել են Լիա Ավետիսյանին, որը հանդես է եկել որպես գնորդ: Ըստ հիշյալ պայմանագրի՝ անշարժ գույքի վաճառքի գինը կողմերի համաձայնությամբ կազմել է 23.450.000 դրամ և գնորդի կողմից ենթակա է եղել վճարման պայմանագրի կնքման պահին (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 1, էջ 8):

8. 2007 թվականի սեպտեմբերի 6-ին Լ.Ավետիսյանին տրված՝ անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականի բովանդակությունից երևում է, որ Երևան քա-

ղաքի Կենտրոն համայնքի Ղեմիրճյան փողոցի 38-րդ շենքի թիվ 5 բնակարանի նկատմամբ սեփականության իրավունքը գրանցված է Լիա Արսյոյմի Ավետիսյանի անվամբ (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 1, 9-11 էջեր):

9. Լիա Ավետիսյանը գործի քննության ընթացքում ցուցմունք է տվել, որ Երևանի Ղեմիրճյան փողոցի 38-րդ շենքի թիվ 5 բնակարանը գնել է իր համար՝ իր իսկ կողմից որպես վարկ վերցված գումարով (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 1, 211-215 էջեր, ինչպես նաև հատոր 3, 136-140 էջեր՝ դատական նիստի ձայնային արձանագրության լազերային կրիչները):

10. 2007 թվականի մայիսի 8-ին «Կասկադ-Կրեդիտ» Ունիվերսալ Վարկային Կազմակերպություն փակ բաժնետիրական ընկերությունը, ի դեմս գործադիր տնօրենի Ժամանակավոր պաշտոնակատար Սոնա Իշխանյանի (վարկատու) և «ԱՐԵՎ-ՄԵՏԱՂ» Հայ-Ամերիկյան ՓԲԸ-ն, ի դեմս տնօրեն Լիա Ավետիսյանի (փոխառու), կնքել են թիվ 00078 վարկային պայմանագիրը, որի համաձայն՝ վարկատուն փոխառուին տրամադրում է կտորներով վարկ, որի ընդհանուր գումարն է 19.000.000 ՀՀ դրամ (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 1, 243-248 էջեր):

11. 2009 թվականի մայիսի 15-ին «Կասկադ Բանկ» փակ բաժնետիրական ընկերության հաճախորդների սպասարկման վարչության պետ Ա.Խիտարովայի կողմից ստորագրված տեղեկանքի համաձայն՝ Ջավեն Կիրակոսյանը 2007 թվականի հոկտեմբերի 8-ին «Կասկադ Բանկում» իր հաշվեհամարից 19.934.274.40 ՀՀ դրամ գումարի փոխանցում է կատարել «ԱՐԵՎ-ՄԵՏԱՂ» ՓԲԸ-ի հաշվեհամարին և նույն օրը հիշյալ գումարը «ԱՐԵՎ-ՄԵՏԱՂ» ՓԲԸ-ի կողմից փոխանցվել է «Կասկադ-Կրեդիտ» ՈւՎԿ ՓԲ ընկերությանը՝ վարկային պարտավորությունների մարման նպատակով (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 1, էջ 161):

12. «Կասկադ-Կրեդիտ» ՈւՎԿ ՓԲ ընկերության կողմից 2009 թվականի մայիսի 15-ին տրված տեղեկանքի համաձայն՝ «ԱՐԵՎ-ՄԵՏԱՂ» ՓԲԸ-ն և «Կասկադ-Կրեդիտ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ն 2007 թվականի մայիսի 8-ին կնքել են թիվ 00078 վարկային պայմանագիրը, ըստ որի՝ «ԱՐԵՎ-ՄԵՏԱՂ» ՓԲԸ-ին տրամադրվել է 17.565.000 ՀՀ դրամ վարկ: 2007 թվականի հոկտեմբերի 8-ին կատարելով 19.934.274.4 ՀՀ դրամ գումարի վերջնական վճարում՝ «ԱՐԵՎ-ՄԵՏԱՂ» ՓԲԸ-ն ամբողջովին կատարել է վերը նշված վարկային պարտավորությունները «Կասկադ-Կրեդիտ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ի նկատմամբ (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 1, էջ 162):

13. Երևանի Դեմիրձյան փողոցի 38-րդ շենքի թիվ 5 բնակարանի նախկին սեփականատեր, գործով վկա Աշոտ Տեր-Գրիգորյանը ցուցմունք է տվել, որ հիշյալ բնակարանը գնելու համար պայմանավորված գումարը Լ.Ավետիսյանը նրան է փոխանցել իր բնակարանում, առանց վկաների: Հ.Դուրգարյանը գումարի փոխանցման ժամանակ ներկա չի գտնվել, և ինքը չի կարող վստահորեն պնդել, որ գումարը պատկանում է Հ.Դուրգարյանին (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 1, 185-187 էջեր):

14. Հ. Դուրգարյանը ցուցմունք է տվել, որ վստահելով իր քրոջ դուստր Լ.Ավետիսյանին՝ իր բնակարանը վաճառելու և իր համար նոր բնակարան գնելու համար լիազորագիր է տվել նրան: Ապա Լ.Ավետիսյանի ներկայությամբ կատարված գործարքով 120.000 ԱՄՆ դոլարով վաճառել է Թումանյան փողոցի վրա գտնվող իր բնակարանը: Այդ գումարի մի մասով Լիա Ավետիսյանը նրա համար գնել է Երևանի Դեմիրձյան փողոցի 38-րդ շենքի թիվ 5 բնակարանը, որի պետական գրանցման հարցերով ևս զբաղվել է Լ.Ավետիսյանը: Մոտ մեկ տարի անց պարզել է, որ Լ.Ավետիսյանը բնակարանը ձևակերպել է իր անվամբ և դրանից զայրացած՝ դիմել է Լ.Ավետիսյանին, որը, սակայն, հրաժարվել է բնակարանը վերադարձնել (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 1, 44-

47 էջեր, ինչպես նաև 3-րդ հատորի 136-140 էջերում գտնվող դատական նիստի ձայնային արձանագրության լազերային կրիչները):

15. «ՌՎ Ռիելթի» ՍՊԸ-ի աշխատակից, անշարժ գույքի գործակալ Գ.Ղավթյանը որպես վկա ցուցմունք է տվել, որ 2007 թվականի ամռանը Երևանի Թումանյան փողոցի 28/20 շենքի 27-րդ բնակարանի առուվաճառքի գործարքը կատարվել է «Կենտրոն» նոտարական գրասենյակում, որտեղ գնորդի կողմից լիազորագրով հանդես է եկել ինքը, իսկ վաճառողները եղել են Հ.Դուրգարյանը և նրա որդին: Առուվաճառքի պայմանագրի կնքմանը ներկա է եղել նաև Լ.Ավետիսյանը: Բնակարանի համար վճարված 120.000 ԱՄՆ դոլարի մի մասը՝ 40.000 ԱՄՆ դոլարը, տրվել է Հ.Դուրգարյանի որդուն, 2.000 ԱՄՆ դոլարը՝ որպես վերջնավճարի գումար, պահվել է և հետագայում՝ բնակարանն ազատելուց հետո, տրվել է Հ.Դուրգարյանին, իսկ մնացած գումարը Հ.Դուրգարյանի խնդրանքով տրվել է Լ.Ավետիսյանին: Վերջինս ասել է, որ այդ գումարը Հ.Դուրգարյանի համար նոր բնակարան գնելու համար է (տե՛ս Քրեական գործ, հատոր 1, 53-55, 75-77, 240-241 էջեր, ինչպես նաև հատոր 3, 136-140 էջեր՝ դատական նիստի ձայնային արձանագրության լազերային կրիչներ):

16. Վկաներ Արմեն Ոսկանյանը, Միշա Իսոյանը, Միշա Ղալիբալթյանը, Անահիտ Մադաթյանը, Անժելո Դուրգարյանը և Ռիմա Առաքելյանը ցուցմունքներ են տվել այն մասին, որ անմիջականորեն չեն առնչվել Երևանի Ղեմիճյան փողոցի 38-րդ շենքի թիվ 5 բնակարանը գնելու գործընթացին, սակայն հետագայում իրենց հայտնի է դարձել, որ Հ.Դուրգարյանն իր համար բնակարան գնելու նպատակով գումար է տվել Լ.Ավետիսյանին, իսկ վերջինս գնված բնակարանը գաղտնի ձևակերպել է իր անվամբ:

Քրեական գործում առկա չէ որևէ գրավոր ապացույց, որը, հա-

մապատասխանելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված ձևին, կհավաստեր իր համար բնակարան գնելու նպատակով Հ.Ղուրզարյանի կողմից Լ.Ավետիսյանին գումար փոխանցելու փաստը:

17. Տուժող Հ.Ղուրզարյանը Վճռաբեկ դատարանի դատական նիստում հայտարարեց, որ չի ցանկանում, որ Լ.Ավետիսյանին բանտարկեն, այլ ընդամենն ուզում է, որ նա վերադարձնի իր բնակարանը: Տուժողը հայտարարեց, որ իրենց միջև առկա է գույքային վեճ (տե՛ս Վճռաբեկ դատարանի դատական նիստի ձայնային արձանագրության լազերային կրիչը):

Վճռաբեկ բողոքի հիմքը, հիմնավորումները և պահանջը.

18. Վճռաբեկ բողոք բերած անձի պնդմամբ բողոքարկվող որոշումը կայացնելիս թույլ են տրվել նյութական և դատավարական իրավունքի խախտումներ, դատական ակտն օրինական, հիմնավորված և պատճառաբանված չէ, Վերաքննիչ դատարանը չի կատարել գործի հանգամանքների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտություն, իսկ հետազոտված ապացույցներն էլ չեն արժանացել ճիշտ գնահատման:

19. Ի հիմնավորումն իր վերոնշյալ փաստարկի՝ բողոքաբերը նշել է, որ մեղադրանքը հիմնավորող ութ վկաներից յոթը հանդիսանում են տուժողի և նրա հանգուցյալ ամուսնու ազգականները, որոնց ցուցմունքները չեն կարող արժանահավատ լինել այն պատճառով, որ նրանք նպատակ ունեն օժանդակել տուժողին: Այդ վկաներն անձամբ մասնակից չեն եղել երկու բնակարանների առուվաճառքի գործարքների նախապատրաստմանը և կնքմանը, նրանց ցուցմունքները հիմնված են տուժողից ստացված տեղեկությունների և ամբաստանյալի մոր հետ ունեցած խոսակցություններից արված իրենց ենթադրությունների վրա: Բողոքի հեղինակը շեշտել է, որ իր պաշտպանյալ Լ.Ավետիսյանը չի չարաչափել մորաքրոջ վստահությունը, չի տիրացել նրա գույքին: Իսկ առաջադրված մեղադրանքի կապակցությամբ

յամբ Լ.Ավետիսյանը բազմիցս հայտարարել է, որ իր մորաքույրը զրպարտում է իրեն, իր համար նյութական արժեքները ոչինչ են իր պատվի և արժանապատվության համեմատ:

20. Բողոքաբերի պնդմամբ քրեական գործի նյութերի մանրամասն ուսումնասիրության և տրամաբանական վերլուծության արդյունքում պարզ է դառնում, որ առկա են քաղաքացիաիրավական հարաբերություններ, քաղաքացիական վեճ, որը ենթակա է լուծման քաղաքացիական դատավարության կարգով:

21. Հիմք ընդունելով վերոշարադրյալ փաստարկները՝ բողոք բերած անձը խնդրել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի որոշումը, փոփոխել այն, Լիա Արտյոմի Ավետիսյանի նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնել:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով քննվող բողոքի կապակցությամբ առկա է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի միատեսակ կիրառության ապահովման խնդիր: Դրանից ելնելով՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ խարդախության հանցակազմի քրեաիրավական բնութագրին, նախ՝ դիտարկված ինքնին, ապա քաղաքացիաիրավական պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման հետ (մասնավոր-իրավական պարտավորությունների հետ) հարաբերակցության մեջ:

1. Խարդախության հանցակազմը՝ դիտարկված ինքնին.
22. Խարդախությունը դասվում է սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունների, մասնավորապես՝ հափշտակությունների շարքին: Ինչպես երևում է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի բովանդակությունից, խարդախությունը «խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով ուրիշի գույքի

հաւիշտակութիւնը կամ ուրիշի գույքի նկատմամբ իրավունք ձեռք բերել[ն]» է:

Թեև խարդախության պարագայում առկա է գույքի սեփականատիրոջ կողմից հանցագործին գույքը կամ դրա նկատմամբ իրավունքները փոխանցելու կամային ակտ, սակայն գույքը կամ դրա նկատմամբ իրավունքները փոխանցելու ակտի կամային բնույթը սեփականատիրոջ գիտակցության և կամքի վրա հանցագործի ունեցած ներգործության հետևանք է: Այս կապակցությամբ էական նշանակություն կարող է ունենալ թե գույքն ուրիշին հանձնելու գործում ով է նախաձեռնություն դրսևորել: Արդյոք գույքը կամ գույքի նկատմամբ իրավունքները հանձնելու տուժողի մտադրությունն առաջացել է հանցավորի կողմից նրան հանձնելու և հորդորելու արդյունքում:

«Ճ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի իմաստով վերոնշյալ հանցավոր ներգործությունն իրականացվում է խաբեությամբ կամ վստահությունը չարաշահելով: Այսինքն՝ օրելկտիվ կողմից խարդախության հանցակազմը դրսևորվում է կատարման հատուկ եղանակով՝ խաբեությամբ կամ վստահությունը չարաշահելով:

23. խաբեությունը գույքի սեփականատիրոջը կամ գույքը տիրապետողին մոլորության մեջ գցելու նպատակով իրական, ճշմարիտ փաստերի դիտավորյալ խեղաթյուրումն է կամ ճշմարտության մասին լռելը: Այսպիսով, խաբեությունը դրսևորվում է հետևյալ երկու եղանակով՝

ա) իրական, ճշմարիտ փաստերի դիտավորյալ խեղաթյուրում,

բ) ճշմարտության մասին լռել:

23.1. Իրական, ճշմարիտ փաստերի դիտավորյալ խեղաթյուրման դեպքում հանցավորը գույքի սեփականատիրոջ կամ գույքը տիրապետողի մոտ սխալ պատկերացում է ստեղծում գույքը նրա տնօրինությանն անցնելու օրինական հիմքերի մա-

սին և առաջ բերում գույքի հանձնման օրինականության պատրանք (ակտիվ խաբեություն): Իրական, ճշմարիտ փաստերի խեղաթյուրումը կարող է իրականացվել կամ բանավոր խոսքի միջոցով կամ դրսևորվել որոշակի գործողություններով: Գործողությունների միջոցով փաստերի խեղաթյուրումը, սակայն, ենթադրում է տուժողի վրա հանցագործի առավել ակտիվ ներգործություն:

23.2. Ճշմարտության մասին լռելու դեպքում հանցավորը դիտավորյալ լռում է իրավական նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքների մասին, որի արդյունքում գույքի սեփականատերը կամ գույքը տիրապետողը մոլորության մեջ են ընկնում գույքը հանցավորին հանձնելու օրինական հիմքերի առկայության հարցում (պասիվ խաբեություն): Ճշմարտության մասին լռելը, սակայն, քրեորեն պատժելի է այն դեպքերում, երբ հանցագործը պարտավոր էր տուժողին իրազեկել այնպիսի հանգամանքների մասին, որոնց իմացության արդյունքում տուժողը մոլորության մեջ չէր ընկնի:

24. Վստահությունը չարաշահելն ուրիշի գույքին տիրանալու կամ դրա նկատմամբ իրավունք ձեռք բերելու նպատակով հանցավորի կողմից, նրա և գույքի սեփականատիրոջ կամ գույքը տիրապետողի միջև ձևավորված վստահության հարաբերությունների օգտագործումն է: Արարքը խարդախություն որակելու համար բավարար չէ, որ անձն իր արարքներով կամ որոշակի հանգամանքների բերումով տուժողի մոտ վստահություն վայելի, այլ անհրաժեշտ է, որպեսզի վերջինս համոզի տուժողին իրեն փոխանցել գույքը կամ գույքի նկատմամբ իրավունքները: Հանցագործի նկատմամբ տուժողի վստահությունը կարող է ինչպես իրավական, այնպես էլ փաստական հիմքեր ունենալ: Այլ կերպ՝ հանցավորի և տուժողի միջև առկա՝ վստահության վրա հիմնված հարաբերությունները կարող են բխել ինչպես նրանց միջև առկա պայմանագրից, լիազորագրից և այլն, այն-

պես էլ առաջանալ հանցավորի և գույքը հանձնողի անձնական հարաբերություններից, հանցավորի կողմից նախկինում դրսևորած վարքագծից, հանցավորի անձնավորությունից և այլն:

25. Ամփոփելով սույն որոշման 22-24-րդ կետերում շարադրված իրավական վերլուծությունը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ օբյեկտիվ կողմից խարդախությունը կատարվում է խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու եղանակով, ինչի արդյունքում մոլորության մեջ ընկած սեփականատերը կամ իրավասու այլ անձը կամավոր կերպով գույքը կամ գույքի նկատմամբ իրավունքները հանձնում է հանցագործին կամ այլ անձի կամ անձանց կամ չի խոչընդոտում վերջիններիս կողմից այդ գույքը կամ գույքի նկատմամբ իրավունքները վերցնելուն:

26. Սուբյեկտիվ կողմից խարդախությունը բնութագրվում է ուղղակի դիտավորությամբ և շահադիտական նպատակով:

26.1. Խարդախությունը կատարվում է միայն ուղղակի դիտավորության մեղքի ձևով. հանցավորը պետք է գիտակցի, որ խաբեության կամ վստահությունը չարաշահելու միջոցով հափշտակում է ուրիշի գույքը, ինչպես նաև պետք է նախատեսի և ցանկանա դա:

26.2. Խարդախության սուբյեկտիվ կողմը բնութագրվում է նաև շահադիտական նպատակի առկայությամբ, այսինքն՝ մինչև գույքը վերցնելը կամ գույքին տիրանալը հանցավորն ի սկզբանե նպատակ է ունենում հափշտակելու այն, չվերադարձնելու գույքը, չկատարելու խոստումը կամ պայմանագրային պարտավորությունները:

Հակառակ դեպքում, երբ գույքը չվերադարձնելու, խոստումը կամ պարտավորությունները չկատարելու դիտավորությունն առաջանում է գույքը վերցնելուց հետո (անկախ շարժառիթից), խարդախության հանցակազմը բացակայում է:

26.3. Խարդախության միջոցով ուրիշի գույքը հափշտակելու ուղղակի դիտավորության և գույքը հափշտակելու շահադիտական նպատակի առկայության կամ բացակայության մասին դատարանի հետևությունները պետք է հիմնված լինեն գործով ձեռք բերված ապացույցների համակցության վրա: Նշված ապացույցների գնահատման արդյունքում դատարանը յուրաքանչյուր դեպքում պետք է հաստատված համարի, որ անձն ի սկզբանե նպատակ է ունեցել խարդախության միջոցով հափշտակել ուրիշի գույքը, և եթե ապացուցվի, որ ունեցել է, ապա խարդախության հանցակազմն առկա է:

26.4. Ընդ որում, եթե ապացույցների բավարար համակցությամբ և հիմնավոր կասկածից վեր ապացուցողական չափանիշով չի հիմնավորվում, որ շահադիտական նպատակը ծագել է համապատասխան գործարքի կնքումից առաջ, ապա նման դեպքերում խարդախության հանցակազմն առկա չէ:

II. Խարդախության հանցակազմը՝ դիտարկված մասնավոր-իրավական պարտավորությունների հետ հարաբերակցության մեջ.

27. Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ նաև այն հարցին, թե ինչ հատկանիշների հիման վրա է սահմանազատվում խարդախության հանցակազմը քաղաքացիաիրավական պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման դեպքերից:

28. Տարբեր տեսակի գործարքների (առուվաճառք, գրավ, փոխառություն, այդ թվում՝ վարկային պայմանագիր և այլն) կատարման ժամանակ ծագող քաղաքացիական իրավահարաբերություններից խարդախության հանցակազմի սահմանազատման հիմնախնդրին Վճռաբեկ դատարանն անդրադառնում է՝ ելնելով այն հանգամանքից, որ անձի կողմից իր գույքային պարտավորությունների չկատարումը դեռևս չի վկայում անձի մոտ հանցանքի կատարման դիտավորության առկայության մասին:

Այլ կերպ՝ անձի կողմից քաղաքացիաիրավական պարտավորության չկատարումը դեռևս չի վկայում վերջինիս արարքում խարդախության հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմի և հետևաբար, խարդախության հանցակազմի առկայության մասին (տե՛ս սույն որոշման 26-րդ կետը):

29. Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ խարդախությունը քաղաքացիաիրավական պարտավորությունների չկատարման կամ ոչ պատշաճ կատարման դեպքերից տարանջատելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել հետևյալ հանգամանքները.

ա) խարդախության դեպքում տուժողին խաբելու կամ նրա վստահությունը չարաշահելու մտադրությունն անձի մոտ ծագում է նախքան գույքը կամ գույքի նկատմամբ իրավունքներ ձեռք բերելը.

բ) խարդախության դեպքում անձի մոտ քաղաքացիաիրավական պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները (գույքը փոխանցել, կատարել վարկային պարտավորությունը, պարտքը վերադարձնել և այլն) չկատարելու դիտավորությունը ծագում է նախքան գույքը կամ գույքի նկատմամբ իրավունքներ ձեռք բերելը:

30. Ելնելով վերոգրյալից՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ եթե քաղաքացիաիրավական հարաբերության հենքը վերաբերում է կարգավորիչ գործառույթ իրականացնող իրավունքի ճյուղին, ապա քրեական իրավունքը և դատավարությունը, մարմնավորելով իրավունքի պահպանիչ գործառույթը, իրենց բնույթով ածանցյալ են իրավունքի տվյալ ճյուղերից, մասնավորապես՝ քաղաքացիական իրավունքից և դատավարությունից: Այլ կերպ՝ ներգործության քրեաիրավական և քրեադատավարական միջոցները չպետք է այնպիսին լինեն, որ խաթարեն քաղաքացիաիրավական ու քաղաքացիադատավարական հարաբերությունների ներքին տրամաբանությունը, անորո-

շություն ու անկանխատեսելիություն ստեղծեն քաղաքացիաիրավական շրջանառության մեջ:

31. Այս առումով անթույլատրելի է գործող քաղաքացիական օրենսդրության պահանջների անտեսմամբ բնականոն գույքային շրջանառությունը խաթարող գործարքներ կնքելու պրակտիկան: Այդ փաստերը կարող են խեղաթյուրել քաղաքացիաիրավական հարաբերությունները, սպառնալ իրավական անվտանգությանը, պայմաններ ստեղծել, որ անձինք խուսափեն հարկային պարտավորությունների կատարումից, ինչպես նաև այլ եղանակներով վնասել իրավաչափ հանրային շահերը:

Նման դեպքերում պետությունը պարտավոր չէ գործող քաղաքացիական օրենսդրության պահանջների անտեսմամբ գործարքներ կնքած քաղաքացիների գույքային և այլ իրավունքների վերականգնումը դիտել հանրային շահի տիրույթում և հանրային միջոցներ ծախսելով՝ իրականացնել նշված մասնավոր շահերի քրեաիրավական պաշտպանություն: Այդ մասնավոր շահերի պաշտպանությունը, որպես ընդհանուր կանոն, պետք է կատարվի մասնավոր իրավունքի տիրույթում՝ քաղաքացիաիրավական և քաղաքացիադատավարական միջոցներով:

32. Հիմք ընդունելով սույն որոշման 27-31-րդ կետերում շարադրված իրավական վերլուծությունը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սեփականության անձեռնմխելիությունը հիմնարար սահմանադրական արժեք է, ուստի խարդախության վերաբերյալ դատական քաղաքականության համար պետք է անկյունաքարային նշանակություն ունենա սեփականության իրավունքի պաշտպանության անհրաժեշտությունը:

III. Լիա Ավետիսյանին վերագրվող արարքում խարդախության հանցակազմի առկայությունը.

33. Սույն որոշման 22-32-րդ կետերում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո Վճռաբեկ դատարանը

րանն անդրադառնում է սույն գործով իր առջև բարձրացված հիմնական իրավական հարցին՝ Լ.Ավետիսյանի արարքում առկա՞ է արդյոք խարդախության հանցակազմ:

34. Սույն գործի նյութերի ուսումնասիրությունից երևում է, որ՝

34.1. (ա) 2007թ. հունիսին տրված լիազորագրով Հ.Դուրգարյանը Լ.Ավետիսյանին լիազորել է վաճառել Երևանի Թումանյան փողոցում գտնվող իր բնակարանը, Հ.Դուրգարյանի անվամբ ՀՀ տարածքում գնելու անշարժ գույք, ստորագրել անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիրը, այն գրանցել Անշարժ գույք կադաստրի տարածքային ստորաբաժանումում, ստանալ Հ.Դուրգարյանի անվամբ գնված անշարժ գույքի սեփականության վկայականը:

(բ) 2007թ. օգոստոսի 13-ի՝ անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի բովանդակությունից երևում է, որ Երևանի Թումանյան փողոցում գտնվող նշված բնակարանի համասեփականատերեր Հ.Դուրգարյանը և Հ.Կյուրեղյանը անձամբ հիշյալ բնակարանը վաճառել են Սմբատ Գասպարյանին:

(գ) 2007թ. օգոստոսի 20-ին կնքված անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագրի բովանդակությունից երևում է, որ Լ.Ավետիսյանը Ա.Տեր-Գրիգորյանից և Վ.Ղարազյոզյանից գնել է Երևանի Դեմիրձյան փողոցում գտնվող բնակարանը: Շատ հիշյալ պայմանագրի՝ անշարժ գույքի վաճառքի գինը կողմերի համաձայնությամբ կազմել է 23.450.000 դրամ և գնորդի կողմից ենթակա է եղել վճարման պայմանագրի կնքման պահին:

(դ) 2007թ. սեպտեմբերի 6-ին Լ.Ավետիսյանին տրված՝ անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականի բովանդակությունից երևում է, որ Երևան քաղաքի Կենտրոն համայնքի Դեմիրձյան փողոցում գտնվող նշված բնակարանի նկատմամբ սեփականության իրավունքը գրանցված է Լ.Ավետիսյանի անվամբ (տե՛ս սույն որոշման 5-8-րդ կետերը):

34.2. (ա) Լ.Ավետիսյանը գործի քննության ընթացքում ցուցմունք է տվել, որ Երևանի Դեմիրճյան փողոցի նշված բնակարանը գնել է իր համար՝ իր իսկ կողմից որպես վարկ վերցված գումարով:

(բ) 2007 թվականի մայիսի 8-ին «Կասկադ-Կրեդիտ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ն, ի դեմս Սոնա Իշխանյանի (վարկատու) և «ԱՐԵՎ-ՄԵՏԱՂ» ՓԲԸ-ն, ի դեմս տնօրեն Լ.Ավետիսյանի (փոխառու), կնքել են վարկային պայմանագիր, որի համաձայն՝ վարկատուն փոխառուին տրամադրում է կտորներով վարկ, որի ընդհանուր գումարն է 19.000.000 ՀՀ դրամ:

(գ) 2009թ. մայիսի 15-ին «Կասկադ Բանկ» ՓԲԸ-ի տված տեղեկանքի համաձայն՝ Ջավեն Կիրակոսյանը 2007 թվականի հոկտեմբերի 8-ին «Կասկադ Բանկում» իր հաշվեհամարից 19.934.274.40 ՀՀ դրամ գումարի փոխանցում է կատարել «ԱՐԵՎ-ՄԵՏԱՂ» ՓԲԸ-ի հաշվեհամարին և նույն օրը հիշյալ գումարը «ԱՐԵՎ-ՄԵՏԱՂ» ՓԲԸ-ն փոխանցել է «Կասկադ-Կրեդիտ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ին՝ վարկային պարտավորությունների մարման նպատակով:

(դ) «Կասկադ-Կրեդիտ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ի կողմից 2009թ. մայիսի 15-ին տրված տեղեկանքի համաձայն՝ «ԱՐԵՎ-ՄԵՏԱՂ» ՓԲԸ-ն և «Կասկադ-Կրեդիտ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ն 2007 թվականի մայիսի 8-ին կնքել են վարկային պայմանագիր, ըստ որի՝ «ԱՐԵՎ-ՄԵՏԱՂ» ՓԲԸ-ին տրամադրվել է 17.565.000 ՀՀ դրամ վարկ: 2007 թվականի հոկտեմբերի 8-ին կատարելով 19.934.274.4 ՀՀ դրամ գումարի վերջնական վճարում՝ «ԱՐԵՎ-ՄԵՏԱՂ» ՓԲԸ-ն ամբողջովին կատարել է վերը նշված վարկային պարտավորությունները «Կասկադ-Կրեդիտ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ի նկատմամբ:

(ե) Երևանի Դեմիրճյան փողոցի նշված բնակարանի նախկին սեփականատեր, գործով վկա Տեր-Գրիգորյանը ցուցմունք է տվել, որ հիշյալ բնակարանը գնելու համար պայմանավորված

գումարը Լ.Ավետիսյանը նրան է փոխանցել իր բնակարանում, առանց վկաների: Հ.Դուրգարյանը գումարի փոխանցման ժամանակ ներկա չի գտնվել, և ինքը չի կարող վստահորեն պնդել, որ գումարը պատկանում է Հ.Դուրգարյանին (տե՛ս սույն որոշման 9-13-րդ կետերը):

34.3. (ա) Հ.Դուրգարյանը ցուցմունք է տվել, որ վստահելով իր քրոջ դուստր Լ.Ավետիսյանին՝ իր բնակարանը վաճառելու և իր համար նոր բնակարան գնելու համար լիազորագիր է տվել նրան: Ապա Լ.Ավետիսյանի ներկայությամբ կատարված գործարքով 120.000 ԱՄՆ դոլարով վաճառել է Թումանյան փողոցի վրա գտնվող իր բնակարանը: Այդ գումարի մի մասով Լ.Ավետիսյանը նրա համար գնել է Երևանի Դեմիրձյան փողոցի նշված բնակարանը, որի պետական գրանցման հարցերով ևս զբաղվել է Լ.Ավետիսյանը: Մոտ մեկ տարի անց պարզել է, որ Լ.Ավետիսյանը բնակարանը ձևակերպել է իր անվամբ և դրանից զայրացած՝ դիմել է Լ.Ավետիսյանին, որը, սակայն, հրաժարվել է բնակարանը վերադարձնել:

(բ) Անշարժ գույքի գործակալ Գ.Դավթյանը որպես վկա ցուցմունք է տվել, որ 2007թ. ամռանը Երևանի Թումանյան փողոցի նշված բնակարանի առուվաճառքի գործարքը կատարվել է «Կենտրոն» նոտարական գրասենյակում, որտեղ գնորդի կողմից լիազորագրով հանդես է եկել ինքը, իսկ վաճառողները եղել են Հ.Դուրգարյանը և նրա որդին: Առուվաճառքի պայմանագրի կնքմանը ներկա է եղել նաև Լ.Ավետիսյանը: Բնակարանի համար վճարված 120.000 ԱՄՆ դոլարի մի մասը՝ 40.000 ԱՄՆ դոլարը, տրվել է Հ.Դուրգարյանի որդուն, 2.000 ԱՄՆ դոլարը՝ որպես վերջնավճարի գումար, պահվել է և հետագայում՝ բնակարանն ազատելուց հետո, տրվել է Հ.Դուրգարյանին, իսկ մնացած գումարը Հ.Դուրգարյանի խնդրանքով տրվել է Լ.Ավետիսյանին: Վերջինս ասել է, որ այդ գումարը Հ.Դուրգարյանի համար նոր բնակարան գնելու համար է:

(գ) Վկաներ Ա.Ոսկանյանը, Մ.Խոսյանը, Մ.Դալիբալթյանը, Ա.Մադաթյանը, Ա.Դուրգարյանը և Ռ.Առաքելյանը ցուցմունքներ են տվել այն մասին, որ անմիջականորեն չեն առնչվել Երևանի Դեմիրձյան փողոցի նշված բնակարանը գնելու գործընթացին, սակայն հետագայում իրենց հայտնի է դարձել, որ Հ.Դուրգարյանն իր համար բնակարան գնելու նպատակով գումար է տվել Լ.Ավետիսյանին, իսկ վերջինս գնված բնակարանը գաղտնի ձևակերպել է իր անվամբ:

(ե) Գործում առկա չէ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված ձևին համապատասխան որևէ գրավոր ապացույց, որը կհավաստեր Հ.Դուրգարյանի կողմից Լ.Ավետիսյանին գումարի փոխանցման փաստը:

(դ) Տուժող Հ.Դուրգարյանը Վճռաբեկ դատարանի դատական նիստում հայտարարել է, որ չի ցանկանում, որ Լիա Ավետիսյանին բանտարկեն, այլ ընդամենը ուզում է, որ նա վերադարձնի իր բնակարանը: Տուժողը հայտարարեց, որ իրենց միջև առկա է գույքային վեճ (տե՛ս սույն որոշման 14-17-րդ կետերը):

35. Հիմք ընդունելով սույն որոշման 34.1-34.3-րդ ենթակետերում մեջբերված փաստական տվյալները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Լ.Ավետիսյանը, որպես գնորդ կնքելով անշարժ գույքի առուվաճառքի պայմանագիր, ձեռք է բերել Երևանի Դեմիրձյան փողոցի 38-րդ շենքի թիվ 5 բնակարանը, որի նկատմամբ սեփականության իրավունքը գրանցված է նրա անվամբ: Գործի նյութերից երևում է նաև, որ Լ.Ավետիսյանի մորաքույր Հ.Դուրգարյանը դիմել է քրեական վարույթ իրականացնող մարմին՝ հայտնելով, որ Երևանի Դեմիրձյան փողոցի 38-րդ շենքի թիվ 5 բնակարանը գնելու գումարը Լ.Ավետիսյանին ինքն է տվել, սակայն վերջինս իրենից գաղտնի բնակարանը ձևակերպել է իր անվամբ:

36. Նախորդ կետում նշված փաստերի նկատմամբ կիրառելով սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորո-

շումները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հ.Դուրգարյանի կողմից Լ.Ավետիսյանին բնակարան գնելու համար գումար տալու փաստի ապացուցման հիմնախնդիրը վերաբերում է մասնավոր իրավունքի ոլորտին, և այդ հարցով հանրային շահը չի գերակայում մասնավոր շահի նկատմամբ: Փաստորեն, Հ.Դուրգարյանի և Լ.Ավետիսյանի միջև առկա է քաղաքացիաիրավական բնույթի վեճ այն հարցի շուրջ, թե արդյոք Հ.Դուրգարյանը Լ.Ավետիսյանին տվել է գումար: Սույն գործի փաստերի հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Հ.Դուրգարյանի և Լ.Ավետիսյանի միջև առկա վեճը ենթակա է լուծման քաղաքացիական իրավունքի նորմերին համապատասխան և քաղաքացիական դատավարության կարգով: Հետևաբար սույն որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձնում է բացառապես Լ.Ավետիսյանին վերագրվող արարքին քրեաիրավական գնահատական տալու խնդրին և գտնում է, որ նախաքննական մարմինը և ստորադաս դատարանները հանգել են սխալ հետևության այն մասին, որ Լ.Ավետիսյանի արարքում առկա է խարդախության հանցակազմ:

37. Սույն որոշման նախորդ կետում առկա իրավական դիրքորոշման հիման վրա Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ մեղադրանքի հիմքում դրված և մեղադրական դատավճռում շարադրված ապացույցների շարքում առկա չէ ոչ մի փաստական տվյալ այն մասին, թե ինչ հանցավոր վարքագիծ է դրսևորել Լ.Ավետիսյանը, որով ներգործել է Հ.Դուրգարյանի գիտակցության և կամքի վրա, որի արդյունքում վերջինս, ընկնելով մոլորության մեջ, անձամբ գույք է հանձնել Լ.Ավետիսյանին (տե՛ս սույն որոշման 23-25-րդ կետերը): Այսինքն՝ գործի նյութերով հիմնավորված չէ Լ.Ավետիսյանի կողմից այնպիսի արարքի կատարում, որը կգնահատվեր որպես խարդախություն: Հետևաբար, բացակայում է խարդախության հանցակազմի օբ-

յեկտիվ կողմը՝ վստահությունը չարաշահելու միջոցով ուրիշի գույքին տիրանալը:

38. Ինչ վերաբերում է խարդախության հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմին, ապա գործի նյութերի ուսումնասիրությունից երևում է, որ մեղադրանքի կողմը չի ներկայացրել որևէ պաշտոնական վարկած Լ.Ավետիսյանի արարքում խարդախության հանցակազմի սուբյեկտիվ կողմի առկայության մասին: Այսինքն՝ չի հիմնավորվել, որ մինչև Հ.Դուրգարյանի գույքը վերցնելը կամ գույքին տիրանալը Լ.Ավետիսյանը դրսևորել է գույքի հափշտակման ուղղակի դիտավորություն և ունեցել է այն հափշտակելու նպատակ: Սույն որոշման 26-րդ կետում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների հիման վրա՝ այդ դեպքում խարդախությունը բացակայում է:

39. Հիմք ընդունելով սույն որոշման 22-38-րդ կետերում շարադրված իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Լ.Ավետիսյանի արարքում բացակայում է խարդախության հանցակազմի թե՛ օբյեկտիվ կողմը և թե՛ սուբյեկտիվ կողմը:

Ելնելով վերոգրյալից՝ Վճռաբեկ դատարանը հիմնագուրկ է համարում Լ.Ավետիսյանի կողմից Հ.Դուրգարյանի վստահությունը չարաշահելու միջոցով վերջինիս գույքը հափշտակելու վերաբերյալ ստորադաս դատարանների հետևությունները: Այսինքն՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Լ.Ավետիսյանի արարքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով նախատեսված հանցակազմը բացակայում է:

40. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի համաձայն. «Քրեական գործ չի կարող հարուցվել և քրեական հետապնդում չի կարող իրականացվել, իսկ հարուցված քրեական գործի վարույթը ենթակա է կարճման, եթե արարքի մեջ հանցակազմ չկա»:

Հիմք ընդունելով քրեադատավարական վերոնշյալ դրույթը, ինչպես նաև սույն որոշման մեջ առկա վերլուծությունը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Լ.Ավետիսյանի վերաբերյալ քրեական գործի վարույթը ենթակա է կարճման ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի, այն է՝ արարքի մեջ հանցակազմ չլինելու հիմքով: Այսինքն՝ Լ.Ավետիսյանի վերաբերյալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 2010 թվականի սեպտեմբերի 17-ի դատավճիռը և այն անփոփոխ թողնելու վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2010 թվականի դեկտեմբերի 23-ի որոշումը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 419-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետի հիման վրա անհրաժեշտ է բեկանել և քրեական գործի վարույթը կարճել:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 92-րդ հոդվածով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 403-406-րդ, 419-րդ, 422-424-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Ամբաստանյալ Լիա Արտյոմի Ավետիսյանի վերաբերյալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 178-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 2010 թվականի սեպտեմբերի 17-ի դատավճիռը և այն անփոփոխ թողնելու մասին ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի 2010թ. դեկտեմբերի 23-ի որոշումը բեկանել, քրեական գործի վարույթը կարճել և Լիա Արտյոմի Ավետիսյանի նկատմամբ քրեական հետապնդումը

դադարեցնել՝ հանցակազմի բացակայության պատճառաբանությամբ:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

2.

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի հոկտեմբերի 19-ի թիվ ԵՇԴ/0177/02/11 քաղաքացիական գործով կայացված որոշումն ունի հետևյալ կառուցվածքը, իրավական հիմնավորումներն ու պատճառաբանումները.

դռնբաց դատական նիստում, քննելով «Գոլդուեյ» ՍՊ ընկերության (այսուհետ՝ Ընկերություն) վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 29.02.2012 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ հայցի Ընկերության ընդդեմ «Վալտի Մոթորս» ՍՊ ընկերության (այսուհետ՝ Կազմակերպություն)՝ բաց թողնված օգուտը հատուցելու պահանջի մասին,

ՊԱՐԶԵՑ

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Ընկերությունը պահանջել է Կազմակերպությունից բռնագանձել 167.081.882 ՀՀ դրամ՝ որպես 01.01.2010 թվականից մինչ 01.06.2011 թվականն ընկած ժամանակահատվածում բաց թողնված օգուտ:

Երևան քաղաքի Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանի (դատավոր՝ Ա.Կուբանյան) (այսուհետ՝ Դատարան) 10.10.2011 թվականի վճռով հայցը մերժվել է:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 29.02.2012 թվականի որոշմամբ Ընկե-

րության վերաքննիչ բողոքը մերժվել է, Ղատարանի 10.10.2011 թվականի վճիռը թողնվել է օրինական ուժի մեջ:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Ընկերությունը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածը, չի կիրառել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 347-րդ, 408-րդ և 409-րդ հոդվածները, որոնք պետք է կիրառեր, սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածը, ինչպես նաև խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ, 53-րդ, 149.8-րդ, 219-րդ և 220-րդ հոդվածների պահանջները:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանում է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանը չի կատարել գործում առկա ապացույցների լրիվ, բազմակողմանի և օբյեկտիվ հետազոտություն և գնահատում, սխալ է մեկնաբանել վնասի ինստիտուտը:

Մասնավորապես՝ Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել այն, որ 05.11.2009 թվականին Ընկերության և Կազմակերպության միջև կնքվել է ավտոմեքենայի առուվաճառքի թիվ 289 պայմանագիրը, որով Կազմակերպությունը պարտավորվել է մինչև 2009 թվականի դեկտեմբերի 31-ը հանձնել թվով 35 հատ «SKODA» մակնիշի «Octavia tour» 1.4 մոդելի ավտոմեքենա:

Կազմակերպության կողմից պայմանագրային պարտավորությունների ոչ պատշաճ կատարման հետևանքով 2010 թվականի հունվարի 1-ից մինչև 2011 թվականի հունիսի 1-ը Ընկե-

րությունը կրել է 167.081.882 (հարյուր վաթսուներորդ միլիոն ութսունմեկ հազար ութ հարյուր ութսուներկու) ՀՀ դրամ վնաս (բաց թողնված օգուտ):

2010 թվականի ընթացքում ընդհանուր 19 տաքսիների շահագործմամբ Ընկերության ավտոտրանսպորտային գործունեությունից (տաքսի ծառայություն) ստացած հասույթը կազմել է 131.815.521 ՀՀ դրամ:

Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է նաև գործի նյութերում առկա ձայնագրման կրիչը, որում հստակ արտացոլված են Taxi-2008 (2010) համակարգչային ծրագրի տվյալները, որտեղ ֆիքսված են Ընկերության՝ միայն քաղաքային հեռախոսահամարներով պատվիրված և չկատարված պատվերները, մինչդեռ հայցվորի ծառայություններից օգտվել են նաև բջջային հեռախոսազանգերով տաքսի պատվիրելով, որոնց մի մասը հնարավոր չի եղել կատարել մեքենաների սակավաթվության պատճառով:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 29.02.2012 թվականի որոշումը և այն փոփոխել՝ հայցը բավարարել:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1. Կողմերի միջև 05.11.2009 թվականին կնքված թիվ 289 առուվաճառքի պայմանագրի համաձայն՝ Կազմակերպությունը պարտավորվել է մինչև 2009 թվականի դեկտեմբերի 31-ը Ընկերությանը հանձնել 35 հատ «SKODA» մակնիշի «Octavia tour 1.4» մոդելի ավտոմեքենաներ (հատոր 1-ին, գ.թ. 5):

2. Երևան քաղաքի Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 08.12.2010 թվականի թիվ ԵՇԴ/0620/02/10 օրինական ուժի մեջ մտած վճռի համաձայն՝ Կազմակերպության կողմից Ընկերությանը չի հանձնվել 17 ավտոմեքենա կամ չի վերադարձվել դրանց արժեքը (հատոր 1-ին, գ.թ. 79):

3. Ընկերությունն իր կողմից մատուցվող տաքսի ծառայությունների ընթացքում Taxi-2008 ծրագրի օգտագործման համար կնքել է 15.01.2008 թվականի «հեղինակային օբյեկտի վերաբերյալ պայմանագիր» (հատոր 1-ին, գ.թ.22):

4. ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ-ի Կենտրոն հարկային տեսչության 19.05.2011 թվականի թիվ ՏՎ-2696 գրության համաձայն՝ Ընկերությունը 2010 թվականին ավտոտրանսպորտային գործունեությամբ զբաղվելու ընթացքում շահագործել է ամսական միջինը 19 մեքենա (հատոր 1-ին, գ.թ. 20):

5. 2010 թվականի ընթացքում 19 տաքսիների շահագործմամբ ավտոտրանսպորտային գործունեությունից (տաքսի ծառայություն) ստացած հասույթը կազմել է 131.815.521 (հարյուր երեսունմեկ միլիոն ութ հարյուր տասնհինգ հազար հինգ հարյուր քսանմեկ) ՀՀ դրամ, հիմք՝ տեսաձայնագրման կրիչը (տեսաձայնագրման կրիչում հստակ արտացոլված են Taxi-2008(2010) համակարգչային ծրագրի տվյալները), (հատոր 1-ին, գ.թ.69):

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը

Քննելով վճռաբեկ բողոքը նշված հիմքի սահմաններում՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վճռաբեկ դատարանը բողոքում բարձրացված հարցին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ հետևյալ իրավական հարցերին՝

* Բաց թողնված օգուտի ընդհանուր իրավական կարգավորմանը

* Բաց թողնված օգուտի հաշվարկման առանձնահատկություններին

4.1 Վճռաբեկ դատարանի կողմից սահմանված ընդհանուր կանոնները.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի համաձայն՝ վնասներ են՝ իրավունքը խախտված անձի ծախսերը, որ նա կատարել է կամ պետք է կատարի խախտված իրավունքը վերականգնելու համար, նրա գույքի կորուստը կամ վնասվածքը (իրական վնաս), ինչպես նաև չստացված եկամուտները, որոնք այդ անձը կստանար քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում, եթե նրա իրավունքը չխախտվեր (բաց թողնված օգուտ):

Վճռաբեկ դատարանն իր նախկին որոշումներում անդրադարձել է բաց թողնված օգուտի վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի դրույթների մեկնաբանությանը:

Մասնավորապես՝ Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ բաց թողնված օգուտն այն եկամուտն է, որը սեփականատերը քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում կստանար, եթե չխախտվեր նրա իրավունքը: Բաց թողնված օգուտի առկայությունը, այսինքն՝ անձի իրավունքի չխախտման պարագայում եկամուտի ստացման իրական հնարավորությունը որոշելը յուրաքանչյուր գործով ինքնուրույն գնահատման ենթակա հարց է, որի ընթացքում պետք է հաշվի առնվեն տվյալ գործի առանձնահատկությունները: Մասնավորապես՝ բաց թողնված օգուտի առկայությունը որոշելու համար նախևառաջ պետք է հաշվի առնվի մինչև իրավունքի խախտումը քաղաքա-

ցիական շրջանառությունում համապատասխան գույքի ունեցած կարգավիճակը, կամ սեփականատիրոջ իրական մտադրության և հնարավորության միաժամանակյա առկայությունն այդ գույքի տնօրինման եղանակների առնչությամբ:¹⁰¹ Այդպիսին կարող է լինել նաև ընկերության և երրորդ անձանց միջև ծառայությունների մատուցման վերաբերյալ կնքված պայմանագրերը, նրանց միջև կնքված նախնական պայմանագրերը, մտադրությունների վերաբերյալ արձանագրությունները, գրագրությունը պայմանագիր կնքելու վերաբերյալ և այլ պայմանավորվածություններ:¹⁰²

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով բարձրացված իրավական հարցադրումներին պետք է պատասխանել վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո՝ նպատակ ունենալով զարգացնել դրանցում արտահայտված կանոնակարգումները:

4.2. Բաց թողնված օգուտի սահմանադրաիրավական և կոնվենցիոն հիմքերը.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բաց թողնված օգուտի հատուցման կանոնները դատարանները պետք է կիրառեն ՀՀ Սահմանադրության և «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի դրույթների պահպանմամբ:

---

¹⁰¹ Տես Ջուլիետա Պետրոսյանը, Կարեն Դավթյանը և Արման Դավթյանն ընդդեմ Թևոս Սաֆարյանի՝ պատճառված վնասների հատուցման պահանջի մասին թիվ 3-691(ՎԴ) ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2007 թվականի մարտի 30-ի որոշումը:

¹⁰² Տես Սասնա-Մանանես ՍՊԸ-ն ընդդեմ Դանիել Ղասաբողյանի՝ պատճառված վնասի հատուցման պահանջի մասին թիվ ԵՔԴ/0086/02/08 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2009 թվականի հունիսի 26-ի որոշումը կամ ,Էքսուլթե ՍՊԸ-ն ընդդեմ ,ԱրմենՏելե ՓԲԸ-ի՝ բաց թողնված օգուտը հատուցելու և գումար բռնագանձելու պահանջների մասին թիվ ԵՔԴ/0036/02/08 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2009 թվականի փետրվարի 13-ի որոշումը:

«Սահմանադրության 33.1-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի օրենքով չարգելված ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու իրավունք:

Վերոնշյալ սահմանադրական իրավունքը ենթադրում է ոչ միայն պետության կողմից ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու հնարավորության ընձեռում, այլև ձեռնարկատիրության և ձեռնարկատիրական գործունեության համար համապատասխան միջավայրի ձևավորում, այդ թվում՝ գործարարությամբ զբաղվող անձանց համար խախտված իրավունքների վերականգնման երաշխիքների ստեղծում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործարարության ոլորտում բաց թողնված օգուտի որոշման ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել մի կարևոր առանձնահատկություն՝ գործարարական գործունեությունն անձի շահույթ ստանալուն ուղղված գործունեություն է (և՛ քաղաքացիական օրենսգրքի 2-րդ հոդված), ուստի գործարարության ոլորտում ողջամտորեն ենթադրվում է, որ անձի իրականացրած գործողությունները (պայմանագրերի կնքում, քաղաքացիական տարբեր իրավունքների ձեռքբերում) ուղղված են շահույթ ստանալուն: Այսինքն՝ գործարարության ոլորտում անձը պայմանագիր կնքելու, քաղաքացիական իրավահարաբերության մեջ մտնելու ժամանակ ակնկալվում է ստանալ որոշակի օգուտ:

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ ունի իր գույքից անարգել օգտվելու իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի զրկել նրան գույքից, բացառությամբ ի շահ հանրության և այն պայմաններով, որոնք նախատեսված են օրենքով ու միջազգային իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներով:

Վճռաբեկ դատարանն իր նախկին որոշումներում, հիմք ընդունելով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դիրքորոշումները, նշել է, որ «պահանջը» «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի առաջին արձանագրության առաջին հոդվածի իմաստով կարող է հասկացվել որպես «սեփականություն» այն դեպքում, եթե բավարար չափով հաստատված է, որ այն կարող է իրավաբանորեն իրականացվել:¹⁰³

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ վնասի հատուցման հետ կապված հարաբերությունները նույնպես կարող են դիտարկվել Կոնվենցիայի 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածի շրջանակներում: Նման իրավիճակներում Եվրոպական դատարանը հիմք է ընդունել վնասի հատուցման վերաբերյալ ներպետական կանոնները, որի հիման վրա վերջինս այն դիտարկել է որպես «ակտիվ», «գույք» և հետևաբար նաև «տիրապետում» 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածի շրջանակներում: Արդյունքում Եվրոպական դատարանը գտել է, որ դատական ակտի հիման վրա դիմողները կարող են ունենալ «օրինական սպասելիք», որ պատահարի արդյունքում վերջիններիս ներկայացրած պահանջը պետք է քննարկվի վնասի հատուցման ընդհանուր կանոններով:¹⁰⁴

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վնասի, այդ թվում՝ բաց թողնված օգուտի հատուցման հետ կապված հարաբերությունները պետք է դիտարկվեն ՀՀ Սահմանադրության և «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազա-

---

¹⁰³ Տես Բուրդովն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով 02.05.2002 թվականին Եվրոպական դատարանի վճիռը, կետ 40, Վարդուհի Հովսեփյանն ընդդեմ Ռիմա Կարապետյանի՝ գումարի բռնագանձման պահանջի մասին թիվ ԵԱՔԴ/1522/02/08 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2009 թվականի փետրվարի 13-ի որոշումը:

¹⁰⁴ Տես PRESSOS COMPANIA NAVIERA S.A և մյուսներն ընդդեմ Բելգիայի գործով Եվրոպական դատարանի 20.11.1995 թվականի վճիռը, կետ 31:

տությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի լույսի ներքո, վնասի հատուցման պահանջը կարող է համարվել «տիրապետում» Կոնվենցիայի 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածի իմաստով, հետևաբար դրա նկատմամբ սահմանափակումները և հատուցման հարցերը պետք է քննարկման առարկա դառնան համաչափության սկզբունքի պահպանմամբ:

4.3. Բաց թողնված օգուտի որոշման ընդհանուր կանոնները.

Վճռաբեկ դատարանն իր նախադեպային իրավունքում հաստատել է, որ բաց թողնված օգուտի որոշման ժամանակ իրական մտադրությունը պետք է զուգորդվի իրական հնարավորության հետ: Դա բխում է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 409-րդ հոդվածի 4-րդ կետից, որի համաձայն՝ բաց թողնված օգուտը որոշելիս հաշվի են առնվում այն ստանալու համար պարտատիրոջ ձեռնարկած միջոցները և այդ նպատակով կատարված նախապատրաստությունները:

Ընկերության իրական մտադրությունը կարող է հաստատվել ընկերության գործունեության բնույթի ուսումնասիրությամբ (օրինակ՝ կանոնադրություն և այլ փաստաթղթեր): Դրանք կարող են հաստատվել նաև՝ համապատասխան պայմանագրային հարաբերությունների բնույթը բացահայտելով, ընկերության բիզնես ծրագրերն ուսումնասիրելով: Բացի այդ, այդպիսիք կարող են լինել ընկերության գործունեության շրջանակների կամ ծավալների ավելացման վերաբերյալ ապացույցներ (պահեստի պատրաստում, ապրանք արտադրելու համար սարքավորումների ձեռքբերում կամ ծավալի ավելացում): Այս ամենը հիմնավորում է ընկերության իրական մտադրությունը:

Ընկերության իրական հնարավորությունը կարող է հաստատվել օգուտ ստանալու վերաբերյալ համապատասխան իրական կամ ողջամտորեն հավանական ապացույցներով: Օրինակ՝ կարող են լինել ընկերության շրջանառության վերա-

բերյալ տվյալները, որոնք ցույց են տալիս նմանատիպ ապրանքներից կամ ծառայություններից ընկերության ստացած հասույթը, որպիսիք կարող են արտացոլված լինել ընկերության հաշվապահական կամ այլ փաստաթղթերում կամ պետական տարբեր մարմինների (հարկային, մաքսային և այլն) տվյալներում: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ կազմակերպությունները տնտեսության մեջ գործարարական գործունեությամբ զբաղվում են ոչ միայնակ, այլ մյուս կազմակերպությունների հետ գործարարական հարաբերությունների միջոցով, ընկերության իրական շրջանառության վերաբերյալ ապացույցներ կարող են լինել ընկերության գործընկեր այլ կազմակերպությունների հետ առկա շրջանառության ծավալները հիմնավորող ապացույցները:

4.4. Բաց թողնված օգուտի հաշվարկման կանոնները.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ բաց թողնված օգուտի հաշվարկման ժամանակ դատարանները պետք է հաշվի առնեն, որ բաց թողնված օգուտն այն եկամուտն է, որն այդ անձը կստանար քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում, եթե նրա իրավունքը չխախտվեր: Այսինքն՝ բաց թողնված օգուտը չի կարող նույնանալ կազմակերպության շրջանառության կամ հասույթի հետ:

Վերոնշյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դատարանները բաց թողնված օգուտի հաշվարկման ժամանակ պետք է նվազեցնեն անհրաժեշտ այն ծախսերը, որոնք վնաս կրած անձը կկատարեր վնասը չպատճառվելու դեպքում: Այդ ծախսերի մեջ կարող են ներառվել ապրանքի արտադրության, վաճառքի կամ ծառայության մատուցման համար նյութերի, օգտագործվող հումքի արժեքը, ամորտիզացիոն ծախսերը, աշխատողներին վճարվող աշխատավարձը և այլն: Պետք է նվազեցվեն նաև այն հարկերը, որոնք անձը կվճարեր այդ ապրանքների կամ ծառայությունների համար: Արդյունքում պետք է մնա

այն շահույթը, որը ձևավորվում է անհրաժեշտ ծախսերի նվազեցումից հետո: Բացի այդ, կախված ապրանքաշրջանառության կամ մատուցվող ծառայության արանձնահատկություններից՝ կարող են հաշվի առնվել սեզոնային փոփոխությունները, շուկայում տիրող վիճակը, պետության ֆինանսական քաղաքականության փոփոխությունները և այլն:

Եթե ընկերությունը պարտավորության խախտման հետևանքով փոխել է իր արտադրության կամ ծառայության որակը, ապա բաց թողնված օգուտը պետք է որոշվի նոր արտադրվող (առավել ցածրորակ կամ նոր որակի, որն առավել ցածր ինքնարժեք ունի) ապրանքի կամ մատուցվող ծառայության շահույթի և պարտավորությունը չխախտվելու դեպքում արտադրվող ապրանքի կամ մատուցվող ծառայության (առավել բարձրորակ կամ բարձր ինքնարժեք ունեցող) միջև շահույթի տարբերությունից:

Բացի այդ, անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել այն ժամանակահատվածին, որի համար պետք է հատուցվի բաց թողնված օգուտը: Եթե ապրանքը կամ ծառայությունը, որը պետք է տրամադրվեր ընկերությանը, սակայն չի տրամադրվել, և որի արդյունքում ընկերությունը օգուտ է բաց թողել, ունի օգտագործման որոշակի ժամկետ, ապա այդ ժամկետից ավել օգուտը չի կարող հատուցվել: Օրինակ, եթե ապրանքը մատակարարելու կամ ծառայությունը մատուցելու ժամկետ է նշված, սակայն չի կատարվել, ապա օգուտը պետք է հատուցվի այն ժամանակահատվածի համար, որը տուժող ընկերությունը պետք է օգտագործեր օգուտ ստանալու համար (ապրանքը պետք է վաճառեր, վերանշակեր և վաճառեր, կամ դրա հիման վրա այլ ծառայություն մատուցեր և այլն):

4.5. Պայմանագրային պարտավորություններում բաց թողնված օգուտի կանոնները.

Պայմանագրային պարտավորությունները խախտելու հետևանքով բաց թողնված օգուտի փոխհատուցման համար հայցվորը պետք է ներկայացնի ապացույցներ, որոնք կհիմնավորեն.

* պայմանագրով նախատեսված պարտավորությունների խախտումը.

* օգուտ ստանալու իրական մտադրությունը և հնարավորությունը.

* վերջիններիս պատճառահետևանքային կապը.

* վնասների չափը.

*պարտավորությունների խախտման, օգուտ ստանալու իրական մտադրության և հնարավորության և վնասի չափի միջև պատճառահետևանքային կապը.

*իրավունքը խախտված անձի կողմից ձեռնարկվող միջոցները, որոնք ուղղված են վնասի նվազեցմանը:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում հավելել, որ պայմանագրային հարաբերություններում վնասի հատուցման հարցը քննարկելիս պետք է հաշվի առնել, որ բաց թողնված օգուտի հատուցման արդյունքում պարտատիրոջ մոտ չպետք է առաջանա հարստացում, այսինքն՝ վնասների փոխհատուցման գումարի մեջ չեն կարող ընդգրկվել այնպիսի վնասներ, որոնք կողմն իրականում չի կրել: Այլ կերպ ասած՝ վնասի հատուցման վերաբերյալ քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության հետևանքով տուժողի գույքային դրությունը պետք է բարելավվի այն աստիճան, որում նա կգտնվեր, եթե վերջինիս իրավունքները չխախտվեին: Պայմանագրային պարտավորությունները չկատարած կամ ոչ պատշաճ կատարած կողմը չպետք է հատուցի այն վնասը, որը չի առաջացել կամ երբեք չէր կարող առաջանալ:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է նաև, որ նմանատիպ գործերի քննության ժամանակ դատարանները պետք է հաշվի առ-

նեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 420-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջը, որի համաձայն՝ եթե պարտավորությունը չկատարելը կամ այն անպատշաճ կատարելը տեղի է ունեցել երկու կողմերի մեղքով, ապա դատարանը համապատասխանաբար նվազեցնում է պարտապանի պատասխանատվության չափը: Ղատարանն իրավունք ունի նաև նվազեցնել պարտապանի պատասխանատվության չափը, եթե պարտատերը դիտավորյալ կամ անզգույշ նպաստել է պարտավորությունները չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու հետևանքով պատճառված վնասների չափի ավելացմանը կամ ողջամիտ միջոցներ չի ձեռնարկել դրանց նվազեցման համար:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված հոդվածը ցույց է տալիս, որ որոշակի դեպքերում գնորդը կարող է ողջամիտ միջոցներ ձեռնարկել վնասի նվազեցման համար: Բաց թողնված օգուտի դեպքում դա կարող է դրսևորվել նման օգուտ ստանալու համար պարտատիրոջ ձեռնարկած ողջամիտ միջոցներով՝ այլ եղանակներով նման ապրանք կամ ծառայություն ստանալով և այլն: Այնուամենայնիվ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նշված հարցի պարզումը կախված է կոնկրետ գործի հանգամանքներից և չպետք է հանգեցնի բաց թողնված օգուտի հատուցման չափի անհարկի նվազեցման:

4.6. Վնասներ և տուժանք.

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ պայմանագրային հարաբերություններում բաց թողնված օգուտի հատուցման վերաբերյալ դրույթների ամբողջական կիրառման նպատակով դատարանները պետք է հաշվի առնեն նաև պայմանագրով նախատեսված տուժանքը, ինչպես նաև տուժանքի և վնասների վերաբերյալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի պահանջները:

Մասնավորապես՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 410-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե պարտավորությունը չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու համար սահմանված է

տուժանք, ապա վնասները հատուցվում են տուժանքով չծածկված մասով:

Օրենքով կամ պայմանագրով կարող են նախատեսվել դեպքեր, երբ`

1) թույլատրվում է բռնագանձել միայն տուժանքը, սակայն ոչ վնասները.

2) վնասները կարող են բռնագանձվել լրիվ գումարով` չհաշված տուժանքը.

3) պարտատիրոջ ընտրությամբ կարող են բռնագանձվել կամ տուժանքը, կամ վնասները:

Վերոնշյալ հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ պայմանագրային հարաբերություններում կողմերը կարող են նախատեսել տուժանք վճարելու պարտավորություն: Տուժանքը պարտավորությունների կատարումն ապահովող երաշխիք է: Այն նպատակաուղղված է ապահովելու պարտապանի կողմից պարտավորության կատարումը, իսկ դրա չկատարման կամ անպատշաճ կատարման դեպքում նրա համար նախատեսել գույքային անբարենպաստ հետևանքներ` դրամական պատասխանատվություն, իսկ դատարանը կոչված է ապահովելու սահմանված տուժանքի չափի և պարտավորության խախտման հետևանքների ողջամիտ հարաբերակցությունը (*տես «Թամամ» արտադրական կոոպերատիվն ընդդեմ «ԱՍ-ԿԱ» ՍՊԸ-ի` 22.533.430 ՀՀ դրամ բռնագանձելու պահանջի մասին թիվ 3-27 (ՏԴ) գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2008 թվականի փետրվարի 29-ի որոշումը*):

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հատուցվող բաց թողնված օգուտի չափը որոշելիս դատարանները պետք է ուշադրություն դարձնեն պայմանագրով սահմանված տուժանքին, տուժանքի և վնասների հատուցման հարաբերակցության վերաբերյալ պայմանագրի դրույթներին, որից հետո որոշեն հատուցվող օգուտի վերջնական չափը:

4.7. Բաց թողնված օգուտի հաշվարկը և դատական հայեցողությունը.

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ չնայած վնասի հաշվարկման վերաբերյալ վերոնշյալ կողմնորոշիչ վերլուծություններին, այնուամենայնիվ, վնասի հատուցման կոնկրետ չափն առանձին դեպքերում կարող է բավականաչափ հստակ չլինել կամ ողջամտության աստիճանի հավաստիությանը չորոշվել: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նմանատիպ դեպքերում անձն ընդհանրապես չի կարող գրկվել բաց թողնված օգուտի հատուցման իրավունքից, քանի որ նման դիրքորոշումը կհակասի գործարարության էությանը, վերը նշված սահմանադրական և կոնվենցիոն դրույթներին:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նմանատիպ իրավիճակներում դատարանները հատուցվող օգուտի չափը որոշում են իրենց հայեցողությամբ: Նման կարգավորում գործում է նաև միջազգային պրակտիկայում: Մասնավորապես՝ «Միջազգային առևտրային պայմանագրերի սկզբունքների» 7.4.3 հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ եթե վնասի չափը չի կարող հաստատվել ողջամտության աստիճանի արժանահավատությամբ, դրա չափը որոշվում է դատարանի հայեցողությամբ:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ կանոնը կարող է կիրառվել նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված բաց թողնված օգուտի չափի որոշման նկատմամբ, ընդ որում, դատական հայեցողությունը պետք է իրականացվի միայն վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումների հիման վրա բաց թողնված օգուտի չափը որոշելու անհնարինության դեպքում՝ հաշվի առնելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի սկզբունքները, բարեխղճության, խելամտության և արդարացիության պահանջները:

4.8. Վերոնշյալ կանոնների կիրառումը սույն գործի նկատմամբ.

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող ապացուցման ենթակա փաստերը որոշում է դատարանը՝ գործին մասնակցող անձանց պահանջների և առարկությունների հիման վրա:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր բազմաթիվ նախադեպային որոշումներում անդրադարձել է դատական ակտի իրավական հիմնավորվածության հարցին՝ ամրագրելով այն դիրքորոշումը, որ յուրաքանչյուր դեպքում դատարանը պարտավոր է տալ դատական ակտի իրավական և փաստական հիմնավորումները:

Դատական ակտի իրավական հիմնավորումը հաստատված փաստերի և իրավահարաբերությունների նկատմամբ իրավունքի համապատասխան նորմի կամ նորմերի ընտրությունն ու կիրառումն է, այն նորմի (նորմերի), որի հիման վրա դատարանը եզրակացություն է անում վիճելի իրավահարաբերության առկայության կամ բացակայության մասին:

Դատական ակտի մեջ ոչ միայն պետք է ցույց տալ նորմատիվ ակտի այս կամ այն հոդվածը, որում ամրագրված է կիրառման ենթակա նորմը, այլ պետք է պատճառաբանվի, թե հատկապես ինչու պետք է կիրառվի հենց այդ նորմը:

Դատական ակտի իրավական հիմնավորումը բնութագրում է ինչպես դատարանի, այնպես էլ նրա ակտի իրավակիրառ գործառույթը, ընդգծում դատական գործունեության և դատական ակտի օրինականությունը: Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ դատարանը պետք է նշի ոչ միայն այն ապացույցները, որոնց վրա հիմնվել է վիճելի փաստերը հաստատելիս և

արդյունքում որոշում կայացնելիս, այլև պետք է պատճառաբանի, թե ինչու է կողմի ներկայացրած այս կամ այն ապացույցը մերժվում (տես Համայակ Ոսկանյանն ընդդեմ Վոլոդյա Հակոբյանի՝ սեփականության իրավունքը ճանաչելու և ապօրինի զավթած հողամասից վտարելու պահանջների մասին և Վոլոդյա Հակոբյանն ընդդեմ Համայակ Ոսկանյանի, երրորդ անձ ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի էրեբունի տարածքային ստորաբաժանման՝ ձեռքբերման վաղեմության ուժով հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու պահանջի մասին թիվ ԵԷԴ/1634/02/09 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի հուլիսի 29-ի որոշումը):

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ կողմերի միջև 05.11.2009 թվականին կնքվել է թիվ 289 առուվաճառքի պայմանագիրը, որի համաձայն՝ Կազմակերպությունը պարտավորվել է մինչև 2009 թվականի դեկտեմբերի 31-ը Ընկերությանը հանձնել 35 հատ «SKODA» մակնիշի «Octavia tour 1.4» մոդելի ավտոմեքենաներ: Երևան քաղաքի Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանի 08.12.2010 թվականի թիվ ԵՇԴ/0620/02/10 վճռի համաձայն՝ Կազմակերպության կողմից Ընկերությանը չի հանձնվել 17 ավտոմեքենա և չի վերադարձվել դրանց արժեքը: ՀՀ ԿԱ ՊԵԿ-ի Կենտրոն հարկային տեսչության 19.05.2011 թվականի թիվ ՏԿ-2696 գրության համաձայն՝ Ընկերությունը 2010 թվականին ավտոտրանսպորտային գործունեությամբ զբաղվելու ընթացքում շահագործել է ամսական միջինը 19 մեքենա, իսկ 2010 թվականին 19 տաքսիների շահագործմամբ ավտոտրանսպորտային գործունեությունից (տաքսի ծառայություն) ստացած հասույթը կազմել է 131.815.521 (հարյուր երեսունմեկ միլիոն ութ հարյուր տասնհինգ հազար հինգ հարյուր քսանմեկ) ՀՀ դրամ՝ հիմք տեսածայ-

նագրման կրիչը (տեսաձայնագրման կրիչում հստակ արտացոլված են Taxi-2008(2010) համակարգչային ծրագրի տվյալները):

Վերաքննիչ դատարանը, Ղատարանի դատական ակտն օրինական ուժի մեջ թողնելով, նշել է, որ «...Ընկերությունը պետք է ապացուցեր իր կողմից վկայակոչված այն փաստը, որ հայցադիմումում նշված ժամանակահատվածում ունեցել է իր կողմից վկայակոչված շահույթը»: Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանը, արձանագրելով, որ սույն գործով ձեռք բերված ապացույցներով հաստատվում է այն հանգամանքը, որ Ընկերությունը մատուցում է տաքսի ծառայություն, հղում կատարելով 05.11.2009 թվականին կնքված թիվ 289 առուվաճառքի պայմանագրին, եկել է այն եզրահանգման, որ «Տվյալ դեպքում Ընկերությունը պետք է ապացուցեր իր կողմից վկայակոչված այն փաստը, որ պայմանագրով ձեռք բերվող ավտոմեքենաները պետք է շահագործվեին որպես տաքսի ավտոմեքենա...»:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը և սույն գործի փաստերը համադրելով՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանի որոշումը ենթակա է բեկանման, իսկ գործը պետք է ուղարկվի նոր քննության Ընկերության կողմից ներկայացված ապացույցները բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտելու, ինչպես նաև սույն գործով Վճռաբեկ դատարանի կողմից արտահայտված իրավական դիրքորոշումների հիման վրա Ընկերության կողմից ավտոմեքենաների ձեռքբերման նպատակը, մեքենաների հնարավոր շահագործմամբ եկամտի ստացման հնարավորությունը (բաց թողնված օգուտի որոշման կանոնների համաձայն) և դրա չափը պարզելու համար, որպիսի ուղղությամբ սույն գործով ստորադաս դատարանների կողմից քննություն չի իրականացվել, իսկ դրա կոնկրետ չափը որոշելու անհնարինության դեպքում հատուցման չափը որոշել դատարանի հայեցողությամբ:

Այսպիսով, սույն վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը համարում է բավարար՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ և 228-րդ հոդվածների ուժով Վերաքննիչ դատարանի որոշումը բեկանելու համար:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-241²-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Բեկանել ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 29.02.2012 թվականի որոշումը և գործն ուղարկել Երևան քաղաքի Շենգավիթ վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան՝ նոր քննության:

2. Ղատական ծախսերի բաշխման հարցին անդրադառնալ գործի նոր քննության ընթացքում:

3. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

3.

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի հոկտեմբերի 19-ի թիվ ԵՇԴ/0177/02/11 քաղաքացիական գործով կայացված որոշումն ունի հետևյալ կառուցվածքը, իրավական հիմնավորումներն ու պատճառաբանումները.

դռնբաց դատական նիստում, քննելով «Սկիզբ Մեդիա Կենտրոն» ՍՊԸ-ի (այսուհետ՝ Ընկերություն) վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 15.12.2011 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ հայցի Թաթուլ Մանասերյանի ընդդեմ

Ընկերության՝ զրպարտությունը հերքելու և փոխհատուցում վճարելու պահանջների մասին,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Թաթուլ Մանասերյանը պահանջել է պարտավորեցնել Ընկերությանը «Ժամանակ» օրաթերթի առաջին էջում հերքել Թաթուլ Մանասերյանի վերաբերյալ հրապարակված զրպարտություն հանդիսացող փաստացի տվյալները, ինչպես նաև որպես փոխհատուցում վճարել նվազագույն աշխատավարձի 2000-ապատիկի չափով՝ 2.000.000 ՀՀ դրամ, փաստաբանի վարձատրության գումարը՝ 500.000 ՀՀ դրամ և նախապես վճարված պետական տուրքի գումարը: Ընդ որում, Թաթուլ Մանասերյանը մասնավորեցրել է, որ «Ժամանակ» օրաթերթում 29.09.2010 թվականին հրապարակված «Քրգործ՝ ԱԺ նախագահի խորհրդականի դեմ» վերտառությամբ հոդվածում իր պատիվն ու արժանապատվությունն արատավորել են այն տեղեկությունները, թե «ՀՀ ԱԺ նախագահ Հ. Աբրահամյանի խորհրդական Թաթուլ Մանասերյանի դեմ քր. գործ է հարուցվել» և «նրան կասկածում են վաշխառությամբ զբաղվելու մեջ», իսկ նույն օրաթերթի սեպտեմբերի 30-ին հրապարակված հոդվածում՝ հոդվածի վերնագիրը՝ «Պրն Մանասերյան, \$ 40.000 տոկոսով չէք տվե՞լ», և «Թաթուլ Մանասերյանը տվել է 40.000 դոլար՝ 12% տոկոսադրույքով» արտահայտությունը:

Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի (նախագահող դատավոր՝ Կ. Պետրոսյան) (այսուհետ՝ Դատարան) 20.09.2011 թվականի վճռով հայրը բավարարվել է մասնակիորեն՝ վճռվել է պարտավորեցնել Ընկերությանը հերքելու «Ժամանակ» օրաթերթի թիվ 159 (1860), 29.09.2010 թվականի համարի առաջին էջում՝ վերևի աջ կողմում «Քրգործ՝ ԱԺ նախագահի խորհրդակա-

նի դե՞մ» խորագրով հողվածում Թաթուլ Մանասերյանի պատիվն ու արժանապատվությունն արատավորող (գրպարտող) տեղեկությունները (այն է՝ ՀՀ ԱԺ նախագահ Հ. Աբրահամյանի խորհրդական Թաթուլ Մանասերյանի դեմ քրգործ է հարուցվել, և այն գտնվում է ոստիկանության Կենտրոնի քննչական բաժնում՝ հատուկ կարևորագույն քննիչներից մեկի վարույթում: Նրան կասկածում են վաշխառությամբ զբաղվելու մեջ) և հերքումը տպագրել նույն «Ժամանակ» օրաթերթում՝ վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո մեկշաբաթյա ժամկետում «Հերքում» խորագրի ներքո հետևյալ բովանդակությամբ. ««Ժամանակ» օրաթերթի թիվ 159 (1860), 29 սեպտեմբերի 2010 թվականի համարի առաջին էջում՝ վերևի աջ կողմում «Քրգործ՝ ԱԺ նախագահի խորհրդականի դե՞մ» խորագրով հողվածը, որում հայտնվում էր, որ «ՀՀ ԱԺ նախագահ Հ.Աբրահամյանի խորհրդական Թաթուլ Մանասերյանի դեմ քրգործ է հարուցվել, և այն գտնվում է ոստիկանության Կենտրոնի քննչական բաժնում՝ հատուկ կարևորագույն քննիչներից մեկի վարույթում: Նրան կասկածում են վաշխառությամբ զբաղվելու մեջ»: Հողվածում ներկայացված տեղեկությունները չեն համապատասխանում իրականությանը»: Հերքման տեղակայման, ձևավորման, տառատեսակի չափն ու տեսակը չպետք է զիջի «Ժամանակ» օրաթերթի թիվ 159 (1860), 29 սեպտեմբերի 2010 թվականի համարի առաջին էջում՝ վերևի աջ կողմում «Քրգործ՝ ԱԺ նախագահի խորհրդականի դե՞մ» խորագրով հողվածի տեղեկատվությանը: Ընկերությունից բռնագանձել 510.000 ՀՀ դրամ, որից 300.000 ՀՀ դրամը՝ որպես փոխհատուցման գումար, 200.000 ՀՀ դրամը՝ որպես փաստաբանի վարձատրություն, 10.000 ՀՀ դրամը՝ որպես նախապես վճարված պետական տուրքի գումար: Հայցը մնացած մասով մերժվել է:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ վերաքննիչ դատարան) 15.12.2011 թվականի որոշմամբ Ընկե-

րության ներկայացուցչի վերաքննիչ բողոքը մերժվել է, և Դատարանի 20.09.2011 թվականի վճիռը թողնվել է օրինական ուժի մեջ:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Ընկերությունը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան է ներկայացրել Թաթուլ Մանասերյանը:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը սխալ է մեկնաբանել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 6-րդ և 9-րդ կետերը:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանի որոշումից հետևում է, որ դատաքննության փուլում վիրավորանքի կամ զրպարտության վերաբերյալ տարածված տեղեկատվության աղբյուրի բացահայտումը և դրա հիման վրա ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 9-րդ կետի ուժով տեղեկատվությունը տարածողին պատասխանատվությունից ազատելն անհիմն է: Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանի նման մոտեցումն ուղղակի հակասում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 9-րդ կետի պահանջին: Մասնավորապես՝ նշված նորմի տառացի մեկնաբանությունից հետևում է, որ օրենսդիրը զրպարտության համար պատասխանատվությունից ազատելու երեք պահանջ է սահմանել՝ 1) եթե լրագրողն իր հրապարակած հոդվածում հղում է կատարել աղբյուրին (հեղինակին), 2) եթե լրագրողն իր հրապարակած հոդվածում թեև հղում չի կատարել աղբյուրին (հեղինակին), սակայն աղբյուրը (հեղինակը) հայտնի

է, 3) եթե լրագրողն իր հրապարակած հոդվածում թեև հղում չի կատարել աղբյուրին (հեղինակին), սակայն հետագայում բացահայտել է հեղինակի անունը: Տվյալ դեպքում թեև լրագրողը չէր նշել հեղինակի անունը, սակայն Ղատարանում բացահայտել է այն:

Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել նաև, որ «Ժամանակ» օրաթերթը 30.09.2010 թվականի համարում հստակեցրել է նախորդ օրը տպագրված հոդվածը՝ նշելով, որ «կա վաշխառության փաստով հարուցված գործ, որով որպես մեղադրյալ անցնում է այլ անձ ...»: Բացի այդ, «Ժամանակ» օրաթերթը երբևիցե չի ստացել հերքման տեքստ, հետևաբար չէր կարող այն տպել:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 15.12.2011 թվականի որոշումը և գործն ուղարկել նոր քննության:

2.1 Վճռաբեկ բողոքի պատասխանի հիմնավորումները

Պատասխանողը կարող է ազատվել պատասխանատվությունից միայն այն դեպքում, երբ հոդվածում հղում կատարած լինի տեղեկատվության աղբյուրին, իսկ հղումը պետք է լինի պատշաճ, այսինքն՝ լրատվական գործակալության տարածած տեղեկատվության, այլ անձի հրապարակային ելույթի, պաշտոնական փաստաթղթերի, լրատվության այլ միջոցի, հեղինակային որևէ ստեղծագործության բովանդակած տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրությունը:

30.09.2010 թվականի հոդվածը չի կարող դիտվել որպես նախորդ հոդվածի հերքում, քանի որ այդ հոդվածում լրագրողը նշել է, որ Թաթուլ Մանասերյանից պահանջել է հերքման տեքստ ուղարկել: Բացի այդ, «Հերքում» խորագրի ներքո Ընկերության կողմից որևէ հրապարակում չի եղել: Ավելին,

20.10.2010 թվականին Ընկերությանը ներկայացվել է պահանջագիր և կից հերքման տեքստը, որի վերաբերյալ, սակայն, որևէ արձագանք չի եղել, ինչից հետո Թաթուլ Մանասերյանը դիմել է իր իրավունքների դատական պաշտպանության:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1) Ընկերությունը «Ժամանակ» օրաթերթի հրատարակիչն է:

2) «Ժամանակ» օրաթերթի թիվ 159 (1860), 29.09.2010 թվականի համարի առաջին էջի աջ կողմում հրապարակվել է տեղեկատվություն, որը վերնագրված է. «Քրգործ՝ ԱԺ նախագահի խորհրդականի դեմ»: Հոդվածում տեղ են գտել հետևյալ տեղեկությունները. «Մեր տեղեկություններով՝ ՀՀ ԱԺ նախագահ Հ. Աբրահամյանի խորհրդական Թաթուլ Մանասերյանի դեմ քրգործ է հարուցվել, և այն գտնվում է ոստիկանության Կենտրոնի քննչական բաժնում՝ հատուկ կարևորագույն քննիչներից մեկի վարույթում: Նրան կասկածում են վաշխառությամբ զբաղվելու մեջ: Մեկ այլ քրգործի շրջանակներում որպես վկա հրավիրված անձանցից մեկը միամիտ բերանից թքցրել է, որ Թաթուլ Մանասերյանն իրեն տոկոսով փող է տվել: Ասում են՝ այդպես էլ ծնվել է քրգործը» (հատոր 1-ին, գ.թ. 11): Նշված հոդվածում բացակայում է հղումը տեղեկատվության աղբյուրին:

3) «Ժամանակ» օրաթերթի թիվ 160 (1861), 30.09.2010 թվականի համարի առաջին էջի ձախ կողմում հրապարակվել է տեղեկատվություն, որը վերնագրված է. «Պրն Մանասերյան, \$ 40.000 տոկոսով չէք տվե՞լ»: Հոդվածում տեղ են գտել հետևյալ տեղեկությունները. ««Ժամանակ»-ում նախօրեին հրապարակ-

ված լուրից («Քրգործ՝ Աժ նախագահի խորհրդականի դեմ») անհանգստացած և զայրացած երեկ խմբագրություն էր զանգահարել Աժ նախագահ Հովիկ Աբրահամյանի խորհրդական Թաթուլ Մանասերյանը և պահանջում էր, որ հերքենք և ներողություն խնդրենք ոչ ճիշտ տեղեկատվության համար: Որպես հիմնավորում՝ նշում էր, որ ինքն անձամբ հետաքրքրվել է ոստիկանության Կենտրոնի քննչական բաժնի պետ Մաթևոսյանից, թե կա՞ իր դեմ վաշխառության փաստով հարուցված քրգործ, թե ոչ, Մաթևոսյանն էլ բացասական պատասխան էր տվել: Մանասերյանն ասաց, որ ոստիկանությունն էլ է հերքել և մեզ ևս առաջարկեց անձամբ զանգել այդ պաշտոնյային և համոզվել: Բայց մենք զանգահարեցինք ոստիկանության լրատվական ծառայություն, որտեղ այնքան էլ տեղյակ չէին և առաջարկեցին՝ հաջորդ օրը զանգահարել մինչև քննիչներից պարզեն: Պարոն Մանասերյանին խնդրեցինք, ամեն դեպքում՝ հերքման տեքստ ուղարկել, սակայն նա ասաց, որ դա կանի, երբ մեզնից տեղեկանա, թե ինչ են պատասխանել ոստիկանությունից: Նաև հերքեց, որ ինքը նախօրեին ցուցմունք է տվել: Այնուհանդերձ, մեր աղբյուրները պնդում են, որ կա վաշխառության փաստով հարուցված գործ, որով որպես մեղադրյալ անցնում է այլ անձ, ում Թաթուլ Մանասերյանը տվել է 40.000 դոլար՝ 12% տոկոսադրույքով: Նախաքննությունը դեռ շարունակվում է: Այլ մանրամասներ առայժմ չենք հրապարակում և այսօր անպայման կզանգահարենք ոստիկանություն» (**հատոր 1-ին, գ.թ. 10**): Նշված հոդվածը տպագրված չէ «Հերքում» խորագրի ներքո:

4) 20.10.2010 թվականին Թաթուլ Մանասերյանը հերքման պահանջ է ներկայացրել «Ժամանակ» օրաթերթը հրատարակող Ընկերությանը (**հատոր 1-ին, գ.թ. 12-13**): Հերքման պահանջը բավարարելու վերաբերյալ գործում ապացույցներ չկան:

5) Ընկերության միջնորդության և 09.06.2011 թվականի դատական նիստի արձանագրության համաձայն՝ Ընկերու-

յունն Անտոն Առակելովին վկայակոչել է որպես բացահայտման ենթակա աղբյուր (հատոր 1-ին, գ.թ. 124, 127, 195):

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը

Բողոքի քննությանն անդրադառնալիս Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դատարաններում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի կիրառման առումով առկա է օրենքի միատեսակ մեկնաբանման անհրաժեշտություն, ուստի նախևառաջ անդրադառնում է վերոնշյալ հոդվածի, բովանդակային առումով վերջինիս փոխկապված և պատվին, արժանապատվությանն ու գործարար համբավին պատճառված վնասի հատուցման հետ կապված հարաբերությունները կանոնակարգող իրավական դրույթների մեկնաբանմանը:

Ա. ՀՀ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի համաձայն՝ մարդու արժանապատվությունը՝ որպես նրա իրավունքների ու ազատությունների անքակտելի հիմք, հարգվում և պաշտպանվում է պետության կողմից:

ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունք: Արգելվում է մարդուն հարկադրել հրաժարվելու իր կարծիքից կամ փոխելու այն: Յուրաքանչյուր ոք ունի խոսքի ազատության իրավունք, ներառյալ՝ տեղեկություններ և գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տարածելու ազատությունը, տեղեկատվության ցանկացած միջոցով՝ անկախ պետական սահմաններից:

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի ազատորեն արտահայտվելու իրավունք: Այս իրավունքը ներառում է սեփական կարծիք ունենալու, տեղե-

կություններ և գաղափարներ ստանալու և տարածելու ազատությունը՝ առանց պետական մարմինների միջամտության և անկախ սահմաններից... իսկ 2-րդ մասի համաձայն՝ այս ազատությունների իրականացումը, քանի որ այն կապված է պարտավորությունների և պատասխանատվության հետ, կարող է պայմանավորվել այնպիսի ձևականություններով, պայմաններով, սահմանափակումներով կամ պատժամիջոցներով, որոնք նախատեսված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության, տարածքային ամբողջականության կամ հասարակության անվտանգության, անկարգությունները կամ հանցագործությունները կանխելու, առողջությունը կամ բարոյականությունը, ինչպես նաև այլ անձանց հեղինակությունը կամ իրավունքները պաշտպանելու, խորհրդապահական պայմաններով ստացված տեղեկատվության բացահայտումը կանխելու կամ արդարադատության հեղինակությունն ու անաչառությունը պահպանելու նպատակով:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դատարանների հայեցողական լիազորության ճիշտ կենսագործման համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (այսուհետ՝ Եվրոպական դատարան) կողմից սահմանված չափորոշիչները խոսքի ազատության իրավունքի և դրա սահմանափակումների վերաբերյալ, մասնավորապես.

1. խոսքի ազատության իրավունքի սահմանափակումները պետք է նախատեսված լինեն օրենքով.
2. դրանք պետք է անհրաժեշտ լինեն ժողովրդավարական հասարակությունում.
3. դրանք պետք է հետապնդեն իրավաչափ նպատակ.
4. կիրառված սահմանափակումները պետք է համաչափ լինեն հետապնդվող իրավաչափ նպատակներին:

Նախատեսված է օրենքով

Օրենքով նախատեսված լինելու պահանջն առաջին հերթին հանգում է համապատասխան ներպետական օրենքի առկայության: Միաժամանակ որոշակի պահանջներ պետք է նախատեսվեն նաև այդ օրենքի որակական հատկանիշների համար:

Մասնավորապես՝ այն պետք է լինի ընդհանուր կիրառման ներքին ակտ, պետք է լինի հստակ և յուրաքանչյուրին հասանելի:

Այդ մասին է վկայում նաև Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքը: Այսպես՝ Եվրոպական դատարանը նշել է, որ Կոնվենցիայում նշված «նախատեսված է օրենքով» արտահայտությունը պահանջում է ոչ միայն ներպետական օրենքի առկայություն, այլև այն վերաբերում է օրենքի որակին: Օրենքը պետք է հասանելի և կանխատեսելի լինի, այսինքն՝ ձևակերպված լինի բավականաչափ հստակ, որպեսզի անհատին հնարավորություն ընձեռի անհրաժեշտության դեպքում կարգավորել իր վարքագիծը (*Տես Սանդի Թայմսն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով Եվրոպական դատարանի 26.04.1979 թվականի վճիռը, կետ 49, Սանոմա Ուիտգեվերս Բ. Վ.-ն ընդդեմ Նիդերլանդների գործով Եվրոպական դատարանի 14.09.2010 թվականի վճիռը, կետ 81*):

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում հավելել, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի սահմանադրականության հարցը քննարկվել է ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2011 թվականի նոյեմբերի 15-ի թիվ ՍԴՈ-997 որոշմամբ՝ ճանաչվելով ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանող, հետևաբար «նախատեսված է օրենքով» հասկացության որակական պահանջները համապատասխանում են նաև դրանց սահմանադրականության տեսանկյունից:

Հետապնդում է իրավաչափ նպատակ

Արտահայտվելու նկատմամբ կիրառվող սահմանափակումները պետք է հետապնդեն իրավաչափ նպատակ: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վիրավորանքի և զրպարտության վերաբերյալ գործերով իրավաչափ են այն նպատակները, որոնք նախատեսված են Սահմանադրությամբ կամ միջազգային իրավունքի նորմերով նախատեսված արժեքների՝ անձի պատվի, արժանապատվության և գործարար համբավի պաշտպանության համար:

Խոսքի ազատության սահմանափակումները նախատեսված են թե՛ ՀՀ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածում, թե՛ «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրի 19-րդ հոդվածի 3-րդ կետում, թե՛ Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետում:

«Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության 2010 թվականի մայիսի 18-ի ՀՕ-97-Ն օրենքի ընդունումը, որով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածը շարադրվեց նոր խմբագրությամբ և օրենսգիրքը լրացվեց նոր՝ 1087.1-րդ հոդվածով, նպատակ ունի ապահովել անձի պատվի և արժանապատվության պաշտպանությունը այլ անձանց ոտնձգություններից, հստակեցնել զրպարտություն և վիրավորանք հասկացությունները, զրպարտության և վիրավորանքի համար պատասխանատու անձանց շրջանակը և համարժեք դարձնել պատասխանատվությունը:

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վերոնշյալ դրույթները հետապնդում են իրավաչափ նպատակ՝ ապահովել անձի սահմանադրական և կոնվենցիոն իրավունքների՝ պատվի, արժանապատվության և գործարար համբավի պաշտպանությունը:

Անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում և համաչափ է հետապնդվող իրավաչափ նպատակներին

Եվրոպական դատարանը, անդրադառնալով Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի մեկնաբանմանը, բազմիցս նշել է, որ իրավունքներին միջամտելու անհրաժեշտությունը որոշելու հարցում մասնակից պետություններն օժտված են հայեցողության որոշակի սահմանով, որը, սակայն, ուղեկցվում է եվրոպական կառույցների վերահսկողությամբ, իսկ վերջինիս սահմանները կախված են գործի բնույթից: Բոլոր այն դեպքերում, երբ արձանագրվում է միջամտություն Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 1-ին կետի դրույթներով երաշխավորված ազատություններին և իրավունքներին, եվրոպական կառույցները պետք է խիստ վերահսկողություն սահմանեն, ինչը պայմանավորված է այդ իրավունքների կարևորությամբ (*տես «Աուտրոնիկ» բաժնետիրական ընկերությունն ընդդեմ Շվեյցարիայի գործով Եվրոպական դատարանի 22.05.1990 թվականի վճիռը, կետ 61, «Գրոպպերա ռադիո» բաժնետիրական ընկերությունը և մյուսներն ընդդեմ Շվեյցարիայի գործով Եվրոպական դատարանի 28.03.1990 թվականի վճիռը, կետ 61*):

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ «անհրաժեշտ» հասկացությունը նշանակում է, որ սահմանափակումն առաջացել է հասարակական կամ սոցիալական կարիքներից և առկա է ճնշող հասարակական կարծիք այդ հարցում: Ժողովրդավարական հասարակությունում անհրաժեշտ միջոց համարվելու համար միջամտությունը պետք է «բավականաչափ» հիմնավորված լինի, ինչը պարզելու համար հարկավոր է հաշվի առնել տվյալ գործով հանրությանը հուզող յուրաքանչյուր հայեցակետ (*տես Սանդի Թայման ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով Եվրոպական դատարանի 26.04.1979 թվականի վճիռը, կետ 65*):

Հետապնդվող իրավաչափ նպատակներին միջամտության համաչափությունը գնահատելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև **պատասխանատվության միջոցների բնույթն ու խստությունը** (տես *Տամմերն ընդդեմ էստոնիայի գործով Եվրոպական դատարանի 04.04.2001 թվականի վճիռը, կետ 69*): Պատասխանատվության համար ընտրված միջոցի բնույթը և խստությունը գնահատելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն, որ յուրաքանչյուր կոնկրետ գործով դրանք պարզման ենթակա ինքնուրույն հարցեր են:

Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգում է, որ բոլոր դեպքերում համաչափությունը գնահատելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել կիրառված միջոցների **պիտանիությունը**: Սա ենթադրում է, որ պատասխանատվության միջոցների կիրառման լիազորություն ունեցող սուբյեկտն ընտրում է հնարավոր միջոցներից պիտանին: Պիտանի միջոցների մեկից ավելիի առկայության դեպքում պետք է ընտրվի այն միջոցը, որն **անհրաժեշտ է** նպատակին հասնելու համար, իսկ պիտանի և անհրաժեշտ միջոցներից միայն նա, որը հնարավորություն է տալիս առավել **նվազ ծնով միջամտելով** կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունքին ապահովել այլ անձի պատվի, արժանապատվության և գործարար համբավի պաշտպանությունը:

Բ. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի կանոնակարգումները

Վնաս պատճառողը և տուժողը

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ անձը, որի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորել են վիրավորանքի կամ զրպարտության միջոցով, կարող է դիմել դատարան՝ վիրավորանք հասցրած կամ զրպարտություն կատարած անձի դեմ:

Վերոնշյալ դրույթից հետևում է, որ վնաս պատճառողն այն անձն է (ֆիզիկական կամ իրավաբանական), ով վիրավորանքի կամ զրպարտության միջոցով արատավորել է այլ ֆիզիկական անձի պատիվը կամ արժանապատվությունը կամ անհատ գործարարի կամ իրավաբանական անձի գործարար համբավը:

Տուժողը (զրպարտության կամ վիրավորանքի ենթարկված անձ) այն ֆիզիկական անձն է, ում պատիվը կամ արժանապատվությունը կամ անհատ գործարարի կամ իրավաբանական անձի գործարար համբավն արատավորել է մեկ այլ անձ (ֆիզիկական կամ իրավաբանական) վիրավորանքի կամ զրպարտության միջոցով:

Վիրավորանքի կամ զրպարտության միջոցով վնաս պատճառելու հետևանքով առաջացող հարաբերության սուբյեկտների շրջանակի սահմանափակում օրենսդիրն արդարացիորեն չի նախատեսել, և այդպիսիք կարող են լինել ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ իրավաբանական անձինք: Ինչպես վնաս կրողի, այնպես էլ վնաս պատճառողի կողմում կարող են հանդես գալ մեկից ավելի անձինք, և այս դեպքում ծագում է անձանց բազմաթվությամբ պարտավորություն: Ըստ այդմ էլ վնաս պատճառողները հանդես կգան որպես համապարտ պարտապաններ, եթե ծագած պարտավորությունը (վնասի հատուցումը) անբաժանելի է, իսկ տուժողները՝ որպես համիրավ պարտատերեր: Նշված դիրքորոշման համար Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 361-րդ հոդվածի 1-ին կետի և 1073-րդ հոդվածի կանոնակարգումները:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում ընդգծել, որ թեև մեկնաբանվող դրույթն ուղղակիորեն չի ամրագրում անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ անձանց պատիվը և արժանապատվությունը պաշտպանելու հնարավորություն, սակայն այն միաժամանակ չի էլ բացառում նման հնարավորությունը, ուստի անկախ լրիվ գործունակության առկայությունից կամ

բացակայությունից (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 24-րդ, 29-րդ, 30-րդ, 31-րդ, 32-րդ հոդվածներ)՝ անձը պետք է հնարավորություն ունենա պաշտպանելու իր պատիվն ու արժանապատվությունը: Այս դեպքում դատարան համապատասխան հայց կարող են ներկայացնել անգործունակի կամ սահմանափակ գործունակի օրինական ներկայացուցիչները (ծնող, խնամակալ, հոգաբարձու): Ինչ վերաբերում է իրավունակությունը դադարած, այսինքն՝ մահացած կամ մահացած ճանաչված քաղաքացու պատիվն ու արժանապատվությունը պաշտպանելուն, ապա վերջինիս իրավական կարգավորումն ամրագրված է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 19-րդ հոդվածի 2-րդ կետում, որի համաձայն՝ քաղաքացու պատվի և արժանապատվության պաշտպանությունը շահագրգիռ անձանց պահանջով թույլատրվում է նաև նրա մահից հետո: Որպես շահագրգիռ անձ կարող են հանդես գալ ինչպես վերջինիս ժառանգները, այնպես էլ յուրաքանչյուր անձ, ով կապացուցի նշված հարցում իր շահագրգիռ անձ լինելը:

Վիրավորանքը և գրապարտությունը

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ սույն օրենսգրքի իմաստով վիրավորանքը խոսքի, պատկերի, ձայնի, նշանի կամ այլ միջոցով պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորելու նպատակով կատարված հրապարակային արտահայտությունն է:

Սույն օրենսգրքի իմաստով հրապարակային արտահայտությունը տվյալ իրավիճակում և իր բովանդակությամբ կարող է չհամարվել վիրավորանք, եթե այն հիմնված է ստույգ փաստերի վրա (բացառությամբ բնական արատների) կամ պայմանավորված է գերակա հանրային շահով:

Վերոնշյալ դրույթների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ վիրավորանքը (պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործա-

րար համբավն արատավորելու նպատակով կատարված հրապարակային արտահայտությունը) կարող է դրսևորվել խոսքով, ինչպես բանավոր, այնպես էլ գրավոր, պատկերների միջոցով (նկարներ, տարածական պատկերներ), ձայնի (ինչպես բանավոր խոսքը, այնպես էլ տարբեր հնչերանգների կիրառումը), նշանների միջոցով (ժեստիկուլացիաներ, սիմվոլներ): Օրենսդիրն իրավացիորեն չի սահմանափակել միջոցների շարքը, որոնք կարող են կիրառվել վիրավորանքն արտահայտելիս՝ հնարավորություն տալով իրավակիրառողին, կոնկրետ գործի հանգամանքներից ելնելով, որոշել՝ արդյոք տվյալ միջոցի օգտագործմամբ կատարված արտահայտությունը կարող է որակվել որպես վիրավորանք: Հետևաբար վիրավորանքը կարող է արտահայտվել ցանկացած այլ միջոցի օգտագործմամբ, որը ներառված չէ վերոնշյալ թվարկման մեջ:

Անդրադառնալով կոնկրետ արտահայտության՝ վիրավորանք գնահատելու չափանիշներին՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ

1. արված արտահայտությունն իրականում պետք է արատավորի անձի պատիվը, արժանապատվությունը և գործարար համբավը, որպիսի փաստը ապացուցելու դատավարական բեռը կրում է հայցվորը.

2. արտահայտություն կատարողն ի սկզբանե պետք է հետապնդի անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավն արատավորելու նպատակ, այսինքն՝ պետք է իր կատարած արտահայտությամբ անձի հեղինակությունը նսեմացնելու և նրան նվաստացնելու դիտավորություն ունենա: Մասնավորապես՝ նման նպատակի առկայության մասին կարող է վկայել այնպիսի իրավիճակը, երբ անձը ողջամիտ բոլոր հնարավոր միջոցները չի ձեռնարկել տեղեկատվության՝ իրականությանը համապատասխանելու հանգամանքը ճշտելու համար կամ էլ

գիտեր կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար տեղեկատվության՝ ստույգ փաստերի վրա հիմնված չլինելու մասին: Այս փաստի ապացուցման բեռը նույնպես կրում է հայցվորը:

3. արտահայտությունը պետք է կատարված լինի հրապարակային ձևով, որպիսի փաստի ապացուցման դատավարական բեռը դարձյալ կրում է հայցվորը: Հրապարակային կարող են համարվել առնվազն մեկ երրորդ անձի ներկայությամբ կատարված արտահայտությունները և ներկայացված փաստերը: Վերջիններս երրորդ անձի ներկայությամբ կատարված են համարվում նաև այն դեպքում, երբ երրորդ անձը ևս կատարում է արտահայտություններ և ներկայացնում փաստեր, որոնք բովանդակային առումով կապված են վիրավորողի արած արտահայտությունների կամ ներկայացրած փաստերի հետ (օրինակ՝ երկու և ավելի անձանց կողմից վիրավորելը): Նման դեպքերում առկա է վնասի համատեղ պատճառում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հրապարակային արտահայտությունը կամ հրապարակային ներկայացումը կարող է դրսևորվել տպագրության միջոցով, ռադիոյի կամ հեռուստատեսության միջոցով հեռարձակմամբ, զանգվածային լրատվության միջոցներով տարածմամբ, համացանցի միջոցով տարածմամբ, ինչպես նաև հեռահաղորդակցության այլ միջոցների օգտագործմամբ, հրապարակային ելույթներով, կամ որևէ այլ կերպ թեկուզ մեկ երրորդ անձի դրանց հաղորդակից դարձնելով: Այդպիսի արտահայտությունների ներկայացումը հասցեատիրոջը չի կարող համարվել հրապարակային, եթե դրանք ներկայացնող անձը բավականաչափ միջոցներ է ձեռնարկել դրանց գաղտնիությունն ապահովելու ուղղությամբ, որպեսզի դրանք հասանելի չդառնան այլ անձանց:

Մեկնաբանվող հոդվածի կարգավորումից դուրս են այն դեպքերը, երբ հայտարարությունը կատարվել է ոչ հրապարա-

կային (անձը վիրավորել է տուժողին առանց երրորդ անձանց ներկայության):

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերը նշված դրույթում ամրագրված վիրավորանքի սահմանումը չի կարող ենթադրել, որ անձի համբավին վնաս պատճառող ցանկացած բացասական կարծիք կամ որոշակի փաստական հիմք ունեցող գնահատող դատողություն պաշտպանված չէ օրենքով: Եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումներով պաշտպանվում է բացասական կարծիքի կամ գնահատող դատողության արտահայտումն այնքանով, որքանով այն հիմնված է հաստատված կամ ընդունված փաստերի վրա: Ի տարբերություն փաստերի, որոնք կարող են ներկայացվել և հիմնավորվել, գնահատող դատողությունները չեն կարող ապացուցվել: Գնահատող դատողության ապացուցման պարտականությունն անհնար է իրականացնել և ինքնին խախտում է կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունքը, որը Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածում ամրագրված իրավունքի հիմնարար մասն է կազմում: Այնուամենայնիվ, երբ հայտարարությունը որակվում է որպես գնահատող դատողություն, անհրաժեշտ է, որ վերջինս հիմնվի բավարար փաստական կազմի վրա (*տես Պեդերսենը և Բաադսգաարդն ընդդեմ Ղանիայի գործով Եվրոպական դատարանի 17.12.2004 թվականի վճիռը, կետ 76*): Գնահատողական դատողությունը կարող է անընդունելի համարվել, քանի որ այն առանց փաստական հիմքի կարող է չափազանցված համարվել (*տես Ռիզոսը և Ղասկասն ընդդեմ Հունաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 27.05.2004 թվականի վճիռը, կետ 45*):

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ պայմանների առկայությունը պարտադիր է արտահայտությունը վիրավորանք գնահատելու համար: Այդուհանդերձ, օրենսդիրն ամրագրել է որոշակի դեպքեր, երբ արտահայտությունը թեև բավարարում է վերոնշյալ պայմաններին, սակայն կոնկրետ իրավի-

ճակում և իր բովանդակությամբ օրենքի ուժով կարող է չհամարվել վիրավորանք: Այդպիսիք են այն դեպքերը, երբ տեղեկատվությունը հիմնված է **ստույգ փաստերի վրա** (բացառությամբ բնական արատների) կամ **պայմանավորված է գերակա հանրային շահով**: Օրենսդրական նման ձևակերպումը հիմք է արձանագրելու, որ այդ դեպքերը յուրաքանչյուր կոնկրետ գործով ենթակա են առանձին գնահատման՝ պարզելու, թե արդյոք տվյալ **բովանդակությամբ** և տվյալ **իրավիճակում** ներկայացված արտահայտությունը պարունակում է վիրավորանք, թե ոչ:

Անդրադառնալով «Ստույգ փաստեր» եզրույթին՝ Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ այդպիսիք հանդիսանում են այն փաստերը, որոնք հիմնավորվում են ապացույցներով տեղեկատվության հրապարակման հետ միաժամանակ կամ հանդիսանում են հանրահայտ փաստեր (ապացուցման անհրաժեշտություն չունեցող): Անհրաժեշտ է ուշադրության դարձնել փաստերի և գնահատող դատողությունների տարբերակման խնդիրն, քանի որ դրանք մեծ կարևորություն են ներկայացնում գործի քննության համար և մեծապես կարող են ազդել գործի ելքի վրա: Եվրոպական դատարանը, Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի համատեքստում անդրադառնալով նշված խնդիրն, հստակ տարանջատում է կատարում **փաստերի և գնահատող դատողությունների** միջև, որի վերաբերյալ ձևավորել է հետևյալ ընդհանուր սկզբունքը. «Եթե փաստերի առկայությունը կարելի է ապացուցել, ապա գնահատող դատողությունները չեն կարող ապացուցվել. գնահատող դատողությունների ապացուցումն անհնարին խնդիր է, և նման պահանջը խախտում է կարծիքի արտահայտման ազատությունը, որը Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքի հիմնարար մասերից է» (*տես Լինգենսն ընդդեմ Ավստրիայի գործով Եվրոպական դատարանի 08.07.1986 թվականի վճիռը, կետ 46*):

Վերոգրյալից զատ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ անհրաժեշտ է նաև հաշվի առնել, որ գնահատող դատողությունը, դիտարկելով որպես կարծիքի ազատ արտահայտման, այլ ոչ թե տեղեկություններ տարածելու իրավունքի դրսևորում, յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում պետք է գնահատման առարկա դարձնել այն, թե արդյոք տվյալ դատողությունը հիմնված է որոշակի փաստերի վրա: Փաստական հիմքից զուրկ գնահատող դատողությունը պաշտպանված չէ պետական միջամտությունից: Վճռաբեկ դատարանի նման դիրքորոշումը պայմանավորված է նաև նրանով, որ անդրադառնալով նշված հարցին՝ Եվրոպական դատարանը նշել է, որ անձնական կարծիքը կարող է չափազանցված համարվել՝ հատկապես փաստացի հիմքի բացակայության պայմաններում (*տես Օբերշլիքն ընդդեմ Ավստրիայի գործով Եվրոպական դատարանի 01.07.1997 թվականի վճիռը, կետ 33*):

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ յուրաքանչյուր դատական գործի քննության շրջանակներում անհրաժեշտ է պարզել՝ արդյոք ներկայացված փաստացի տվյալները տվյալ իրավիճակում և իրենց բովանդակությամբ բխել են «Գերակա հանրային շահից», որն անմիջականորեն պայմանավորված է հասարակության տեղեկացված լինելու իրավունքի շահով, արդյո՞ք հանրության համար այդ տեղեկատվությունը զգալիորեն անհրաժեշտ է եղել, արդյո՞ք հասարակությունը հետևել է այդ տեղեկությունների տարածման ընթացքին և սպասել է դրանց հետագա հրապարակմանը: «Գերակա հանրային շահը» գնահատելիս վերոնշյալ հարցերին պատասխանելու անհրաժեշտությունը բխում է նրանից, որ զանգվածային լրատվության միջոցների վրա է դրված հասարակական հետաքրքրություն ներկայացնող ոլորտների և հարցերի վերաբերյալ տեղեկատվության, այդ թվում՝ գաղափարների տարածման պարտականություն: Զանգվածային լրատվության միջոցների այդ

գործառույթին (պարտականությանը) զուգորդվում (համապատասխանում) է հասարակության կողմից տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ քննարկման առարկա հարցի վերաբերյալ դատական գործեր քննելիս դատարանները մեծ ուշադրություն պետք է դարձնեն հրապարակայնորեն փաստացի տվյալներ ներկայացրած անձի բացատրություններին, մոտեցումներին, իր կողմից ներկայացված փաստացի տվյալների նկատմամբ վերաբերմունքին՝ պարզելու՝ արդյո՞ք անձը ներկայացված փաստերով դիտավորություն ունեցել է արատավորելու որևէ մեկին, թե՞ օբյեկտիվորեն արտահայտել է իր գնահատող դատողությունները՝ միաժամանակ դրսևորելով բարեխիղճ մոտեցում:

Վեոնաբար հարկ է նկատի ունենալ այն հանգամանքը, որ Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի միանշանակ պահանջն է, որպեսզի վիրավորանքի և զրպարտության գործերով հստակ տարանջատում կատարվի գնահատողական դատողության և փաստերի միջև՝ Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի խախտումներ թույլ տալը բացառելու նպատակով:

«Քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ նույն օրենսգրքի իմաստով զրպարտությունն անձի վերաբերյալ այնպիսի փաստացի տվյալներ (statement of fact) հրապարակային ներկայացնելն է, որոնք չեն համապատասխանում իրականությանը և արատավորում են նրա պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ արատավորող կարող են լինել այնպիսի տվյալները, որոնք բովանդակում են ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի կողմից գործող օրենսդրության պահանջների խախտման, անարդարացի վարքագծի դրսևորման, անձնական, հասարակական կամ քաղաքական կյանքում էթիկայի պահանջներին հակասող վարքագծի դրսևորման,

տնտեսական կամ ձեռնարկատիրական գործունեության ժամանակ անբարեխղճության, գործարար շրջանառության սովորույթների խախտման և այլ տեղեկություններ, որոնք չեն հիմնավորվում վերաբերելի և թույլատրելի ապացույցներով (իրական չեն), նվաստացնում, նսեմացնում են անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

Անդրադառնալով կոնկրետ արտահայտության՝ զրպարտություն գնահատելու չափանիշներին՝ ՎՃՁաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ

1. անձի վերաբերյալ պետք է ներկայացված լինեն փաստացի տվյալներ, այսինքն՝ ներկայացվածն իր մեջ պետք է պարունակի կոնկրետ, հստակ տեղեկություններ որոշակի գործողության կամ անգործության վերաբերյալ, այն չպետք է լինի վերացական.

2. անձի վերաբերյալ փաստացի տվյալները պետք է ներկայացված լինեն հրապարակային.

3. ներկայացված փաստացի տվյալները պետք է չհամապատասխանեն իրականությանը, այսինքն՝ պետք է լինեն սուտ, անհիմն, ոչ հավաստի.

4. ներկայացված փաստացի տվյալներն իրականում պետք է արատավորեն անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

Որպեսզի միջամտությունը խոսքի և կարծիքի ազատ արտահայտման իրավունքին լինի համաչափ օրինական նպատակներին՝ այլ մարդկանց հեղինակության պաշտպանությանը, անհրաժեշտ է օբյեկտիվ կապի առկայություն գնահատող դատողությունների և այն անձի միջև, ով դիմել է դատարան: Հրապարակումների զրպարտչական բնույթի մասին միայն ենթադրելը և կասկածելը բավարար չէ հաստատելու այն հանգամանքը, որ որևիցե կոնկրետ անձի հասցվել է վնաս: Գործի փաստական հանգամանքներում պետք է լինի այնպիսի հանգամանք, որ սո-

վորական ընթերցողն էլ զգա, որ տվյալ հայտարարությունն իրականում հասցեագրված է անմիջականորեն դիմումատուին, կամ էլ որ հենց ինքն է հանդիսացել քննադատության թիրախ *(տես Ղյուլդին և Կիսլովը ընդդեմ Ռուսաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 31.10.2007 թվականի վճիռը, կետ 44)*:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ վերևում արդեն իսկ անդրադարձ է կատարվել «հրապարակային ներկայացնել», «փաստեր» և «գնահատողական դատողություններ» եզրույթներին և դրանց մեկնաբանությունները հավասարապես կիրառելի են նաև զրպարտության դեպքերի համար՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը կրկին չի անդրադառնում դրանց:

Հետևաբար նշված վավերապայմանների կամ դրանցից որևէ մեկի բացակայության դեպքում ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի բովանդակության ընկալման տեսանկյունից չի կարող խոսք լինել զրպարտության, հետևաբար նաև՝ դրանով պատճառված վնասի հատուցման պահանջի մասին:

Վերը նշված չափանիշների առկայության կամ բացակայության հանգամանքի բացահայտումը կարևոր է դատարանների կողմից արդարադատություն իրականացնելիս, այդ թվում՝ ներկայացված փաստացի տվյալները որպես զրպարտություն գնահատելիս:

Միաժամանակ հարկ է նկատել, որ օրենսդիրն ամրագրել է պայմաններ, երբ փաստացի տվյալները հրապարակային ներկայացնելը չի համարվում զրպարտություն: Նշված պայմաններն ամրագրված են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 5-րդ կետում: Ըստ նշված կետի՝ նույն հոդվածի 3-րդ կետով նախատեսված փաստացի տվյալները հրապարակային ներկայացնելը չի համարվում զրպարտություն, եթե՝

1) դրանք տեղ են գտել մինչդատական կամ դատական վարույթի ընթացքում վարույթի մասնակցի կողմից քննվող գոր-

ծի հանգամանքների վերաբերյալ կատարված արտահայտությունում կամ ներկայացրած ապացույցներում.

2) դա տվյալ իրավիճակում և իր բովանդակությամբ պայմանավորված է գերակա հանրային շահով, և եթե փաստացի տվյալները հրապարակայնորեն ներկայացրած անձն ապացուցի, որ ողջամտության սահմաններում ձեռնարկել է միջոցներ՝ պարզելու դրանց ճշմարտությունը և հիմնավորվածությունը, ինչպես նաև հավասարակշռված և բարեխղճորեն է ներկայացրել այդ տվյալները.

3) այն բխում է զրպարտության ենթարկված անձի կամ նրա ներկայացուցչի հրապարակային ելույթից կամ պատասխանից կամ նրանցից ելնող փաստաթղթից:

Վերոնշյալ դրույթի վերլուծությունից հետևում է, որ անկախ նրանից՝ անձը հրապարակել է մեկ այլ անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը արատավորող և իրականությանը չհամապատասխանող տվյալներ, վերջիններիս ներկայացումը չի համարվի զրպարտություն, եթե դրանք՝

1. Վերաբերում են դատական կամ մինչդատական վարույթում գտնվող գործի հանգամանքներին կամ տեղ են գտել ապացույցներում: Նշված դրույթում ամրագրված «մինչդատական» և «դատական վարույթ» տերմինները հավասարապես պետք է վերաբերեն ինչպես քաղաքացիական և վարչական դատավարության (դատական վարույթներ), այնպես էլ քրեական դատավարության կարգով քննվող գործերին (մինչդատական և դատական վարույթներ):

2. Պայմանավորված են գերակա հանրային շահով: Վճռաբեկ դատարանը վերևում տրված մեկնաբանությամբ արդեն իսկ անդրադարձել է «գերակա հանրային շահ» արտահայտության մեկնաբանմանը, ուստի կրկին չի անդրադառնում դրան: Ի տարբերություն վիրավորանքի, երբ տեղեկատվության՝ գերակա հանրային շահով պայմանավորված լինելու հանգամանքի առ-

կայությունը բացառում է տվյալ տեղեկատվությունը վիրավորանք համարելը, զրպարտության դեպքում անհրաժեշտ է լրացուցիչ փաստական կազմի առկայություն: Մասնավորապես՝ փաստացի տվյալներ հրապարակած անձը պետք է ապացուցի, որ մինչ հրապարակելը ձեռնարկել է այնպիսի միջոցներ, որոնք **հնարավորություն են ընձեռել վերջինիս հանգելու հետևության** այն մասին, որ փաստացի այդ տվյալները պայմանավորված են հանրային գերակա շահով և կարող էին համապատասխանել իրականությանը: Բացի այդ, հրապարակող անձը պետք է նշված տվյալները բացահայտի բարեխիղճ և հավասարակշռված: Այս դեպքում բարեխիղճությունը ենթադրում է տեղեկատվության (փաստացի տվյալի (տվյալների)) ամբողջական, առանց էական նշանակություն ունեցող փաստերի փոփոխման շարադրանք: Ինչ վերաբերում է «հավասարակշռված» եզրույթին, ապա Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ հավասարակշռվածություն պետք է լինի ներկայացվող փաստացի տվյալների և գերակա հանրային շահի հարաբերակցության առումով: Փաստացի տվյալների հրապարակումը, պայմանավորված լինելով գերակա հանրային շահով, չպետք է պարունակի զրպարտող այլ տեղեկություններ, որոնք չեն առնչվում տվյալ խնդրին:

3. Զրպարտությունը վերոնշյալ դրույթի ուժով բացակայում է նաև այն դեպքում, երբ հրապարակային տեղեկություններ տարածող անձը նշված տեղեկությունները տարածում է՝ հիմք ընդունելով զրպարտության ենթարկվողի կամ նրա ներկայացուցչի հրապարակային ելույթում կամ պատասխանում կամ նրանցից ելնող փաստաթղթում արված եզրահանգումները կամ փաստերը:

Տեղեկատվության տարածումը այս դեպքում ևս ենթադրում է հրապարակային ելույթում կամ պատասխանում կամ փաստաթղթում տեղ գտած եզրահանգումների կամ փաստերի

բարեխիղճ շարադրանք: Ելույթ պետք է դիտարկել անձի կողմից հնչեցրած բանավոր խոսքը, որը նպատակ ունի որոշակի տեղեկատվություն հասու դարձնել անորոշ թվով անձանց և արվում է որոշակի ձևաչափին համապատասխան կազմակերպված միջոցառումների ժամանակ (օրինակ՝ կոնֆերանսներ, համաժողովներ, հավաքներ, հանրահավաքներ և այլն):

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում արձանագրել, որ սույն հոդվածի իմաստով «փաստաթուղթ» տերմինի մեկնաբանությունն անհրաժեշտ է կատարել՝ հաշվի առնելով նաև երկրում գործող փաստաթղթաշրջանառության էլեկտրոնային կարգավորումը: Ուստի «փաստաթուղթ» տերմինը սույն հոդվածի իմաստով չպետք է նույնացվի բացառապես թղթային կրիչի օգտագործմամբ կազմված գրավոր արտահայտված տեղեկության հետ: Դրանում կարող են ներառվել կրիչի ցանկացած տեսակի (էլեկտրոնային (ֆաքս, լուսապատճեն և այլն), նյութական այլ կրիչներ) օգտագործմամբ կատարված գրառումները: Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ եզրահանգումը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ «փաստաթուղթ» տերմինի նեղ մեկնաբանումն անհարկի սահմանափակում է և չի ներառում դեպքերի այն շրջանակը, որոնց պարագայում փաստաթղթերը կազմվում և տարածվում են էլեկտրոնային միջոցների օգտագործմամբ:

Պատասխանատվությունից ազատվելը

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 6-րդ կետի համաձայն՝ անձն ազատվում է վիրավորանքի կամ գրպարտության համար պատասխանատվությունից, եթե իր արտահայտած կամ ներկայացրած փաստացի տվյալները լրատվական գործակալության տարածած տեղեկատվության, ինչպես նաև այլ անձի հրապարակային ելույթի, պաշտոնական փաստաթղթերի, լրատվության այլ միջոցի կամ հեղինակային որևէ

ստեղծագործության բովանդակած տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրությունն են, և դա տարածելիս հղում է կատարվել տեղեկատվության աղբյուրին (հեղինակին):

Նույն հոդվածի 9-րդ կետի համաձայն՝ եթե վիրավորելիս կամ զրպարտելիս հղում չի կատարվել տեղեկատվության աղբյուրին (հեղինակին), կամ տեղեկատվության աղբյուրը (հեղինակը) հայտնի չէ, կամ լրատվական գործունեություն իրականացնողը, օգտվելով տեղեկատվության աղբյուրը չբացահայտելու իր իրավունքից, չի հայտնում հեղինակի անունը, ապա փոխատուցման պարտավորությունը կրում է վիրավորանքը կամ զրպարտությունը հրապարակային ներկայացնողը, իսկ եթե այն ներկայացվել է լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվական գործունեություն իրականացնողը:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ վերոնշյալ դրույթները մեկնաբանելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև համակարգային մեկնաբանության սկզբունքը: Այսպես՝ սույն հոդվածը, ներառված լինելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի վնաս պատճառելու հետևանքով ծագող հարաբերությունները կանոնակարգող գլխում, վերաբերում է քաղաքացու պատվին, արժանապատվությանը և գործարար համբավին վնաս պատճառելու հետևանքով ծագող հարաբերությունների կարգավորմանը: Ընդ որում, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի կանոնակարգումները վերաբերում են բացառապես **վիրավորանքի և զրպարտության միջոցով** պատվին, արժանապատվությանը և գործարար համբավին **վնաս պատճառելու հետևանքով առաջացող հարաբերություններին:**

Վերոնշյալ մեկնաբանությունները հիմք ընդունելով և համադրելով դրանք ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 345-րդ հոդվածի 2-րդ կետում ամրագրված պարտավորությունների ծագման հիմքերի հետ՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անձին

վիրավորելը կամ զրպարտելն առաջացնում են պարտավորական հարաբերություն (պարտավորություն): Պարտավորական հարաբերության դադարման հիմքերին վերաբերող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 423-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտավորությունը լրիվ կամ մասնակի դադարում է օրենքով, այլ իրավական ակտերով կամ պայմանագրով նախատեսված հիմքերով: Վիրավորանքի կամ զրպարտության հիմքով ծագած պարտավորությունը ևս դադարում է պարտավորությունների դադարման համար ընդհանուր հիմքերի առկայության դեպքում՝ հաշվի առնելով այդ հարաբերությունները կարգավորող նորմերի առանձնահատկությունները:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն՝ զրպարտության վերաբերյալ գործերով անհրաժեշտ փաստական հանգամանքների առկայության կամ բացակայության ապացուցման պարտականությունը կրում է պատասխանողը: Այն փոխանցվում է հայցվորին, եթե ապացուցման պարտականությունը պատասխանողից պահանջում է ոչ ողջամիտ գործողություններ կամ ջանքեր, մինչդեռ հայցվորը տիրապետում է անհրաժեշտ ապացույցներին:

Համադրելով վերոնշյալ դրույթը նույն հոդվածի 3-րդ կետում ամրագրված «զրպարտությունը անձի վերաբերյալ այնպիսի փաստացի տվյալներ (statement of fact) հրապարակային ներկայացնելն է, որոնք չեն համապատասխանում իրականությանը» դրույթի հետ՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել հետևյալը. զրպարտության վերաբերյալ գործերի քննության ընթացքում գործում է այն կանխավարկածը, որ փաստերի՝ իրականությանը համապատասխանելու ապացուցման բեռը կրում է պատասխանողը: Այս ընդհանուր կանոնից բացառություն է միայն այն դեպքը, երբ ապացուցման պարտականությունը պատասխանողից պահանջում է ոչ ողջամիտ գործողություններ կամ ջանքեր: Այս պարագայում ապացուցման պարտա-

կանությունը կրում է հայցվորը, սակայն միայն այն դեպքում, երբ պատասխանողը կհիմնավորի իրենից պահանջվող գործողությունների և ջանքերի ոչ ողջամիտ լինելը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ հայցվորը տիրապետում է անհրաժեշտ ապացույցներին: Եթե նույնիսկ պատասխանողից պահանջվող գործողությունները կամ ջանքերը ոչ ողջամիտ են, սակայն անհրաժեշտ ապացույցներին հայցվորը չի տիրապետում, ապացուցման պարտականությունը կրում է պատասխանողը:

Վիճարկվող փաստերի՝ իրականությանը համապատասխանելու հանգամանքի հաստատումը պատասխանողին (ենթադրյալ վնաս պատճառողին) ազատում է պատասխանատվությունից, հետևաբար հանգեցնում է ենթադրյալ պարտավորության դադարման:

Ջրպարտության կամ վիրավորելու հետևանքով ծագող հարաբերությունը դադարում է նաև այն դեպքում, երբ լրատվական գործունեություն իրականացնողը տուժողի պահանջով հրապարակել է հերքում կամ տուժողի պատասխանը: Վճարել դատարանի նշված եզրահանգումը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 10-րդ կետի կանոնակարգումից, որի համաձայն՝ անձը չի կարող օգտվել սույն հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով սահմանված պաշտպանության միջոցներից, եթե նա մինչև դատարան դիմելը «Ձանգվածային լրատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով պահանջել է հերքում և (կամ) իր պատասխանի հրապարակում, և լրատվական գործունեություն իրականացնողը կատարել է այդ պահանջը:

Վերոնշյալ ընդհանուր և հատուկ հիմքերից բացի, օրենսդիրը **վիրավորանքի կամ զրպարտության միջոցով վնաս պատճառելու հետևանքով առաջացող հարաբերության** դադարման որևէ այլ հիմք չի նախատեսել:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 6-րդ և 9-րդ կետերից հետևում է, որ անձն ազատվում է պատասխանատվությունից երկու պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում.

- արտահայտված կամ ներկայացված փաստացի տվյալներն անձի հրապարակային ելույթների, պաշտոնական փաստաթղթերի, հեղինակային ստեղծագործությունների, լրատվական գործունեություն իրականացնող ընկերությունների հրապարակած տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրությունն են,

- տեղեկատվությունը տարածելիս հղում է կատարվել **տեղեկատվության աղբյուրին**:

Տեղեկատվությունը բառացի կամ բարեխիղճ ներկայացնելու օրենսդրի պահանջը նպատակ է հետապնդում ապահովել բացահայտված աղբյուրում տեղ գտած տեղեկատվության բառացի շարադրանքը կամ հրապարակել այն այնպես, որ չփոխվի ինչպես ամբողջական իմաստը, այնպես էլ կոնկրետ փաստերի վերաբերյալ առկա տեղեկատվությունը:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաև անդրադառնալ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 6-րդ և 9-րդ կետերում ամրագրված «տեղեկատվության աղբյուր» եզրույթին: Նշված դրույթների վերլուծությունը թույլ է տալիս արձանագրել, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի իմաստով տեղեկատվության աղբյուրներն **անձինք** են (ֆիզիկական և իրավաբանական), որոնք տարբեր **միջոցներով** հրապարակում են տեղեկատվությունը: Տեղեկատվության աղբյուր են հանդիսանում հեղինակները և լրատվական գործակալությունները: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ հիշատակված դրույթներում ամրագրված **անձի հրապարակային ելույթները, պաշտոնական փաստաթղթերը, հեղինակային ստեղծագոր-**

ծութիւնները տեղեկատվութեան **աղբյուրների** կողմից օգտագործվող **միջոցներ են:**

«Տեղեկատվութեան միջոց» հասկացութիւնը մեկնաբանելիս Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում անդրադարձ կատարել Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքին: Վերջինիս համաձայն՝ Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի գործողութեան ոլորտում են գտնվում ոչ միայն այն տեղեկութիւնները և գաղափարները, որոնք արտահայտվում են գրավոր կամ բանավոր խոսքի **միջոցով**, այլ նաև տարաբնույթ միջոցներով արտահայտված և տարածվող տեղեկութիւններն ու գաղափարները: Մասնավորապէս՝ Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածը կիրառելի է գեղարվեստական ինքնարտահայտման միջոցների՝ նկարների, ֆիլմերի և արվեստի այլ ստեղծագործութիւնների նկատմամբ, ինչպէս նաև հեռարձակման բոլոր միջոցների և էլեկտրոնային տեղեկատվական համակարգերի նկատմամբ (*տեղեկութիւնների և գաղափարների արտահայտման միջոցների հարցին Եվրոպական դատարանն ի թիվս այլոց անդրադարձել է Սյուլերը և մյուսներն ընդդէմ Շվեյցարիայի գործով 24.05.1988 թվականի որոշմամբ, կետ 34, Աութրոնիկ էյՋի-ն ընդդէմ Շվեյցարիայի գործով 22.05.1990 թվականի որոշմամբ, կետ 47*):

Վերոնշյալ հետևութիւնը հիմք ընդունելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ այն դեպքում, երբ հղում է կատարված տեղեկատվութեան աղբյուրին, սակայն նույն աղբյուրում տեղ գտած տեղեկատվութիւնը հրապարակված չէ բառացի կամ բարեխիղճ, այլ կերպ՝ հրապարակողը փոփոխութիւններ է մտցրել տեղեկատվութեան մեջ, ավելացրել է, հանել կամ փոփոխել փաստերը (շարադրանքը կամ դրա առանձին մասերը), ապա հրապարակող անձը չի ազատվում պատասխանատվութիւնից: Նույն կանոնը գործում է նաև այն դեպքում, երբ տարածողը թէև վերարտադրում է տեղեկատվութեան բառացի կամ բարեխիղճ շարադրանքը, այդուհանդերձ հղում է կատարում մի

աղբյուրի, որը չի համարվում «տեղեկատվության աղբյուր» ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի իմաստով, այն է՝ չի հանդիսանում հեղինակ կամ լրատվական գործակալություն:

Վերը նշված երկու դեպքերում էլ տեղեկատվություն հրապարակողն ինքն է համարվում զրպարտող կամ վիրավորող:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ տեղեկատվություն հրապարակողը, եթե նույնիսկ հրապարակել է տեղեկատվության բովանդակությունը բառացի կամ բարեխիղճ և հղում է կատարել աղբյուրին, չի ազատվում պատասխանատվությունից, եթե դատավարության ընթացքում կապացուցվի, որ նա գիտեր կամ ակնհայտորեն պետք է իմանար տեղեկատվության՝ զրպարտություն լինելու մասին, քանի որ նման դեպքում անձի մոտ առկա է զրպարտելու դիտավորությունը: Այս դեպքում ինչպես տեղեկատվությունը կրող աղբյուրը, այնպես էլ այդ տեղեկատվությունը հրապարակողը կրում են համապարտ պատասխանատվություն որպես համատեղ վնաս պատճառողներ:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաև նշել, որ բովանդակային առումով տեղեկատվության աղբյուրի բացահայտումը պետք է կատարվի տեղեկատվությունը տարածելու հետ միաժամանակ: Տեղեկատվությունը **տարածելիս** և ոչ թե դրանից հետո աղբյուրի բացահայտումը նպատակ է հետապնդում այդ տեղեկատվության հասցեատերերի մոտ ապահովել տեղեկացվածություն այն մասին, որ զրպարտությունը կամ վիրավորանքը դուրս է գալիս կոնկրետ սուբյեկտից, այլ ոչ թե անմիջական հրապարակողից կամ անորոշ թվով սուբյեկտներից: Աղբյուրի բացահայտումը, կախված աղբյուրի տեսակից, կարող է ազդել հասարակական կարծիքի ձևավորման վրա: Մինչդեռ տեղեկատվության աղբյուրը դատական վարույթի ընթացքում բացահայտելը լիարժեք չի ապահովում զրպարտող կամ վիրա-

վորող սուբյեկտի վերաբերյալ հանրության տեղեկացվածությունը:

Վնասի փոխհատուցումը վիրավորանքի և գրպարտության դեպքում

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 7-րդ կետի համաձայն՝ վիրավորանքի դեպքում անձը կարող է դատական կարգով պահանջել հետևյալ միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը՝

1) հրապարակայնորեն ներողություն խնդրել: Ներողություն խնդրելու ձևը սահմանում է դատարանը.

2) եթե վիրավորանքը տեղ է գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվության այդ միջոցով լրիվ կամ մասնակի հրապարակել դատարանի վճիռը: Հրապարակման եղանակը և ծավալը սահմանում է դատարանը.

3) սահմանված նվազագույն աշխատավարձի մինչև 1000-ապատիկի չափով փոխհատուցում վճարել:

Նույն հոդվածի 8-րդ կետի համաձայն՝ գրպարտության դեպքում անձը կարող է դատական կարգով պահանջել հետևյալ միջոցներից մեկը կամ մի քանիսը՝

1) եթե գրպարտությունը տեղ է գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվության այդ միջոցով հրապարակայնորեն հերքել գրպարտություն համարվող փաստացի տվյալները և (կամ) հրապարակել դրանց վերաբերյալ իր պատասխանը: Հերքման ձևը և պատասխանը հաստատում է դատարանը՝ ղեկավարվելով «Ջանգվածային լրատվության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով.

2) սահմանված նվազագույն աշխատավարձի մինչև 2000-ապատիկի չափով փոխհատուցում վճարել:

Նույն հոդվածի 11-րդ կետի համաձայն՝ նույն հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով սահմանված փոխհատուցման չափը սահմանելիս դատարանը հաշվի է առնում կոնկրետ գործի առանձնահատկությունները, ներառյալ՝

1) վիրավորանքի կամ գրպարտության եղանակը և տարածման շրջանակը.

2) վիրավորողի կամ գրպարտողի գույքային դրությունը:

Սույն հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով նախատեսված դեպքերում փոխհատուցման չափը սահմանելիս դատարանը չպետք է հաշվի առնի վիրավորանքի կամ գրպարտության հետևանքով պատճառված գույքային վնասը:

Վճռաբեկ դատարանը, արձանագրելով, որ քննարկման առարկա հարցի շրջանակներում գործ ունենք մի կողմից տեղեկատվություն տարածելու և խոսքի ազատության, մյուս կողմից անձի՝ իր պատվի, արժանապատվության, գործարար համբավի նկատմամբ հարգանք պահանջելու Կոնվենցիայով և ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված և երաշխավորված իրավունքների հետ, անհրաժեշտ է համարում նշել, որ փոխհատուցման չափ սահմանելու յուրաքանչյուր դեպքում պետք է հաշվի առնվի վիրավորանք և գրպարտանք կատարած անձի ֆինանսական վիճակը և բացառվի փոխհատուցման այնպիսի չափերի և ձևերի սահմանումը, որոնք կարող են վճռորոշ նշանակություն ունենալ պատասխանող կողմի համար, առավել ևս, եթե պատասխանող կողմը զանգվածային լրատվության միջոց է՝ նրա հետագա գործունեությունը շարունակելու առումով:

Այս կապակցությամբ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադարձնալ վիրավորանքի և գրպարտության համար սահմանվող փոխհատուցման ողջամտության հարցին, որը պետք է համաչափ լինի անձի պատվին, արժանապատվությանը կամ գործարար համբավին պատճառված վնասին, և, միա-

ժամանակ, անհարկի ֆինանսական պարտավորություններ չառաջացնի պատասխանողի համար:

Նախ՝ անհրաժեշտ է արձանագրել, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերը հնարավորություն են տալիս անձին նախատեսված մեկ կամ մի քանի միջոցների կիրառմամբ զրպարտող կամ վիրավորող սուբյեկտին պատասխանատվության ենթարկելու պահանջ ներկայացնել: Այդուհանդերձ, Վճռաբեկ դատարանը եզրակացնում է, որ դատարանները յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում պետք է անհրաժեշտ գնահատական տան այն հանգամանքին, թե արդյոք կողմերը որևէ փորձ արել են վեճը լուծել «Ձանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածով սահմանված արտադատական կարգով, այն է՝ արդյոք անձը մինչև դատարան հայց ներկայացնելը դիմել է համապատասխան լրատվամիջոցին հերքում հրապարակելու պահանջով, և այդ պահանջին զանգվածային լրատվության միջոցը որևէ ընթացք տվել է, թե ոչ: Բացի այդ, դատարանները քննարկվող հարցի վերաբերյալ գործեր քննելիս նախ պետք է ջանքեր գործադրեն գործը հաշտության մեջ լուծելու ուղղությամբ, այնուհետև գործում առկա բոլոր ապացույցների գնահատմամբ անհրաժեշտ է պարզել՝ արդյո՞ք հնարավոր չէ վերականգնել անձի պատվին, արժանապատվությանը և գործարար համբավին պատճառված վնասը ոչ նյութական փոխհատուցում նշանակելու միջոցով, քանի որ օրենսդիրը մինչև նյութական փոխհատուցում սահմանելը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածով սահմանել է նաև պատճառված վնասի վերականգնման այլ միջոցների ընտրության և կիրառման հնարավորություն (վիրավորանքի դեպքում՝ հրապարակային ներողություն խնդրել, եթե վիրավորանքը տեղ է գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվության այդ միջոցով լրիվ կամ մասնակի հրապարակել դատարանի վճիռը, զրպար-

տության դեպքում՝ եթե զրպարտությունը տեղ է գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա լրատվության այդ միջոցով հրապարակայնորեն հերքել զրպարտություն համարվող փաստացի տվյալները և (կամ) հրապարակել դրանց վերաբերյալ իր պատասխանը):

Նյութական փոխհատուցում նշանակելու դեպքում անհրաժեշտ է, որ դատարանները մեծ ուշադրություն դարձնեն փոխհատուցվող գումարի չափի սահմանմանը, պատասխանողներից պահանջեն նրանց եկամուտների վերաբերյալ պետական իրավասու մարմիններին ներկայացված ֆինանսական և այլ փաստաթղթեր (օրինակ՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեին ներկայացված հարկային հաշվետվությունները), հակառակ դեպքում մեծ չափով փոխհատուցումները կարող են ծանր հետևանքներ ունենալ վերջիններիս բնականոն գործունեությունը շարունակելու առումով: Ընդ որում, այս հարցի քննարկման ժամանակ դատարանները պետք է ուշադրություն դարձնեն հայցվոր կողմի՝ նյութական փոխհատուցման պահանջի վերաբերյալ պատասխանող կողմի ներկայացրած փաստարկներին, որոնք, ըստ էության, պետք է պարունակեն նաև տեղեկություններ իրենց բնականոն գործունեության նկատմամբ պահանջվող փոխհատուցման չափի ֆինանսական ազդեցության վերաբերյալ:

Դրամական փոխհատուցման չափ սահմանելիս դատարանները նախևառաջ պետք է հաշվի առնեն, թե ինչ միջոցով կամ եղանակով է կատարվել զրպարտությունը կամ վիրավորանքը և ապա վերջիններիս տարածման շրջանակը: Գնահատման առարկա պետք է դառնա օգտագործված միջոցի կամ եղանակի՝ տեղեկատվության արագ և համընդհանուր տարածման հարցը: Այսպես՝ զանգվածային լրատվության միջոցներով կատարված հրապարակումների տարածումը շատ ավելի արագ է, քան եթե հրապարակումն արվեր անձանց փոքրաթիվ խմբի

շրջանակում: Միաժամանակ պետք է հաշվի առնել նաև տեղեկատվությունը տարածելու շրջանակը: Ջանգվածային լրատվության միջոցները, որոնք գործում են տեղական մակարդակում (մարզ, քաղաք), ունեն ավելի փոքր տարածման շրջանակ, քան հանրապետության ամբողջ տարածքով հեռարձակվող և տարածվող լրատվամիջոցները:

Դրամական փոխհատուցման չափ սահմանելիս դատարանների կողմից հաշվի առնվող վերոնշյալ հանգամանքները սպառիչ չեն, քանի որ օրենսդիրը սահմանել է դատարանի պարտականությունը՝ հաշվի առնել կոնկրետ գործի առանձնահատկությունները: Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ ի թիվս վերոգրյալ հանգամանքների, այն դեպքերում, երբ վիրավորանքը կամ զրպարտությունը շարունակվում են նաև **գործի քննության ընթացքում** (գործի՝ դատարանում քննության գտնվելու ողջ ժամանակահատվածում), այդ հանգամանքը դատարանները կարող են հաշվի առնել դրամական փոխհատուցման չափ նշանակելու հարցը լուծելիս:

Ամփոփելով նշվածը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ դատարանները պետք է փորձեն գործում առկա ապացույցների գնահատմամբ և վերը նշված միջազգային փաստաթղթերի լույսի ներքո մինչև նյութական փոխհատուցում սահմանելը քննարկման առարկա դարձնել խախտված իրավունքների վերականգնման օրենքով նախատեսված այլ միջոցների կիրառման հնարավորությունը, որը զանգվածային լրատվության միջոցների դեպքում չի խոչընդոտի նրանց հետագա բնականոն գործունեությանը՝ միաժամանակ բացառելով Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի խախտումը:

Վերը հիշատակված դրույթով սահմանվում է նաև դատարանների պարտականությունը՝ հաշվի չառնել վիրավորանքի կամ զրպարտության հետևանքով պատճառված գույքային վնասը, եթե այդպիսին առկա է կամ դրա չափը: Նման կանոնի նա-

խատեսումը փաստում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով նախատեսված դրամական հատուցումներն իրենցից ներկայացնում են ոչ նյութական վնասի հատուցում և պայմանավորված չեն իրական վնասի կամ բաց թողնված օգուտի առկայությամբ կամ բացակայությամբ: Նշված վնասները, եթե այդպիսիք կան, հատուցման ենթակա են առանձին կարգով` ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 12-րդ կետի հիման վրա: Այսպես` ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 12-րդ կետի համաձայն` նույն հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերով սահմանված պաշտպանության միջոցներն իրականացնելու հետ անձն իրավունք ունի իրեն վիրավորանք հասցրած կամ գրպարտած անձից դատական կարգով պահանջելու վիրավորանքի կամ գրպարտության հետևանքով իրեն պատճառված **գույքային վնասները**, ներառյալ` ողջամիտ դատական ծախսերը և խախտված իրավունքների վերականգնման համար իր կատարած ողջամիտ ծախսերը:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ ի տարբերություն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 7-րդ և 8-րդ կետերում ամրագրված դրամական փոխհատուցման, երբ դատարանը կարող է մերժել դրամական փոխհատուցումը` հիմք ընդունելով պատասխանողի գույքային դրությունը, նույն հոդվածի 12-րդ կետում ամրագրված **գույքային վնասը** ենթակա է փոխհատուցման ամբողջ ծավալով, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի` վնասի ինստիտուտը կանոնակարգող նորմերին համապատասխան: Հաշվի առնելով այն, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքը «վնաս» եզրույթն օգտագործում է իրական վնաս և բաց թողնված օգուտ իմաստներով և օրենսգրքում որևէ այլ տեղ, բացի 1087.1-րդ հոդվածից, չի կիրառվում «գույքային վնաս» եզրույթը` Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ «գույքային վնաս»-ը պետք է մեկնաբանվի որպես անձին պատճառված

իրական վնաս և/կամ բաց թողնված օգուտ: Վնասում ներառվում են նաև **ողջամիտ** դատական ծախսերը, որոնք անձը կատարել է կամ կատարելու է իրավունքները վերականգնելու համար, ինչպես նաև ցանկացած այլ ծախս, որն ուղղակիորեն կատարվել է խախտված իրավունքների վերականգնման համար:

Պաշտոնատար անձանց քննադատությունը

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ ևս մեկ իրավական խնդրի՝ քաղաքական խոսքին կամ հանրությանը հետաքրքրող հարցերի շուրջ բանավեճին և պաշտոնատար անձանց քննադատությանը:

Եվրոպական դատարանն ընդգծել է, որ քաղաքական խոսքը կամ հանրությանը հետաքրքրող հարցերի շուրջ բանավեճը սահմանափակելու առումով Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետը կիրառման նեղ ոլորտ ունի (*տես Ուինգրովն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով Եվրոպական դատարանի 25.11.1996 թվականի վճիռը, կետ 58*): Բացի այդ, թույլատրելի քննադատության սահմաններն ավելի լայն են կառավարության, քան թե մասնավոր քաղաքացու կամ նույնիսկ քաղաքական գործչի նկատմամբ: Ժողովրդավարական հասարակարգում պետության գործողությունները կամ բացթողումները պետք է ենթարկվեն խիստ վերահսկողության ոչ միայն օրենսդիր և դատական մարմինների, այլև մամուլի և հանրային կարծիքի կողմից (*տես Ինկալն ընդդեմ Թուրքիայի գործով Եվրոպական դատարանի 09.06.1999 թվականի վճիռը, կետ 54*): Քաղաքական գործիչների նկատմամբ ընդունելի քննադատության սահմանները, հետևաբար, ավելի լայն են, քան մասնավոր անձանց պարագայում: Ի տարբերություն վերջիններիս՝ քաղաքական գործիչներն անխուսափելիորեն և գիտակցաբար իրենց հասանելի են դարձնում արված յուրաքանչյուր խոսքի և գործի նկատմամբ լրագրողների և հանրության լայն խավերի սրված ուշադրության

համար, և նրանք այդ կապակցությամբ պարտավոր են հանդուրժողականության ավելի մեծ աստիճան դրսևորել: Անկասկած, Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերությունը թույլ է տալիս պաշտպանել այլոց, այսինքն՝ բոլոր անհատների հեղինակությունը, և այս պաշտպանությունը տարածվում է քաղաքական գործիչների նկատմամբ ևս, եթե նույնիսկ նրանք հանդես չեն գալիս իրենց մասնավոր կարգավիճակում, սակայն նման դեպքերում այդպիսի պաշտպանության պահանջները պետք է կշեռքի նժարին դնել՝ մյուս նժարին դնելով քաղաքական հարցերը բաց կերպով քննարկելու շահերը (*տես Լինգենսն ընդդեմ Ավստրիայի գործով Եվրոպական դատարանի 08.07.1986 թվականի վճիռը, կետ 42*):

Անդրադառնալով քաղաքացիական ծառայողների նկատմամբ քննադատության սահմանների հարցին՝ Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ քաղաքացիական ծառայողների նկատմամբ ևս, ինչպես որ քաղաքական գործիչների դեպքում է, ընդունելի են քննադատության ավելի լայն սահմաններ: Այնուամենայնիվ, քաղաքացիական ծառայողները լիազորությունների պատշաճ կատարումն ապահովելու առումով պետք է վայելեն հասարակական վստահություն, զերծ լինեն անընդմեջ քննադատությունից, և այդ պատճառով է, որ անհրաժեշտ է նրանց տրամադրել պաշտպանություն իրենց պարտականությունների կատարման առնչությամբ վիրավորական և զրպարտչական հարձակումներից (*տես Յանովսկին ընդդեմ Լեհաստանի 21.01.1999 թվականի վճիռը, կետ 33*):

Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ դատարանները պետք է հաշվի առնեն տարբերությունը քաղաքական գործիչների և հանրային ծառայողների միջև, և այն, որ հանրային ծառայողները, ներառյալ՝ դատավորները, դատախազները, ոստիկանները, իրականացնում են հատուկ լիազորություններ և պետք է ունենան հանրային վստահություն, հետևաբար նրանք պետք է

պաշտպանված լինեն վիրավորական և զրպարտչական հարձակումներից:

Վերոնշյալի հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 8-րդ կետով նախատեսված պատասխանատվության միջոցների կիրառման, հետևաբար և կարծիքի ազատ արտահայտման և տեղեկություններ տարածելու իրավունքի միջատության ժամանակ դատարանները պետք է հաշվի առնեն, որ քաղաքական գործիչների, հանրային ծառայողների, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների նկատմամբ քննադատության սահմաններն ավելի լայն են, քան մասնավոր անձանց դեպքում: Այդուհանդերձ նման քննադատությունն ընդունելի կարող է համարվել, եթե այն արտահայտվել է վերջիններիս գործունեության առնչությամբ և չի գերազանցում Եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքով հաստատված վերոնշյալ սահմանափակումները: Հակառակ դեպքում՝ քաղաքական գործիչ՝ որպես մասնավոր անձի վերաբերյալ քննադատության նկատմամբ ամբողջ ծավալով կիրառելի են Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետի սահմանափակումները, և հնչեցրած կարծիքը կամ տարածած տեղեկությունը որպես զրպարտություն գնահատելիս չպետք է հաշվի առնել անձի՝ պաշտոնատար անձ լինելու հանգամանքը:

Հայցային վաղեմության ժամկետները

Կապված քննարկման առարկա հոդվածով դատարաններ հայցեր ներկայացնելու ժամկետների հետ՝ հարկ է նշել, որ «Ձանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ անձն իրավունք ունի լրատվական գործունեություն իրականացնողից պահանջել հերքելու իր իրավունքները խախտող փաստացի անձշտությունները, որոնք տեղ են գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարա-

ծած տեղեկատվության մեջ, եթե վերջինս չի ապացուցում, որ այդ փաստերը համապատասխանում են իրականությանը: Հերքման պահանջը կարող է ներկայացվել մեկամսյա ժամկետում՝ հաշված այն տեղեկատվության տարածման օրվանից, որին վերաբերում է հերքումը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 13-րդ կետի համաձայն՝ նույն հոդվածով սահմանված կարգով իրավունքի պաշտպանության հայց կարող է ներկայացվել դատարան՝ վիրավորանքի կամ գրպարտության մասին անձին հայտնի դառնալու պահից հետո՝ մեկ ամսվա ընթացքում, սակայն ոչ ուշ, քան վիրավորանքի կամ գրպարտության պահից վեց ամսվա ընթացքում:

Վերլուծելով վերը նշված իրավական դրույթների բովանդակությունը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ իրավունքի պաշտպանության միջոցի ընտրությունը բոլոր դեպքերում կատարում է տուժողը: Վերջինս էլ կարող է մի դեպքում նախապատվություն տալ անմիջապես զանգվածային լրատվության միջոցին հերքման պահանջ ներկայացնելուն, մյուս դեպքում՝ իրավունքի պաշտպանության հայց ներկայացնելուն: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ արտադատական կարգով խախտված իրավունքի վերականգնման համար զանգվածային լրատվամիջոցին դիմելը թեև պարտադիր պայման չէ իրավունքի պաշտպանության հայց ներկայացնելու համար, այդուհանդերձ դատարանները յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում պետք է գնահատման առարկա դարձնեն այն, թե արդյոք անձը մինչև դատարան հայց ներկայացնելը դիմել է համապատասխան լրատվամիջոցին հերքում հրապարակելու պահանջով, և այդ պահանջին զանգվածային լրատվության միջոցը որևէ ընթացք տվել է, թե ոչ:

Օրենսդիրը հնարավորություն է տվել շահագրգիռ անձին դատարան դիմել բոլոր դեպքերում ոչ ուշ, քան մինչև վիրավորանքի կամ գրպարտության պահից վեց ամիսը լրանալը՝ դրա-

նուն ներառելով նաև զանգվածային լրատվամիջոցին հերքման պահանջ ներկայացնելու համար նախատեսված մեկամսյա ժամկետը: Անհրաժեշտ է նաև նշել, որ հայցային վաղեմության ժամկետի հոսքը սկսվում է այն պահից, երբ անձին հայտնի է դարձել վիրավորանքը կամ զրպարտությունը: Հետևաբար բոլոր այն դեպքերում, երբ անձը տեղեկանում է զրպարտության կամ վիրավորանքի մասին վեց ամիսը լրանալուց հետո, բաց է թողնվում հայցային վաղեմության ժամկետը:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ ժամկետները այնպիսի ժամկետներ են, որոնց ընթացքում հայցվորը կարող է հայց ներկայացնելու միջոցով ակնկալել խախտված իրավունքների պաշտպանություն: Հետևաբար այդ ժամկետներն իրենց բնույթով համապատասխանում են հայցային վաղեմության ժամկետին, և դրանց նկատմամբ կիրառելի են ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի՝ հայցային վաղեմության վերաբերյալ կանոնակարգումները:

Գ. Սույն վեճի նկատմամբ վերոնշյալ մեկնաբանությունների կիրառումը

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Ընկերությունը «Ժամանակ» օրաթերթի հրատարակիչն է, իսկ «Ժամանակ» օրաթերթի թիվ 159 (1860), 29.09.2010 թվականի համարի առաջին էջի աջ կողմում հրապարակվել է տեղեկատվություն, որը վերնագրված է. «Քրգործ՝ Աժ նախագահի խորհրդականի դեմ»: Հոդվածում տեղ են գտել հետևյալ տեղեկությունները. «Մեր տեղեկություններով՝ ՀՀ Աժ նախագահ Հ. Աբրահամյանի խորհրդական Թաթուլ Մանասերյանի դեմ քրգործ է հարուցվել, և այն գտնվում է ոստիկանության Կենտրոնի քննչական բաժնում՝ հատուկ կարևորագույն քննիչներից մեկի վարույթում: Նրան կասկածում են վաշխառությամբ զբաղվելու մեջ: Մեկ այլ քրգործի շրջանակներում որպես վկա հրավիրված անձանցից մեկը միամիտ բերա-

նից թըցրել է, որ Թաթուլ Մանասերյանն իրեն տոկոսով փող է տվել: Ասում են՝ այդպես էլ ծնվել է քրգործը»: Նշված հոդվածում բացակայում է տեղեկատվության աղբյուրին հղումը:

Սույն փաստերի նկատմամբ կիրառելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 6-րդ և 9-րդ կետերի վերաբերյալ վերոշարադրյալ մեկնաբանությունները՝ ՎՃՌաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել հետևյալը.

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 6-րդ և 9-րդ կետերից հետևում է, որ Ընկերությունն ազատվում է պատասխանատվությունից երկու պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում.

- «Քրգործ՝ ԱԺ նախագահի խորհրդականի դեմ» հոդվածում արտահայտված կամ ներկայացված փաստացի տվյալներն անձի հրապարակային ելույթների, պաշտոնական փաստաթղթերի, հեղինակային ստեղծագործությունների, լրատվական գործունեություն իրականացնող ընկերությունների հրապարակած տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրությունն են,

- նշված տեղեկատվությունը տարածելիս Ընկերությունը հղում է կատարել **տեղեկատվության աղբյուրին**:

Անդրադառնալով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 6-րդ և 9-րդ կետերում ամրագրված «տեղեկատվության աղբյուր» եզրույթի՝ սույն գործով բացահայտմանը՝ ՎՃՌաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ հիշատակված հոդվածում որպես աղբյուր պետք է նշվեր այն անձը (անձինք) կամ լրատվական գործակալությունը, որտեղից ստացվել էր հոդվածում տեղ գտած տեղեկությունը: Ինչ վերաբերում է տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրության գնահատմանը, ապա նշված հարցին հնարավոր կլինե՞ր անդրադառնալ, երբ Ընկերությունը կներկայացներ այն **հրապարակային ելույթները, պաշտոնական փաստաթղթերը, հեղինակային**

ստեղծագործությունները կամ ցանկացած այլ միջոց, որից վերցվել է վեճի առարկա հանդիսացող հոդվածում տեղ գտած տեղեկությունը:

Վերոնշյալ հետևությունը հիմք ընդունելով՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ տվյալ դեպքում Ընկերության կողմից բացակայում է հղումը տեղեկատվության աղբյուրին, միաժամանակ բացակայում է այդ տեղեկատվության բառացի կամ բարեխիղճ վերարտադրումը հիմնավորող որևէ ապացույց:

Այս հիմնավորմամբ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ընկերությունն ինքն է համարվում տեղեկություն հրապարակող, հետևաբար և զրպարտող:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաև նշել, որ բովանդակային առումով տեղեկատվության աղբյուրի բացահայտումը Ընկերության կողմից պետք է կատարվեր վեճի առարկա հոդվածի հրապարակման հետ միաժամանակ (նույն հոդվածում նշվեր, թե որն է տեղեկատվության աղբյուրը): Հոդվածի հրապարակման հետ միաժամանակ և ոչ թե դրանից հետո աղբյուրի բացահայտումն այդ տեղեկատվության հասցեատերերի մոտ կապահովեր տեղեկացվածություն այն մասին, որ «Քրզործ՝ ԱԺ նախագահի խորհրդականի դեմ» վերտառությամբ հոդվածում տեղ գտած փաստերը դուրս են գալիս կոնկրետ սուբյեկտից, այլ ոչ թե անմիջական հրապարակողից կամ անորոշ թվով սուբյեկտներից: Հաշվի առնելով այն, որ Ընկերությունը նշված տեղեկությունը տարածել է զանգվածային լրատվության միջոցով, ինչն ապահովում է տեղեկատվության հասանելիության բարձր մակարդակ և տարածման ընդգրկումն շրջանակ՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հոդվածում տեղ գտած տեղեկությունները կարող են ազդել անձի վերաբերյալ հասարակական կարծիքի ձևավորման կամ առկա կարծիքի փոփոխման վրա: Մինչդեռ տեղեկատվության աղբյուրը դատական վարույթի ընթացքում բացահայտելը լիարժեք չի ապահովում

զրպարտող սուբյեկտի վերաբերյալ հանրության տեղեկացվածությունը և արդեն իսկ զրպարտվող անձի նկատմամբ ձևավորված հնարավոր բացասական կարծիքի փոփոխումը:

Այս հիմնավորմամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Ընկերությունը չի կարող ազատվել Թաթուլ Մանասերյանի պատիվն ու արժանապատվությունն արատավորող տեղեկատվության տարածման համար պատասխանատվությունից, քանի որ տեղեկատվության տարածման ժամանակ տեղեկատվության աղբյուրին (հեղինակին) հղում չի կատարվել, իսկ Ընկերության կողմից դատավարության ընթացքում աղբյուրի բացահայտումը որևէ կերպ չի ապահովում զրպարտող կամ վիրավորող սուբյեկտի վերաբերյալ հանրության տեղեկացվածությունը: Բացի այդ, պատասխանողը չի ներկայացրել որևէ ապացույց, որ մինչ հոդվածի հրապարակվելը ձեռնարկել է որևէ միջոց՝ պարզելու իր «աղբյուրի» կողմից տրամադրված տեղեկատվության իսկությունը: Պատասխանողը վիճարկվող հոդվածում հստակ նշել է, որ ըստ տեղեկությունների «քրգործը հարուցվել և քննվում է Կենտրոնի քննչական բաժնում»: Այսինքն՝ ողջամիտ կլինե՞ր առնվազն հարցում ուղարկել նշված բաժին՝ ստացված տեղեկատվության իսկությունը պարզելու համար: Այս և նման որևէ այլ գործողություն՝ ուղղված հրապարակման ենթակա տեղեկատվության իսկությունը պարզելուն, պատասխանողի կողմից չի ձեռնարկվել:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ Ընկերությունը որպես բացահայտման ենթակա աղբյուր վկայակոչել է Անտոն Առակելովին: Մինչդեռ վերջինս վերը նշված հիմնավորումներով չի կարող համարվել տեղեկատվության աղբյուր << քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի իմաստով, քանի որ չի հանդիսանում տեղեկատվության տարածման որևէ **միջոցի** հեղինակ կամ լրատվական գործունեություն իրականացնող: Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ այնպիսի անձի հրապարակած զրպարտող կամ վիրավորող տեղեկությա-

նը հղում կատարելը, ով չի հանդիսանում տեղեկատվության աղբյուր, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի իմաստով չի կարող համարվել տեղեկատվության աղբյուրի բացահայտում:

Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոքի այն փաստարկին, որ «ժամանակ» օրաթերթը 30.09.2010 թվականի համարում հստակեցրել է նախորդ օրը տպագրված հոդվածը՝ նշելով, որ «կա վաշխառության փաստով հարուցված գործ, որով որպես մեղադրյալ անցնում է այլ անձ ...», ինչն իրենից ներկայացնում է հերքում, ապա Վճռաբեկ դատարանն այն հիմնավոր չի համարում հետևյալ պատճառաբանությամբ.

«Ջանգվածային լրատվության մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ հերքումն իրականացվում է լրատվության նույն միջոցում, իսկ եթե դա հնարավոր չէ, ապա հերքում պահանջողի համար ընդունելի այլ եղանակով: Հերքումն իրականացվում է դրա պահանջն ստանալու օրվանից հետո՝ մեկշաբաթյա ժամկետում: Այդ ժամկետում լրատվության միջոցի թողարկում տեղի չունենալու կամ միակ թողարկումն արդեն իսկ թույլատրված լինելու դեպքում հերքումը պետք է տեղ գտնի լրատվության միջոցի առաջին իսկ թողարկման մեջ:

Հերքումն իրականացվում է «Հերքում» խորագրի ներքո: Տեղակայման, ձևավորման, տառատեսակի չափի ու տեսակի, հաղորդման ժամի առումով հերքումը չպետք է գիջի այն տեղեկատվությանը, որին վերաբերում է:

Տվյալ դեպքում «ժամանակ» օրաթերթի թիվ 160 (1861), 30.09.2010 թվականի համարի առաջին էջի ձախ կողմում հրապարակվել է տեղեկատվություն, որը վերնագրված է. «Պրն Մանասերյան, \$ 40.000 տոկոսով չեք տվե՞լ», իսկ նշված հոդվածը տպագրված չէ «Հերքում» խորագրի ներքո: Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ նոր հոդվածի հրապարակումը, որն իր մեջ ներառում է նախորդ հոդվածում հրապարակված

փաստերի փոփոխում, չի կարող համարվել հերքում: Մինչդեռ վերը նշված հոդվածում հերքման համար անհրաժեշտ պայմանների պահպանման ամրագրումը նպատակ է հետապնդում հասարակությանն ակնառու եղանակով տեղեկացնել նախորդ հոդվածում տեղ գտած փաստերի՝ իրականությանը չհամապատասխանելու մասին: Հակառակ դեպքում՝ առաջանում է անորոշություն, և բացակայում է տուժողի իրավունքների վերականգնումը:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաև նշել, որ հիշատակված հոդվածում նշվել է Թաթուլ Մանասերյանից հերքման տեքստ պահանջելու մասին, այսինքն՝ այդ հոդվածը հրապարակելիս որևէ հերքման տեքստ օրաթերթը չի ունեցել, նշված համարում գետեղած տեղեկատվությունը չի գնահատել որպես հերքում, հակառակ դեպքում՝ հերքման տեքստ չէր պահանջի: Ընդ որում, հերքման տեքստն Ընկերությանը տրվել է 20.10.2010 թվականին, սակայն գործում բացակայում է որևէ ապացույց այն մասին, որ հերքման պահանջը բավարարվել է, և տպագրվել է հերքման տեքստը: Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1-րդ հոդվածի 10-րդ կետի կանոնակարգումների ուժով չի դադարել կողմերի միջև զրպարտելու հետևանքով վնաս պատճառելու արդյունքում ծագած պարտավորական հարաբերությունը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը կայացրել է ըստ էության ճիշտ դատական ակտ, հետևաբար տվյալ դեպքում անհրաժեշտ է կիրառել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին ենթակետով սահմանված ստորադաս դատարանի դատական ակտն անփոփոխ թողնելու Վճռաբեկ դատարանի լիազորությունը:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-241²-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը մերժել: ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 15.12.2011 թվականի որոշումը թողնել օրինական ուժի մեջ:

2. «Սկիզբ Մեդիա Կենտրոն» ՍՊԸ-ից հօգուտ Հայաստանի Հանրապետության բռնագանձել 30.000 (երեսուն հազար) ՀՀ դրամ՝ որպես վճռաբեկ բողոքի համար վճարման ենթակա և Վճռաբեկ դատարանի 07.03.2012 թվականի որոշմամբ հետաձգված պետական տուրքի գումար:

3. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

4.

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի մարտի 23-ի թիվ ՎԴ5/0716/05/10 վարչական գործով կայացված որոշումն ունի հետևյալ կառուցվածքը, իրավական հիմնավորումներն ու պատճառաբանումները.

դռնբաց դատական նիստում, քննելով անհատ ձեռնարկատեր Միքայել Անտոնյանի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 14.06.2011 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ Միքայել Անտոնյանի հայցի ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Գյումրու տարածքային հարկային տեսչության (այսուհետ՝ Տեսչություն)՝ Տեսչության 07.09.2010 թվականի թիվ 2327157 ակտն անվավեր ճանաչելու, և ըստ Տեսչության հակընդդեմ հայցի ընդդեմ Միքայել Անտոնյա-

նի՝ Տեսչության 07.09.2010 թվականի թիվ 2327157 ստուգման ակտն անվավեր ճանաչելու (վերացնելու) պահանջի մասին հայցադիմումը մերժելու և հոգուտ պետական բյուջեի 2.355.000 ՀՀ դրամ բռնագանձելու պահանջների մասին,

Պ Ա Ր Ձ Ե Ց

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Միքայել Անտոնյանը պահանջել է անվավեր ճանաչել Տեսչության 07.09.2010 թվականի թիվ 2327157 ակտը:

Հակընդդեմ հայցով դիմելով դատարան՝ Տեսչությունը պահանջել է Տեսչության 07.09.2010 թվականի թիվ 2327157 ստուգման ակտն անվավեր ճանաչելու (վերացնելու) պահանջի մասին հայցը մերժել, Միքայել Անտոնյանից հոգուտ պետական բյուջեի բռնագանձել 2.355.000 ՀՀ դրամ և նախապես վճարված պետական տուրքը:

ՀՀ վարչական դատարանի (դատավոր՝ Էդ. Նահապետյան) (այսուհետ՝ Դատարան) 21.02.2011 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է, իսկ հակընդդեմ հայցը՝ մերժվել:

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 14.06.2011 թվականի որոշմամբ Տեսչության բողոքը բավարարվել է մասնակիորեն՝ Դատարանի 21.02.2011 թվականի վճիռը բեկանվել և փոփոխվել է. հայցը մերժվել է, իսկ հակընդդեմ հայցը հոգուտ պետական բյուջեի 2.355.000 ՀՀ դրամ բռնագանձելու պահանջի մասով բավարարվել է: Գործի վարույթը հակընդդեմ հայցի՝ Տեսչության 07.09.2010 թվականի թիվ 2327157 ստուգման ակտն անվավեր ճանաչելու (վերացնելու) պահանջի մասին հայցադիմումը մերժելու պահանջի մասով կարձվել է:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Միքայել Անտոնյանը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին ենթակետը, չի կիրառել «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին մասը, որը պետք է կիրառեր:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պատճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանը հիմնավորված է համարել, որ վիճարկվող ակտով տուգանքի նշանակման համար հիմք ընդունված իրացման շրջանառության չափը հաշվարկվել է «Հաստատագրված վճարի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ, 8-րդ հոդվածների, «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի խախտումներով, և որ հաստատագրված վճարի չափից հնարավոր չէ հաշվարկել իրացման շրջանառությունը, քանի որ հաստատագրված հարկի և իրացման շրջանառության միջև որևէ կապ չկա: Այնուամենայնիվ, Վերաքննիչ դատարանը եզրահանգել է, որ իրացման շրջանառության հաշվարկված մեծությունը չի կարող գնահատվել որպես իրականը գերազանցող, այսինքն՝ այդ մեծությունը թեկուզև հաշվարկված է օրենքի խախտմամբ, այն որևէ կերպ չի կարող առաջ բերել Միքայել Անտոնյանի իրավունքների խախտում, հետևաբար այն բավարար հիմք չէ ստուգման ակտն անվավեր ճանաչելու համար:

Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ պատճառաբանությունն անհիմն է, քանի որ օրենքի խախտմամբ ընդունված լինելու՝ Վերաքննիչ դատարանի կողմից հաստատված հանգամանքներն արդեն պարտադիր հանգեցնում են «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի կիրառմանը, այսինքն՝ ակտի անվավերությանը:

Ակտով հաշվարկված իրացման շրջանառությունն իրական շրջանառությունից գերազանցող չլինելու Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգման հիմքում դրվել է այն հանգամանքը, որ ակտով հաշվարկված իրացման շրջանառությունը նշանակում է, որ մեկ ամսվա իրացման շրջանառությունը պայմանական մեկ ավտոմեքենայի հաշվով կազմում է 124.000 ՀՀ դրամ, որը համարժեք է միայն վարորդի ամսական աշխատավարձին, որն էլ Վերաքննիչ դատարանը համարել է հանրահայտ փաստ՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 27-րդ հոդվածի կիրառմամբ: Նշված փաստն ընդունելի չէ, քանի որ չկա որևէ տվյալ աշխատած օրերի քանակի, ինչպես նաև դրանով պայմանավորված՝ վարորդների աշխատավարձի չափի մասին: Այսինքն՝ վարորդի աշխատավարձը 124.000 ՀՀ դրամ լինելու փաստը հանրահայտ չի կարող համարվել, քանի որ հայտնի չէ աշխատած օրերի քանակը և աշխատավարձի չափի վրա ազդող այլ հանգամանքներ:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 14.06.2011 թվականի որոշումը և օրինական ուժ տալ Ղատարանի 21.02.2011 թվականի վճռին:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը.

1) Տեսչության 20.07.2010 թվականի թիվ 2327157 հանձնարարագրի համաձայն՝ անհատ ձեռնարկատեր Միքայել Անտոնյանի մոտ իրականացվել է առանց պետական գրանցման, առանց համապատասխան լիցենզիայի (թույլտվության) ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացման ստուգում: Ստուգմամբ պարզվել է, որ Միքայել Անտոնյանը Գյումրի քաղաքում 01.04.2009-01.09.2010 թվականներն ընկած ժամանակահատվածում զբաղվել է մարդատար (տաքսի) ավտոմեքենաներով ուղևորների փոխադրման գործունեությամբ, որը լիցենզավորման ենթակա գործունեություն է (գ.թ. 20, 21-22):

2) 07.09.2010 թվականի թիվ 2327157 ստուգման ակտով արձանագրվել է, որ 01.04.2009-01.09.2010 թվականներին Միքայել Անտոնյանի մոտ իրացման շրջանառությունը կազմել է 4.710.000 ՀՀ դրամ, որը հաշվարկվել է քննչական գործողությունների արդյունքում ձեռք բերված ապացույցների հիման վրա և «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշվարկվել է տուգանք՝ 2.355.000 ՀՀ դրամի չափով, որից տուգանք 2.119.500 ՀՀ դրամ, հարկային մարմնի զարգացման և խրախուսման ֆոնդի գումար՝ 235.500 ՀՀ դրամ (գ.թ. 21-22):

3) Ստուգման ակտին կից 1-ին և 2-րդ հավելվածներում ներկայացված հաշվարկի և տեղեկանքի համաձայն՝ հաստատագրված վճարի գումարի հաշվարկը 2009 թվականի համար կազմել է 148.800 ՀՀ դրամ, իսկ 2010 թվականի համար՝ 86.800 ՀՀ դրամ: Այդ տվյալների հիման վրա, հիմք ընդունելով «Հաստատագրված վճարների մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածը հաշվարկվել է հաշվարկային եկամտահարկը՝ 2009 թվականի համար՝ 59.500 ՀՀ դրամ, իսկ 2010 թվականի համար՝ 34.700 ՀՀ դրամ, ընդհանուր՝ 94.200 ՀՀ դրամ: Նշված տվյալների հիման վրա, հիմք ընդունելով «Եկամտահարկի մասին» ՀՀ օրենքի

18-րդ հողվածի 2-րդ կետը, հաշվարկվել է հաշվարկային եկամուտը՝ 2009 թվականի համար՝ 595.000 ՀՀ դրամ, իսկ 2010 թվականի համար՝ 347.000 ՀՀ դրամ, ընդհանուր՝ 942.000 ՀՀ դրամ: Այնուհետ, «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածով սահմանված 25 տոկոս վերադիրի կիրառմամբ հաշվարկվել է հաշվարկային իրացման շրջանառությունը՝ 2009 թվականի համար՝ 2.975.000 ՀՀ դրամ, իսկ 2010 թվականի համար՝ 1.735.000 ՀՀ դրամ, ընդհանուր՝ 4.710.000 ՀՀ դրամ, որի նկատմամբ էլ հաշվարկվել է տուգանքը (գ. թ. 23, 24):

4. Վճարելի դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները

Քննելով վճարելի բողոքը նշված հիմքի սահմաններում՝ Վճարելի դատարանը գտնում է, որ այն հիմնավոր է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Վճարելի դատարանը բողոքի հիմքում բարձրացված հարցերին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ հետևյալ իրավական հարցերին.

* Արդյոք «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածով նախատեսված «հասույթի հաշվարկային 25 տոկոս վերադիրի» կիրառման դեպքում իրացման շրջանառության չափը կարող է որոշվել «Հաստատագրված վճարների մասին» ՀՀ օրենքի հիման վրա.

* Ինչպիսի պայմանների առկայության դեպքում դատարանը կարող է փաստը ճանաչել հանրահայտ.

1. Վճարելի դատարանը գտնում է, որ 1-ին հարցին պատասխանելու համար անհրաժեշտ է պարզել հասույթ օրենսդրական եզրույթի բովանդակության դրսևորումները ՀՀ օրենսդրության մեջ:

Հասույթ հասկացությունն օգտագործվում է հարկային օրենսդրության տարբեր ակտերում:

Այսպես, «Շահութահարկի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եկամուտների թվին են դասվում, մասնավորապես՝

ա) ապրանքների, արտադրանքի (այսուհետ՝ նաև ապրանքներ) **իրացումից ստացվող հասույթը**.

բ) **ծառայությունների իրացումից ստացվող հասույթը**.

գ) հիմնական միջոցների և այլ ակտիվների **իրացումից ստացվող հասույթը**.

«Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքը սահմանում է նաև հասույթի հասկացությունը: Մասնավորապես՝ նշված օրենքի 3-րդ հոդվածի 9-րդ պարբերության համաձայն՝ նույն օրենքի իմաստով՝ հասույթ է համարվում տնտեսական (ձեռնարկատիրական) գործունեություն իրականացնող անձանց տնտեսական (ձեռնարկատիրական) գործունեության ընդհանուր արդյունքը՝ առանց կատարված ծախսերի (այդ թվում՝ ապրանքների ձեռքբերման գծով ծախսերի) պակասեցման: Առևտրի ոլորտում այն հավասարեցվում է ապրանքաշրջանառությանը:

«Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 17¹-ին հոդվածի համաձայն՝ հարկ վճարողի մոտ հարկային մարմնի ներկայացուցիչ կարող է նշանակվել միայն հետևյալ հիմքերից առնվազն մեկի առկայության դեպքում՝

ա) հարկ վճարողի նախորդ տարվա ապրանքների, արտադրանքի, ծառայությունների, ինչպես նաև հարկ վճարողի ակտիվների իրացումից ստացվող **հասույթը (զուտ հասույթը՝ առանց անուղղակի հարկերի)** գերազանցել է 4 միլիարդ դրամը:

Վերոնշյալ նորմերի համեմատական վերլուծության արդյունքում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ օրենսդրության մեջ օգտագործվում են հասույթ, եկամուտ, զուտ հասույթ, ապրանքաշրջանառություն եզրույթները: Ընդ որում, որոշ դեպքերում (եկամտահարկ) օրենսդիրը ապրանքի իրացումից ստացված եկամուտը նույնացնում է ապրանքի իրացումից ստացված հա-

սույթի հետ: Օրենսդրության վերլուծությունը ցույց է տալիս նաև, որ զուտ հասույթ հասկացությունն իր մեջ ներառում է հասույթն առանց անուղղակի հարկերի:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հարկային օրենսդրությամբ հասույթ եզրույթն իր մեջ ներառում է տնտեսական գործունեության (ապրանքների իրացում, ծառայությունների իրացում, հիմնական միջոցների և այլ ակտիվների իրացում) ընդհանուր արդյունքը, որից դեռևս պակասեցված չեն կատարված ծախսերը (այդ թվում՝ ապրանքների ձեռքբերման գծով ծախսեր) և անուղղակի հարկերը:

Վերոնշյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հասույթի չափի որոշման համար էական նշանակություն ունեն տնտեսական գործունեության ծավալները՝ ապրանքների իրացման, ծառայությունների իրացման, հիմնական միջոցների և այլ ակտիվների իրացման ծավալները:

«Հաստատագրված վճարների մասին» ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի համաձայն՝ նույն օրենքը կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետությունում գործունեության որոշ տեսակների համար հաստատագրված վճարների հաշվարկման և վճարման հետ կապված հարաբերությունները, սահմանում է հաստատագրված վճարներ վճարողների շրջանակը, հաստատագրված վճարի հաշվարկման և վճարման կարգը, ինչպես նաև պատասխանատվությունը՝ սույն օրենքի խախտման համար:

Վերոնշյալ հոդվածի վերլուծությունից հետևում է, որ հաստատագրված վճարը փոխարինող հարկ է, սակայն այն ունի հաշվարկման և վճարման ինքնուրույն կարգ, իսկ «Հաստատագրված վճարների մասին» ՀՀ օրենքը կարգավորում է **հաստատագրված վճարողների կողմից** հաստատագրված վճարի հաշվարկման և վճարման կարգը:

Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով «Հաստատագրված վճարների մասին» ՀՀ օրենքի 8-րդ հոդվածը, որի համա-

ձայն՝ հաստատագրված վճարի համար հարկման բազա է համարվում սույն օրենքի 7-րդ հոդվածով, բացառությամբ 7-րդ հոդվածի «իա» ենթակետի նախատեսված գործունեության տեսակների համար սահմանված ելակետային տվյալների և ուղղիչ գործակիցների որոշակի արտադրյալը՝ դրամական արտահայտությամբ, գտնում է, որ հաստատագրված վճարի չափի ձևավորման հիմքում օրենսդիրը դրել է այլ տրամաբանություն և հաշվարկման այլ կարգ: Մասնավորապես՝ հաստատագրված վճարների հաշվարկման համար տնտեսական գործունեության ծավալները, ինչպիսին է, օրինակ՝ ծառայությունների մատուցումից ստացված արդյունքը, էական նշանակություն չունեն, քանի որ հաստատագրված վճարների հաշվարկման հիմք են ելակետային տվյալները և ուղղիչ գործակիցները, որոնք սահմանված են նույն օրենքով:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հասույթի չափը կամ իրացման շրջանառությունը հաստատագրված վճարների հաշվարկի համար էական նշանակություն չունի:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ այն հանգամանքը, որ հաստատագրված վճարի գումարի մեջ ավելացված արժեքի հարկի հաշվարկային մեծությունն ընդունվում է 60 տոկոսի չափով, նույնպես հիմք չէ եզրակացնելու, որ հաստատագրված վճարի ձևավորման համար էական է իրացման շրջանառությունը կամ ապրանքաշրջանառությունը հետևյալ պատճառաբանությամբ:

«Հաստատագրված վճարների մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաստատագրված վճարի գումարի մեջ ավելացված արժեքի հարկի հաշվարկային մեծությունն ընդունվում է 60 տոկոսի չափով ...

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վերոնշյալ դրույթը նախատեսում է ավելացված արժեքի հարկի **հաշվարկային**, այլ ոչ թե իրական մեծությունը, իսկ նման նորմի նախատեսումն

օրենսդրի կողմից ուղղված է նույն օրենքի 16-րդ հոդվածով նախատեսված հաշվանցի իրականացմանը: Նշված հոդվածի համաձայն՝ վճարողների կողմից նույն օրենքի 22-րդ հոդվածի 3-րդ կետի «ա» ենթակետով, 25¹ հոդվածի 2-րդ մասի «ա» ենթակետով, 33-րդ հոդվածի 2-րդ կետի «ա» ենթակետով, 53-րդ հոդվածի 2-րդ կետով նախատեսված սահմանային չափերը գերազանցելու դեպքում վճարված (հաշվարկված) հաստատագրված վճարների գումարը հաշվանցվում է «Հարկերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 33-րդ հոդվածով սահմանված կարգով: Հաշվանցումն առաջին հերթին իրականացվում է համապատասխան հարկատեսակների մասին օրենքներով սահմանված ընդհանուր կարգով հաշվարկված փաստացի շահութահարկի (կամ եկամտահարկի) և ավելացված արժեքի հարկի գումարների դիմաց՝ նույն օրենքի 6-րդ հոդվածում նշված համամասնությամբ:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ 07.09.2010 թվականի թիվ 2327157 ստուգման ակտով արձանագրվել է, որ 01.04.2009-01.09.2010 թվականներին Միքայել Անտոնյանի մոտ իրացման շրջանառությունը կազմել է 4.710.000 ՀՀ դրամ, որը հաշվարկվել է քննչական գործողությունների արդյունքում ձեռք բերված ապացույցների հիման վրա և «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաշվարկվել է տուգանք՝ 2.355.000 ՀՀ դրամի չափով, որից տուգանք՝ 2.119.500 ՀՀ դրամ, հարկային մարմնի զարգացման և խրախուսման ֆոնդի գումար՝ 235.500 ՀՀ դրամ: Տուգանքը հաշվարկվել է հետևյալ եղանակով. հաշվարկվել է հաստատագրված վճարի գումարը, որը 2009 թվականի համար կազմել է 148.800 ՀՀ դրամ, իսկ 2010 թվականի համար՝ 86.800 ՀՀ դրամ: Այդ տվյալների հիման վրա, հիմք ընդունելով «Հաստատագրված վճարների մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածը հաշվարկվել է հաշվարկային եկամտահարկը՝ 2009 թվականի համար՝ 59.500 ՀՀ դրամ, իսկ 2010 թվականի

համար՝ 34.700 ՀՀ դրամ, ընդհանուր՝ 94.200 ՀՀ դրամ: Նշված տվյալների հիման վրա, հիմք ընդունելով «Եկամտահարկի մասին» ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածի 2-րդ կետը, հաշվարկվել է հաշվարկային եկամուտը՝ 2009 թվականի համար՝ 595.000 ՀՀ դրամ, իսկ 2010 թվականի համար՝ 347.000 ՀՀ դրամ, ընդհանուր՝ 942.000 ՀՀ դրամ: Այնուհետև «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածով սահմանված 25 տոկոս վերադիր կիրառմամբ հաշվարկվել է հաշվարկային իրացման շրջանառությունը՝ 2009 թվականի համար՝ 2.975.000 ՀՀ դրամ, իսկ 2010 թվականի համար՝ 1.735.000 ՀՀ դրամ, ընդհանուր՝ 4.710.000 ՀՀ դրամ, որի նկատմամբ էլ հաշվարկվել է տուգանքը:

Դատարանը հայցը բավարարելիս պատճառաբանել է, որ ակնհայտ է նաև, որ հաշվարկների համար ելակետային մեծություն է համարվել թեթև մարդատար ավտոմեքենաներով ուղևորների փոխադրման գործունեության համար սահմանված հաստատագրված վճարի գումարը: Այսինքն՝ իրացման շրջանառությունը որոշվել է հարկվող եկամտից, հարկվող եկամուտը որոշվել է եկամտահարկի գումարից, իսկ եկամտահարկի գումարը՝ հաստատագրված վճարից: Նման մոտեցումն անընդունելի է հետևյալ պատճառաբանությամբ: «Հաստատագրված վճարների մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ֆիզիկական անձանց համար հաստատագրված վճարը փոխարինում է ավելացված արժեքի հարկի և (կամ) եկամտահարկի գումարին: Իսկ օրենքի 7-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաստատագրված վճարի հարկվող օբյեկտ են համարվում գործունեության որոշակի տեսակները: Նույն օրենքի 8-րդ հոդվածի համաձայն՝ հաստատագրված վճարի հարկման բազա է համարվում գործունեության տվյալ տեսակի համար սահմանված ելակետային տվյալների և ուղղիչ գործակիցների որոշակի արտադրյալը՝ ՀՀ դրամական արտահայտությամբ: Օրենքի սահմանումներից երևում է, որ հաստատագրված վճարի չափը պայմա-

նավորված չէ սուբյեկտի տվյալ գործունեության իրացման շրջանառությամբ, տնտեսական ցուցանիշը որևէ նշանակություն չունի հաստատագրված վճարի չափը որոշելու համար, որպիսի հանգամանքը չի վիճարկել նաև հարկային մարմինը: Բացի այդ, տվյալ գործունեության մասով հաստատագրված վճարը փոխարինում է եկամտահարկին և ավելացված արժեքի հարկին: Իսկ եթե հաստատագրված վճարը փոխարինում է եկամտահարկին, ապա այն բացառում է եկամտահարկը, հաստատագրված վճարի մեջ չի ներառվում եկամտահարկի գումարը: Եթե «Հաստատագրված վճարների մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածով սահմանված է, որ հաստատագրված վճարի գումարի մեջ ավելացված արժեքի հարկի հաշվարկային մեծությունն ընդունվում է 60 տոկոս, ապա դա չի նշանակում, որ հաստատագրված վճարը ներառում է 60 տոկոս ավելացված արժեքի հարկ և 40 տոկոս եկամտահարկ, դա ընդամենը հաշվարկային մեծություն է, որն օգտագործվում է հարկերի վերահաշվարկներ կատարելիս և չի կարող կիրառվել իրացման շրջանառությունը որոշելու համար: Եթե հաստատագրված վճարի մեծությունը որոշելու համար իրացման շրջանառությունը որևէ նշանակություն չունի, ապա հակառակ կապը նույնպես չի կարող լինել, այսինքն՝ հաստատագրված վճարի մեծությունը չի կարող հիմք հանդիսանալ իրացման շրջանառությունը որոշելու համար: Դատարանը գտել է, որ իրացման շրջանառությունն ակտով հաշվարկվել է «Հաստատագրված վճարի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ և 8-րդ հոդվածների, «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի խախտումներով, ինչը նույնպես հանգեցրել է «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի սխալ կիրառմանը: Նշված խախտումն արձանագրվել է նաև Վերաքննիչ դատարանի կողմից:

Հետևաբար Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանի և Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանություններն այդ մասով հիմնավոր են և քննարկվող պարագայում Տեսչությունը

չէր կարող իրացման շրջանառությունը որոշել հարկվող եկամտից, հարկվող եկամուտը որոշել եկամտահարկի գումարից, իսկ եկամտահարկի գումարը՝ հաստատագրված վճարից:

«Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով չգրանցված կամ հարկային մարմիններում օրենսդրությամբ սահմանված կարգով չհաշվառված կամ առանց լիցենզիայի կամ տվյալ գործունեությամբ զբաղվելու համար օրենսդրությամբ թույլատրված վայրերից դուրս այդ գործունեությամբ զբաղվող անձանց կողմից ձեռնարկատիրական կամ լիցենզավորման ենթակա գործունեությամբ զբաղվելու դեպքում (ապօրինի գործունեություն) գանձվում է տուգանք՝ այդ գործունեության արդյունքում հարկային օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հաշվարկված **իրացման շրջանառության (համախառն եկամտի) 50 տոկոսի** չափով:

Սույն հոդվածով նախատեսված ապօրինի գործունեության իրականացման դեպքում իրացման շրջանառությունը (համախառն եկամուտը) և ակտիվների արժեքները որոշվում են հարկային մարմինների կողմից՝ կիրառելով սույն օրենքի 22-րդ հոդվածի դրույթները:

Սույն օրենքի 22-րդ հոդվածի համաձայն՝ եթե հարկ վճարողը չի ներկայացնում հարկվող օբյեկտների գծով հաշվապահական հաշվառման (հարկային օրենսդրությամբ կամ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշումներով նախատեսված դեպքերում՝ նաև այլ հաշվառման և (կամ) գրանցումների վերաբերող) սահմանված փաստաթղթերը կամ դրանք վարում է սահմանված կարգի կոպիտ խախտումներով, կամ ակնհայտ կեղծ տվյալներ է մտցնում հարկային տեսչություն ներկայացրած հաշվետվություններում, հաշվարկներում, հայտարարագրերում և այլ փաստաթղթերում, որի հետևանքով անհնար է դառնում հարկային օրենսդրությամբ սահմանված

կարգով հաշվարկել հարկ վճարողի հարկային պարտավորությունը, ապա հարկվող օբյեկտները և հարկային պարտավորությունները հաշվարկում է հարկային տեսչությունը՝ **Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով**, մասնավորապես, հիմնվելով՝

- հարկ վճարողի ակտիվների.
- հարկ վճարողի իրացման շրջանառության ծավալների.
- հարկ վճարողի արտադրության և շրջանառության ծախսերի.
- գույքագրման և չափագրման տվյալների.
- օրենքով սահմանված կարգով երրորդ անձից ստացված տեղեկությունների.
- համանման պայմաններում գործող այլ սուբյեկտների միջև կիրառված գների և այլ ցուցանիշների.
- հասույթի հաշվարկային 25 տոկոս վերադիրի, օրենքով իրականացված հսկիչ գնումների վրա:

Վերը նշված նորմերի վերլուծությունից հետևում է, որ առանց լիցենզիայի լիցենզավորման ենթակա գործունեություն իրականացնելն ապօրինի գործունեություն է, որն առաջացնում է տուգանքի նշանակում: Նշված տուգանքի չափի հաշվարկումն իրականացվում է «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածով սահմանած կարգով: Այսինքն՝ այն դեպքում, երբ անհնար է հարկային օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հաշվարկել հարկ վճարողի հարկային պարտավորությունը, հարկային տեսչությունը պարտավոր է ՀՀ կառավարության սահմանած կարգով հաշվարկել հարկ վճարողի հարկվող օբյեկտները և հարկային պարտավորությունները (տես անհատ ձեռնարկատեր Տիգրան Խոսրովյանն ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Շահումյանի հարկային տեսչության՝ Տեսչության 11.11.2008 թվականի թիվ 2303487 ակտի 4-րդ կետն անվավեր ճանաչելու պահանջի մա-

սին, թիվ ՎԴ/0054/05/09 գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 24.07.2009 թվականի որոշումը): Տվյալ դեպքում օրենսդիրը, հղում անելով նույն օրենքի 22-րդ հոդվածին, նկատի է ունեցել այն դեպքը (ապօրինի գործունեության իրականացում), երբ անհնար է հարկային օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հաշվարկել հարկ վճարողի հարկային պարտավորությունը: Հետևաբար նման դեպքում հարկային տեսչության համար ծագում է պարտավորություն՝ հաշվարկելու հարկվող օբյեկտները և հարկային պարտավորությունները Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով, հիմնվելով օրենքով սահմանված չափանիշների վրա:¹⁰⁵

Սույն գործով Տեսչության կողմից իրացման շրջանառությունն ակտով հաշվարկվել է «Հաստատագրված վճարի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ և 8-րդ հոդվածների, «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի խախտումներով, ինչը նույնպես հանգեցրել է «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի սխալ կիրառմանը: Այդ խախտումն արձանագրվել է Դատարանի և Վերաքննիչ դատարանի կողմից:

Միաժամանակ Վերաքննիչ դատարանը, արձանագրելով հանդերձ այն փաստը, որ իրացման շրջանառության մեծությունը օրենքի խախտմամբ է որոշվել, գտել է, որ «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի կիրառման պայման է հանդիսանում իրացման շրջանառության մեծությունը հարկային օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հաշվարկված լինելը: Վերաքննիչ դատարանը, մեկնաբանելով այդ հոդվածի պահանջը, գտել է, որ նշված պայմանը, մասնավորապես, ուղղված է իրավախախտում թույլ տված անձի իրավունքների պաշտպա-

---

¹⁰⁵ Տես Անահիտ Թորոսյանն ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր հարկային պետական ծառայության՝ 2006 թվականի հոկտեմբերի 19-ի թիվ 1303288 ակտն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին թիվ 3-500(ՏԴ) գործով Վճռաբեկ դատարանի 2007 թվականի մարտի 30-ի որոշումը):

նությանն այն հաշվով, որ հաշվարկված իրացման շրջանառությունն ավելի չլինի փաստացի իրացման շրջանառությունից: Այսինքն՝ իրացման շրջանառության մեծությունն օրենքի խախտմամբ որոշված լինելը կարող է հանգեցնել ստուգման ակտի անվավերությանը, եթե դա հանգեցրել կամ կարող է հանգեցնել Միքայել Անտոնյանի իրավունքների խախտմանը: Ըստ գործով ձեռք բերված տվյալների, իրացման շրջանառության հաշվարկված մեծությունն է 4.710.000 ՀՀ դրամ: Ձեռնարկատիրոջ գործունեության հետ կապված ավտոմեքենաները հինգն են: Դրանցից մեկը Ձեռնարկատիրոջ լիցենզավորման ենթակա գործունեության մեջ ներգրավված է եղել 5 ամիս, երկրորդը՝ 7 ամիս, երրորդը՝ 14 ամիս, չորրորդը և հինգերորդը՝ 6-ական ամիս: Այդ ամբողջն ընդամենը կազմում է 38 ամիս՝ պայմանական մեկ ավտոմեքենայի հաշվով: Այսինքն՝ մեկ ամսվա իրացման շրջանառությունը պայմանական մեկ ավտոմեքենայի հաշվով կազմում է՝ $4.710.000:38=124.000$ ՀՀ դրամ (մոտավորապես): Այդ գումարը համարժեք է միայն վարորդի ամսական աշխատավարձին, որպես հանրահայտ փաստ (ՎԴ օրենսգրքի 27-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Մինչդեռ, իրական, օրինական գործունեության դեպքում դրա հաշվին պետք է կատարվեին հարկերի, տուրքերի, այլ պարտադիր վճարների վճարման պարտավորությունները, պետք է կատարվեին տարաբնույթ պարտադիր ծախսեր, որոնք էական մեծություն են կազմում, եթե նույնիսկ չապահովվեր Միքայել Անտոնյանի եկամուտը: Այսինքն՝ իրացման շրջանառության հաշվարկված մեծությունը որևէ կերպ չի կարող գնահատվել որպես իրականը գերազանցող, այսինքն՝ այդ մեծությունը, թեկուզև հաշվարկված է օրենքի խախտմամբ, որևէ կերպ չի կարող առաջ բերել Միքայել Անտոնյանի իրավունքների խախտում: Սույն եզրահանգման հիման վրա Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ իրացման շրջանառության մեծությունն օրենքի խախտմամբ հաշվարկված լինելը բավարար հիմք չի հանդիսա-

նում ստուգման ակտն անվավեր ճանաչելու, այն է՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածը կիրառելու համար:

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ անվավեր է առոչինչ չհանդիսացող այն ոչ իրավաչափ վարչական ակտը, որն ընդունվել է՝ «ա» օրենքի խախտմամբ, այդ թվում՝ օրենքի սխալ կիրառման կամ սխալ մեկնաբանման հետևանքով:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հաստատագրված վճարի գումարի մեծությունից իրացման շրջանառություն որոշելը չի բխում օրենքի պահանջներից, և այս մասով Դատարանի վճիռը հիմնավորված է, ինչը բավարար է ստուգման ակտն անվավեր ճանաչելու համար: Բացի այդ, իրացման շրջանառությունն ակտով հաշվարկվել է «Հաստատագրված վճարի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ և 8-րդ հոդվածների, «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի խախտումներով, ինչը նույնպես հանգեցրել է «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի սխալ կիրառմանը: Նշված իրավական ակտերի խախտումների պայմաններում առկա է «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված՝ ակտի անվավերության հիմքը:

Այսինքն՝ տվյալ դեպքում օրենքի խախտմամբ ընդունված ակտն արդեն իսկ հանգեցնում է դրա անվավերության՝ անկախ Վերաքննիչ դատարանի կատարած հաշվարկի հիմնավորվածությունից:

Բացի այդ, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 27-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հանրահայտ փաստերն ապացուցման կարիք չունեն:

Վերոնշյալ հողվածի վերլուծությունից հետևում է, որ հանրահայտ համարվում են այն փաստերը, որի վերաբերյալ տեղեկությունները հայտնի են հանրության լայն շրջանակներին, այդ թվում՝ կողմերին և դատարանին:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ փաստերի հանրահայտության աստիճանը կարող է տարբեր լինել: Դրանք կարող են հայտնի լինել համաշխարհային մասշտաբով, Հայաստանի Հանրապետության, մարզի կամ համայնքի մասշտաբով:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ փաստի հանրահայտ լինելը որոշում է դատարանը յուրաքանչյուր գործով, քանի որ փաստի հանրահայտության աստիճանը կախված է որոշակի հանգամանքներից՝ ժամանակ, տարածություն և այլն: Հետևաբար նույն փաստը կարող է որոշակի ժամանակ անց կորցնել իր հանրահայտությունը կամ լայն տարածված լինելով որոշակի վայրում՝ այդպիսի լայն տարածում չունենալ այլ վայրերում:

Հիմք ընդունելով վերոնշյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դատարանը ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 27-րդ հոդվածի 1-ին մասը կիրառելիս պետք է դատական ակտում նշի, որ տվյալ փաստը հանրահայտ է և ապացուցման կարիք չունի:

Սույն գործով Վերաքննիչ դատարանը, մերժելով հայցը, որոշման եզրահանգման հիմքում դրել է նաև այն վերլուծությունը, որ ակտով հաշվարկված իրացման շրջանառությունը նշանակում է, որ մեկ ամսվա իրացման շրջանառությունը պայմանական մեկ ավտոմեքենայի հաշվով կազմում է 124.000 ՀՀ դրամ, որը համարժեք է միայն վարորդի ամսական աշխատավարձին, որն էլ Վերաքննիչ դատարանը համարել է հանրահայտ փաստ:

Մինչդեռ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով 124.000 ՀՀ դրամը վարորդի ամսական աշխատավարձի չափին

հավասար լինելու փաստը չի կարող համարվել հանրահայտ, քանի որ հանրահայտ փաստերը կապված են որոշակի դեպքերի, իրադարձությունների հետ, որոնք հայտնի են հանրության լայն շրջանակների, իսկ աշխատավարձի չափը որոշվում է կողմերի միջև կնքված պայմանագրի հիման վրա և կարող է փոփոխվել տնտեսական տարբեր գործոնների ազդեցության տակ:

Այսպիսով, սույն վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 118.9-րդ հոդվածի, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ և 228-րդ հոդվածների ուժով Վերաքննիչ դատարանի որոշումը մասնակիորեն բեկանելու համար:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում անհրաժեշտ է կիրառել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 118.15-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետով սահմանված՝ առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտին օրինական ուժ տալու՝ Վճռաբեկ դատարանի լիազորությունը հետևյալ հիմնավորմամբ:

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի ողջամիտ ժամկետում իր գործի քննության իրավունք: Սույն գործով վեճի լուծումն էական նշանակություն ունի գործին մասնակցող անձանց համար: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործը ողջամիտ ժամկետում քննելը հանդիսանում է «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի նույն հոդվածով ամրագրված անձի արդար դատաքննության իրավունքի տարր, հետևաբար գործի անհարկի ձգձգումները վտանգ են պարունակում նշված իրավունքի խախտման տեսանկյունից:

Տվյալ դեպքում Վճռաբեկ դատարանի կողմից ստորադաս դատարանի դատական ակտին օրինական ուժ տալը բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից, քանի որ սույն գործով վերջնական դատական ակտ կայացնելու համար նոր հանգամանք հաստատելու անհրաժեշտությունը բացակայում է:

Վարչական դատարանի դատական ակտին օրինական ուժ տալով՝ Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում սույն որոշման պատճառաբանությունները, ինչպես նաև գործի նոր քննության անհրաժեշտության բացակայությունը:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 118.15-118.18-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Բեկանել ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 14.06.2011 թվականի որոշման՝ անհատ ձեռնարկատեր Միքայել Անտոնյանի հայցը մերժելու և ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Գյումրու տարածքային հարկային տեսչության հակընդդեմ հայցը բավարարելու մասերը և այդ մասերով օրինական ուժ տալ ՀՀ վարչական դատարանի 21.02.2011 թվականի վճռին: Որոշման մնացած մասը թողնել անփոփոխ:

2. ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Գյումրու տարածքային հարկային տեսչությունից հօգուտ անհատ ձեռնարկատեր Միքայել Անտոնյանի բռնագանձել 4.000 ՀՀ դրամ՝ որպես հայցադիմումի համար նախապես վճարված պետական տուրքի գումար, 90.650 ՀՀ դրամ՝ որպես վճռաբեկ բողոքի համար վճարված պետական տուրքի գումար:

3. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ԳԼՈՒԽ 5.

ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ՄՈՏԱՐԿՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԴԱՏԱԿԱՆ

ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆՄԱՆ ՆՈՐԱՐԱԿԱՆ ՄԵԹՈԴ

Դատական ակտերի միջոցով օրենսդրության մոտարկումը ՀՀ օրենսդրության մոտարկման կորևորագույն մասերից մեկն է: Դա պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ ՀՀ-ում վերջին տարիներին փոփոխություններ են կատարվում նաև իրավունքի աղբյուրների համակարգում: Օրենքների և ենթաօրենսդրական ակտերի հետ միաժամանակ մեծանում է նաև դատական իրավաստեղծագործության դերը: Նման պայմաններում դատական ակտերը նույնպես կարող են ծառայել որպես մոտարկման կարևոր գործիքներ:¹⁰⁶

Դատական ակտերի միջոցով մոտարկում իրականացնելու համար անհրաժեշտ է քննարկման առարկա դարձնել մի շատ կարևոր հարց՝ արդյոք դատարանները պետք է դիմեն այլ իրավական համակարգերին, մասնավորապես՝ ԵՄ իրավական համակարգին ներպետական իրավունքը զարգացնելու համար: Հայտնի է, որ օրենսդրության մոտարկումն իրավական համակարգը զարգացնելու և այլ իրավական համակարգերի արժեքներն ընդօրինակելու կարևորագույն միջոց է: Դատարանները յուրօրինակ դեր են խաղում գործող օրենսդրության և հասարակության արժեքների միջև կամուրջներ ստեղծելու առումով:

---

106 Տե՛ս **Գոռ Թորոսյան**, Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության օրենսդրության մոտարկումը, Երևան, ԵՊՀ հրատարակչություն, 2012, էջ 183:

Նրանք, որպես իրավունքը կիրառող և մեկնաբանող մարմիններ, փորձում են դրանք ադապտացնել հասարակական արժեքներին և համապատասխանեցնել տվյալ հասարակության առանձնահատկություններին: Այս առումով դատարաններն իրենց այդ գործառույթն իրականացնելիս որոշակի կամուրջներ են ստեղծում նաև այդ հասարակության և այլ հասարակությունների, ինչպես նաև միջազգային արժեքների միջև:¹⁰⁷

Դատարանների գործունեության ընթացքում այլ իրավական համակարգերի ուսումնասիրության ձևավորված պրակտիկայի մասին է խոսում այլ երկրների փորձը: Հեղինակների կարծիքով բազմաթիվ երկրների դատարաններ վերջին 15 տարիների ընթացքում բավականին մեծ հետաքրքրություն են ցուցաբերում համեմատական վերլուծության հարցում՝ դիմելով այլ երկրների դատական պրակտիկային: Դա հատկապես վառ դրսևորվում է այն դեպքերում, երբ անհրաժեշտ է համապատասխան նախադեպի փնտրում:¹⁰⁸

Դատական ակտերի միջոցով մոտարկման ուսումնասիրության համար բավականին հետաքրքիր կարող է լինել բրիտանական դատարանների պրակտիկան, քանի որ այն առավել զարգացած է:¹⁰⁹

Անգլիական դատարանները բավականին հաճախ են դիմում այլ երկրների դատական պրակտիկային որոշակի իրավական խնդիրներ լուծելու ժամանակ: Ընդ որում, ինչպես որոշ դատավորներ նշում են, այս դեպքում ոչ այնքան կարևոր է օտարերկրյա իրավունքի իմացությունը, որքան դրա օգտագործումը

---

107 Stu **Esin Orucu**. Comparative Law in practice: The Courts and the Legislator. Comparative Law. Ed. By Esin Orucu and David Nelken. Oxford and Portland, Oregon. 2007. p. 429:

108 Stu **T. Koopmans**. Comparative Law and the Courts. International and Comparative Law Quarterly. 2008, p. 544:

109 Տես **Գոռ Թորոսյան**, Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության օրենսդրության մոտարկումը, Երևան, ԵՊՀ հրատարակչություն, 2012, էջ 184:

դատական գործունեության ժամանակ: Այսինքն՝ պարտադիր չէ, որ դատավորը ներպետական իրավունքի նման քաջատեղյակ լինի այլ իրավական համակարգում տվյալ ոլորտի իրավական կարգավորմանը: Օրենսդրության կիրառման պրակտիկայի մոտեցումը ուղղակի միջոց է խնդիրը լուծելու համար և դատավորները պետք է խնդիրների լուծման ժամանակ դիմեն այդ միջոցին:¹¹⁰ Այդ պատճառաբանությամբ էլ դատավորը կարող է, ուսումնասիրելով ԵՄ իրավակիրառական պրակտիկան, հետևել դրան կամ մնալ սեփական դիրքորոշմանը: Անգլիական դատարանների կողմից հաճախ են արտահայտվում դիրքորոշումներ այն մասին, որ «Անգլիական դատարաններում հավասարակշռող լիազորության բացակայության պայմաններում ... այլ աղբյուրներից ծագած սկզբունքները պետք է ընդունվեն անգլիական իրավունքի կողմից»:¹¹¹ Կան նաև դեպքեր, երբ մայրցամաքային իրավական համակարգի երկրների իրավունքը նույնպես օգտագործվել է անգլիական դատարանների կողմից վեճերի լուծման ժամանակ:

Անգլիական դատարանների պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ Մեծ Բրիտանիայի՝ ԵՄ-ին անդամակցությունից հետո մեծացել է այն դեպքերի քանակը, երբ անգլիական դատարանները հղում են կատարում այլ երկրների իրավական համակարգերին:¹¹² 1972-2002 թվականների ընթացքում այդ թիվը զգալիորեն մեծացել է՝ 26-ից հասնելով 121-ի:

---

110 Stu **Esin Orucu**. Comparative Law in practice: The Courts and the Legislator. Comparative Law. Ed. By Esin Orucu and David Nelken. Oxford and Portland, Oregon. 2007. p. 413:

111 Stu Martin v Watson. 1995. 3 ALL ER 559(HL) at 562, 566(Lord Keith):

112 Ներկայացվող վիճակագրական տվյալները և անգլիական դատարանների դատական ակտերը վերցված են **Esin Orucu**. Comparative Law in practice: The Courts and the Legislator. Comparative Law. Ed. By Esin Orucu and David Nelken. Oxford and Portland, Oregon. 2007 աշխատությունից:

ՀՀ դատական պրակտիկային նույնպես խորթ չէ այլ իրավական համակարգերին դիմելու միջոցով որոշակի իրավական խնդիրներ լուծելը: Հատկապես ՀՀ սահմանադրական և վճռաբեկ դատարանների գործունեության ժամանակ արդեն ձևավորված պրակտիկա է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռներին հղում կատարելը և դրանց միջոցով օրենսդրությունը մեկնաբանելը: Հետևաբար ՀՀ-ում դատական ակտերի միջոցով այլ իրավական համակարգերի իմպլեմենտացիան գործում է, ուստի ԵՄ օրենսդրության մասով այդ գործընթացը նույնպես հնարավոր է: Դրա մասին է վկայում նաև այն արդյունքը, որն այսօր ունենք Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի ակտերի կիրառման պարագայում: Օրինակ՝ արդար դատաքննության իրավունքի համատեքստում մեր ներպետական օրենսդրությունը ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից մեկնաբանվում է Կոնվենցիայի և Եվրոպական դատարանի պրակտիկայի լույսի ներքո:¹¹³ Արդյունքում այսօր ներպետական օրենսդրության բազմաթիվ դրույթներ ձևական խոչընդոտներ չեն հարուցում անձի իրավունքների իրականացման համար և նրա կոնվենցիոն իրավունքները հնարավորինս տեղափոխում են պրակտիկ մակարդակ: Այսինքն՝ այս մեխանիզմի միջոցով դատարանները Կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքները դարձնում են գործող մեխանիզմ և ապահովում կոնկրետ գործերով: Այդ փաստերը խոսում են դատարանների միջոցով ԵՄ օրենսդրությունը ՀՀ իրավական համակարգ տեղափոխելու և ՀՀ օրենսդրությունը մոտարկելու փաստարկի օգտին: Եթե

---

113 Տես օրինակ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի թիվ ՎԴ/1790/05/09, 2009 թվականի հուլիսի 15-ի, թիվ ԵՇԴ/0053/02/09, 2009 թվականի հունիսի 17-ի, ՀՔԴ1/0012/02/08, 2009 թվականի հուլիսի 08-ի, ԿԴ/0338/02/08, 10 ապրիլի 2009թ., թիվ ԵԴԴ/0546/02/09 2009 թվականի դեկտեմբերի 23-ի, թիվ ՎԴ/4168/05/08 2009 թվականի հուլիսի 22-ի, թիվ ԵՔԴ/0820/02/08 2009 թվականի մայիսի 05-ի, թիվ ՀՔԴ1/0012/02/08 2009 թվականի հուլիսի 08-ի, թիվ ԵՔԴ/0387/02/08 2009 թվականի հունիսի 24-ի, թիվ ՎԴ/2275/05/09 2009 թվականի օգոստոսի 26-ի որոշումները:

նույն ռեսուրսները և մեխանիզմները, որոնք ՀՀ-ում առկա են Մարդու իրավունքների կոնվենցիայի դեպքում, ներդրվեն նաև ԵՄ օրենսդրության հետ կապված, ապա որոշակի ժամանակահատված հետո մենք կունենանք շոշափելի արդյունքներ և կարող ենք հղում կատարել նաև այն գործերին, որոնցով ՀՀ դատարանները մոտարկել են մեր օրենսդրությունը ԵՄ օրենսդրությանը:¹¹⁴

Օտարերկրյա իրավունքն օգտագործվում է միայն այն ժամանակ, երբ այն անհրաժեշտ է:

Դրա առաջին դեպքը *իրավունքների կոնֆլիկտն է*, երբ քննվող գործը *պարունակում է օտարերկրյա տարրեր կամ առկա է ԵՄ իրավունքի խնդիր*: Նման դեպքեր հայտնաբերելիս ԵՄ դատարանի որոշումները ղեկավար բնույթ են կրում:¹¹⁵ Այդ դեպքում դատարանները բավականին խիստ հետևում են ԵՄ դատարանի կողմից սահմանված սկզբունքներին և տրված բնորոշումներին՝ հատկապես, երբ այն առնչվում է ԵՄ բացառիկ իրավասությանը: *R v Secretary of State for the Home Department* գործում նշվեց. «Քանի որ ընդունված է, որ կոնվենցիայով սահմանված ստանդարտներն ընդգծում են նաև ընդհանուր իրավունքի ստանդարտների շրջանակները և միավորում ԵՄ իրավական համակարգը, նման պայմաններում անհրատեսական և անարդարացի է անգլիական հանրային իրավունքը զարգացնել առանց դրանց հղում կատարելու»:¹¹⁶

Օտարերկրյա իրավունքի կիրառման հաջորդ դեպքը *միջգզային կամ օտարերկրյա իրավական ինստիտուտի իմաս-*

---

114 Տե՛ս **Գոռ Թորոպյան**, Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության օրենսդրության մոտարկումը, Երևան, ԵՊՀ հրատարակչություն, 2012, էջ 186:

115 Տե՛ս *Wess v Webb*(1992) 1 ALL ER 17(Ch), *Union Transport Group plc v Continental Lines SA* (1992) 1 ALL ER 161(HL):

116 Տե՛ս *R v Secretary of State for the Home Department. Ex parte McQuillan* (1995) 4 ALL ER 400(QBD):

տը հասկանալու դեպքն է: Այս իրավիճակի հետ կապված՝ նորից տիպիկ է անգլիական դատարանների դիրքորոշումը, որի համաձայն. «Միջազգային պայմանագրերի հետ կապված գործերում ցանկալի է, որպեսզի տարբեր իրավական համակարգերում հնարավորինս նույն դիրքորոշումն արտահայտվի»:¹¹⁷ Նման դեպքերում անգլիական դատարաններն ուսումնասիրում են որևէ տերմինի կամ նորմի իմաստային արտահայտությունները ոչ միայն ընդհանուր, այլև մայրցամաքային իրավունքում:

Օտարերկրյա իրավունքն օգտագործվում է դատարանների կողմից իրավունքը զարգացնելու համար այն դեպքերում, երբ չկան համապատասխան օրենքներ և ենթաօրենսդրական ակտեր: Ընդհանուր իրավունքի այլ երկրների իրավունքն ուսումնասիրվում է, երբ անհրաժեշտ է ընդարձակել իրավական լուծումները կամ ուղղորդել այն:

Անգլիական դատարանները երբեմն դիմում են մայրցամաքային իրավունքին, որը, սակայն, ընդհանուր իրավունքի նման չի օգտագործվում: Այսինքն՝ մայրցամաքային իրավական կարգավորումները, դատական պրակտիկան հաճախ ուսումնասիրության են ենթարկվում, սակայն դատական ակտի հիմքում չեն դրվում: Այնուամենայնիվ, կան դեպքեր, երբ դատական ակտի վերլուծությունները կատարվում են նաև այդ իրավական համակարգի երկրների դատական պրակտիկայի օգնությամբ: Օրինակ՝ *Diamonds BVBA v Air Europe* գործում վերլուծությունների ժամանակ հիմք ընդունվեց նաև Նիդեռլանդների գերագույն դատարանի որոշումը:¹¹⁸ Այսպիսի դեպքեր հանդիպում են նաև, երբ անհրաժեշտ է մեկնաբանել որևէ տերմին, որը փոխառնված է մայրցամաքային իրավունքից: Օրինակ՝ մի գործով անհրաժեշտ էր մեկնաբանել Ընդհանուր Մաքսային Սակագներ-

---

117 *Stu T v Secretary of State for the Home Department*(1996) 2 ALL ER 865(HL):

118 *Stu Diamonds BVBA v Air Europe* (1995) 3 ALL ER 424 (CA)

րի տերմիններից մեկը, որը փոխառնված էր Գերմանիայի հարկային իրավունքից, ուստի այստեղ ուսումնասիրվեց նաև Գերմանիայի դատական պրակտիկան:¹¹⁹ Անգլիական դատական պրակտիկայի վերջին դեպքերից բավականին հետաքրքիր է *Fairchild v Glenhaven Funeral Services Ltd* գործը, որտեղ քննարկվեցին ոչ միայն Ավստրիալիայի, Կանադայի, Միացյալ Նահանգների և Շոտլանդիայի ավանդական իրավական աղբյուրները, այլև որոշումներ և դոկտրինալ մոտեցումներ Գերմանիայից, Ֆրանսիայից, Նիդեռլանդներից, Ավստրիայից, Իսպանիայից, Նորվեգիայից և նույնիսկ հռոմեական իրավունքից՝ չնայած վերջնական որոշման համար դրանք հիմք չհանդիսացան:¹²⁰

Հարկ է սակայն նշել, որ եթե այս դեպքում առկա է օրենսդրական ակտ, դատական ակտը պետք է հիմնվի ներպետական օրենքի վրա: Միաժամանակ այլ երկրների օրենսդրության օգտագործումը նույնպես հնարավոր է, երբ անհրաժեշտ է մեկնաբանել ստատուտային իրավունքը: Ընդհանուր կանոնն այն է, որ ներպետական դատարանները կիրառում են ներպետական իրավական նորմերը, սակայն դրանց բացակայության ժամանակ կարող են դիմել այլ երկրների իրավական նորմերին: Որոշ երկրներում, ինչպիսիք Գերմանիան կամ Դանիան են, այս մոտեցումն ավելի հետևողական է, քան օրինակ՝ Ֆրանսիայում: ԱՄՆ-ում այլ երկրների իրավունքին դիմելը նույնպես ընդունված պրակտիկա է. հատկապես նահանգների օրենսդրությունների համեմատությունն արդեն ընդունված պրակտիկա է դարձել:¹²¹ Այնպիսի երկրներում, ինչպիսին, օրինակ՝ Հարավային

---

119 *Stu Barclays Bank plc v Glasgow City Council, Kleinwort Benson plc v Glasgow City Council*(1994) 4 ALL ER 865(Ca):

120 *Stu Fairchild v Glenhaven Funeral Services Ltd* (2002) 3ALL ER(HL):

121 *Stu Esin Orucu*. *Comparative Law in practice: The Courts and the Legislator*. *Comparative Law*. Ed. By Esin Orucu and David Nelken. Oxford and Portland, Oregon. 2007, p. 427-428:

Աֆրիկայի Հանրապետությունն է, Սահմանադրությունը լիազորում է դատարաններին օգտագործել համեմատական և միջազգային իրավունքը մարդու իրավունքների վերաբերյալ դատական ակտերի պատճառաբանության ժամանակ:¹²² Այդ պրակտիկան ընդունված է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից:¹²³ Վերջինս բազմիցս է դիմում ներպետական օրենսդրությանը, և նրա կողմից ձևավորված բազմաթիվ սկզբունքների հիմքը ներպետական իրավունքն է: ԵՄ դատարանի գործունեությունը նույնպես դրա վառ օրինակներից է: Դատարանը նույնպես լուրջ ուսումնասիրության է ենթարկում համեմատական փաստաթղթերը, որոնց մեջ ներառվում են նյութեր անդամ պետությունների ներպետական օրենսդրություններից, միջազգային կոնվենցիաներից, ինչպես նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռներից:

Ընդհանուր իրավունքի երկրներում և անգլիական դատական պրակտիկայում առկա դիրքորոշումները բավականին օգտակար են նաև ՀՀ-ում դատական ակտերի միջոցով մոտարկում կատարելիս: Անգլիական դատական պրակտիկան այս առումով դասական օրինակ է, քանի որ դատական ակտերի մշակումն այլ իրավական համակարգերի իրավական կարգավորումների ուսումնասիրությամբ այս երկրում, ինչպես տեսանք, բավականին տարածված և զարգացած է: ՀՀ-ում դատական

---

122 Տես Հարավաֆրիկյան Հանրապետության Սահմանադրության 39-րդ և 233-րդ հոդվածները: Մասնավորապես՝ 39-րդ հոդվածում սահմանվում է, որ մարդու իրավունքները մեկնաբանելիս յուրաքանչյուր դատարան պետք է հաշվի առնի միջազգային իրավունքը և կարող է հաշվի առնել օտարերկրյա իրավունքը: Այսինքն՝ Սահմանադրական մակարդակով դատարաններին իրավական հնարավորություն է տրվում զարգացնել ներպետական օրենսդրությունը համեմատական վերլուծությունների հիմա վրա: Տես www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions:

123 Օրինակ՝ Ջեյմսն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով Եվրոպական դատարանն ուսումնասիրեց նաև ԱՄՆ Գերագույն դատարանի Hawaii Housing Authority v. Midkiff 104 S.Ct.2321 [1984] գործով որոշումը: Ես James and others v the UK, 21.02.1986, p. 40:

մոտարկումը, բնականաբար, լուրջ տարբերություններ ունի անգլիականից, սակայն որպես ուսանելի երկիր այնտեղ առաջադրված մոտեցումները մեր իրավական համակարգի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ կարող են կիրառվել նաև մեր դատարանների կողմից: Դա առավել ինտենսիվ պետք է կիրառվի ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից մոտարկված օրենսդրության միատեսակ կիրառության և իրավունքի զարգացմանը նպաստելու իր սահմանադրական առաքելությունն իրականացնելիս:¹²⁴

Օրենսդրության դատական մոտարկման վերաբերյալ նշված վերլուծություններն իրենց ցայտուն դրսևորումն են ստացել նաև այլ երկրների պրատիկայում: Դրանք ի հայտ են եկել այդ երկրների դատարանների կողմից ԵՄ իրավունքի կիրառման ոլորտների և կիրառման եղանակների յուրօրինակ դրսևորումներում:¹²⁵

---

124 Տես **Գոռ Թորոսյան**, Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության օրենսդրության մոտարկումը, Երևան, ԵՊՀ հրատարակչություն, 2012, էջ 189:

125 Մանրամասն տես **Գոռ Թորոսյան**, Հայաստանի Հանրապետության և Եվրոպական միության օրենսդրության մոտարկումը, Երևան, ԵՊՀ հրատարակչություն, 2012, էջ 190-194:

ԱՍՈՂԻԿ

Տպագրված է «ԱՍՈՂԻԿ» հրատարակչության տպարանում:

Ք. Երևան, Սայաթ-Նովա 24, (գրասենյակ)

Ավան, Դավիթ Մալյան 45 (տպարան)

Հեռ. (374 10) 54 49 82, 62 38 63

Էլ. փոստ՝ info@asoghik.am

